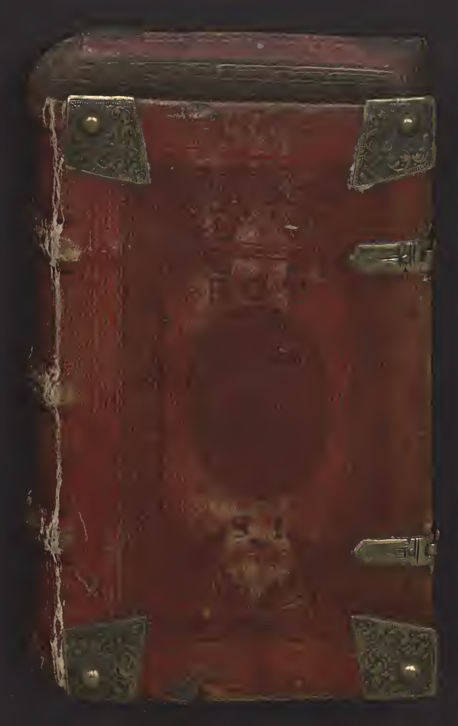

Frá Marteini Jónssyni
úr Múla sýslu 25/11 58.

ENCHIRIDION,

EDUR

Hand Bok

Þar inne ad hær hellstu sierlegustu Christelegs Lærdóms Höfudgreiner verda vt af Guds Orde einfalldlega / stuttlega / gagnlega / og med godum Rökum viskyrdar.

Af

D. Dauide Chytreo.
D. Martino Chemnitio.

A Jslensku vtløgd Kiennedomenum sierdeilis til Gagns og Gooda.

Prentad a Holum
25: Dag Nouemb.
ANNO, 1600.

INSIGNIA
ISLANDIÆ
8 9

Aullum Erom-
um Guds Ords Pienørum/
mijnum Medbrædrum/og Sam-
verks Mǫñum j DROTT-
NE.

Nad og Fridur aff Gude/og vo-
rum Lausnara Jesu Christo.

HVør og huiltijkur ad sie Vande vors Em-bættis/Gooder Brædur/. Og huørnen vier eigum j Þui ad standa/og huor nenn vier eigum ad ha-ga oss og hegda fyrer Almattugum Gude/z fara med hans Leyndardoma/ Pad kieñer oss S. Paall mz liosū Ordū. i. Cor. iiij. Fyrer Þad hallde

)·(ij oss

oſſ huør Madur/ einkum ſem er/ fyrer Guds Þienara/ og Rads Menn yfer Guds Leyndardoma. Nu heimteſt ecke meir af Rads mønnønum/enn þad þeir verde Truer fundner/ et c.

Yfer þeſſe Ord ſkrifar ſo Doct. Martinus Chemnicins.
J huørium Hlutum/ ꝛ huar jnne er ꝥſſe TRV eda Dygd komen/ vm huória Poſtulen talar?

Nun hefur margt jnne ad hallda/ Þuiad huør hann vill j þeſſare Stiett verda funden Trwr og Dyggur/ hann hlytur fyrſt ad leſa ꝛ ſtudera vel ꝛ Dyggelega/ ſo ad hann ſkilie vel og vnderſtān de ſialfur Grunduøll Chriſtelegs Lærdoms/ og ad hann hafe Gæfu þar til

þann

þann sama Lærdom skilmerkelega z med goodre Skickan fram̄ ad setia fyrer sijna Tilheyrendur 2. Timoth. 3. og 4. 2. Timoth. 2. og 3. Huiad huørnen ma sa Trwr vera j Embættenu/sa sem sialfur ecke skilur Lærdomen/edur z ecke kann hann odrum ad kienna?

J annan mæta ma hann ecke allein asta almennelega tala z seigia eitthuad vm Guds Ord/ Helldur hlytur hann ad hafa trulega astundan þar a og Aluøru/ad hann hage so sijnum Predikonū/ ad hans Tilheyrendur mætte þar af forbetrast/ 1. Corinth. 14. Eph. 4. Enn þad skiedur/ þegar hann flytur so sitt Embætte/og hagar so Predikan sinne/ad þær hlyde vppa þær Hofudgreiner sem Ritningen sialf tilvijsar/ Sem er/ ad Predikanen sie annad huørt til Lærdoms/edur Huggunar/edur til Þolenmæde/ edur til Vidvørunar/ edur til Avijtunar/edur Betrunar/edur til Jdra

)(iij. nar/

nar/edur til TRVar/edr til Riettlætis/ edur goodra Verka/ Rom. 15. 1. Cor. 10. 1. Timoth. 3. Tit. 1. Act. 20. Og Ezech. 34. Verdur mieg agiætlega vijskyrt/ huort ad sie Embætte eins Hirders j Christelegre Kirkiu/ og huør nen hann a trulega þar ȷ̄ñe ad standa/ Sem er/ Hann a ad gieþa Saudønum þeirra Foodur/ z leita epter þui sem villt þer/og koma þui aptur/Hann a ad bin da vid þad Særa/annast þad Veyka/z læknа þad Siuka/vardueita og vernda þad Hrausta/og dæma a mille Saudan na og Haþranna/ z c.

J þridia mata þa skal eirn Predikare ecke alleinasta kieña riett/helldur so/ Su TRV vm huøria hann er Gude z Christelegre Kirkiu skylldugur/hun kreþur þeß/ad hann ecke alleinasta Foodur veite Saudonum/ helldur og eirnen ad hann stijge z hamle þra Vlþenum/ þor þryde ecke nie Fiødur drage yþer nøckurn

urn rangan Lærdom/ helldur avijte og straffe hann/og vare Saudena vid hø- nū/epter þui sem Þørþ giørest/ Ezech. 13. Johañ. 10. Matth. 7. Tit. 1. Act. 20.

J fiorda mata heyrer og þetta til TRV og Dygd eins Predikara/ad hañ huxe/ þad hann sie aþ Gude tilsettur og skickad z til eins Vardhalldzmans og Yþersionara j Kirkiunne. Vppa þ/ ad nær hann þornemur og merker ad a medal hans Tilheyrenda drygiast Syn der og Glæper/ad hann sie þa ecke blin dur Vardhallds madur/eda sem þeigan de Hundur/sem þar stendur/Esa. 56. Og ad hañ drage ecke Fiødur yþer Syn der þeirra Ogudlegu/ og legge þeim so miukan Kodda vnder Høþud Ezech. 13 Helldur hroope og kalle og hallde þar ad Esa. 56. Med Aminningum/ Beidne og Bæn/med Viduaran/Hootan/Ogn- an/Straffe/ mz allre Þolenmæde z Kn-

enningu. Og giøre þetta annad huort med blijdum Aminningum z Hoguærd/ edur med aluarlegu Straffe og Nooton/ um/ Ezech. 3. 33. Esa. 58. 2. Tim. 4. Tit. 2. 1. Corinth. 4. Þuiad elleg/ ar mun Gud Blod Forfapadra Sælna aþ Predikarãs Hende heimta/Ezech. 3

I fimta mæta/þa byriar hønum ad þæra ostraffanlegan Lifnad/og j sinne Vmgeingne ad vera Fyrermynd Hiard/ arennar/ 1. Timoth. 3. 1. Corinth. 9. 1. Pet. 5. Augustinus seiger og so/Ill ur Hirder hann brytur þad nidur mz Liþ nadenum sem hañ bygger vpp med Kien ningunne/ eþ þad ma þo Vppbygging kallast/Þuiad kalldur er sa j Kienning/ unne/ sem ecke hirder vm þa Kienning sem hann þramber j Guds stad/ og ecke vill epter henne sialþur liþa.

I sijdasta mæta/Med þui ad til slij ks Haleits Embættis er eingen Madur aþ sialþum sier til Duglegur/ z æn Gu/ ds

ds Blezanar er ecke møgulegt j þui Embætte nøckud gagnlegt ad giøra eda framkuæma/ þa er Þørf ad eirn Trur Predikare sie jden j Bæn og Akalle til Guds/ bidiande bæde fyrer sinne Persónu/ og Embættisgiørdenne/ og fyrer øll um sijnum Søfnude/ so sem S. Pall giører j øllum sijnū Pistlum. Og j fyrstu Bok Kongaña/ Cap. 10. Seiger Samuel so/ Langt sie þad fra mier ad eg hafe þa Synd fyrer Gude/ ad eg skule lata af ad bidia fyrer ydur/ ⁊ kien na ydur þann gooda ⁊ riettа Veigen.

Vm soddan TRV ⁊ Dygd eiga Predikararner vel og vandlega ad hyxa/ ⁊ vita fyrer vijst/ Ef þeir giøra þetta/ þa mun þeirra Erfide ecke vera til Onytis j Drottne/ 1. Corinth. 15. Helldur mu nu þeir fyrer Guds Nad marga Salū holpna giøra/ 1. Timoth. 4. Edur minsta Koste frelsa sialfs þeirra Saler Ezech. 3. Ellegar ef þeir skyllt ecke

).(v. giøra/

giøra/þa munu þr þar fyrer Reikning
standa þeim ædsta Hirder Christo/ a
þann sijdasta Dag/ Hæc Chemnitius.

Nu vppa þad/ ad þeir sem Guds
Ord eiga ad kienna ødrum/ og Truer
Verkmenn vilia finnast j Guds Auglite
mættu þui helldur z framar med TRV
og Dygd stunda þeirra Kall og Em-
bætte/og sialfer vita/ huad þeir eiga ad
kunna/og ødrum ad kienna/þa er harla
Naudsynlegt/ad þeir sialfer hafe/Hy-
potiposin Doctrinæ sanæ/ Þad er/ ad
þeir vite Grunduøll sannrar Christeleg
rar Religionis og TRVar/ og kunne
Orded Sannleikssins riettelega vt ad li-
da/so sem S. Pall bydur og kiemst ad
Orde/ 2. Timoth. 2. Og kuñe vel þær
hellstu z sierlegustu/ Høfudgreiner alls
Christelegs Lærdoms/ vm huøriar þeir
eiga fyrer ødrum ad tala/kienna z Pre
dika/ so Tilheyrendønum mætte verdá
til sannrar Vnderuijsunar vppa þeirra
Salu-

Sæluhialp/Þar fyrer hefur mier virdst storleg Magt a liggia/ fyrer einfallda/ z lijtt Lærda Kiennemenn/ ad þeir hefde eirnhuern þann Bækling/ j huorium ad allar eda hellstar Nøfudgreiner Christelegs Lærdoms og Religionis/ være skyrlega z lioslega vtlagdar og skyrdar/ So sem og þar vm j Ordinantiuñe er boded og bifalad/ ad Prestarner skule þær hellstu Nøfudgreiner Christelegs Lærdoms/sem best vita og kunna/og j øllum Predikønum þær sier fyrer Augum hafa/og læta þar ad hnijga allar Vtleggingar og Aminningar/so sem ad ødrum vppsprettu Brunne/so ad Rædan huarfle ecke hingad og þangad/so sem su ed huørke hefur Vpphaf nie Enda/ og huørke skilur sa ed talar/nie helldur þeir ed til heyra.

Nu þo ad þeir sieu nøckrer sem Asiñ dan hafa hier a/z giarnan villdu vera truer j sijnu Kalle og Embætte/ z þessar

ar Høfudgreiner Christelegs Lærdoms bæde sialfer læra og ødrum kienna/ þa veit eg þo vel/ huørsu traudlega soddan Nytsemdar Bækur fast hier j Lande sem þessar Høfudgreiner christelegs Lærdo‑ms viskyra/ Þar med finnast og þeir sem ecke hafa algiørvan Vsum Latinæ Linguæ / nie hellđur annara Tungu‑maala/ so ad allmarger af Prestønum hafa þar vti ecke litla Afsøkun/ þott þeir hafe ecke giefad Ordinantiunne j þeirre Grein/ fullnægiu giørt/ þad þessu Greinum Christelegs Lærdoms vid kiemur.

Enn vppa þad/ ad hier epter/ þurfe ecke eirn eda annar sig ad afsaka hier vti/ ad hann þa ecke þessar Høfudgreiner Christelegs Lærdoms yfferkomest/ ꝛ þar fyrer þa kunne hann huørke sig nie ad‑ra þar epter ad leidrietta/ þa hef eg nu j Nafne Drottins/ a vort Modurmaal vtlagt bæde Enchiridion Doct. Marti‑

ni

ni Chemnicij so og lijka Høfudgreiner Christelegs Lærdoms/ Doct. Dauidis Chytrei / þeirra Hellstu Læreferdra a vorum Døgum/ og lated a Prent vt ganga/ til Gagns og Gooda lijtt lærdū Kiennemønnum/ sem ecke hafa sialfer þa Authores, vt af huørium þeir kunna sialfer þessar Lærdoms Greiner saman ad draga.

Og hef eg þui þessa bæda Authores j þeñan Bækling sett til samans/ad þeir høndla og Tractera bæder allar þessar Lærdoms Greiner/þo med sijnum hætte tale hier vm huør þeirra/ og þad hafe annar sem ecke hefur añar/So ad af þessare Collatione, þegar Madur athugar beggia Meining/og ber huørn Authorem saman vid annan/j sierhuørre Grein/mætte sa ed les/til meira Skilnings og Vnderstødu þessa Lærdoms leiddur verda. Þar næst hef eg þui þssa Authores vtvaled/ad ei hafa mi' fyrer

Hendz

Hendur komed/þeir adrer sm̄ so einfalld lega/ skyrlega z stuttlega þessar Hofud greiner tractera og vtleggia/ epter þeim hætte sem þær eiga fyrer Prestana z ein falldan Almuga fram̄ ad setiast/ j Christelegre Kirkiu.

So bid eg nu alla Froma Kieñemeñ z Salusorgara/huar þeir eru hier j Lan de/ad þeir villdu sier til Ny:seindar fæ-ra þetta mitt lijted Erfide/huar med eg hef nu ad þssu sinne viliad þeim þionad hafa/sem þessarar Lærdoms Vnderuijs unar vid þurfa/ So þeir vite/ huer og huilijkur ad sie Mergur Mals og sañ-ur Grunduallur þess Heilsusama Lær-doms/sem þeir eiga bæde ad vita sialfer z ødrum ad kienna/ So z ad þeir mætte hier med oppvakter og aminter verda/ad vera Truer og Dygguer j þeirra Kall-an og Embætte/ so sem sønnum Guds þionum og Trulyndum Radsmøñum Guds Leyndra Doma heyrer og hæfer-

gior-

gi⸗ørande þad sama af Aast og TRV til lifanda Guds/enn af Elsku z Kiærleik vid vndergiefnar Sælr/fyrer huøriar þeir eiga Reikningskap ad standa a Deige Domsins/ ad þeir mættu þad þa giøra med Glede og goodre Samuisku/og hafa þa Nrosan sem S. Pæll hafde/ Act. 20. Þar hann seiger/ Eg vitna/Eg er hreinn af allra Blode/Þui ad eg hef eckert vndan dreiged/ þad eg hafe eige kunngiørt ydur allt Guds Rad/ z c. Soddan Nroosan ætte huør Fromur Kiennemadur ad hafa med sialfum sier.

Þad þessar Nøfudgreiner Christelegs Lærdoms og þeirra Vtleggíng ahrærer/þa vona eg til allra Fromra Ord sins Þienara/ad þr fære til betra vegar mitt sierdlegt Ordfære/kann vera j mørgum Greinum/ Þuiad eg medkienne mitt Mælskuleyse/øll Ord og Atkuæde/ eink um Latinu mælsins/ so ad vtleggia / a

vork

vort-Modur Maal/ sem þ ætte ad vera/ eda so Ordum ad ad koma sem e g vill-de/ einkum j þeim þungu Greinum Christelegs Lærdoms. Og bid eg nu þar fyrer gooda Menn/ ad taka Vilian fyrer Verked/ og til hins besta ad virda ꝫ ekta mitt litla Erfide/ huar med eg villde Christelegre Kirkiu j voru Foosturlande epter minne Skylldu/ og epter þeim litla Mæler/ ꝫ þui Punde sem Drotten hefur mier gefed/ þionad hafa/ Nier med er eg alla Trwa Ordsins Þienara ꝫ Medbrædur j Drottne/ eilijfum Gude bifalandis/ Og bid/ hann veite og giefe ydur sinn Anda/ so ad eirn og sierhuør giæte ad sier sialfum/ og þeim vndergiefnum Sælū/ yfer huøriar Heilagur Ande/ hefr ydr sett til Vmsionar/ Act. 20.
Skrifad a Holum / 25. Dag Nouembris/ ANNO. 1600.

Gudbrandur Thorlaks Son.

Summa Christelegs Lærdoms.

Fyrst.

Huad Christelegur Lærdomur er/ og su Sanna og rietta Religio.

Grunduøllur vorrar Christelegrar Truar og eilijfrar Saluhjalpar/ z einka Maler og Regla/ epter huørre øll christelig søñ Religio a sett z samen ad vera/ þar mz allar vorar Ruxaner/og Kieñingar vm Guds Veru og hans Vilia/ z huar epter vier eigum ad hegda og breyta allre Guds Þionustugiørd/ z vorre Hlydne vid Gud/ j vorum Lifnade og øllu Framferde/ Þa er/ Sa eine visse og sanne heilsu-

 sam-

samlege Lærdomur vm Gud
og vorn Lausnara Jesū Chri-
stum/huørn Lærdom Gud sial-
fur hefur fyrer sinn eingieten
Son/vt aþ omælanlegre Nad
og Myskun mønum opēberad/
Og j sierlegar Bækur læted skrifa þyr-
er Hendur Prophetaña og Postulaña/
og heþur hañ med dasamlegum z sønum
Vitnisburdum og Jardteiknum styrkt z
stadfest. Og er fyrer þeñañ sama Lær-
dom krøpfugur/j þañ mata/ad aller þr
Menn sem þeñañ Lærdom heyra/ hug-
þesta/z mz Truñe til sijn mztaka/z hñ
vardueita/ þeim veiter hñ z giefur saña
Kyñing siñar Guddomlegrar Veru og
sijns Vilia/ fyrergiefning Syndanna/
Heilagañ Anda og eilijfa Saluhialp.
Epter þessum Lærdome/ af
sialfū

sialfum Gude/fyrer siñ eingie-
ten Son Jesum Christum j
Heilagre Ritningu opinberød-
um ad hafa stina Tru/Liif og
Framferde/ Pad er og kallast
Christeleg Religio. Sm̃ er þta/
Eiñ sañañ Gud Fødꝛ z vorn Lausnara
Jesum Christum/og þañ Heilaga An-
da rieikelega ad þeckia/og sañarlega ad
hrædast Gudz Reide j gtegn Syndunũ/
og aluarlega af Hiarta ad jdrast Syn-
daña/og trua þui fullkomlega/ad Syn-
dernar verde oss fyrergiefnar fyrer Med
algangarañ Christum/z ad Gud sie oss
nadugur/ Og þessa Tru ad vpuekia og
styrkia med medtekningu þeirra Heilø-
gu Sacramenta/ og med slijkre Tru ad
bidia z akalla Gud af Hiarta/hñ elska
heidra og dyrka/ og hønum þacker ad
giøra/ Gude Hlydne ad veita/og Yfer-

ualldenu/Naunganum ad þiona/ z giøra hønum gott/ad lipa riettferduglega/ hreinlega og ærlega/ z c. So sem Gud hefur j sijnu Orde boded z bifalad. Ad slijk christeleg Religio, þ er/som Gudrækne/Truen/Bæna akalled/Gudhræsla/Elska Guds og Naungans/ meige j vorum Hiørtum vppkueikiast/aukast/ eflast/og daglega vaxande fara/þar til a su Heilaga Ritning daglega ad vera jdkud og med Høndum høfd/ med lesningum/Predikønum/z Vtleggingum.

Eñ j fyrstu/ Med þui ad sa sanne einka Grunduóllur vorrar christelegrar Trúar og eilijfs Lijfs þa er Guds Ord og sa riette christelige Lærdómur/ huór ed fyrer alla hlute fram̃ hlytur hreiñ og omeingadur. ad kieñast ⁊ predikast ⁊ vid magt halldast/Þa hæfer og er tilheyrelegt ad vier hugleidum þetta haleita dasamlega Rad Guddomsins/ og Guds ovmrædelega Giæsku/ ad hñ hefur opeñberad og j liose lated saññ Lærdom vm sig sialfañ/ siñ Vilia og vora eilijfa Saluhialp/

Saluhialp/ Og hefur jñsett og skickad þad heilaga predikunar Embætte/ til þess ad vtbera og breida þeñan Lærdom a medal Mañkynsins/ þui til eilijfrar Saluhialpar. Soddann Guds haleita Nad + Myskū eigū vier m3 audmiuku + þacklætu Hiarta ad jata + vidurkieña.

Gud hefur ecke skapad mañlegt kyn til þessa Lijfs/ sem ad er stutt og forgeingelegt/ fullt og hladed med Eymd + Neyd og allskyns Vesólld + Harmkuæ le/ Helldur til þess/ ad þad skule riettelega þeckia hañ/ þañ saña Gud/ hann heidra og hönum þiona / og hia hönum lifa j eilijfu Riettlæte/ Fögnude og Saluhialp. Þar fyrer hefur hañ ei alleinasta j vpphafe/ þa hann skapade Mañeñ/ fagurlega skrytt hañ og prydt med sijnu Guddoms Liose/ med Skilninge og Riettlæte/ so sem sijna sialfs Mynd og eigenlegt Bilæte/ Helldur þa epter a/ þegar Madurenn var fallenn j Syndena/ þa tok hañ hañ ad sier aptur/ vegna sijns Sonar/ Og vt af oseiganlegre Giæsku/ og epter sijnu dasamlegu Rade/ hefur hañ vegna Christi myskunsamlega fyrer hönum openberad + lated

predika Euangelium edur Nadarennar Fyrerheit / huar med hann tekur oss ad sier aptur/veiter oss og giefur sanna Vis=ku / Riettlæte og þad eilijfa Lijf / sem vier fyrer Syndena mist hófdum.

Nu þo so sie j Sanleika/ad Gud hn̄ kun̄e vel æn þessa/og hier fyrer vtan/ad sinna Man̄eskiun̄e til sijn aptur/vpplysa hana og Sæluholpna giora / edur + ad skapa adra Men̄ ad nyiu / Þa hefur hn̄ þo med sier asett þetta Rad / og þad openbert giort/ad han̄ med þessu m ote en̄ ecke ódru/vill oss vidhialpad hafa/ sem er/fyrer sitt ORD/edur sin̄ LWR=DOMI Euangelij/huórt fyrer oss stend=ur skrifad j Bibliun̄e/ þar med vill han̄ veita oss og giefa rietta Kyn̄ing a Gu=de/Syndan̄a fyrergiefning + eilijfa Sæ=luhialp/vegna sijns Sonar Jesu Chris=ti. So sem S. Pæll seiger/ 1. Corint. 1. Cap. Þegar Veróllden̄ fyrer sin̄ Vijs=dom kun̄e ecke ad þeckia Gud/ þa leist Gude/ad giora fyrer Predikū sijns Ords þa sæluholpna sem þar a trua:

Þetta haleita Gudz Rad eigum vier vandlega og lijtelatlega ad akta z hug=

leida

leida/ z þeñañ Grunduøll vorrar christelegrar Religionis/ fyrst z fremst/ støduglega og stadfastlega ad leggia j vorū Hiørtum/ So ad vier/ vm Gud og hans Vilia til vor/ og vm allar Greiner vorrar christelegrar Truar/ eckert annad h uxum nie kieñum/ og ongua adra Guds Þionustugiørd høfum nie vtuelium/ vtan þa sem hañ j sijnu Orde hefr fyrer sett og skrifad. Og ad allt huad hellst oss er naudsynlegt til vorrar Saluhialpar ad vita og trua/ þad sie allt fullkomlega eitt med ødru j Heilagre Skript jñefaled / * fyrer oss framsett. 2 Tim. 3. Heilög Ritning hun kañ ad fræda þig til Saluhialpar/ fyrer Truna j Christo Jesu. Aull Ritning af Gude giefen/ hun er gagnleg/ til lærdoms / til strǒffunar/ til betrunar/ til vnderuijsunar j Riettlæteuu / so Guds Madur verde fullgiǒrdur og til allra godra Verka velskickadur.

Deutro: 12. Allt huad eg byd þier j mijnu Orde/ þad alleina skalltu fyrer Gude giǒra/ Þu skallt ecke taka þar af

og ecke auka þar vid: Gala. 1. Ef ad vier / edur Eingell af Himnum predikar fyrer ydur Euangelium ódru vijs eñ vier hófum predikad / þa sie hñ bólvadur.

Eñ vppa þad ad þesse Guddomlege Lærdomur meige a medal Mannlegs kyns verda heyrdur/kuñugur/ᵹ med Truñe medtekeñ/ so ad sem flester sinnest til Guds og fae eilijfa Saaluhialp/ Þar fyrer ha hefur Gud sialfur þad Heilaga predikunar Embætte jnnsett ᵹ stickad. Þar med og eirnen bydur hann og bifalar aluarlega øllum Møñum/ᵹ allra hellst Predikørum og Kieñefedrū/ ad þeir skule sitt Guddomlega ORD daglega/vandlega og med athygle hugleida/heyra og lesa/ med Truñe medtaka og øllu Lijfe og Frameferde þar epter hegda. Og sierdeilis og einkum þa er skylldugt/ad Prestarner og Predikarner lese þar wr og take/ og stadfeste allar þær Greiner sem naudsynlegar eru til Lærdoms og Huggunnar. Matth. 17. Þesse er miñ elskulege Sonur/

ur / hønum skulu þier hlyda. Coloss. 3. Lated ORD Christi BVA rijkuglega a medal ydar. 1. Tim. 4. Vert iden ad lesa / kieña og amiña· Rom. 15. Huad fyrr meir er skrifad / þad er skrifad oss til lærdoms / ad vier fyrer þolenmæde + HVGGVN Ritningareñar hefdū Vonena. Joh. 5. Kansaked Ritningarnar þuiad / so sīn þier tiett meined / þier hafed þar jñe eilijft Lijf. 1. Pet. 4. Huór hann predikar / sa predike Guds Ord. Marc. 16. Prediked Euangelium. Tit. 1. Hallt fast a þuí Orde sem samnarlegur Lærdomur er / og oss er til Lærdoms giefeñ / so þu siert Mattugur til ad amiña / hugga / og straffa þa sem a mote mæla.

Nu med þui ad þetta er hid hellsta og naudsynlegasta Embætte sierhuórs christelegs Predikara og Sælusorgara / þeñañ saña gudlega Lærdom / af Gude sialfum jñefaleñ j sijnu Orde / edur Heilagre Skript / med allre Tru og Dygd fram̄ ad setia fyrer sijna Tilheyrendur / og allar Predikaner sierdeiles og einkum ad hneygia ad þessum þremur Greinum

Huörnen þesse Christelege Lærdomur Aminning/ og Huggun.
huöriar af Sancte Pæle nefndar eru.
1. Cor. 14. 1. Tim. 4. Tit. 1.

So er nu yfer alla Hlute framm harla gagnlegt og naudsynlegt fyrer Tilheyrendurnar/ ad allar þær hellstu og naudsynlegustu Greiner christelegs Lærdoms verde vtlesnar af heilagre Ritningu/ og med godre Skickan og skilianlegum hætte frammsettar fyrer þa/ og vtþyddar og lagdar/ þær Greiner sem þm naudsynlegar eru til Guds kyñingar/ til sannrar Jdranar/ til Truarennar/ til nyrrar Hlydne edur godra Verka / og til þeirra eigenlegrar Sæluhialpar.

So ad Tilheyrendurner mætte vr Predikonum nema og gripa/ so sem Corpus christianæ Doctrinæ, Pad er/ Eina Summu/ Merg eda Innehalld christelegs Lærdoms (og þui bihallda þess betur) ecke alleinasta j Catechismo/ þar jñe Mergur og meining heilagrar Ritningar er jnnefalen/ sem er j tiu Bodordum/ Truñe og Fadervor/ edur j þssum fierlegöstum Höfudgreinum christelegs

telegs Lærdoms / sem hier sijdar verda settar og liosleg a vtskyrdar / Helldur og eirnen / þegar Euangelia / Pistlarner / edur huad annad predikad verdur wr ødrum Bokum Heilagrar Ritningar / ad Prestarner jafnlega avijse ꝫ kiene sijnum Tilheyrendum / til huørs Parts Catechismi / edur til huørrar Høfudgreinar christelegs Lærdoms / sa Texte edur su Lectia heyre sem þa er fram lesen / og take so wr Textanum þær gagnleguſtu Greiner / og þær vtlegge hid liosasta / og þa Vtskyring hid stuttlegasta j nidurlagenu Predikunarenar vpp aptur take og repetere.

Og jafnan og j alla stade / þa eiga allar Kienningar / allar Predikaner hier ad hneigdar ad verda / ad Tilheyrendurner verde aminter / og vppuakter til Guds Otta / til riettrar truar a Gud / til Elsku Guds og Naungans / til sannrar Bænrækne / Polenmæde / Lijtelætis / til Sannindа og anara mannkosta. So og lijka / ad Menn bwest vid Krossenum og Motgangenum / ꝫ vite ad hallda sier fast vid Guds Fyrerheit og Euangelium / ꝫ hafa þar af sijna Huggun.

Huiad

Þuiad j soddañ Huggan og sannre Tru a Christum/ ✝ Otta ✝ Elsku Guds ✝ Naungans / er su sanna Gudrækne og Christeleg RELIGIO sierdeilis falen og folgenn.

Og nu vppa þad/ad þeir vægu Prestar og Pastores, ✝ hiner adrer sem sig vilia giefa til Kieñemans stiettar / meige hafa sier fyrer Augum allañ christelegan Lærdom/ so sem j eirne Sum̃u saman teken/ og þær Hofudgreiner ad huórium allar Historiur/ allar Mælsgreiner hnÿga j heilagre Ritningu/ og ad þr meige þetta med iafnade og vandlega hugleida og fram̃ leggia fyrer sijna Tilheyrendur/og med meira auexte lesa þa heilögu Ritning/og taka þar af þeirra Predikaner. Þa er miög gagnlegt / ad þeim Prestum sie fyrersett og bifalad ad hafa eina stutta og nytsamlega auÿsan jnnehalld ✝ Summam Doctrinæ christianę/ j huórre ad þær sierlegustu Hofudgreiner christeligs Lærdoms meiga vppleitadar og fundnar verda / ✝ huar ad allar Historiur og Predikaner j öllum Spæmañaña og Postulaña Bokum hnÿga / ✝ epter huóriu þeim ber sijnum Predikönum

og allre Studeran heilagrar Ritningar
sierdeilis og einkum ad hegda. Soddan
Höfudgreiner verda hier skickanlega hu=
ad epter annad framsettar og vtlagdar
hidlioſaſta.

Ecke til þess ad Prestarner skule fra
Ritninguñe leidast/ + alleina þessar Grei
ner lesa eñ ecke par añad/helldur ad þm
verde hier med til Bibliuñar vijſad / hu=
ar þeir meiga fa og ödlast noglega og
fullkomlega vnderuijsun/ þar þeir kunna
þetta allt best af ad læra / + j Miñe ad
setia / þegar þeir Dæme + Greiner Rit=
ningareñar berasamã vid þessar sierleg=
ustu Höfudgreiner christelegs Lærdoms/+
ef þeir vilia sialfer opt og jduglega sig
hier j þessum Greinum jdka / og þeirra
Tilheyrendum slijkt fyrer sioner setia.

Og ecke er þetta j þa Meining giö=
rt/nöckud nytt/edur adra Sumiam chri=
stelegs Lærdoms j lios ad lata / eñ all=
eina þañ saña eilijflega Lærdom/huörn
Gud sialfr hefur fyrer siñ eingieten Son/
siñe christelegre Kirkiu openberad / og j
þrirre heilögu Bibliu/ Prophetanna og
Spamañaña Bokum skirfadur stendur/
og

+ samhliodande er vorre postulegre Truarjatningu/so og þeirre sem samjett var j Borgenñe Nicea / + lijka þeirre sem S. Athanasius hefur samsett/lijka + eirneñ þeirre Jatningu sem kallast Confessio Augustana, sem Añó 1530. var Keisarō Carolo fyrer Hendur feingeñ/ so sem þesse hreine og sañe Lærdomur hann er eñ nu fyrer Guds Nad j þyskalande og vijdar añarstadar / Gude til Dyrdar / eñ mörgū Mönnum til eilijfrar Saluhialpar samþyckelega med Hönd hafour og halldenn.

Huøriar eru þær sierlegøstu Høfudgreiner Christelegs Lærdoms.

Aull heiløg Ritning fra vpphafe til enda/ hefur jñe ad hallda tuær þær hellstu Høfudgreiner/ sem er Løgmaled/edr tiu Guds Bodord/ + nadarenar Fyrerheit sem j Euangelio er openberad/huørt ed fyrergiefning Syndaña

aña/ eilijffa Sæluhialp/ vegna Jesu Christi Lausnarans/eñ ecke fyrer vorra godra Verka saker/veiter z giefz ollum þeim sem trua a Christum.

Vm þessar tuær hellstu Hófudgrei-ner verdur j allre Heilagre Ritningu fyrr og sijd og jafnlega talad og hóndlad.

Eñ vppa þ / ad Suma + Kiarne alls christelegs Lærdoms mætte þess audvelldlegar og liosleagr skiliast og j Miñe festast/ þa er vanalegt ad skipta þessum Hófudgreinum j fleire Parta eda Greiner/til huórra ad heyra allar Mals greiner/og epterdæme gióruallrar Bib-liu/ + allar Lectiur/Predikaner/Dispu-teraner/ + huad skrifad verdur j Religi-onis efnum/. þad er allt faled og jñko-med j þssum Greinū + Articulis, huórr ia vier vilium hier fyrst so sem j annare TABVLA ad eins fram̄ setia/+ telia/+ sijdañ med Guds nadar hialp huad ep-ter annad einfalldlega og christelega vtskyra.

Þær allra hellstu
Höfudgreiner
yppa huøriar Guds Ord og allur christelegur Lærdomur einkanlega hlyder/eru þessar.

I Søñ Kyñing og riettelegt Akall þess einasta saña Guds Fodurs/ Sonar/og Heilags Anda.
II Sköpun allra Skiepna/ Einglanna og Mañaña/ epter sialfs Guds Mynd og Liking.
III Løgmal Guds epter huøriu Mañeskian ætte ad lifa.
IIII Synder j mote Gudz Løgmale
V Fyrerheit vm fyrergiefning Syndaña/edur Euangelium, vt af Medalgangaranum og Lausnaranum Jesu Christo. Og huør ad sie Mismunur a mille Løgmalsins z Euangelij.

VI Holldgan/Pijnan/Daudeñ/Upprisan/ Upstigning vors Drottins og Lausnara Jesu Christi/huar med oss er fyrergiefning Syndañа/Heilagt Andenytt Riettlæte/z eilijf Sæluhialp giefeñ og vtuegud.
VII Riettlæting Truareñar/ huar med Velgiørningarner Christi verda oss til eignar veitter z giefner.
VIII Endurnyan Heilags Anda/z ny Hlydne vid Gud/ j øllum goodum Verkum.
IX Um christelega Kirkiu og þad heilaga predikunar Embætte.
X Þau heilögu Sacramenta/sem er Skijrnen/og Kuølldmaltijd Drottins.
XI Um christelega Jdran/ Skriftarmaalen/og Aflausnena.
XII Christeleg Huggun j Krosse og øllum Motgange.
XIII Um Maña setninga/ og þær

yfre Ceremoniur j Kirkiunie/z vm christelegt Frelse.

XIIII Vm veralldlega Valldstiorn/ og Hionabanded.

XV Vm Sialfrædis Viliañ / sem kallast/ Liberum Arbitrium.

XVI Vpprisañ þeirra Framlidnu. Seinaste Domur/ Fyrerdæmningeñ fra Ogudlegu/og Lijf og eilijfþ Saluhialp/allra Riettruadra.

Þessar eru þær sierleguſtu Hőfudgreiner/epter huörium sierhuör christeñ Lesare/ og einkum Prestarner/ eiga ad leita j Heilagre Ritningu/ ꝛ ad þessum Greinum einkanlega hneigia öllū sijnum Predikönum/ og sialfa sig og sijna Tilheyrendur daglega hier vppa ad aminna/ og slijkt med allre tru ꝛ dygd þeim ad kienna og vnderuijsa/sem girnast ad fa sañan vndervijsan vm þeirra Saluhialp/ huörnen þeir eige Gud riettelega ad þeckia a hañ ad trua/ og hañ riettelega ad akalla ꝛ tilbidia. Sömuleidis og eirnen ad seigia þeim og syna liosslega/ huör ad sie mismunur/ j mille þessa sanna christelega

christelega Lærdoms og hinna annarra Villudoma / sem Tyrkiar / Gydingar / Papistar / ꝛ adrer Heidingiar hafa / Huar vm ad j þia fierhuórre Hófudgrein mun hier epter nóckud ahrært verda.

Fyrsta Høfudgrein

Christelegs Lærdoms.

Vm sanna Kynning / og Bæna akall þess einasta sañа Guds / sem er Fader / Sonur / og Heilagur Ande.

Huad er Gud.

SV einfalldlegasta ꝛ riettasta vtskyring / Huad Gud hann sie / þa er almeñeleg Truarjatning / vorꝫ Barna lærdoms / Symbolum Apostolorum / huória Truarjatning vier allerlærder og leiker vnger og gamler eigum daglega ad lesa / optsiñis ad repetera / ꝛ med sierdeilis athygle og vmhuxan af Hiarta ad hugleida / So ad vier þar mꝫ

 daglega

daglega vppuekium oss sialfa / so ad sóñ Kyñing a Gude og hans Velgiórningum til vor / þar med Truen / Bæna akalled / Guds Elska og Otte mætte j vorum Hiórtum vara og vardueitast / þegar vier lesum þa Truarjatning / og hurum vm Gud / og þær þriar personur Guddomsins / Vm Gud eilýfañ Födur / Vm Guds Son vorn Lausnara Jesum Christum / sa vorra vegna hefur Mannadom vppa sig teked / og er kross festur og daeñ fyrer vorar Synder / ꝛ oss til riettlætis ꝛ sæluhialpar er vpp aptur riseñ / Og vm þañ eilýfa Heilaga Anda / sa ed oss skal kieña og leida j allañ Sañleik / ꝛ hugga oss j Neyd ꝛ Motgange / Item vm þau sierleguſtu Guds Verk / sem er / Ad hañ hefur skapad alla Hlute / og vid Magt helldur øllum Skiepnum / Vm Endurlausnena / Vm Helganena / Vm Verndan og vardueiting christelegrar Kirkiu / Vm fyrergiefning Syndanna / Vm þañ seinasta Dom / og eilýft Lýf / Huad allt j postulegre Truarjatningu hid stuttlegasta er jñefaled ꝛ bunded.

Næst þessare postulegre Truar jatn-ingu/þa meiga Men lesa og læra þetta stutta Innehalld christelegs Lærdoms/ huór og huilijkur ad sie Gud j sine gud-domlegre Veru/ sem eptersylger j þessa-re stuttre Definitione/ huór ed af Guds Orde er saman teken ✝ dreigen.

GUd hn er einngis/ eilijf Guddomleg vera/ almættug/ vijs/ sannarleg/ riettlæt/ good og myskunsøm. Eilijfur Fader/ og eilijfur Sonur/ Fødursins eigenleg Mynd/ z Heilagur Ande af Fødurnum og Synenum framgangande/ Huør einaste sannur Gud/ skapad hefur Himen og Jørd/ Men og Eingla/ og ein vissan LæRDOM opinberad hefur Christnene j sijnu Orde/ epter huørs Ords hliodan alleina/ aller Men eiga han ad þeckia/ heidra/ lofa z dyrka ad eilijfu.

Huiad so kiener Guds Ord oss/ huór og huilijkur ad sa eilijfe Guddomur er/ Ad eirn sie almattugur eilijfur Gud/ o-

ovmrædelega vijs / giæskuriikt / riettlat-ur / myskunsamur + sañur / huórier guds-domleger Mañkoster + Dygder / ecke all-einasta syna oss huór og huilijkur ad Gud er / helldur og eirneñ / huórneñ vier Meñerner / sem erum skapader epter Gu-ds Mynd / eigum Gude lijker ad vera / j Vijsdome / Riettlæte / Giæsku og öllum ödrum Dygdum + Mañkostum / alla vo-ra Daga.

J þeñañ mæta þa eru allar Höfud greiner christelegrar Truar bygdar og grundualladar / vppa þetta tuent sem er Guds Sañleikur / + Guds Almætte

Þennann einasta eirn eilijfañ almæt-tugann Gud nefner Heilög Ritning / Fødur / Son / og Heilagann Anda / Og vottar ad þar sie þriar / adskilian-legar sundurgreindar / lifande og almat-tugar Guddomsins Personur / Fadereñ / Sonureñ / og Heilagur Ande (so sem þar stendr Matth: 28. Skijred þær j Nafz-ne Födur / Sonar / og Heilags Anda) Þuiad so hefur Gud j sijnu Orde sig op-enberad / vppa þad / ad vier daglega sku-lum hier vm hugsa j Bæna akallenu til

Guds/ og m3 audmykt og þacklæte hugleiþ da Embætte og Velgiórninga sierhuórrar Personunnar fyrer sig.

Sem er/ad Gud sa eilijfe Fader hafe giefed oss sig til Fódurs/ og ad hann so sem eirn Fader hiartanlega elske oss sijn Bórn/ varduełte oss/og vort Upphellde giefe/ med óllu þui sem oss er þarflegt til Lijfs og Sálar/ þessa Heims og annars. Og þar fyrer þa byrie oss j óllum Notgange og Hórmungum vorum/ ad flyia til Guds/ so sem til vors allra hiartkiærasta Fódurs og forlata oss upp a hann med stódugu trunadar Trauste/ og leggia uppa hann allar vorar Sorger/ og alla Ahyggiu. Og fyrer þessa skulld/ þa skulum vier vita/ ad Gud hann hefur j Natturu Forelldranna jnnþryckt og plantad eina hiartanlega brennande Aast og Elsku til Barnanna/ huór Elska/ oss skal jafnan amińa/ a Guds eilijfs Fódurs hiartanlega Elsku og oseiganlega Aast sem hann hefur a sijnu Syne Jesu Christo/og a oss.

J sama mata setur Heilóg Ritning Guds SON fram fyrer oss/ad hann sie

 ordenn

ordeñ vor arnadar Madur + Endurlausnare/og eitt Offur fyrer vorar Synder/ huörs vegna oss verdur skeinkt og giefeñ fyrergiefning Syndaña/Riettlæted + eilijft Lijf/ og skipad ad medtaka med Truñe þessa Guds Sonar Velgiörninga og j Trauste þessa arnadar Maññins og Medalgangarans Christi ad koma fram fyrer Födureñ/og bidia hañ/Vier eigum og eirneñ Soneñ Guds sialfañ ad tilbidia/ og a hañ ad treysta. Med þessum hætte giefum vier Guds Syne þssa sanna og fullkomlega Æru/ad hañ sie eirn sañur Gud.

Sömuleidis verdur vm Heilagañ Anda talad j Ritninguñe/ ad hann sie einn Huggare/og Lærare/og oss verdur skipad ad bidia Gud Födur med hiartanlegre anduarpañ/ ad giefa oss þennann Huggara/Lærara og Leidtoga/+ lata kieña/vnderuijsa/ hugga og styrkia oss med Guds Orde/fyrer huört ad Heilagur Ande hñ er kröptugur/medur oss.

J soddañ daglegre jdkan Truareñar/ Bæna akallsins til Guds/+ Huggunareñar/ kañ Madur þær þriar Guddomsins Personur/Guddom Sonarins/ og

þess

þess Heilaga Anda / Betur ad vnderstanda og þeckia / eñ med þeim skarpuitru Skola Disputerónum / med huórium su heimuglega dasamlega ꝫ ǫvmrædelega Guds Nattura verdur ecke grundud ne ransókud.

Af þessu sem nu er sagt / þa meiga Meñ taka þañ Lærdom / Huad huór ꝫ ein Guddomsins Persona sie / og huórn eñ Madur skal sundur greina Persónurnar / huóriar fra añare.

Adereñ er su fyrsta Guddomsins Persona / huør ed af sier fætt hefur Soneñ / sijna eilijfa eigenlega Mynd / og med Synenum og Heilogum Anda hefur alla Hlute af ønguu skapad / og þeim eñ nu vid Magt helldur / ꝫ alla christna Meñ elskar fødurlega / so sem sijn eigenleg Børn / nærer þa og fostrar / vardueiter ꝫ frelsar þa fra allre Ogiæfu til Lijfs og Sælar / hier stundlega eñ añars Heims eilijflega / vegna sijns elskulega Sonar.

SOnurenn erønnur Persona Guddomsins/ af Fødurnum fyrer alla Eilijfd ovmrædelega fæddur/ ein sønn Mynd þess eilijfa Fødurs/ huør Sonur þa epter a vered hefur Medalgangare/ mille Guds og Manneskiunnar/þa hun syndgade j Paradijs/ z var skickadur til arnadar Mans z forlijkara/ hefur teked vppa sig mann domlega Natturu j Kuide Mariu Meyar/og er ordenn eitt Offur vorra vegna/ fyrer huørt vier alleinasta faum z ødlunst þyrergiefning Syndanna/Riettlæted og eilijft Lijf.

HEilagur Ande er hin þridia Guddomsins Persona/ fyrer alla eilijfd af Fødurnum og Synenum framm farande/ Hñ verdur a øllum tijmum sendur/til ad styra predikunar Embættenu/ og fyrer Evangelium ad endurnyia z helga Nior-

tu

en Gudhræddra/ Pad er/ j þeim ad vpp-kueikia nytt Lios saññrar Gudz Kyñingar/ saña Nuggun j øllum Motgange z Hørmungum/ sañarlegt Riettlæte/ Lijf og Føgnud.

Vitnisburder Heilagrar Rikningar/ ad Sonur Guds vor Herra Jesus Christus/ sie sannur natturlegur Gud.

Rom. 9. Christur er Gud/ yfer alla Hlute Blessadur ad eilijfu/ Amen. 1. Joh. 5. Vier erum j þeim sañarlega/ j hans Syne Jesu Christo / þesse er sañur Gud.

Jerem. 23. Og þetta mun hans Nafn vera sem þeir munu kalla hann IEHOVA / Drotteñ/ sa ad er vort Riettlæte Joh. 20. Minn Gud og minn HERRA Joh. 1. Og GVD var þad Ord.

Vitnisburder/ ad Heilagur Ande sie sañur GVD/ Matth. xxviij.

Skijred

Skýred þær j nafne Fódur og Sonar ꝛ Heilags Anda. Þviad med þui ad Skýrn-en er eiñ Sattmæle vid þañ eilýfa eina og saña Gud/ 1. Pet. 3. Og vier verdū skýrder/ ecke alleinasta j Nafne Fódursins/ og Sonarins/ helldur og einnenñ Heilags Anda/ þa er þar af augliost/ad hañ er GVD med Fódurnum og Synenum/ med jafnre Maiestatis Magt og Dyrd sem þeir/ ꝛ er med þeim badum eirnrar Vern og vnderstódu.

Auk þessa þa eru nogar fleire Ritningareñar Greiner/ huóriar med vtþryck-tum liosum Ordum til leggia Heilógum Anda þtta Guds Nafn IEHOVA/ 1. Corinth. 12. Eingeñ þær Jesum kallad/nema þyrer Heilagañ Anda/ þar eru marghættud Embætte/enn hunn same er Drotteñ. Allt þetta verkar hiñ same Ande/skiptande sierhuórium epter þui sem hann vill/ 1. Cor: 9. Huór hann samteinger sig Drottne/ sa er einn Ande med hónum/ 1. Corint. 3. Vite þier ecke þier erud Mustere Guds/og þad Guds Ande bygger j ydur/ Huór hañ skamar Guds Mustere/þeim mun Gud tortýna.

2. Corinth. 3. Drotteñ er Ande/Og hu-ar Ande Drottins er/ þar er Frelse.

Acto. 5. Fyrer þui eru þid samþyckt ord-

eñ ad

eñ ad freista Anda Drottins/ Eige hefur þu Loged ad Mönnum / helldur ad Gude.

Act. 28. Vel hefur Heilagur Ande talad fyrer Esaiam Spamañ/ z ct.

Esa. 6. Heilagur/ Heilagur/ Heilagur Drotteñ Gud Zebaoth.

Sömuleidis þa verdur vijda j Heilagre Ritningu Heilögũ Anda til lagdur og eignadur sa Kraptur/ og þær Verkaner sem alleinasta til heyra guddomlegre Natturu / Sem er Sköpunen allra Hluta/ Endurfæding og Endurnyian Mannesķiunnar/ Item. Ad vita alla Hlute/ ad vera nalægur j aullum Stödum/ Allt soddan heyrer lijka eins til Heilögum Anda/ so sem Födurnum og Synenum.

Job 33. Ande Drottins hefur skapad mig.

Job 26. Ande Drottins hefur prydt Himnana.

Psalmo 33. Fyrer Ord Drottens eru Himnarner giörder/ og fyrer Anda hans Muns allur þeirra Her.

Og j christelegre Kirkiu syngium vier so/ Kom GVD Skapare Heilage Ande.

Nuær

Huør aþ Guddomsins Personum hefur teked a sig Mañdomlega Natturu?

SV añur Persónan/ ẽ er Eingieten Guds Sonur/ hann er Madur ordeñ j Lÿfe Jonfru Mariu/ og eru tuær Natturur þar oadskilianlega samañ teingdar/ sem er Guddomleg Nattura z mañdomleg/ So ad/ þesse vor Lausnare/ ædste Kieñemadur og Kongur Christneñar Jesus Christz/ hñ er j eirne Personu sañur Gud z sañur Madur/ so sem hier sÿdar meir j þeirre siettu Høfudgrein skal meira talad vera/ þar rætt verdz vm Holldgan Herrans Jesu Christi.

Huørnen eiga Meñ riettelega og Christelega ad þara med þeñañ Lærdom vm Gudlega Veru/ z þær þriar Guddomsins persónur?

Andsuar?

So ad Menn j daglegre Vmhyxañ til

til Guds/og j Bæna akallenu/og j ǫllu Framferde Gud riettelega þeckie/hann akalle lofe og prÿse/ og j þessare dagslegre jdkan Bæna akallsins huxe vm Personur Guddomsins/ þeirra Velgiǫrninga/ og Verkaner/og eigenlegleika/Og j ǫllu Framferde sie astundunarsamer med ǫllu Lÿtelæte/ Hlydne ad veita þui fyrsta Guds Bodorde/ Eg er Drottenn þinn Gud/þu skalt ecke hafa Afgude Og ad vier so med þessum Lærdome med oss og j vorum Hiǫrtum vppueckium og kueikium Otta og Hrædslu riettrar Guds Reide j giegn vorum Syndum/ so og Tru og Traust a Guds Myskunseme/sem oss er fyrerheitenn Christi vegna/ Þar med og eirnenn lÿka aluarlegt Bæna akall til Guds/ad hann fyrer sinn Son villde kienna styra og stiorna oss/ og med sÿnum Heilaga Anda hugga oss og helga/So og eirnenn ad vppueckia oss til sannarlegs þacklætis vid Gud/fyrer hans myklu Velgiǫrninga/sierdeilis fyrer þ/ ad hann gaf oss sinn Son til Endurlausnara/ og hefur vthellt sÿnum Heilaga Anda/j vor Hiǫrtu/Og ad vier ǫllu Lÿ-

ke og Framferde so hegdum / ad vier sie-
um Gude sem lijkaster j Visku og Riett-
læte / og þionum hönum j Heilagleika +
Riettlæte alla vora Lijfdaga. Ad sijd-
ustu / So vier hier mz frasnijdum + skil-
ium vora Tru / + vort Bæna akall j fra
Tru og Bæna akalle Tyrkia / ogudlegra
Gydinga / Heidingia / Machometista og
allra añara Villumaña:

Huør er Mismunur a mille christelegrar Truar / z þeirrar sem Tyrkiar hafa?

TYrkiarner trua ecke a þann eina
saña Gud Födur Son og Heilag-
añ Anda / huör ed sig opinberad
hefr fyrer Lausnarañ Jesum Christum /
Helldur vppdickta þeir sier eirn annann
Gud / huör ad ecke er Fader vors Lausn-
ara Jesu Christi / og hafe þo skapad
Himen og Jörd: Nu er eingenn annar
Gud Himens og Jardar / vtan sa eine og
saume Gud sem er Fader vors Drottens
Jesu Christi / a samt med sijnum eingiet-
num Syne og Heilögum Anda / huörn
Tyr-

Tyrkiar/Gydingar og adrer Heidingiar laſta ꝛ forakta.

Þeir trua og ecke a Sonenn Guds Jeſum Chriſtum/ad hann ſie Gud ꝛ vor einka Lauſnare og Sæluhialpare/ fyrer huörn vier ödlüſt fyrergiefning Syndanna og eilijfa Sæluhialp. Nu ſtendur þeſſe Regla obrigdanleg/ Johannis 5. Huør ſem ecke heidrar Sonenn/ſa heidrar og ecke Fodurenn/2. Joh. 1. Huør hellſt ad ecke blijþur j Lærdomenum Chriſti/ſa heþur ønguann Gud.

Huør er greinarmunur a mille Gudz Ordz/ꝛ þeſſ Lærdoms ſem Paviſtar hafa/þad Bæna akallenu vid vijkur/j þeſſare Höþudgrein.

GUds Ord þad kiennir oſſ/ ad tilbidia ꝛ akalla alleinaſta þñ eina ſaña Gud/ Födur/ Son ꝛ Heilagann Anda/ ꝛ vegna medalgangarans Jeſu Chriſti ꝛ j hans Naſne ad vænta oſs hialpar og huggunar. Marth. 4. Drottenn þinn Gud ſkalltu

 til

tilbidia / og hǫnum alleina þiona.

Hier j mote kieña og framſetia Paþiſtar aňaň Lærdom / ꝫ forſuara haň / ſem þo er openber Afgudadyrkan / þuert j mote þeſsare fyrſtu Hǫfudgrein / Þuiad þeir akalla og tilbidia ecke allleinaſta þann eina og ſama Gud / helldur og eirnenn lijka framlidna Menn Heilaga / ecke alleinaſta ſo ſem arnadar Meñ og Medalgangara / helldur og eirnen ſo ſem Naudhialpara / og leita til þeirra Hialpar og Hugggunar j ſijnu Bæna akalle. Ja þeir tilbidia og eirnen ſmijdud Lykneſke / epter Gude / ꝫ helgum Mǫnnum giǫrd / ꝫ Kroſsa / og ganga til Þra med aheitum. So ſem Thomas kienner j ſiñe Suma Parte 3. Queſtione 25. Ad vier Chriſti Bilæte og þeſs Heilaga Kroſs eigum ad tilbidia Adoratione Latrię / Þad er / lijka ſo ſem ſañan Gud ſialfann. Og med ſoddan afguda Bæner / Tru og trauſt til Heilagra / þa er allt Þanadomuren fullur / ſem er / Maria mater Gratię, Mater miſericordię, Tu nos ab Hoſte protege, In hora Mortis ſuſcipe, & cet. Og aňad hűdradfallt fleira

Og

Og lijka so sem Heidingiar fordum daga akölludu Martem/ j Strijde ꝛ Bardögum/ Neptunū j Siofarhaska/ Æsculapium j Pestilentiu / Junonem badu Menn vm Rijkdom/ Palladem vm Visku/ og tilbædu og heidrudu þeirra Bilæte/ Eins hafa Meñ giört j Pauadomenum/ Meñ akölludu S. Jurin j Bardögum/ S. Nicolaum og Christofor j Siofarhaska/ S. Sebastianum j Pestilentiu/ S. Aunnu badu Menn vm Rijkdom/ S. Katharinu vm Ment ꝛ Visku/ huad ecke er annad enn openber ꝛ heiden afgudadyrkan/ þuert j mote þessare Höfudgrein Christelegs Lærdoms/ Þu skallt Drotten Gud þinn tilbidia/ og honum alleina þiona. Þu skallt ecke gióra Likneske/ edur nockurt Bilæte/ þu skallt ecke tilbidia þad/ ꝛ þiona þui ecke. Eirn er Gud/ ꝛ eirn er Medalgangare mille Guds og Manna/ Maduren Jesus Christus/ sa ed sialþan sig hepur vtgiepꝛd til Endurlausnar þyrer alla. Nuad hellst þier bidied Fødurenn vm j mijnu Naþne/ þ mun hñ giepa ydur.

Hvad er Afguda edur Hiaguda dyrkan?

Afgudadyrkan er þad/ad hafa og hallda þad nöckud fyrer Gud/ sem ecke er Gud/ so sem Heidingiar giörd u/ þr ed hiellu ad Jupiter/ Juno/ Pallas/ Mars/ Apollo/ være Guder. Item Afgudadyrkan er/ ad veita þa Dyrd og Æru sem Gude ber/ nöckrum þeim Hlut sem ecke er Gud/ so sem ad giöra þeir ed akalla framlidna Menn/ þeir ed Lotning veita Bilætum og Likneskium/ þeir ed treysta vppa Audæfe og Rijkdom/ þeir ed elska framar sialfa sig enn Gud. Item/ þad er og afgudadyrkan/ ad binda Gud þar nöckur stadar nidur/ sem hann hefur j sijnu Orde ecke lofad ad vera/ so sem þeir hafa giört sem dicktudu/ ad Christur + hans Heilager/ være nadugre j einu stad eda ödrum/ fyrer einn eda ödru Likneske/ helldur enn annar stadar. Item/ þad er og afgudadyrkan/ ad vtuelia sier + giöra eigenlegan þancka/ vm Gud/ + Guds Pionustugiörd/ fyrer vtan Guds Ord og

Bifalning

Bifalning/og treysta þar vppa/ ad Gud hann sie þess vegna nadugur/ og giöre oss gott.

Huad er þa christelegt Bæna akall til Guds?

Annarlegt Bæna akall til Guds er ad tala vid hann einasta sanna Gud sem er Fader Drottens vors Jesu Christi/ i sannre tru ꝛ fullu trunadar trauste vppa hann einka Medalgangaran̄ Jesū Christum/og bidia hann/ ꝛ af hönum sier ad vænta allra godra hluta/ stundlega og eilijflega/ og trua þui fullkomlega/ ad Gud han̄ mune vegna Medalgangarans Jesu Christi heyra vorar Bæner/ og ad hönum mune þær þægar ꝛ þeckar vera.

Nu eru þar Sex Hluter/ sem til heyra christelegre Bæn/Vm huøria Hlute vier eigum aluarlega ad hyxa i daglegu Bæna akalle til Guds.

1 Pad fyrsta er þetta/ Ad vier all-

 einasta

einasta þann eina sanna almattuga eilijfa Gud sem er Fader vors Lausnara Jesu Christi / ꝛ hans eingieten Son / ꝛ þan̄ Heilaga Anda / akøllum og tilbidium / huór Gud sig hefꝛ openberad fyrer christelegre Kirkiu j sijnu Orde/og fyrer vorn Frelsara Jesum Christum. Þennan Gud eigum vier ad tilbidia en̄ ecke fram̄lidna Men̄ heilaga / Ecke Býlæte nie Líkneski/og ecke helldur þann Gud sem Gydingar og Tyrkiar hafa sier sialfer vppþuxad og diktad/ ad sie Skapare Himens og Jardar/ ecke og helldur adra Afgude.

2 Þad annad er þetta/Vier eigum alvarlega ad þuxa vm skipan og bifalning Guds/ þar hann skipar ꝛ bydur oss sig ad akalla og tilbidia. Matth. 7. Bidied/þa munu þier fa/Leited/þa munu þier finna. Luc. 18. Dæme ranglæta Domara ꝛ Eckiun̄ar. Psalm. 50. Akalla mig a þijnum motgangs Deige ꝛ ct. Þuiad Gud vill vier skulum vita/ad hn̄ er eirn almattugꝛ/vijs/giæskurijkur Herra/ huór ed oss vill veita og giefa alla gooda Hlute stundlega og eilijfa/ꝛ hialpa oss/og af huórium vier meigum full-
komlega

komlega vona og vænta oss hialpar og huggunar og alls goods.

3 J þridia mæta þa skulū vier hyxa vm vorn overdugleik/og vorar Synder/ ꝛ ad vier aluarlega snuum oss til Guds/ med sannre jdran/ so sem David giórer/ Psalm. 51. og Daniel Cap. 9. Huórier ed jatudu og medkiendu þeirra Synder. Huiad Gud vill j ónguann mæta bæn- heyra þa jdranarlausu Syndara/ ꝛ ein- geñ kann ad tilbidia Gud riettelega/ne- ma hann ædur fyrerfrañ giórc eina christelega Jdran.

4 J fiorda mæta heyrer þetta til christelegre Bæn/ ad huór Madur vel og vandlega hugleide Guds guddomleg fy- rerheit/ bæde vm fyrergiefning Syndan- na/ ꝛ vm Hialp ꝛ hiastod j óllum Mot- gange/so og lijka vm þad ad Gud vilie oss bænheyra fyrer Nafn og Medalgón- gu Herrans Jesu Christi/ Act. 10. Þess- sum bera aller Spamenn vitne/ad j hñs Nafne fae aller Syndaña fyrergiefning þeir sem a hans Nafn trua/ Rom. 10. Huór hellst sem akallar Nafn Drottins sa skal verda Saluholpenn.

5 Þad fimta sem heyrer til Bænenne er TRVEN / huór ed þetta Fyrerheit medtekur til sijn / og þui fullkomlega truer / ad Gud hñ fyrergiefe oss Syndernar og sie oss mysk unsamur / vegna Medalgangarans Jesu Christi / ꝛ sannlega alijte og heyre vorar Bæner ꝛ Andvarpaner. Jacob 1. Bidie sa j Truñe / ꝛ efe ecke: Ephe. 3. Fyrer Truna hófum vier diórfung og adgang j óllu trunadar Trauste.

6 Þad siótta sem Bænenne tilheyrer / er þad / ad setia fram fyrer Gud þad hid gooda sem vier hann vm bidium / sie þ Andlegt edur lijkamlegt / So ꝛ lijka vorar aliggiande Naudsyniar / sem er / Vier eigum ad bidia vm sanna Kynning Guds / vm Truna / vm Otta og Elsku Guds / vm fyrergiefning Syndaña / vm þann Heilaga Anda / vm Riettlæted og eilijfa Sæluhialp / vm verndan Guds Christne / vm vardueiting guddomlegs Ords / So og lijka ad Gud vilie vardueita Lijf og Heilsu vora / giefa Lijkamanum Næring og Vpphellde / giefa Frid / ꝛ frelsa oss j fra óllū voda ꝛ haska og allre Neyd / ꝛ ct. Þuiad Gud hañ

vill ad vier ſkulum og eirnen Bidia ſig vm þeſſa lijkamlega gooda Hlute/ ſo ad vier lærum ad vita/ ad ſlijker gooder ſtundleger Hluter/ eru oſſ af Gude giefner/ & koma ecke oforuarandis af nöckru Tilfelle/ eda af ſialfu ſier til/ og ad vier j Brukan og neytſlu þeſſara lijkamlegra Hluta/ jdkum vora Tru/ med Bæna ákallan og Þackargiördenne til Guds/ Lijka og eirnen ad vier hier med verdum aminter/ med allre aſtundan & alvøru ad leita þeirra andlegu og eilijfu Andæfanna/ og þar med ad jata & vidurkienna/ ad Gud hann vilie hier j þeſſu Lijfe ſaman ſafna ſier chriſtelegre Kirkiu/ og henne vid hialpa/ og vernda hana og varduecita.

Og hier ſkulu Menn vel og vandlega ad giæta & vmhuga/ ad giøra Greinarmun a mille þeirra Andlegu eilijfu goodra Hluta/ ſem Gud hefur forords lauſt lofad ad veita/ huøria hann alla tijma viſſulega veiter og giefur øllum þeim ſem hann þar vm Bidia/ Og a mille lijkamlegra godra Hluta/ eda frel-

sanar j fra stundlegum jllum Hlutum.
J þessum Hlutum vill Gud ecke læta setia sier Tijd nie tijma/skamt edur mata/hvórnen hann vill fara ad straffa þa ogudlegu Skalka / og reyna þa goodu med þeim heilaga Krosse + Motgange/ Vppa þad/ad þo Gud hann drage vndan sijna Hialp / edur og hialpe ecke a medan vier lifum hier j Heime/þa skulū vier samt ecke efa Guds Nad + Myskunseme/ Helldur seigia med hinum goda Dauid/Ef Gud vill/þa leider hañ mig þeim aptur/Eñ ef hann vill ecke/þa vil eg þo samt hlyda hönum/Giöre Drotten so sem hann vill/og þad hönum synest riett og gott/ Og med þeim þolenmoda Job/þar hann so seiger/Enn þo Drotteñ take Lijfed af mier/ þa skal eg þo samt treysta vppa hann/ad hñ mune vegna sijns Sonar vera mier myskunsamur/ og visselega veita mier og giefa eilijfa Sæluhialp.

Nu er allt þad gooda/sem vier eigum Gud vm ad bidia/af Herranū Christo sialfum innsett og skipt j sió Bæner Drottenlegrar Bænar/ FADER VOR/
hvória

huöria aller Prestar og Predikarar eiga epter skylldu þeirra Embættis trulega fyrer Folkenu og synum Tilheyrendum vt ad leggia og skyra/og optlega þa ad aminna til Bæna akallsins og Þackargiórdarennar. Þuiad med Bæna akallenu og þackargiórdenne lærum vier Best ad þeckia Gud/ad hann sie eirn almættugur/vijs/goodur og giæskurijkur Gud ꝛ Fader/sa ed oss vill vera vegna sijns Sonar nadugur/og Bænheyra oss/og veita og giefa oss alla gooda Hlute stundlega og eilijfa/og styra oss og huggan veita med sijnum heilaga Anda.

Chemnicius.

Þarf Christen madurenn Gud ad akalla/ Eda ma hann giora sem hann vill?

Langt er þui fiærre/ad hañ meige giöra sem hñ vill/ Helldur er þad Guds Vilie og Skipan/ad þeir sem eru Guds Börn/þeir skule akalla/og tilbidia Gud þeirra Himneskan Födur/ ecke einu sinne edur tuisuar/ helldur jafnan og oaflatanlega/so sem ad skrifad stend: 1 Tess. 5.

Bidied

Bidied oaflatanlega/ og vered þacklat er j øllum Hlutum/ þuiad þad er Guds Vilie j Christo Jesu til ydar. Luc. 18. Stendur so/ ad Madur eige jafnann ad bidia/og þreytast ecke. Item: 1. Tim. 2. Eg aminne/ ad Menn vmfram alla hlute giøre Boner/Bæner/ Fyrerbeidslur Þackargiørder. Deut. 6. Þu skallt Gud Drottenn þinn tilbidia. Psalm. 50. Akalla mig j þijnum motgangs Tijma. Matth. 7. Bidied/ þa munu þier fa/ Leited/ þa munu þier finna. Og huørier hellst þeir eru/ sem ecke akalla Nafn Drottens/ þa reiknar Gud fyrer Heidingia/ huørier ad eru sniuirding fyrer hønum/yfer huøria hann vill hella sinne grimdar Reide/so sem skrifad er Psalm. 14. Drottenn akalla þeir ecke: Psalm. 79. Hellt þinne Reide vt yfer Kongarijkenn sem ecke akalla þitt Nafn. Jerem: 10. Hier huert a mote/ þa hefur su christeleg a Kirkia/ og Guds Heilager þetta audkienningar Merke a sier/ huar vm ad stendur 1 Corint. 1. Cap. Þeir ed akalla Nafned Drottens.

Huad kallast/ Eda huad er þad ad bidia?

Ad Bidiast fyrer/ edur ad giöra Bæn til Guds/ er ecke ad hafa mörg Ord nie Munnflapur Söngua eda Lesninga sum huörke er af Hiarta Root nie Skynseme Marth. 6. Nær þier Bidied/ vered ecke fiölmælugier/ ꝛc. 1. Corinth. 14. Eg vil Bidia j Andanum/ og eg vil Bidia j Huzskotenu. Huiad vm soddan Bæna akall talar Gud Esa. 29. Matth. 15. Lydur þesse nalgast mig med Munne sijnum/ og heidrar mig med sijnum Vörū/ Enn Hiarta þeirra er langt fra mier. Helldur so/ Þegar Sælen Mañsins edr hans Hiarta/ vpphefur sig til Drottens. Geingur fram̄ fyrer Guds Nadarstol/ ꝛ akallar Gud med Sonarlegu lijtelæte og Hiartans Audmyk̄t/ truande vissule-ga ad Gud sie þar nalægur/ ꝛ heyre vo-rar Bæner/ og setium fram̄ fyrer hann vora aliggiande naudsyn epter hans Bifalningu og fyrerheite/ og Bidium hā so vm Nad og Myskun ꝛ Hialp/ j sañ-

re Tru

re Tru/ fyrer Christum/ j öllum þim̄ hlutum sem eru naudsynleger/ og nytsamleger/ ⁊ oss til Saluhialpar/ enn Gude til Lofs og Dyrdar/ Ebre. 5. Joha. 16. Ellegar þegar vier þackum Gude fyrer medtekna Velgiörninga/ og lofum ⁊ dyrkum Guds Nafn 1. Timoth. 2. 1. Corinth. 14.

Psal. 25. Mijn Augu lijta jafnan til Drottens/ Psal. 86. Daglega kalla eg til þijn/ epter þier forleinger mig. Psalm. 143: Eg vtbreide mijnar Hendur til þijn/ Mijna Sal þyster epter þier/ ⁊ ct. Hebre. 5. Þar fyrer latum oss þar ad ganga med hugarhreyste til Nadarstolsins/ so vier ödlunst Myskun.

Er Bænen marghattud/ Edur med huörsu mörgu mote verdur hun?

Þad hefur S. Pall hid einfalldleg asta vtskyrt/ Phil. 4. 1. Timoth. 2. 1. Cor. 14. Eph. 5. Sem er/ Ad annad huört Bidium vier Gud ad giefa oss gooda Hlute/ og þa med oss ad auka/ styrkia/

kia/ efla/ Ellegar vier Bidium ad Gud vilie snipta af oss þui enu Illa/ ok vardveita oss fyrer þui/ og leysa oss þar j fra/ og ad hann styrke oss j Krosse og Mótgange/line ok mijke forþient Straff giefe oss þolenmæde og huggan/ Ellegar þad vier þóckum Gude fyrer medtekna Velgiórninga/ Ellegar þa vier lofũ og prijsum hans Almætte/ Dyrd/ Riettlæte/ Nad og Myskun/ Ellegar ad vier jatum ok vidurkiennum fyrer hónum vorar Synder/ og klógum vorar Eymder/ Daniel 9. Og soddan Bæner Packargiórder/ Lofgiórder/ ok klagaaner/ skie aũad huórt In Genere/ almennelega/ ellegar In Specie, einslega/ þegar Menn nefna og fraũ setia eitthuad þad þeir vm Bidia/ annad huórt sialfs sijns vegna/ eda annarra. Og þetta skiedur annad huórt/ þa huór eirn Bidur fyrer sialf uũ sier/ edur þa tueir edur þrijr eru til samans/ edur allur Kirkiusófnudurenn verdur samþyckr ad Bidia vm eitthuad/ ok giórer almeñelega Bæn sijna til Guds Matth. 18. Item· Soddan Bæner og Packargiórder þær skie annad huórt hid

innra

jnnra j Mannsins Hiarta og Hugskote/ med Anduarpan og Girnd Hugarins / edr til lijka / bæde hid jnnra + ytra / Pad er / med Hiartanu og Munnenum. Og hid ytra skiedur Bænen añad huórt med Sö ng eda Lesninge/ 1. Cor. 14. Eph. 5. Sómuleidis pa skiedur Bænen annad huórt med ytre hegdan Lijkamans/ Sim̃ er ad beygia sijn Knie Eph. 3. Ad vpp= lypta Höndonum 1. Tim. 2. Ad vpp= hefia Augun Psalm. 123. Beria sier a Briost Luc. 18. Ellegar pa kann ein ri= ett sönn Bæn ad skie fyrer vtan soddan ytre Hegdaner / j Anda og Sannleika / Joh. 4. Enn soddan ytre Hegdaner eru pui hafdar vid j Bæna akallenu/ ad Maduren kunne par med ad vppuekiast til ad bidia af Hiarta / + ad Menn mei= ge par af marka aluóru Bæna akallsins.

Er pad pa eins/ huørnen og med huørium hætte Madur bidst fyrer?

Nei/ Puiad Heidingiar/ Hræsnarar/ peir bidia/ Enn peirra Bæner pocknast Gude ecke/ Matth. 6. S. Jacob seiger

Cap

Cap. 4. Þier bidied og faed ecke/ þui þier bidied jlla. Og ad sönnu seiger Da uid/ Psalm. 109. Verde hans Bæn ad Synd. Þar fyrer huör hann vill bidiast riettelega fyrer/ sa venie sig til þess/ ad hyxa vel + vandlega vm þad/ ad hegda so sinne Bæn / og koma so framm med hana/ad hun mætte Gude þocknast/og verda af hönum heyrd/Enn soddan er ecke faled nie folged j Ordafiölda/edur Lesningum/edur forkostulegre Mælsnilld + Mælsku/ Helldur skal huör Madur hegda so sinne Bæn/+ koma henne so j Lag so sem Gud hefur fyrersett og skipad j sijnu Orde. Enn þesse Bænahættur ma vel vegna einfalldra jnnelykiast og felast stuttlega j þessum Sex epterfylgiande Greinum.

1 Fyrst skal sa sem bidia vill vandalega þar vm hyxa/huörn Gud hañ vill akalla/so ad Hiartad/Sinned/Hugskoted verde vppuaked/ og snued til þess eina sanna lifanda Guds/sem er Fader/ Sonur og Heilagur Ande/ epter þui sem hann hefur sig sialfan og sinn Vilia j sijnu Orde kunñan giört + openberad.

2 Med þui vier viliu nu kalla þeñ an Gud ABBA/ Þad er vorn elskuleg-an Födur/ so sem þann nalægur er/ og vorar Bæner heyra vill/ Deut. 4. Psa. 145. Þa hyre huör og eirn þar til/ ad hañ med Hiartans aluöru/ med allre sid-seme og Sonarlegre Audmykt fram gan-ge/ og sijna Bæn frañ bere fyrer hans Auglit Psalm. 119. 143. Ebre. 5.

3 J þridia mata þa hlytur ein riett Bæn ad skie j sañre Jdran/ og af lifan-de trunadar trauste til Guds/ Þuiad jd-ranarlausa Syndara vill Gud ecke bæn-heyra/ Joh: 9. Og Esa. 1. Og þo þier Bidied margfallega/ þa vil eg þo ecke heyra ydur/ Þuiad ydar Hendur eru full-ar med Blod: Þar fyrer huör hann vill riettelega Bidia/ hann hlytur fyrer alla Hlute fram ad vera forþeinktr þar um huörnen hans efnum er vared/ Huört hñ dirfest med goodum Huga og fullu tru-nadar Trauste ad nefña Gud siñ Födur/. Og þetta er hid helsta j öllu Bæna a-kalle/ ad vier fyrst og fremst Bidiñ um Syndanna fyrergiefning/ og ad vier mæt-tum hafa Gud oss nadugan og liknsamã.

Christins

4 Christins Mans Bæn skal ecke vera Munnslapur nie Ordafiölde onytsamur. Helldur skal hañ bidia vm eitthuad Matth. 7. Og huxa vm ad þad sie epter Guds Vilia/ 1. Joh. 5: So ad hñ vite/ ad þad sie Guds Vilie + Bifalning ad vier skulum slijks af hönum bidia og vænta.

5 J fimta mæta/ þa ma Bænen ecke fram koma af nöckru Traustе vppa mak legleika eigenlegra goodra verka/ Helldur epter þad ad vier höfum aluarlega huxad vm / ad vier sieum aumer overdugier j Guds Auglite/ þa skal sa sem bidur audmiuklega nidur slæ sier/ + sijnar Bæner fram setia fyrer Gude/ treystande vppa hans Nad og Myskun/ og bidiande alleinasta j Nafne vors einka Medalgangara og Arnadar mans Jesu Christi Joh. 16. Dan. 9.

6 J siötta mæta þa hlytur truen ad höndla Guds Fyrerheit/ og taka þ stadfastlega til sijn/ j huöriu Fyrerheite Gud hann lofar og tilseiger oss/ ad hañ vilie vt af skiærre Nad + Myskun/ fyrer Christum/ æn allra vorra goodra verka og forþi-

forþienanar/ heyra vorar Bæner/ og vt af þessu ad fa þad trunadar traust til Guds/ ad hann mune fullkomlega Bæn heyra oss/annast oss/ * vorar Naudsyn iar alljta/ Ad hann kunne og vilie hialpa oss j öllu og til alls þess/sem er hns Nafne til Dyrdar/enn oss til Sæluhialpar Matth.21. Allt huad hellst þier bidied j Bænenne/ef þier trued/ þa skulu þier þad fa Jacob. 2. Hann bidie j trunne/ og efe ecke/ Þui huör han er efasamur/ sa þarf ecke ad hyxa/ ad hann mune ödlast nöckurn hlut af Drottne:

Vt af öllu þessu er liost og openbert huad þungt og torfellt þad er ad giöra riettelega sijna Bæn/* huad margar ocelianlegar Bæner þar mune skie alleinasta af Munnenum/ enn huörke j Anda nie Sannleika.

Vt af þessu er * eirnen þad auglioßt ad af vorum eigenlegum Kröptum og Mætte/ þa er oss ecke mögulegt riettelega ad bidia/ Helldur er þad so sem S. Pall seiger Gala. 4. Med þui þier erud Guds Börn/ þa hefur Gud sent Anda sijns Sonar j ydar Hiörtu/sa ed kallar

lär Abba/elskulege Fader. Og Zach. 12
Seiger Gud/Eg vil vthella Anda Na-
dar og Bænarennar.

Og þo so sie/ad vor Gudrækne til
Bæna akallsins/sie veyk ♱ lijtel/þa sku
lum vier þo samt ecke læta af Bænenñe/
Helldur bidia þess framar/ad Gud vil
le epter sijnn Fyrerheite giefa þeim Hei-
lagan Anda sem hann þar vm bidia
Luc. 11. Cap.

Slijk Bænrækne og ast til Bænan-
na/ hun vppkueikest/ med jduglegre vm
hyran gudlegs Ords/og med jdkan tru
arennar/ Og fyrer þessa Grein bydur
Christur/ad þegar vier vilium bidia/þa
skulum vier hafa Orden vid j Bænenne.
Luc. 2. Og S. Pall seiger Rom. 8.
Þegar vier ecke vitum huörs edur huör-
nen vier eigum ad bidia/þa bidur Ande
Guds fyrer oss/ med oseiganlegre and
uarpann.

Huørs eigum vier þa Gud ad bidia?

Christur seiger hia Gudspiallamañ
enū Matth. 18. ♱ 21. Marc. 11. Joh.

16. Huörs hellst þier bidied Födurenn j mijnu Nafne/ med Trunne/ þad mun hā veita ydur. Þad vtleggur Johannes so 1 Joh. 5. Þad traust höfū vier til Guds ad ef vier bidium nöckurs/ epter hans Vilia/ þa mune hann bønheyra oss. Þui ad huad hellst Gud hefur bannad ꝛ hu- ad hans Vilia er a mote/ þar vm eigū vier ecke ad bidia. Enn huör og huilijk- ur ad Guds Vilie sie/ þad hefur Christ- ur openbert giört j þeirre Bøn sem hañ kiende Postulonum Matth. 6. Luc. 11. Og þad er komed j þessum höfudgrein um/ sem er/ Allt huad vier bidium/ þad ahrærer annad huørt Guds Dyrd/ edur vorar Naudsyniar og Saluhialp. Þad oss vid vijkur og vier höfum þörf ad bidia/ þad er annad huört Andlegt ed ur Lijkamlegt/ Og ahrærer Lijf eda Sal/ Gotz eda æru/ j þessu Lijfe edur o- komnu/ huørt helldur vier bidium fyrer oss sialfum/ edur ødrum/ heimuglega ed ur almennelega/ so sem þetta allt er jñe lukt ꝛ faled j vorre Drottenlegre Bøn

Fader

FADER VOR.

Eiga Menn þa ecke ad hafa onnur Ord j Bænene/ en þau sem ad standa j Fader vor?

Spamennerner/ sialfur Christur/ og Postularner/ þeir hafa j þeirra Bæna akalle talad önnur Ord. Þar fyrer þa erū vier ecke skulldbundner vid þau Ord Drottenlegrar Bænar/ helldur vid þa Meining/ sem þau Ord hafa jñe ad hall da/ ad vier epter þeirra skickan og vijsu hegdum vorum Bænum sem j Fadervor er fyrer skrifud.

Þar fyrer er radlegt og miög gagnlegt/ ad huad hellst vier viliū bidia/ ad þ sie jnnefaled j einhuörre eirne Bæn af þeim siö. Og ad Madur j Psalmum og huörium hellst ödrum Bænum giære vel ad/ til huörrar Bænar j Fader vor þad heyre sem hann þa ꝛ þa bidur vm. Huiad sa Bænahættr/ ꝛ su Forma Precationis sem Christur sialfur hefur tilsett/ a med riettu ad halldast/ sa hellste og agiætaste/ og skal vera ein Regula/ og Mæler til allra annara Bæna. Hui-

ad Christur hefur ecke forgiefins so talad/ Nær þier Bidied/ þa seiged so/ Fader vor/ ꝛ ct.

Med huøriu þororde edur mismun eigum vier ad bidia/ vm Andlega og lijkamlega gooda Hlute?

Pad kienner oss Christur j Drottenlegre Bæn Fader vor/ Sem er/ Vier eigum ecke alleinasta ad Bidia vm tijmanlega og lijkamlega goda Hlute/ so sem oss liggie mest a þeim/ Helldur eigum vier ad Bidia bæde vm andlega og lijkamlega Hlute/ og þo med þeim hætte/ Ad vier fyrst leitum Guds rijkis og hans Riettlætis. Par næst skulum vier þad hugleida/ ad lijkamlega stundlega Hlute faum vier ecke fyrer vora atburde ꝛ kiænsku/ ei helldur af nockru Tilfelle/ helldur skulum vier alls þessa vænta af Gude/ og Bidia hann þar vm/ ꝛ þo med þeim hætte/ ad vier forum so med þessa stundlega Hlute/ ad þad verde Gude til Lofs og Dyrdar/ enn Naunganum til gagns og gooda.

Nu skulum vier vm andlega gooda Hlute bidia med fullu Trauste/ Forords laust/ Enn vm lijkamlega Hlute og þad allt sem ahrærer þetta stundlega Lijf/ skulum vier bidia med Fororde. Huiad med þui Gud hañ vill ad þeir sem hans eru/ þeir skule lijda Kross + Motgang/ + vier sialfer vitum ecke huad oss er gagnlegast til Sæluhialparennar/ Þar fyrer hefur Christur j Drottenlegre Bæn sett oss fyrer/ med huórin mote ad vier skulum bidia vm daglegt Braud/ Þad er/ vm stundlega og lijkamlega Hlute/ sem er med þessu fororde. 1. Fyrst/ Ef þad er Guds nadugur og myskunsam Vilie/ þar vier seigium so/ Verde þinn vilie. 2. J annan mæta/ Ef þad er oss gagnlegt og til Sæluhialpar/ þar vier so seigum/ Frelsa oss fra illu. 3. J þridia mæta/ ef þad þienar til Guds æru og Dyrdar/ þar vier seigum/ Þinn er Heidauren og Dyrden.

Þar fyrer skulum vier ecke j nóckurn mæta/ med vorre Bæn vm stũdlega Hlute/ setia Gude fyrer nóckurn skamt edur tijma/ helldur giefa oss vilianlega vnder hans Vilia/ og bioda oss til sonarleg-

rar Hlydne/eñ hönum synest annad enn þ
vier Bidium/ Þuiad so hefur Christur sia
lfur beded: Item/ Matth. 8. Herra ef
þu villt gietur þu hreinsad mig. Og j
soddan Bænum þa er samt Fyrerheit
Guds statt + sködugt/lijka eirnen trunad-
ar Traustied/ad Gud vilie oss bænheyra/
Sem er/Ad Gud hañ mun hyra til vor
j þessum lijkamlegum efnum/ og hafa
vmhyggiu fyrer oss/ med födurlegre ast
seme/og mune fullkomlega sia so til/ad
þad frañ kome vid oss/ sem hann veit
oss gagnlegast vera til vorrar Sæluhial
par. Þar fyrer hafa þeir gömlu fordũ/
j þra aliggiãde Naudsyniũ stuttlega/
þo miög agiætlega saman teked sijnar
Bæner y þennan mæta/ Vt Deus aut
liberet, aut mitiget, aut donata patien
tia & Consolatione saluet, Þad er/Ad
Gud añad huört leyse vr Kuolleñe/edr li
ne hana/ edr giefe Þolinmæde + Hugguñ.
Og Augustinus seiger: Deus etiam in
corporalibus semper exaudit, si non ad
nostram voluntatem, at certe secun-
dum suam Voluntatem, ad nostram Sa-
lutem. Jafnan bænheyrer Gud/ þa

þa vin ſtundlega Hlute er Beded/ Enn ef þad ſkiedur ecke epter vorum Vilia/ þa ſkiedur þad þo viſſulega epter hans vilia/ ſo oſſ verdur til gagns. Item/ In huius modi petitionibus, DEVS miſericorditer facit quando exaudit, & miſericorditer etiam facit quando non exaudit. J þuilijkum Bænum/ þa giörer Gud myſkunſamlega þegar hañ Bænheyrer/ Hann giörer og myſkunſamlega þegar hann Bænheyrer ecke:

Matth. 26. Fader/ ef þu villt/ lyd ecke af mier þeſſe Kaleikur/ Eñ ei ſem eg vil/ helldur ſem þu villt. 2. Reg. 15. Ef eg finn Nad fyrer Drottne/ þa latur hann mig koma aptur/ giöre hann vid mig ſem hönum beſt lijkar. Dan: 3. Drotten gietur frelſad oſſ af þijnum Höndum/ og þo hañ vilie ecke/ þa ſkalltu ſame vita ad vier heidrum ecke þijna Gude ⁊ c.

Med þui ad vier erum treger

og later til ad bidia Gud/ Huoriar eru þa þær hellſtu Greiner ſem oſſ eiga vpuecka/ og drijna til Bæna akallſins?

Af þui ad vier erum ofmiög kalld-

er/

er/treger z later til Bæna akallſins/þa er bæde naudſynlegt og gagnlegt ad vita ſannar Greiner/og hafa þær hia ſier/ſo ad nær vier hurum um þær/og hugleidum þær vel/ad Heilagur Ande kyne þa ad vpuekia oſſ til Bæna akallſins.

1 I fyrſtu er þad Guds Vilie/ Bod og Skipan/ad vier ſkulum bidia. Þar fyrer huór hann giörer þad ecke/og huór hann forſomar Gud ad bidia og akalla/ſa ſame giörer ſtora Synd.

2 Vorar margfalldar Naudſyniar/ſem a oſſ hier j þeſſū auma Heime liggia/þuinga oſſ og pyna/huóriar vier þo kunnum ecke ſialfer ad ſkynia/nie helldur vakta oſſ fyrer þeim/ og ecke helldur frelſa oſſ fra þeim/allt þetta neyder oſſ med riettu til ad bidia Gud.

3 Gagn og nytſeme Bæna akallſins/og Auóxtur Bænarennar/a og eirnen ad vpuekia oſſ til ad bidia. Þuiad andlegar Gæfur Guds faum vier ecke/ nema þuiad eins vier bidium Gud þar um/ Stundlegar og lykamlegar Gæfur ſtoda oſſ ecke par til Sæluhialpar/nema þær

verde

verde fyrer christelega Bæn helgadar. So sem og lijka S. Jacob fleira talar vm Krapt Bænarennar.

Luc. 11. Ef þier sem vonder erud kunnid ad giefa goodar Giaffer ydrum Sonum/ Myklu framar mun þa Faderen ydar a Himnum giefa Heilagan Anda þeim sem hann þar vm bidia/ 1. Timoth. 4. Aull Guds Skiepna er good/og helgast fyrer Guds Ord og Bænena.

4 J fiorda mæta/skulum vier læta Guds agiæt Fyrerheit og Lofaner locka oss til Bæna akallsins/ad Gud Himnesk ur Fader/ hann elskar oss so harla miög j sijnum Syne Jesu Christo/ad hañ hefur Lyst + þocknan a þui/þegar vier kosmum fram fyrer hans Auglit med vorar Bæner/ og vill fullkomlega hneigia sijn Eyru til þeirra/ og heyra þær.

5 Þad skal oss + vpphuetia til Bænanna/Ad vor ærnadar Madur Jesus Christur/hann hefur þui lofad og heited ad hann vilie vera oss nalægur þegar vier bidium: Hann hefur so sem Tulkur + Medalgangare/ og ædste Kiennemadur vor/lofad ad bera vorar Bæner fram fyrer Föduren/og bidia hann med oss + fyrer oss.

Matth.

Matth. 18. Huar tueir eda þrijr eru saman komner j mijnu Nafne / þar er eg mitt a mille þeirra.

6 Sa Heilage Ande Guds / hann er af Fødurnum og Synenum til þess skick adur / ad vptendra og kueika med oss Bæna akalled / af huøriū Anda vier kyn̄num ad kalla vpp og segia ABBA / goде Fader Gal. 4. Huør Ande og Bidur fyrer oss / og framm̄e stendur fyrer Gude / med omælanlegre andvarpan / Rom. 8. Þar fyrer huør hellst sem er latur + forsomunarsamur ad Bidia + akalla Gud / sa same hrygger og styggер Heilagann Anda fra sier.

7 Christeleg Bæn hun er samfielag og samteinging allra Christi Lima og Utvaldra / þeirra sem Bidia og akalla eirn Gud + Fødur a Himnum. Þar fyrer / Huør hellst sem sier lætur leidast Gud ad til Bidia + akalla / hann skilur sig fra þui Høfdenu sem er Christur / og j fra Limum hans Lijkama / sem er Heilög Christne / Og Gud sialfur hellдur þenn an fyrer Heidinga / sem ecke akallar Guds Nafn / Jeremi: 10. Hell vt Reide þinne

þinne yfer Heidingiana sem ecke þeckia þig/ + yfer Rykuislernar sem ecke akalla þitt Nafn/ Psalm. 14. Drotten akalla þeir ecke.
8 Bæna akalled til Guds er su rietta jdkan Gudrækneñar/ + alls Christendom sins/ Sem er/ Jdranarennar/ Truareñar/ Þolennædennar/ Huggunarennar/ Vonarennar. Hnóriar Gæfur Heilagur Ande med oss eykur + auaxtar þegar vier jafn lega akóllum Gud. Þar þuert a mote/ þegar Bæna akallenu verdur gleymt/ þa rena þessar Gæfur/ og sma minka/ allt þangad til Nadr misser þær med óllu.
9 Huar hellst sem ecke er Bæna akall ed til Guds/ þar eru allar Dyr/ edur Vindaugu open fyrer Dióflenum og óllum hñs Freistingum/ Sem sia ma a Dæme Judasar. Matth. 26. Luc. 22.

Er Bænen Heilagre og betre j einū stad enn ødrum/ Edur a einnm Tijma helldur enn ódrum?

J Nyia Testamentenu er Bænen ecke buñden vid nóckurn Stad sierlegā/ so sim Christ=

Christur berlega seiger Johañ. 4. Su stund kiemur/ ad huórke a þessu Fialle/ nie j Jerusalem munu þier tilbidia Föduren. Og S. Pall seiger/ 1. Timo. 2. Ad Menn kunne allstadar ad gióra sijnar Bæner/ Lÿfta eirnen ma huór Madur bidia j Suefnhwse sijnu/ Matth. 6. Gack j Suefnhws þitt/ og ad lycktum Dyrum bid Födur þinn/ sem j leinum er. J Sæng siñe/Psalm. 63. Nær eg legg mig til Sængur þa minnest eg a þig/ Nær ad eg vakna/ þa tala eg vm þig. Og med þui ad vier eigum alla tijma ad bidia/ Luc. 18. Þa eru aller Tijmar jafn Heilager til Bænarennar. Enn þeg ar Menn vt af christelegu Frelse/ vegna sidsemdar og godrar skickanar/ tilsetia eirn stad edur añan/ fyrer vtan Hræsne/ til ad gióra þar sijnar Bæner/ þa er þad ecke Auijtunar vert. Item þegar N lad ur tekur til eirn Stad edur annan einsiegan/ þar hann meige ohindradur gióra Bæn sijna. So og þegar Menn koma saman j almennelegum Kyrkiu söfnudũ/ og gióra þar Bæner/ sem Guds Ord er predikad/ og Heilög Sacramenta eru rÿdkud/ þa skiedur þad epter Dæmum

postulegrar Kirkiu. Act. 2. 1. Cor. 14. Enn huar hellst Bænen er giörd j þa Meining/so sem være hun Heilagre og kroptugre j einum stad enn ödrum/þad sama er røng og skadsøm Vantru.

Huør er Greinarmunur a millе eirnrar christelegrar Bænar/og þeirra Bæna sem heidner Menn Tyrkiar og Papistar giöra?

Chytreus.

1 Rietter og sanner Tilbidiendur/ þr tilbidia og akalla þann eina og sanna Gud/ sem er Fader vors Drottens Jesu Christi/ sa ed sig hefr j sijnum Syne openberad. Eñ Heidingiar þeir akalla ecke þennan eina og sanna Gud/ Helldur dickta þeir sier adra Afgude edur Skurgod/sem er Jupiter/Mars/Pallas(Por Oden)Tyrkiar akalla þañ Gud sem skapad hefur Himen og Jörd/Enn af þui/ þeir lasta Guds Son og þann Heilaga Anda/þar fyrer þa akalla þeir ecke þañ sanna Gud. Þuiad eingen er Gud/nema þann sem er Fader Drottins vors Jesu

Christi. Papistar þeir akalla og tilbidi-
ta framlidna heilaga Menn / Mariam /
Petrum / og adra fleire / þar med ✝ eirn-
en þra Likneskiur ✝ Bilæte / huert a mote
þessare eilijfre ovmbreytanlegre Reglu /

Þu skallt akalla Drottenn Gud
þinn / og þiona hønum alleina.

2. Ein riett christen Bæn hun skiedur
fyrer Guds Ord / og vt af Guds skipan
og bifalningu / og vppa Guds Fyretheit
✝ hans Lofan / Þuiad riett christen Ma-
dur / hann veit huórn hann akallar / og
huórnen hann eige ad bidia / og truer þ
hann verde vissulega bænheyrdur. Enn
Heidingiar ✝ Papistar huarfla hingad ✝
þangad j þeirra Hugreiningum / akalla
ecke ad eins Gud / helldur ✝ eirnen dauda
framlidna Menn og þeirra Myndir / og
eru þar fyrer ovijser huórt þeirra Bæner
verde heyrdar eda ecke / Þuiad þeir hafa
j Guds Orde huórke Bifalning nie Fy-
rerheit / og ecke neitt Epterdæme / til
slijks Bæna akalls.

3 J riett christens Mans Bæna akall:
til Guds þa er Kynning Guds hin riet-
ta /

ta/ og sónn TRV/ so sem Lios og log-
ande Lampe/ so vier vitum fullkomlega
og truum þui/ ad Gud mune Bænheyra
oss vegna Medalgangarans Jesu Chris-
ti/ epter þui Fyrerheite + þeirre Lofan
sem osser j Euangelio tilsógd og open-
berud Jacob. 1. Sa ed bidur/ bidie hn̄
j TRVNNE og efest ecke/ Joha. 16.
Huad hellst þier bidied Fódurenn j mijnu
Nafne/ þ mun hann veita ydur.

Enn Heidingiar/ med þui þeir vita
ecke par af Guds Syne/ og forsmæ E-
uangelium / So og aller adrer þeir ed a-
kalla og tilbidia Heilaga/ edur óññur Bi
læte/ og ecke forlæta sig vppa Guds
Fyrerheit og Meinadar Mannen Jesum
Christum / þeir kunna ecke med nóckru
mote ad hafa soddan TRV/ huór þo ad
er so sem SAL og LJF einnrar christ-
elegrar og gudlegrar Bænar.

4 J siöasta mæta/ Sa Riettchrist-
ne bidur ecke alleinasta vm stundlega lij-
kamlega gooda Hlute/ og Frelsan wr
lijkamlegum Motgange og Hórmungū/
Helldur mykłu framar vm Syndanna
fyrergiefning/ og Heilagan Anda/ Ad

Gud hann vilie vardueita oss j sanne TRV / og goodu og gudlegu Framferde / Ad hann vilie giefa eilijft Riettlæte Lijf og Saluhialp / Ad hann vilie vardueita j hia oss þann hreina ꝛc saña Lærdom / vernda christelega Kirkiu fyrer Diöflenum / ꝛc. Vm soddan Velgiörninga bidia ecke Heidingiar Tyrkiar nie Papistar / og ecke adrer athugalauser Menn j Christnenne.

Og er nu þesse hin fyrsta Höfudgrein vm christelega TRV og Religionem, og sanna kynning Guds / og vm Bæna akalled til þess eilijfa almattuga Guds. Enn af þui ad miög er naudsynlegt ad þeir olærdu og einfölldu / vite sannar Greiner vm Bæna akall til Heilagra / huar fyrer Menn eiga þa ecke til ad bidia / þa setium vier þad hier hia þessare fyrstu Höfudgreinenne.

Vm Bæna akalled til Heilagra.

Chemnicius.

Meiga Meñ ecke akalla Heilaga Menn framlidna?

J öngvañ

I öngvan mæta/ Þvíað þ er Synd j móte þinn fyrsta Bodorde/ að akalla eda tilbidia aňað eň Gud alleina/ Mat. 4. Drotten Gud þinn skalltu tilbidia + hönum einum þiona. Nu er Bæn + Akall eitt og hid sama/ og þad hvörtveggia eigum vier Guds Nafne ad veita j öllū Naudsynium/ Psalm. 50. Akalla mig a þīnū motgangs Tijma + ct. Eň Gud hann giefur önguum siña Dyrd/ nema þeim sem er Gud/ Esa. 46: Eg er Gud enn eingen annar/ sa Gud hvörs lij ke hvörge er/ + ct. Og Herran Christur hann hefur so sett og dicktad þa Drott-enlegu Bæn/ ad vier skulum hann tilbid-ia og akalla/ hvör ad er + heiter VOR FADER A HIMNVM og hvörs ad er RIKED / MATTVREN og DY-RDEN AD EILIFV.

Nu erum vier aumer/ armer

Syndarar/ og ecke verdugier ad Gud bænheyre oss/ þar fyrer er þörf ad vier höfum Medalgangara einhvörn/ og slijk Med-kienning eigenlegs Overdugleika kann Gude ecke ad mislijka?

Þetta er allt satt/ Og af soddan lijkingum / og vppdicktan manulegrar Skynseme eru allar Afgudadyrkaner hia heidnum Mönnum komnar vpp/ so sem Ambrosius skrifar yfer 1. Cap. Til Romuerja. Enn Heilög Ritning/ hun fram̄ setur fyrer oss eirn obrigdanlegan og vissan Veg/ so vier skulum ecke fara villt/ sem er þesse/ Ad med þui vier erum aumer og overduger/ og þurfum ad hafa ærnadar Menn og Medalgangara/ þa eigum vier ecke ad vtuelia oss þa sialfer/ Þuiad ef vier hefum neckurn fyrer Medalgangara/ þa er naudsyn ad vita/ ad hans Medalganga mijsse Guds og Vor bregdest oss ecke. Þar fyrer syner oss Heilög Ritning og kienner/ ad af sialfum Gude a Himnum vpper Jesus Christus þar til settur og skickadur/ ad vera ærnadar Madur og Medalgangare a mille Guds og vor Manna/ so sem skrifad er/ 1. Timot. 2. Eirn er Gud/ og eirn er Medalgangare Guds og Manna/ Madurenn Jesus Christus. Og hann er ecke ad eins vor Medalgangare

til ad endurleysa oss / helldur og eirnen vor ærnadar Madur hia Födurnum 1. Joh. 2. Ef nöckur syndgar / þa höfum vier ærnadar Mann hia Födurnum 2 ct. og Bidur fyrer oss / Rom. 8. Hann augslyses fyrer Guds Auglite fyrer oss / Heb. 9. Hann Bidur fyrer oss / so ad vier fyrer hann komunst til Guds Heb. 7. Þuiad fyrer Christum höfum vier diörfung og liduga gang til Guds / med fullu Traust / Eph. 3. Þar fyrer hefur hann skipad oss ad Bidia j sijnu Nafne. Og med þui hans Forþienasta og Fyrerbon er Gude þægeleg / og þar med nogu sterk + kröptug / þa höfum vier ad auk þessarar Skipanar eitt ofallvallt og obrigdanlegt Fyrerheit / ad vier skulum Bænheyrder verda Joh. 15. og 16. Þuiad hann kann eilijflega ad hialpa þeim sem fyrer hañ koma til Guds / Heb. 7.

Vt af öllu þessu / þa ma huörs christens Mans Hiarta med sialfu sier hugleida / huörsu hrædeleg Villa + Andstygd þad er fyrer Gude / ad vtuelia sier Heilagra Manna Forþienustu edur Fyrerboner j staden Christs / ellegar jafn-

 framt

framt hönum.

Joh. 14. Huörs þier bidied Födurenn j mÿnu Nafne/þad vil eg giöra. Joh. 15. Ei- ge vtuöldu þier mig / helldur vtualde eg ydur og eg skickade ydur til ad þier geingud og bær- dud Auöxt/til þess/ad huörs þier bidied Föd- uren j mÿnu Nafne/þad giefe hañ ydur. Joh. 16. Sannlega sannlega seige eg ydur/ huörs þier bidied Fódurcn j mÿnu Nafne.

Christi Magt og hans dyrdar Vellde er haleitara og hærra/eñ ad vier Aumer meigum hans Medalgöngu og Fyrerbonar niotande verda/Enn þeir Heilögu sem vaþest haþa j lyka Eymdum so sem vier þeim ganga helldr til Hiarta vorar Eym- der/ og Naudsyniar?

Soddan Þancka og Huxaner eyde- leggur Heilög Ritning lioslega/ Þuiad so stendur skrifad/ Hebre. 2. + 5. Cap. Nann ætte øllum sÿnum Brædrum lÿ- kur ad verda/vppa þad ad hann Mysk- unsamur yrde/og trulyndur Biskup/ fy- rer Gude/til ad forlÿka Folksins Syn- der. Þuiad med þui hann heþur lided/z er frei-

er þreiſtadur/ þa kann hann þeim ad hialpa ſem þreiſtader verda. Þuiad vier høfum ecke þann Biſkup/ ſem ecke kan̄ ad ſampijnaſt vorum Breyſkleika/ helldur ſa ſem þreiſtadur er a allan hątt/ lijka ſo ſem vier/ þo an Synda. Þar fyrer lątum oſſ fram̄ ganga/ med fullu Trauſte fyrer hans Nadarſtol/ ſo vier ødlunſt Myſkun/ og finnum Nąd a þm̄ Tijma/ þegar vier þurfum Fulltijngis vid. Nu vppa þad ad vier ecke ſkulum þurfa ad hrądaſt hans Tijgnar vellde/ þa kallar hann ſialfur vpp/ og bydur til ſijn øllum Aumum z Overdugum/ ſeigande/ Komed til mijn aller þier ſem erfided og erud þunga þiader/ Matth. xj. Item huør hann kiemur til mijn/ þann ſkal eg ecke vtreka/ Johan̄. vj. Og ad vijſu þa hann var komen j Rijke ſitt/ minnteſt hann a þann auma Rąningia. Þan̄en þa høfum vier nu Bod og Skip an Guds/ þar med hans Fyrerheit/. ad Bidia alleina j Christi Nafne/ Joh. 16.

 Sann-

Sannlega sannlega seige eg ydur / Huørs
þier Biðied Födurenn j mijnu Nafne / + ct.
Eñ vm Bæn og Akall til Heilagra / þa
er huørge j Heilagre Ritningu Bifalning
nie nöckurt Fyrerheit·

Nu er pullkomlega trulegt / ad Guds Heilager / mune vnna oss og oska alls Goods hier a Jördunñe / lijka sem Einglar Guds giöra / Huar pyrer skulum vier þa ecke tilbidia þa?

Vissulega er truanlegt / ad þeir Hei-
lögu sem eru hia Gude / so og lijka þeir
goodu Guds Einglar mune oska alls
goods Christne Guds / sem eñ nu velkest
j þessum Eymdardal / og hier til meiga
leidast nöckrar Greiner Heilagrar Ritnin
gar / Eñ vegna þessa þa fylger þad ecke /
epter / ad vier skulum Heilaga tilBidia +
akalla j vorum Naudsyniu / Þuiad vier
höfum önga Bifalning þar til / + eckert
Fyrerheit. Og Heilög Ritning seiger Ber
lega / ad þar fyrer eigum vier Gud allei-
na ad akalla / eñ ecke Heilaga / þeir sem
framlidner eru / Þuiad þr vita ecke nöck-
urn hlut af oss / edur vorum aliggiande
Naudsynium

Naudsyniun / Esa. 64. Drottē/ þu ert ad vӱſu Fader vor/ Þui Abraham veit ecke af oſs/ Iſrael þecker oſs ecke/ Eñ þu Drotten ert vor Fader og Frelſare. Þar med þa kunna Heilager ecke ad ſia vorar Hugreñingar/ heyra vorar Anduarpaner/ eda ranſaka vor Hiortu/ Þuiad þad ſama kann eingen ad giora nema Gud alleina / og Madurē Jeſus Chriſtus: Jerem. 17. Eg Drotten kañ Hiartad ad ranſaka / og Nyrun ad profa. Rom. 8. Hañ ſem Hiortun ranſakar veit huoria Meining Anden hefur. Apoc. 11 Allar Samkundur ſkulu vidurkieña ad eg em Nyrnaña + Hiartaña Ranſakare.

Skal Gud ecke kunna ad openbera þeim Heilogu a Himnum vorar Bæner / Eymder og Anduarpaner? Og huor veit / nema Gud hann late Heilaga hialpa oſſ. Lyka ſem Einglarner eru oſſ til þionuſtu ſkickader Hebre. 1.

Bænen og Akalled a ecke byggdt nie grunduallad ad vera vppa fallualltar Ætlaner mannlegra Hugrenninga / helldur a Bænen ad hafa fyrer ſier auglioſa

Guds

Guds Bifalning / og sannarlegt Fyrer-
heit / j Guds Orde oss framsett / Þuiad
Bænen verdur ad skie af TRVNNE.
Jacob. 1. Hann bidie af TRV / og efest
ecke. Enn soddan Huxaner og Meiningar
ar vm Guds Heilaga annars Heims / eru
ovissar og fallualltar / af Mannlegre
Skynseme vpphuxadar / hafa eckert Gu-
ds Ord fyrer sier / ønguø Bifalning / ecke
neitt Fyrerheit / Helldur er þad berlega
þuert j mote Guds Orde / Esai. 64:
Þu Drotten ert vor Fader / ꝛc. Acto:
15. Gude eru kunnug øll sijn Verk j fra
Veralldar Vpphafe / og hann er sa sem
Hiørtun þecker. Og þo ad eins være
hættad vm Guds Heilaga / so sem vm
Einglana / þa eigum vier þo ecke ad heil
dur þa ad tilbidia nie akalla. Þuiad þa
Heilager Einglar hafa stundum bodad
Mønnum Guds Vilia / og kūngiørt þm
ad þeir være bænheyrder / So sem þar
stendur Dani. 9. 10. Luc. 1: Act. 10.
Þa hafa þeir þo ecke viliad læta tilbid-
ia sig Apoc. 19. Sia til þu giører þad
ecke / Tilbid þu Gud / ꝛ 22. Og eg fiell
fram̄ fyrer Fætur Eingelsins / ad tilbid-
ia /

ia / Og hann sagde til mijn / Sia til ad
þu giörer þad eige / tilbid þu Gud.

Nu lesum vier / ad Israels Syner hafa so beded / Drottenn minstu þinna þienara / Abrahams / Isaachs / ✝ Jacobs / ✝ ct.

Med þessum Ordum hafa Israels Syner mint Gud a hans Myskunar Fyrerheit / huör ed hann hafde giefed Forfedrunum / vm þad Blessada Fyrerheitsna Sæde Christum / og vm þad ad Gud hafde lofad ad þeir skylldu vera Folk hans og Arfleifd / og vppa soddan Fyrerheit hafa þeir grunduallad þeirra Bæner. Enn huörge stendur þad / ad þr hafe þa framlidnu Forfedr akallad / ad Gud villde fyrer þeirra Forþienan og Medal göngu þa Bænheyra. Helldur hlioda þr ra Ord hier huert a mote. Esa. 64. Þar minnast þeir Forfedranna / Ei ecke tilbidia þeir þa / helldur Gud alleina.

Ei þar so stendur skrifad Gen. 48. Inuocetur Nomen meum, & Patrum meorum super Pueros istos / Þad er þr rar

rar Meiningar / ad Jacob bidur j sinne Testamentis giörd / ad Syner Josephs skule reiknast fyrer sijna Sonu / Og slijk Utlegging verdur beuijsud / Esaie. 4. Og hia Jeremia stendur so / 15. Cap. Enn þo ad Moyses og Samuel stæde pramme fyrer mier/ þa heþ eg þo øngua Giedþeckne til Folks þessa. Þesse Ord stadfesta ecke Medalgóngu nie Akall til Heilagra Framlidenna / Helldur er þetta Meining Guds Orda/ Enn þo ad nöckrer være sem so kynne ad bidia fyrer þm sem Moyses og Samuel / þa vil eg þo ecke hlijfa þessum órgum Skalkum (seiger Gud) Þesse utlegging er ecke af oss uppdicktud / helldur stendur hun lioslega Ezechi. 14. Cap.

Meiga þa Menn ecke heidra Guds Heilaga?

Menn meiga ad sönu heidran ad veita Guds Utuöldum Framlidnum/ enn þo med þeim hætte sem Gud vill þa heidrada hafa / og so sem þeir sialfer hafa viliad vera Heidrader. So sem Maria

seiger

seiger/ Mig munu allar Ættkuijsler sæla kalla/ Ecke af þui ad eg kunne ad giöra mykla Hlute/ eda ad mitt Nafn sie Heilagt/ Helldur af þui ad Drottenn hann hefur veitt mier mykla Hlute/ og af þui ad hans Nafn er Heilagt alleina.

Nu er sa sanne Heidur sem vier veita eigum Heilögum/ falen i þremur Greinum/ Sem er/ Vier eigum fyrst og fremst ad prijsa Gud/ og giöra hönum þacker fyrer þær storar Gafur sem hann hefur veitt þeim/ og þad hann hefur tied oss Epterdæme sinnar Myskunar a þeim. Af soddan Guds Gafum eigum vier miked ad hallda/ og prijsa Guds Heilaga fyrer þad/ ad þeir hafa so trulega fared med Guds Gafur/ so sem Christur lofar þañ trulynda Þion Math. 25 Þu goode Þion og Trulynde/ þad þu varst Trur yfer litlu/ etc.

J annan mata þa skulum vier taka oss Huggun og styrkia vora TRU og Von med þeirra Lærdome og Jatningu/ Þra Krosse og Morgange/ og þeirra Þolenmæde/ so sem þa vier hugleidum huörnen ad S. Petur var til Nadar teken ep-

ter þrefallda Afneitan / þa ſtyrkeſt þar af vor TRV/ad Naden yfergnæfi Syn-dena / Rom: 15. Cap.

J þridia mata / þa heidrum vier Hælaga / Þegar vier epterfylgium þm j Truñe og ödrum Gudlegum Dygdum og Mañkoſtum. Þad er ſa ſañe Heidur ſm vier kuñum Heilögum Mönnum ad veita / Þuiad þa Dyrd ⁊ Lotning ſem Gude alleina til heyrer / ſem er Bæn og Aakall / eigum vier huörke ad veita Guds Heilögum Einglum nie Aaſtuinum. Og ad vijſu / þa girnaſt Guds Heilager þad ecke: Actor. 14. Þui giöre þier þetta / vid erum daudleger Menn lijka ſem þier og Biodum ydur ad ſnuaſt fra þeſſum Hiegoma / til lifanda Guds. Jtm. Act. 10. Stattu vpp / Eg em ⁊ Madr / ⁊ct.

Aunnur Høfudgrein

Su ønnur Høfudgrein Christelegs Lærdoms hlyder uppa Skapan allra Skiepna/ einkum Einglana og Mannanna/ sem skapader eru epter Guds Mynd.

Vd Almættugur hann hefur þennan fagra og prydelega Himen og Jørdena/ og allar Skiepnur þar inne/ hellst þar fyrer skapad/ og med dasamlegre Visku og Nagleik furdanlega prydt/ ad þ skyllde vera so sem eitt MUSTERE/ þar inne ad Gud Skaparenn/ og hans eilijf guddomleg Speke/ Giæska og Almætte skyllde af Einglum og Mønnum kunnugt og openbert verda/ og dyrlega vegsamad ad eilijfu.

Þar fyrer þa er oss Mønnonum skyll

dugt so ad alijta z hugleida allar Skiep
nur a Himne og a Jordn/ ad vier lætū
þær vera oss auglioſan z openberan san-
nan Vitnisburd/og so sem eina Predi-
kun/ vm GVD SKAPARAN/ ad
hann sie Almættugur/Vijs/Giæskurij-
kur/Goodgiarn/ Kiettlætur Gud/ sa ed
oss Mennena heþur skapad/og allar ad
rar Skiepnur/oss til goda. Hann vard-
ueiter og vid Magt helldur þessum prij-
delega vijda Himne/med øllum skijnan-
de Stiørnum/so og Solunne/pyrer hu-
øria hann gieþur Lios og Lijþ øllum
Skiepnum/og skickan Tijmanna velld-
ur/og sundur greiner Daga og Nætur/
Vetur og Sumar. Tungled lætur hñ
taka sitt Skin aþ Solunne/huørn Ma
nud/med jøþnum Mæta/og missa þad
aptur. Hann varduetter Lopt z Vind/
Huar aþ øll Dyr a Jørdunne z Menn
haþa þeirra Andardrætt og Lijþ.
Hann lætur vid Magt halldast Elld og

Vatn

Vatn/ af hvórium Skiepnum vier alla Daga hófum marga og mykla Gagnsemd. Hann vidhelldur Jórdunne med óllum hennar Grooda/ hvar af vier Hófum vora Lijfs Næring/ og óllu þui sem af henne vex/ sem er allra Handa Trie og Jurter/ Blomstur og Auexter/ Gimsteinar/ Gull og Silfur/ Þar er mijkell fiólde adskilianlegra skynlausra Dyra/ Fugla og Fiska/ og annara Skriódkuikenda/ hvóriar ad optsinnis nær allar nidur deyia a stuttum Tijma/ og verda ad Molldu aptur/ þa vardueitest þo hvór ein Tegund ꝛ vid Magt blijfur. Og einkanlega fierdeiles er þad furdanda/ ad Jórden med Siónum hanger laus og lidug j midium Heimenum/ eins og ef eitt fiall heinge mitt j Loptenu obifanlegt og fielle ecke nidur.

Enn þad hellsta og haleitasta Guds Verk a medal allra synelegra Skiepna þa er MADVREN huør ed skapadur er aþ sierlegu Guds Rꝍde ꝛ Fyrerhyggiu/ ecke alleinasta med Lijkama ꝛ óllum Lidum og Limum/ so sierhuør Limur

mur hefur eigenlegt Embætte og ſierle ga Þionuſtu/ helldur og ſo lijka er hann ſkapadz mz ſkynſamre odaudlegre Sæl huør ed prydd er med þui ſkilnings Lioſe ad hun hefur Mannuit og Forſtand/ z kann ad greina Jllt fra Goodu/ Synd er fra Dygdum z Mannkoſtum/ Quad allt fullt Vitne ber/ ecke alleinaſta þar vm/ ad eirn ſie Gud/ helldur og eirnen huór og huilijkur hann er/ ſem er/ Ad hann ſie Vijs/ Godur/ Riettlætur/ elſkande Dygder og Mannkoſtu/ enn hatande Synder og Glæpe alla. Geneſ. 1. Lætum oſſ giöra Mannen epter Vorre Lynd og Lijking vorre. Rom. 1. Gud hefur Mónnonum openberad ſijna Kynning/ med þui/ ad Guds oſyneleg VERA/ þ er/ Hans eilijfur Almættur z Guddomur verdur ſiedur a þeim Verkum ſem hñ ſkapad hefur j Heimenum.

Nu þo ad ſlijk Kynning Guds ſem kiemur af ſkodan Skiepnañа ſem Gud hefur openberad/ ſie þad fegurſta Lios ſem enn nu er epter orded j Syndum

ſpilltre

spillstre Mannsins Nattúru/ Pa pullnæ ger þad þo ecke. Þuiad þ er Guds Vilie/ad Menn skule þeckia hann og heid ra so sem hann heþur sig j sijnu Orde þyrer sinn Son vorn Lausnara Jesum Christum openberad.

Og j þessare Höfudgrein vm Sköpunena er þetta fyrst hugleidanda/ Ad sa eine Eilijþe Almætuge Gud/ Fader/Sonur og Heilagur Ande/ haþe aþ ønguu Eþne skapad Himen ⁊ Jørd Lopt og Laud/ Menn og Eingla/ og alla adra Hlute synelega og osynelega/ epter þui sem ad liosleg a skriþad stendur j þyrsta Capitula þeirrar þyrstu Bokar Moysis. Og Joh. 1. Stendur so skrifad vm Guds Son/ Aller Hluter eru fyrer hann skapader/ og án hans er ecke ert skapad þad sem skapad er. Job. 33. Ande Drottins hefur skapad mig. Psa. 33. Fyrer Ord Drottens er Himenenn skapadur/ og fyrer Anda hans allur hers þeirra HERR.

Þar næst j annan mata pa er þad

hugleidanda/ad Gud hann hefur j vpp
hafe ecke alleinasta skápad alla Hlute/
helldur og eirnen þa helldur hann vid
Magt a þessum Deige og alla Tijma
øllum Hlutum sem til eru/og Lijf hafa
nærer þa og lijfgar epter sijnum Vilia/
og er fullkomlega nalægur øllum Hlu-
tum/og j øllum Stødum/enn er þo ecke
bűden vid nockra Skiepnu/ Og hñ sier
og dæmer allra Manna Hugrenningar/
Ord + Giórder: Act. 17. Stendur so/
Gud hann giefur óllum Lijf og Andar-
drætt a allan hætt. Psalm. 147. Hñ
giefur Regn a Jórdena/ og lætur vaxa
Gras a Fióllonum. Hann giefur Fien-
adennm sitt Foodur/og Vngum Hraf-
nanna sem hann akalla. Psalm. 139.
Huórt eg sit eda stend/ þa veistu þad/
Huórt eg geing eda ligg/ þa ertu j kring
vm mig/+ sier alla mijna Vegu/ Þu for
merker mijnar Hugrenningar a leingdar.
Psalm. 7. Drotten er Domare yfer Fol
kenu/ Þu Riettlætur Gud ransakar Hió
rtun og Nyrun. Mitt Fulltijng er hia
Gude/ sa ed hialpar Riettferdugum af
Hiar-

Hiarta. Gud er eirn Riettlaatur Domare og eirn Gud huór ed Daglega hootar.

J þridia mata þa skulum vier so skoda + hugleida allar Skiepnur a Himne og a Jórdu/ ad þar sie oss syneleigur Vitnisburdur vm Gud Eilijfan/ Vijsdom hans/ Giæsku og Almætte/ so sem fyrst j Vpphafe þessarar Hófudgreinar var lijted vm rædt/ og so sem vier siaū/ ad Psalmarner og Spamanna Bækurnar/ alluijda so miög Dyrdarsamlega tala vm Guds Guddomleg Verk/ og þ hann hefur skapad j óllum Heimenum/ + prijsa þar med Guds Almætte/og hans haleita Giæsku. Psalm. 19. Himnarner vtskyra Guds Dyrd/ + Festingen Himnanna kunngiórer Verken hans Handa. Item. Psalm. 104. 135. 147. 148. Esai. 40. Stendur so/ Huór hefur sod dan Hlute skapad? og vtleider þeirra HERR med Tólu/ hann sa sem þa alla nefner med Nafne/ hans Mattur og óflugur Kraptur er so mijkell/ so þar kañ ecke j einu brestur a ad verda. Itiñ. 41. 42. Cap. + ct. Job. 38. 39. Cap.

Enn fierdeilis og einkum þa skulum

vier hugleida þær Skiepnur sem Gud hefur skapad med Vite og Skynseme/ epter sinne eigen Mynd/ sem eru MENN og EINGLAR / til þess/ ad þeir skylldu þeckia hann og heidra. Og ad Gud þar a mote giefe þeim sijna Speke og Giæsku og sialfan sig.

Um Einglana.

Þeir heiløgu Einglar eru Andlegar Skiepnur af Gude skapadar epter hans eigen Mynd/ og med Vite og Skynsemd/ Riettlæte/ Sanleika og fullum frialsum Vilia begæfader/ hvörier ecke eru vid nöckra adra Holldlega Veru Personulega samteingder / so sem Mañsins Sæl er/ þeir eru odaudleger/ Og af Gude setter og skickader til þess ad lofa og dyrka hann ad Eilijfu/ og ad veita Þienustu christelegre Kirkiu hier a Jördunne/ og ad vernda og vardveita þa Riettruudu.

Ebre. 1. Einglarner eru aller bio⸗
nustusamer Andar / vtsender til Pionustu
vegna þeirra sem erfa skulu eilijfa Sa⸗
luhialp. Psalm. 34. Eingell Drottens
mun setia Herbwder sijnar j kring vm þa
sem Gud ottast / og frelsa þa.

Huad eru Dioflarner.

Dioflarner og þeir jllu Einglar eru
og eirnen Andlegar Skiepnur / j Vpphaf⸗
fe skapadar epter Guds Mynd / huörier
vt af Drambseme og eigenlegum Met⸗
nade / oneydder / fiellu fra Gude / og eru
þar fyrer af Gude vtskwfader + rekner /
+ eru nu j Loptenu + a Jördunne / sueim⸗
ende j kring vm oss Mennena / og vt af
grimdar Hatre til Guds og Mannskiep
nunnar / eru þeir vtausande Lygnum og
Gudlöstonum / Vantrunade og Villum j
bland Mannana / Peirra Astundan er ad
fordiarfa Lönd og Lyde og allar Valld
stietter / og ad koma Mönnum til Synda
og Slæpa / og til allra Olucku / ef ad
gooder Guds Einglar veittu þeim ecke
Motstödu. Slijkt grimlegt Valld lætur
Gud Diöfulen hafa / og lijdur þad epter

er sijnu Dasamlegu Rade/ Enn fiendum hindrar hañ þad. Og þetta geingur so til/allt til hins sijdasta Doms/ a huörsum öllum Dióflum og ohreinum Aundum: mun fleygt og kastad verda j eilijfa Ellds pijnu.

Beuijsingar Heilagrar Ritningar/ huadan þyrerþarande Skyring er teken.

Johannes viij. Capitula. Dioþullen er eirn Mordinge þra Vpphaþe/ (Sa fyrste Mordinge sem ad sueik vora fyrstu Forelldra/ og þa vppa Sœlena myrt hefur) og hann stod ecke a Sannleiknum(a þui Riettlœte + þeim Heilag leika j huörin hann var ad öndverdu skapadur) Þegar hann talar Lygena/ þa mœler hann af sialfs sijns/ Þuiad hann er eirn Lygare/ + Lygenar Fader.

Ephes. 2: Þa þier vorud dauder fyrer Yfertrodslur + Synder/ j huörium þier hafed geinged/epter hætte þessarar Verálldar/ og epter Höfdingia þeim sem j Loptenu drottnar/ sem er epter

Þui

þeim Anda sem a þessum Tijma befur sijna Verkan j Börnum Vantruarenar.

Ephes. 6. Vier hófum ecke vid Holld og Blod ad Beriast / Helldur vid Herra þessarar Veralldar / þeir sem j Myrkrum Heimsins drottna / vid þa jllsku Anda vnder Himnenum / ⁊ ct. Allt til Enda Capitulan: 1: Pet. 5. Ydar Motstandare Diófullen geinge vm kring sem eitt greniande Leon / og leitar epter þeim hann kunne ad suelgia / huórium þier skulud veita motstódu stódugier j TRVENNE.

Matth. 25. Fared Burt fra mier þier Bólvader j eilijfan Elld / huór ad fyrerBwen er Dióflenum ⁊ hans Einglū.

Huad er Madurenn.

Mennerner eru skynsemdar Skiepnur / hafande Sal og Lijkama / og eru skapadar af Gude epter hans eigen Mynd ⁊ Lijking / til þess ad þeckia Gud lofa hann og vegsama / og prijsa / ⁊ vm hann Vitne ad bera. Gene. j. Gud

skap-

Sköpunen allra
skapade Mannen epter sinne Mynd / Ep-
ter Guds Mynd skapade hann hann.

Hvad er Salen.

Salen Mansins er ein andleg lif-
ande Substantia, og Vera/ skøpud af
Gude epter hans eigen Mynd/ Pad er/
Hafande Vit og Skynseme/Sannord/
Riettuiis/hafande friian frialsan Vil
ia/huør ed samteingd er Manlegum Lii-
kama/ til ad vera ein Persona. Enn ep-
ter Fall Adams og Evu/er þesse Mynd
Guds i Mannsins Salu fyrer vppruna
Syndena formyrkuud og fordiórfud/
So ad Skilninguren er fullur Blindleika
og Efasemdar vm Gud/ Þar med eru i
Vilianum og i Hiartanu vtslóckrar all-
ar Dygder/og aller gooder Mannkoster
til Guds/ Huar fyrer og ad Salen er af
Gude dæmd til eilijfrar Pijnu og Kua-
la/ɀ kañ ecke af sijnum Krøptum sial-
fs ad leysa nie frelsa sig þar i fra apt-
ur/ Helldur verdur hun alleinasta fyrer
Gudz

Guds Son og þann Helga Anda leyst og frelsud fra Syndenne og Daudanum/og ad nyiu forlijkt vid Gud

Hvad er Guds Mynd epter huorre Maduren er skapadur?

Guds Mynd epter huórre Madurenn var skapadur j fyrstunne/er þesse/ Ad Manneskian hun var Lijk Gude/ Skaparanum j Skilningenum/Vilianum/Hiartanu/z øllū ødrum Kraptū. Þuiad lijka so sem Gud sialfur er ein lifande Substantia/ VERA/ Vijs/ Giæskurijk/Riettlæt/sannarleg/ hrein/ hafande frijan frialsan Vilia/ hatande og straffande allt Ranglæte/allan Saurugleik/ alla Vanskickan / sem er edur vera kann j mote hans Vilia og Guddomlegum eigen Dygdum og Mannkostum/ So hefur hann og eirnen yfer mannlega Naturu sem vera ætte hans Mynd og Lijking þessum sijnum haleitóstu Gæfum vthellt/ sem er/Lijf/ Vijska/ Riettlæte/Giæska/Sannindi/Hreinleike/ og

sodda

soddan Dygder fleire/ Og j Mannsins Skilning og Skynseme heßur Gud gießed eitt haleitt skiært Lios/ Speke og Visku/ huar aß Manneskian kunne ad þeckia Gud og allar Skiepnur j þeirra Natturu/og giøra Grein a mille Dygda og Odygda/haßande øngua Eßasemd a Guds Orde/og hans Fyrerheitum edur Notønum. J Mannsins Niar ta og Vilia var jnngroed og plantad saññarlegt Riettlæte z ßullkomleg Hlydne/vid Gud og hans Vilia/ßyrer vtan alla Synd og Tilhneigingar til hins Vonda/ Þar med brennande Elska z ast til Guds/ßullkomen Føgnudr j Gude/ßyrer vtā alla Hrygd/Sott z Dauda Þaññen voru nu allar Dyggder/aller Mañ kostet/øll Hlydne vid Guds Lógmal hrein og algiórd med Mannenum j Vpphafe/fyrer Falled/ og til þessa eins so sett og skickad/ ad Madurenn skyllde þeckia Gud/lofa hñ z dyrka eilijflega.

Þesse Skyring Guds Myndar og
Lijk

Lykingar med Mannenum er teken af þessum Greinum.

Genesis 1. Cap. Latum oss skapa Mannen epter Mynd og Lyking vorre: Coloss. 3. Iklæded ydr þeim nyia Mañ enum / sa sem endurnyast til Vidurkienn ingar / epter þess Mynd sem hann hefur skapad.

Ephe. 4. Iklæded ydur þeim nyia Manne / sem epter Gude er skapadur j sannarlegu Riettlæte og Heilagleika.

2. Corinth. 3. Vier verdum j samre Mynd uppbirter / fra eirne Birte til añ arar / af Anda Drottins.

Þessar Greiner minna oss a Endurnyung Guds Myndar / huör ed j oss fyrer Syndena sarlega er kreinkt + formyrkuud / og er so nær sem utslökt og orden ad Mynd og Tötrum Diöfulsins. Eñ ut af skiærre ofeiganlegre Myskun Guds Sonar verdur hun fyrer Heilagan Anda endurnyud aptur / huör ed burt fæger Syndena af oss / og umuendar og snyr vorum Sálum og Hiörtum aptur til Guds / so ad vier tökum til ad þeckia Gud riettelega og elska hann / trua og treys-

treysta hónum/og hlydne ad veita hans Guddomlega Lógmæle/ j huórin Gud vtmælar sig/ huilijkur hann sie/ og huórnen vier Mennerner eigum hónum lijker ad vera.

Og nu med þui ad sagt er/huórnen Madurenn var j fyrstu epter Guds Mynd skapadur/ Þad er/til þess ad vera lijkur og samhlioda vid Guds Lógmaal/ þa fylger nu epter sa Lærdomur vm Guds Lógmaal/ huad þad sie.

Þridia Grein
Christelegs Lærdoms
Um þad eilifa Guds Løgmal.

LOgmaal Guds er einn guddomlegur eilijfur Lærdom/ huørn Gud j Skøpunenne hefur jnnrætt og plantad j allra Manna Hiortu/ so sem j sijna eigen Mynd og Lijking. Og hefur Gud þennan Lærdom Repeterad/ z lioslega forklarad vpa Fiallenu Sinai/ og vijdar annarstadar j sijnu Orde/ J huørium Lærdome Gud vottar/ þad hn̄ er sialfur Riettlætur/ Vijs/ Goodur/ hatande Syndernar/ og elskande þad Gooda/ huar med hann Greinarmun gierer a mille Dygda og Odygda/ goodra Verka og Synda/ z kienner huørnen Mañeskian skal vera fyrer Gude/ huad hun

skule giøra/edur þordast.

Chemnicius.

Guds Lógmal þad er eirn Lærdo-
mur af Gude giefen/ huór ed vijsar oss
+ tilseiger/ huórnen vier eigum ad vera/
huad Gud vill vier skulum gióra/+ ecke
gióra.

Huad heimter Gud ad oss j sijnu Løgmale?

Þetta/ sem er/ Ecke alleinasta ytre
good Verken/ helldur og eirnen eina al-
giórda fullkomna Hlydne/ Hann vill vier
skulum j Hiartanu vera so hreiner sem
Guds Einglar/ og lifa heilaglega fyrer
utan alla Synd + Saurgan. Og þeim
sem so lifa/ og hans Bodord fullkomle-
ga hallda/ þeim lofar hann óllum eilij-
fu Lijfe. Þar þuert a mote þa reidest
Gud ognarlega Syndenne/straffar + for-
dæmer til eilijfs Dauda alla þa Synda-
ra sem ecke hafa þessa fullkomna algiór
da Hlydne. Deutro. 27: Bølvadur sie
huør og eirn/sem ecke helldur/og ei med
Verkum fullgiører allt þad sem Gud

hefur

hefur skrifad j Lögmalenu.

Enn Suma og Innehalld siins eiliifa Lögmals hefur Gud sialfur so sem eirn viis Meistare innefaled og hid skick anlegasta bunded j TJV Malsgreiner/ huöriar ad vier köllum BODORD/Og þesse Bodord eigum vier so ad vnderstanda og skilia/ sem hann hefur sialfur j siinu Orde þau vtskyrt + forklarad.

Pad Fyrsta Bodord/ Eg er Drottenn Gud þinn/ Pu skallt ecke hafa adra Gude saþnframt mier. Pad heimter og krefur af øllum Mönnum þessara epterfylgiande Dygda og Mannkosta/sem hier verda stuttlega saman tekner + vpptalder. Og þssar Dygder og soddan Good verk vil eg vpp telia j øllum tiu Guds Bodordum/ huad epter annad/ so ad þeir Ofrodu + Vngdomuren meige fa Skilning a þessu haleita Viisdome/og læra huar til Gud hefur Mannenn skapad/ + siidan fyrer sinn einngieten Son Jesum Christum endurleyst/

Einkum sem er til þess/ad hlyda Gude/ ꝫ vera lijker Gude j Vijsdome/ Riettlæ- te/ Giæsku og ødrum Dygdum ꝫ Mañ- kostum Guds/ sem hann j sijnum tiu Bodordum af oss heimter ꝫ krefur. Og soddan Dygder ad elska/ og j þeim sig ad jdka/ þar er einkannlega jnnefalen og komen øll Guds Þionusta/og øll christe- leg Religio, ꝫ Christendomuren.

Vppa þessar Dygder og soddan Mannkostu hlioda nær allar Greiner Neilagrar Ritningar/ huar hellst talad verdur vm Good verk og þeirra Laun/ ꝫ Straff Synda og Glæpa/so sem alluñ- da skendur hia Moyse/Salomone/ Je- sus Syrach/j Pistlum Pals/hia Spa mø nnønum og alluñda annar stadar. Og ad þad mætte verda liosara huør good Verk ad heyra til sierhuørju Bod- orde/ þa fylger nu epter.

J Fyrsta Bodorde heimter og krefur Gud af oss þessarra Dyg- da og goodra Verka?

1 Ad þeckia þann sanna eilijfa Gud/ huör ad sig hefur med dasamlegum sönnum Vitnisburdum/sem er med Vtleidslu Jsraelis Folks af Egiptalande/ og fyrer Herran Jesum Christum og j hans Kienningū og dasemdar Verkū/openberan giört. Þesse er su hin allra häleitasta og naud synlegasta Speke og Vijska Gud ad þeckia og þennan sanna Gud ad akalla/epter þui sem hann hefur sijna guddomlega Veru og sinn Vilia j sijnu Orde / eilijfu Løgmaale og Euangelio openberad.

2 Pad annad sem Gud heimter ad oss j þui fyrsta Bodorde/ er GVDS OTTE. Enn Gud ad ottast/ þad er/ ad hrædast aluarlega og af Hiarta Guds Reide j giegn Syndenne/ og af sannarlegre Hrædslu gudlegre Reide og Riettlætis Doms giöra eckert vitande og viliande Gude j mote/Helldur veita hönum Hlyd ne med sönnu Lijtelæte/ epter Hliodan allra hans Bodorda.

3 Pad þridia sem heyrer til þessu Bodorde er TRVEN. Enn TRVEN

er/ ad hallda Guds Ord vijst ꝛ sannt ad vera an nockrar Efasemdar/ og med Hiartans trunadar Trauste ad forlæta sig vppa Gud og hans Ord/ ꝛ trua þui fullkomlega/ ad Gud HANN SJE VOR GVD/ og hafe oss sier kiæra af Hiarta/ veite oss Vpphellde og Verndan veite oss fyrergiefning Syndanna vegna sijns Elskulega Sonar Jesu Christi/ frelse oss fra Daudanum/ og giefe eilijft Lijf og eilijfa Sæluhialp.

Þessa Skyring edur þennan Skilning/ huórsu ad Gud/ epter Syndafalled/ hefur fyrer Boon og Medalgóngu Sonarens losad ad vera VOR GVD/ þa hafa þeir Heilógu Forfedur teked ꝛ lært vt af þui fyrsta Fyrerheite þess Sædesins sem koma skyllde/ Alljka eins so sem vier nu lærum þ sama vt af Euangelio. Og allar Greiner christelegrar TRV AR hnijga endanlega hier ad þessum þremur Greinum/ Eg true Fyrergiefning Syndanna/ Vpprisu Holldsins og eitt eilijft Lijf.

4 Su fiorda Dygd sem Gud heimter ad oss j fyrsta Bodordenu er þesse / Ad elska Gud / Þad er / ad vera hönum af öllu Hiarta Vndergiefen og hlyden / med fullkomnu trunadar Trauste vppa Herran Christum / og med Lyst og Glede ad geyma öll Guds Bodord / so sem seiger Joh. 1. Joha. 5. Þad er Elska Guds ad vier höllddum hans Bodord.

5 Þad fimta er VONEN / Þad er / ad bijda og vænta eilijfrar Sæluhialpar / epter þessare Lofan sem Gud hefur openberad j Euangelio / + vona ad Gud mune lina Krossenum og Harmkuælonum j þessu Lijfe / epter sijnum guddomlega Vilia.

6 Lijtelæte heyrer og einnen til þessu fyrsta Bodorde. Enn Lijtelæte er ad ott ast Gud af Hiarta / og jata og vidurkienna sinn eigenlegan Veykleika og Vanmætt / stunda ecke hærra enn huörs og eins Kall og Embætte tilheyrer / Fyrerlijta ecke adra / helldur med fullkomnu Trauste til Guds Nadar og Hialpar giöra huad huörs Kall og Embætte vtkrefur / og vita ad einskis Mans Verk edur

Aſtundan er luckuſamt/nema Gud giefe Nad þar til. Þad er og Lijtelæte/ ad bera og vmlijda þolenmodlega Guds Straff og Hirting/ reidaſt ei nie mógla j mote Gude/ ſo ſem giórde hann oſs ecke Riett.

7 Siónnda Dygd er/ Þolenmæden/ Ad lijda þolenmodlega Kroſſ og alls hættar Pijnu og Motgang/ ſo vier gió-rum ecke neitt j mote Guds Bodordum Helldur truum ad Gud hann ſie oſſ nad-ugur/ og vonum og væntum oſſ af hón-um Hialpar/ Linunar og Lauſnar/ og med þuilijku Trunadar Trauſte og Von linum vorum Hórmum og Harmkuæ-lungum.

8 Þad ſijdaſta ſem Gud ad oſſ heim ter j fyrſta Bodorde er/ Stadþeſte/ Stødugleike/ Ad vera ſtódugur og ſtad-faſtur allt til Enda j ſannre Guds Kyn-ingu + TRVNNE a Jeſum Chriſtū.

Godverk og Mannkoſter huør ia Gud heimter aþ oſſ j ød-ru Bodorde.

Þar

1 Þar er fyrst Bæn og sannarlegt Akall til Guds / Ad bidia þann eina sanna Gud Födur vors Lausnara Jesu Chr isti med sannre TRU og fullu Trauste Medalgangarans Jesu Christi / vm allt þad sin vier þurfum vid / stundlega + eijlijflega / og fullkomlega ad vona og vænta þess / ad Gud mune Bænheyra oss / + ad hónū sie vorar Bæner þægar og þeck ar / epter hans Lofan + Fyrerheite / vegna Medalgangarans Jesu Christi.

2 Næst þui er ÞACKARGJORD Med Hiarta og Munne ad medkienna / ad allt þad Gooda / til Lijfs + Sálar / þad faum vier ei nie ódlūst fyrer vora Framsyne edur af nóckrum vorum Króptum til / edur so sem af nóckrum Forlógum fallualltrar Lucku / Helldur ad þad sie allt saman af Gude oss veitt og giefed / Huar fyrer vier eigum hónum af óllu Hiarta ad vera Hlydugier og Vndergiefner / so Gud verde þar fyrer Vegsamadur / og adrer fleire verde vpuakter til ad þeckia Gud riettelega / og hann ad akalla.

3 Þad þridia er LOFGJORD

GVDS / Þad er/med Gudhræslu open-
berlega ad jata og medkienna / ad þar
sie einn sannarlegur Gud/almattugr/Vijs
Heilagur/Sannordr/Riettlatur + Lijk-
narsamur/eilijfur Fader / Sonur / + Hei-
lagur Ande/ straffande allt Ogudlegt
Athæfe/sa ed ad sier tekur og bænheyrer
alla þa sem til hans med riettre TRV
flyia j Nafne Medalgangarans Christi/
og giefur þeim ollum eilijft Lijf sem so
þeckia Gud/trua a hann + af ollu Hiar
ta hann ottast og elska / og hann akalla
og honum treysta / eru honum þacklat-
er/+ Hlydugier/epter hans Orde/j huor
iu hann hefur sig + sinn Vilia openberad.

4 Þad fiorda sem Gud heimter j
odru Bodorde/er GVDS ORDS Kie
nsla / Þad er / Ad kienna og læra hrein-
an Logmalsins og Euangelij Lærdom/
so sem hann er af Gude giefen / bæde j
openberu Predikunar Embætte/ og so
endrar nær / epter þui sem huor og einn
hefur Kall og Embætte til / Og allan
falskan rangan Lærdom med sonnum
Greinum nidur ad kiefia.

5 Guds Ord stodugleg a ad jata + med
kienna

kienna / og ecke lata sig þar fra fæla / fyrer Hrædslu / Skielfingar / Villd eda Vinættu vid nóckurn Mann / alleina þss vegna og fyrer þa skulld / ad veita Gude þar med sanna Hlydne / og ad Medkienning hans Nafns lijde ecke vnder Lok a medal Manna.

6 AD SVERIA / edur Guds Nafn vid ad leggia / Þad er þetta / ad akalla Gud / og vitna til hans ad vier satt seigium / og bidia ad hann vilie aluarlega straffa oss ef ad vier liugum.

Þesse eru Goodverk hins annars Bodords.

J þridia Bodorde hetmter Gud.

1 Ad Helga Huijldar dagenn. Enn Huijldardagen ad Helga er þetta / Vt af sónnum Guds Otta og Trunne a Christum / þann Huijldardag sem skickadur og settur er til Almennelegs Predikunar Embættis Heilagan ad hafa ꝛ halda / med Heilógum Verkum / sau eru þesse / Ad predika Guds Ord / heyra þ og

og læra/Tractera og Hugleida/ þad ad
lesa og jdka/ Item. Ad bidia Gud/giö-
ra hönum þacker/ hantera þau Heilögu
Sacramenta/ ꝛ et. Og briota Hnijldar
dagen ecke nie hañ ad vanhelga/med Le-
te/ Jdiuleyse/ Ofꝛate ꝛ Ofdryckiu/ Vin-
nu og Erfide/ Leikum ꝛ Skiemtonum/
hvad allt Menn hindrar fra Guds Orde
og Predikunar Embættenu:
2 Ad læta vid Magt blijfa j Kirkiun-
ne þad openberlega Predikunar Embæt-
te/ sem Gud hefur jnnsett/ til þess/ ad
hann vill þar med vinna og veita þeim
sem Evangelio trua sanna Guds Kynn-
ing/Truna/Bæna akalled/ fyrergiefning
Syndanna/ Riettlæted og Eilijfa Sæ-
luhialp.
3 Ad þeir sem kienna og Guds Ord
predika j Kirkiunne/ sie dygguer ꝛ truer/
Þad er ad skilia/ Þeir eiga nærre lage
ad vnderstanda Guds Ord og christeleg-
an Lærdom/ og hann riettelega ad pre-
dika/og j öllum Greinum þeirra Kalls
og Embættis/ j Lærdomenum/ Aminn-
ingunne/Huggunum/ og Straffanenne/
ad vera jdner og kostgiæfner/Og j öllu
þeirra Framferde ꝛ Athæfe ad vera fr-
ra

ra Vndergiefnum Tilheyrendum til godrar Fyrermyndar/med öllum Christelegum Dygdum og godum Verkum.

4 Tilheyrendur Guds Ords eiga og eirnen kostgiæflega ad heyra og læra Orded/og med sanure Gudrækne og Godfyse optar enn siallдnar ad medtaka þ Heilaga Sacramentum.

5 Þeim er * skylldugt Heidur * Hlydne ad veita Guds Ords Þienörum / j öll um Hlutum sem ahræra predikunar Embætted/So sem er/ þegar Guds Lögmal og Bodord eru framsett fyrer þa/ * Huggun Heilags Euangelij/Item/þegar þeir verda aminter til Jдranar/ til goodra Verka/ Item/ Þegar Kiennemenn straffa Synder og Glæpe/ þa eru Menn skylldugter til ad hlyda þeim/ecke sijdur enn Gude sialfum. Luc. 10. Huör hann heyrer ydur/ sa heyrer mig.

6 J siötta mata vtkrefur þad þridia Bodord/ad Menn sie Goodvilldarfamer /giöre þeirra Kiennefedrum til gooda/ og hialpe til epter efnum ad Guds Ords Þionar fae þeirra Næring og Vppbellde.

Um þad eitt[?]a

Good verk hins Fiorda Bodords eru þesse.

1 Heidur og Hlydne ad veita Fódur og Modur. Enn Fódur og Modur ad HEJDRA er þad / j fyrstu ad jata og medkienna / ad Gud sialfur hafe af hasleitu Rꝍde sinnar Speke og Giæsku / jñsett og skickad Forelldranna Stiett / og henne enn nu vid Magt hellldur / Til þess ad Forelldrarner sie oss so sem j Guds Stad / kienne / styre og stiorne oss / ꝛ drage oss til Guds. Og hier fyrer eigum vier med Hiartans Audmykt þeim vnder giefner ad vera / elska þa og heidra / og af Hiarta þa mykels ad virda / veita þeim alla Hlydne / og vmlijda þeirra Veykleika og þad þeim a verda kann / ꝛ þacka Gude fyrer þa / ꝛ bidia fyrer þm ad Gud þeim styre og stiorne / þa verns de og vardveite / og ad hann villde sialfur vera Hwssader yfer þeim ꝛ oss.

2 Næst þessu verdur bóded j ódru Bodorde / HLYDNE ad veita veralldslegu Yferualldе / og veralldlegum Laga rietle / huar med Gud vill styra mañlegu Kyne / og hallda þui j TAVMNE / so ad

ad Spekt og Fridseme vid Magt hall-
dest Manna a medal/ Einkum y fierdeil-
is til hess/ ad Mem j Roo og Fride læ-
re ad þeckia Gud riettelega/og ad Gud
meige sier saman safna eilijfre Kirkiu og
Christne j Heimenum.
3 RJETTVJSE er hid þridia siñ
heim test j fiorda Bodorde/ ad syna Jöf
nud huórium Manne/ j þessu Lijfe/ept-
er þui sem huórs Mans Persona/Stiett
og Tegund vt krefur/ og lata huórn og
eirn bihallda sinne Æru/ Kalle og
Embætte.
4 Pad fiorda goda Verk hins fiorda
Bodords/er þetta ad veita Heidur huór
ium Manne/ vidurkienna Guds Gafur
og Mannkoste sem Gud hefur ödrum
Mönnum veitt/ og af Vmhuxan sijns
eigenlegs Veykleika lijtelæcka sig/og öd-
rum minne þikiast/ og slijka Lijtelæta
Audmykt læta sia og merkia j sijnu
Frañferde.
5 ÞACKLæTE heyrer og eirnin til
þessu Bodorde. Og er Þacklæte ein Gr-
ein af Riettuijsenne/ huór ed med Hiar-
ta og Munne medkienner annarra Maña
Velgiórninga/og þeim enum sömu apt-
ur a

ur a mote ſyner ſkylldugt Þackläte/ept-
er Efnum/ og endurgielldur TRU med
TRU/ Velgiǫ́rning med Velgiǫ́rninge.
6 Siǫ́tta Dygd hins fiorda Bodords
er þeſſe/ad vera hlyden hollur og trwr j
ſijnu Kalle og Embætte og ad huǫ́r og
einn þione dyggelega þad hañ a ad þio-
na / vegna Guds + almennelegrar Gagn
ſemdar / + falle ecke jnn j añarlegt Em-
bætte/ fyrer nǫ́ckra Foruitne/ Auinning
edur annad:

Hinu ßimta Bodorde heyra til þeſſe Good verk.

I Kiærleikurenn Naungans. Og er
Kiærleikuren þetta / J ſannre Kynning u
Guds/og TRUNNE a Jeſum Chriſt-
um(vegna huǫ́rs Gud eilijfur Fader oſs
elſkar wt af ſkiærre Nꝍd)ad elſka apt-
ur a mote adra Mẽn/af Hiartanu / ſem
vora Medbrædur/ vnna þeim Goods/
affiyra þeirra Tion og Skada/og vera
þm til Goda j ǫ́llu þui oſſ er mǫ́gulegt.
Ut af ſlijkre Elſku Naungans ſlio-
ta og framkoma epterfylgiande Dygder
og

✝ god Verk/ so sem af añare Vppsprettu.

1 RJETTSYNE/ huória Menn eiga einum og sierhuórium ad syna/ Hun er þetta/ ad skada ecke nóckurn Mann a hans Lijfe eda Heilsu/ Rykre eda Mañorde/ Biórg og Nęringu/ huórke med Vallde/ nie Vielum/ Ei med Pferuarpe Laga nie Riettinda/ ei med False eda Suikum/ Helldur ad veita og j tie ad læta vid huórn og eirn/ þad tilheÿrelegt er/ og giöra Jöfnud sijnum Naunga j öllum Hlutum.

2 Hier heimtest og eirnen þad/ RJETTLÆTE sem veralldlegt Yfervalld a j tie ad læta/ Ad straffa Synder og Glæpe/ og Refsing ad leggia a Illgiørda menn/ epter Løgum/og epter þui sem Brot þeirra eru hæ til.

Og þetta vill Gud þui so hafa/ ad Menn skule vita Mismun a mille Dygda/Mannkosta/Synda og Glæpa/ Og ad Refsingar sie ödrum til Epterdæmis so þeir helldur fordest Synder ✝ Glæpe/ og ad Menn meige lifa til samans/ oskrædder med Spekt og Sidseme. So ✝

eirnen ad Refſingarnar þeſſar Lijkamle-
gu ſie Aminning til Jdranar og Yfer-
bootar/ + ad Menn þar af lære ad hupa
vm Guds Dom/ og eilijffar Refſingar all
ra þeirra ſem ecke ſnua ſier til Guds hier
j þeſſum Heime.

3 HRÆSLE og Hugardiórfung/ Kallmannlega ad beriaſt/ þegar a liggur Kiettlæteſins vegna/ og allſkyns Voda + erfide med Hugarhreyſte ad lijda/ epter ſij nu Kalle og Embætte/ til ad veria ſitt Födurland/ Kuinnur og Börn/ Tyrt og Sidſeme/ Og vera ecke ſkielfdur nie hrædd dur po Olucfuſamlega gange til/ ei hell dur offkolltur/ po vel gange.

4 Hier heimteſt og lijka DYGD og DANNEMENSKA/ Ad huór og eirn blijfe ſiódugur j allſkyns ærlegum Mañ-koſtum/ og læte huórke Motgang nie nóckrar Meingiórder/ eige Baktal/ nie Brixle/ ei Villd nie Ovilld/ ei Fie nie Pen inga koma ſier til þeſſ ad fremia nóckud þad ſem vera kann j mote Æru/ Dygd/ og Danumenſku/ Og ecke j nóckrum Gr-einum læta ſitt gott Nafn + Rykte fal-la/ edur laſtan lijda.

Þeſſe

5 Þesse Mannkostur er hart nær hid sama og Vmburdarlynde / Þegar nöckur fær af annars Vólldum / Mein / Tion / Skada / eda huörskyns Olucku / ad stilla þa Harmen + Hefndena / so hun fae ecke Afferraad / Og ad Madr lꝏte ecke koma sier til Hefndar / edur nöckud þad ad giöra sem ecke hæfer Riettlꝏtum Stadföst um Manne.

6 Hoguærd heimtest og eirnen heir j þessu Bodorde / ad vera ecke Hefndargiarn / Ofreidur / þegar oss er a mote giört / Helldur vmlijda Motgiördernar / og af Hiarta ad fyrergiefa þeim sem oss a mote giöra.

7 MYSKVNSEME heyrer og eirnen til þessu Bodorde / Ad hafa Med aumkan yfer annarra Manna Eymdum og Harmkuꝏlum / Eda þegar saklauser lijda Riettlꝏtesins vegna / og verda oriettelega nidur þryckter og þuingader / ad veita þeim þa Hialp og Huggun. Þad er og Myskun / ad vægia til j Malum Manna / og fylgia ecke strangasta Riette / so sem Gud er vægdarsamur vid Manneskiuna / og af þui vier þurfum

 sialfer

sialfer so vel Mysku̅ar vid so sem adrer.
8 VINATTA/ Vinskapur er ad elska annan af Hiarta/ og vera hønum hollur og trwr / og þiona hønum med Rad og Dad/epter Efnum.
9 FRIDSEMIE/er ad hafa Girnd og Lyst a Fride og Samþycke/ Og er þetta/ad vmlijda med Lijtelæte og Hoguærd annarra Manna Veykleika/ og fyrergiefa þo oss sie giørt nockud a moote/reisa ei Deilur nie Klǫgumaal af hvør iu Efne/ nema full Vorkun og Naudsyniar stande til. Vppa þad ad almeñelegur Fridur j andlegre og veralldlegre Stiornan verde ecke sturladr edr nidurbroten.

10 Mannliufleike/ edur Mañgiæska heyrer og til þessu Bodorde. Hun er þetta/ad vnna Gods øllum og sierhuøriu̅ af Hiarta/og vera þeim til goda/giøra ønguum Mein/Tion nie Skada/vmlijda annarra Breyskleyk og Veyke/og fyrergiefa giarna/Og j daglegre Vmgeingne og Høndlan med Ordum og Verkum og øllu Athæfe/ad vera Liufur og Vingiarnlegur vid adra.
11 Ad sijdustu heyrer þessu Bodorde

og

og eirnen þad til/ ad hata Synder og Slæpe/og øll jll Verk/ + aluarlega þar fyrer ad reidast/ og af Hiarta ad astunda/ ad øll jll Verk/ med huörium Gud styggest/ verde hindrud og refst epter þui sem hæfer:

J Siøtta Bodorde verdur oss

boded og bißalad.

1 Fyrst verdur oss hier skipad ad Lifia Hreinßerduglega/ Annad huört j Hionaßands stiett/ ellegar fyrer utan Ectaskap/ og fordast allan Ohreinleik/ og Saurlifnad/ og standa j mote øllum oleyfelegum Girndum og Lostasemdum

Enn Hionaßand er lögleg + oraskanleg Samteinging tueggia Persona Kallmans og Kuinnu/af Gude sialfu jn sett + skickad/til þess ad vier skulum vita Ad Gud sialfur er Heilagur og Hreinn/ hatande allan Saurugleika/ Og ad Mannlegt Kyn ßyrer þessa Skickan aukest og margßalldest/huar af Drottenn Gud sier saman safnar eina eilijfre

Kirkiu og Christne.
2 Næst þui/vill Gud j þessu Bodorde/ ad Menn sie Hæuersker og bliuger/ fordest allar Synder/ Skamer ✝ Løstu/ Og fyrer Gude og sinne Samuisku/ og ødrum fromum Mønnum skamest sijn ad giøra Synder og Glæpe/flyie og fordest alla Ohæfuersku og Otierlegheit/✝ Otukt/hegde Ordum ✝ Giørdum ✝ øllu Framferde epter Guds Skipan ✝ Vilia/ so sem huørre Personu/ stundu og stad ber og hæfer.
3 J þridia mata heimter Gud/ Sparneytne/ Og vill ad Menn skule vera sparneytner/hallda Hoofe j Mat og Dryck/ so ad Menn sieu bikuæmeleger til Bæna akallsins/ og annarrar Vinnu og Erfidis/þad huør og eirn a j sijnu Kalle og Embætte ad þiona.

Til Siøunda Bodords heyra þesse Good verk.

1 Ad huør ✝ eirn hafe og hallde þad hann a med Riettu/ Og þad eignest j
Otta

Otta Guds / og med goodre Samviſku / og þad ſier til Gagns ⁊ Nytſemdar fæ⸗ re / og þar med jate og vidurkienne / ad huad hellſt Madur a / þa ſie þad Guds Gæfa / og veiting / og þar fyrer Byrie hu órium og einum med tilheyrelegum hætt⸗ te og Árlegum / þad ad vardueita auka og auxta / og med riettre Gudhræſlu / þeſs ad neyta.

2 Ad huór og eirn höndle vid annan riettelega / og oſuikſamlega j Kaupum og Sölum / j Lane / og Endurgiallde / j Vigt og Mæler / Og j öllum Skiptum ⁊ Bytum ad ſyna Jöfnud huórium Manne ⁊ giallda Lýkt fyrer Lýkt.

3 Ad Mem ſieu Millder / Guſtukagiar⸗ ner / Goodgiarner / epter efnum / til ad veita og giefa þeim Þurftugu og Fatæ⸗ ku Hialp og Hiaſtod / og giöra þm allt til gooda / einka hellſt Guds Ords Þio⸗ num / og ödrum Fromum Gudhræddum Manneſkium / med þeim Mæta og hæt te ſem til heyrer / ſo Madur hallde Mid⸗ götu ſie huórke Nýdſkur nie helld: onyt⸗ ſamlega vtauſande ſijnu.

4 Gieſtriſne / heimteſt ⁊ j þeſsu Bod

orde/ ad veita þeim sem Framande eru Herberge/ og giöra þeim til gooda epter Efnum/ Allra hellst þeim sem Guds Ords ✝ sannarlegs Lærdoms vegna eru j Vtlegd/edur ödrum Naudum stadder.

5 Hoffseme/er og hier boden/ ad hafa Gots og Peninga sier til Gagns/✝ neyta þess rietteleg a/ fordast onaudsynlega og onytsamlega Fiarevdslu/ med onytsamlegum Sölum og Kaupum/ og ödrum Kostnade/Eñ þegar Þörf ✝ Naud sen krefur/ ad vera þa ecke vr hoofe sinnnur og fastur·

J Attunda Bodorde heimter Gud þesse Good verk.

1 Sannleikan/ Ad Madur vite ✝ skil ie huörn Hlut so sem hann er/ og tale vm hann so sem satt og riett er/✝ læte huörke j Ordum nie Giördum nie nöckru Athæfi annad sia nie merkia/eñ huad Hiartad og Samuiskan bydur.

2 Einfalldleike/ Hann er ecke annad enn ad tala Riett ✝ Satt/Leynt ✝ Liost og hafa öngua Hræsne edur Vnderhygg-

ku/ og giöra bad eina hvad Riett er.

3 Stadfeste edur Stødugleike/ er ad blijfa vid Sannleikan/ og läta ecke koma sier bar fra j nockurn mæta/ med linsu eda leidu

4 Prwdmenska/ þ er/ ecke alleinasta ad vera sialfur Fromur Dandis/ og Sañordur/ helldur og eirn en ad vnna ödrum Goods/ og glediast þegar ödrum goodũ Mönnum vel geingur/ og læta sijna saña Meining j liose openberlega/ med Ordũ og Giördum/ vtleggia annarra Manna Ord og Verk til Goods/ so mijked sem mögulegt er/ og ætla ecke ödrum Vnderhyggiu/ Osannindi/ Prette/ og annad þuilijkt/ Vera og ecke helldur sialfur ofmiög Audtrua.

5 Sidseme og Audmykt er þad/ Ad hallda ecke af sialfum sier mijked/ huörke med Huxonum/ Ordum nie Giördum/ ecke hafa Skial nie Raup/ ei vppbyria bad nöckud sem hans Kalle og Embætte ecke vid kiemur/ ei forsmaa nie forakta adra/ helldur j Guds Otta og stödugre TRV stunda sem best sialfs sijns Kallan og Embætte/ og hegda so Ord-

um og Giørdum og øllu Framferde/ so sem heyrer + hæfer huórre Stett/Stad og Tijma.

J Níunda og Tiunda Bodorde.

Heimter Gud og krefur þess/ad all er Mannsins Kraptar og Tilhneigingar Skilningsins/Viljans/Hiartans/sie sam hlioda vid Guds Lógmal/og þui j al lan mata lijkar / So ad Manneskian veite Gude Hlydne/ Ecke alleinasta med ytre Hegdan Lidanna og Limanna/hell dur af giórvóllu Hiarta/fyrer vtan alla vonda Girnd + Tilhneiging/ + sie Gude samlijk/og hans Vijsdome/og Riettlæ te/so sem Christur kiener/Matth: 5. 6. 7. Cap. Og til Rom. 7. Cap: Seig er S. Pall/ Eg visse ecke af Girndeñe (ad hun være Synd) ef ad Lógmæled hefde ecke sagt. Þu skallt ecke girnast. Item. Vier vitū ad Lógmæled er And legt. Gene. 1. Vier vilium giòra Mañ en epter vorre eigen Mynd/ ad hann sie lijkur oss.

er oss

Er oss Mønnonum møgulegt j þessare Syndum spilltre Natturu/ ad hallda og vppfylla þesse tiu Bodord?

Langt er fra þui. Þad er øllum Mønnum omøgulegt/ jafnuel þeim sim̃ ad endurfæddar eru/ so sem S. Pall liosslega kienner. Rom. 7. Vier vitum ad Lögmaaled er Andlegt/ Þad krefur ecke alleinasta/ ytre Sidsemdar og goodra Verka/ helldur Andlegrar algiødrar Hlydne. Enn eg er holldleg ur/ selldur vnder Syndena/ + eg sie eitt annad Lögmaal j mijnum Lim um / sem strijder j mote Guds Lögmaa le/ og tekur mig fangen vnder Syndar ennar Lögmaal. Rom. 8. Sensus Car nis, Þad er/ Hugrenningarnar/ Skilning uren/ Vilien/ allar Tilhneigingar og Girnder Mansins Hiarta/ þad er allt Fiandskapur j giegn Gude. Þukad man̄ legt Holld + þesse Syndum spillta Nat tura/ er ecke Gude hlyden/ og hun giet ur þad ecke giört: Gal. 3. Fyrer Lög maaled verdur eingen Madur fyrer Gude Riettlætur:

Eiga Menn ad kienna og predika Løgmæled þar fyrer/ ad Menn verde fyrer þad Riettlæter og Sæluholpner?

Nei/ Þuiad fyrer Løgmæled/ edur af Løgmælenu verdr eingen Madur rettlætur/ Jæ ad víjsu/ Þeir sem ad eru af Løgmælsins Verkum/ þeir eru vnder Bølvanenne/ Þuiad Løgmæled er ecke giefed til þess/ ad þad kunne ad lýfga nóckurn. Galat. 3. ⁊ 4:

Þo talar Moyses so vm Guds Løgmæl/ Deut. 30. Eg heþ sett fyrer ydur Lýfed og Daudan/ Blessanena og Bølvanena// þar fyrer vtuelied Lýfed/ so þier meiged lifa. Og Christur sialfur seiger. Matth. 19. Luc. 10. Giørdu þad/ og muntu lifa. Og til Rom. 2. Cap. Þeir ed Løgmæled giøra/ þeir verda fyrer Gude Riettlæter. Rom. 7: Løgmæled er til Lýfs giefed?

Løgmæled setur fram̄ fyrer oss eitt slýkt hreint Heilagt fullkomlegt Riettlæte/ ad hvør þad sama hefur og helldur/ sa yrde an alls Efa þar af fyrer Gude Riettlætur/ og Sæluholpen/ So sin̄

Fyrer

Fyrerheit Guds Lögmals hlioda. Nu þo ad eingen verde fyrer Lögmaled riettlatur + Saluholpen / þa er þad ecke Lögmalsins Skulld / so sem være þad ofullkomed / eda være Lögmalsins Verk vond / helldur er skullden hia oss / vier sem ecke gietum Lögmaled hallded / So sem S. Pall seiger / Rom. 8. Ad Lög maled veykest fyrer Hollded. Og Act: 7. Þier sem hafed medtekeð Lögmaled og hallded þad ecke.

Huar þyrer er þa Guds Lögmaled vtgiefed?

Edur / Huad stodar þad / Huar til er þ nytsamlegt / Fyrst vier gietum ecke hallded þad / og kunnū ecke þyrer þad verda riettlater og Saluholpner.

Andsuar. Gud hefur þessa sijna eilijfa oraskanlega Visku / vm greinar mū a mille Goods og Ills / og þessa Reglu edur Mæler Riettlætesins / j sijnu Lögmale openberad.

Fyrst til þess / ad vier skulum vita og vidur-

vidurkienna/huør og huilijkur Gud hafi er/ og til huørs vier Mennerner erum Skapader/Og huørnen su Hlydne rige ad vera/ sem vier erum skylldugier Gude ad syna.

2 Þar næst er Guds Løgmal vtgief ed til þess/ad vier skulum þar af læra ad þeckia vora spillta Natturu/ohrein ar Synder og Yfertrodslur/og hrædast gudlega Reide. Þetta tuent er hid hellsta Embætte Lögmalsins/ og sierlegasta nytsemd/ j þessarre vorre fordiarfadre og Syndum spilltre Natturu/ Sem er/ ad syna oss og openbera Syndernar og Guds Reide j giegn Syndonum/og ad aklaga alla Menn j Heimenum/skielfa þa og fordæma Syndauna vegna/so sem þar stendur/ Rom 3. 4. 5. Gala. 3. 1. Cor. 15

Vm þessa Nytsemd Lögmalsins skal hier seirna nóckud liosara talad verda.

3 J þridia mata hefur þetta Løgmal vered vtgiefed til þess/ ad aller Men/lijka eirnen þeir sem ecke eru endurfædder/skule fyrer þetta Løgmal hall

dast

dast j ytre Sidseme og Hlydne/ so þeir lise Sidsamlega j goodum Verkum/ þui sem Gud hefur j sijnum Bodordum bod ed og tilsett/ og fordest Synder + Glæpe og alla Ohlydne Guds Lógmæls/ huór ia Gud straffar og hegner med hrædeleg um og grimlegum Glæpum/ bæde þessa Heims og annars.

4 J fiorda mata/ þa er Guds Lóg mæl fyrer þa Endurgietningu þar til nytsamlegt/ ad þeir hafe gudlegan vissan Vitnisburd vppa þad huad riett er/ og huad Synd er / og huór Good Verken eru sem Gude eru þægeleg/ sem þeir eiga ad gióra: Þuiad Gud vill ecke ad vier skulū af voru eigen Rade edr goodre Meiningu nóckur Verk hónum til Þionustu vtuelia/ helldur epter hans Orde hegda + breyta óllum vor..m Huxonum Ordum og Giórdum og óllu Framferde og veitum hónum Hlydne j þeim Verkū sem hann alleina hefur boded + bifalad/ So sem hann seiger. Ezech. 20. Þier skulud ganga j mijnum Bodordum.

Huør er mismunur a mille tiu Guds Bodorda/og annarra veralldlegra Laga?

1 Veralldleg Lóg krefia ad eins ytre Hlydne/og straffa og fyrerbioda ad eins openberar Synder ꝛ Glæpe/sem er Mañ drap/Hordomur/Þiofnadur/Þau straffa ecke þad heimuglega Hatur/Hefnd/ og ohreinar Hugrenningar/ꝛ adrar vondar Girnder j Hiartanu/ ꝛc. Enn tiu Bodorden/ edur Guds Lógmal/ þ vill hafa eina algiórda fullkomlega jnnre Hiartans Hlydne/ fyrer vtan alla vonda Girnd og Tilhneiging.

2 Veralldleg Lóg/ og huór ónnur Mañá Lóg sem eru/þau binda ecke alla Menn vid Hlydne og Lydskylldu/ eru og ecke helldur eilijf/ oraskanleg/ so sem Guds Lógmal er/Helldr forplikta þau ad eins sierlega Menn/ og eru vmbreytanleg.

3 Þar liggia ꝛ olijka Refsingar vid/ ef af er broted/ Þuiad Gud hann straffar Ohlydne sijns Lógmals med eilijfre Pijnu/ Enn veralldlegt Yfervalld leggur ad eins a lykamlegt stundlegt Straff

med Suerde / Galga / Pyntingum / og ódrum Refsingum.

Þetta lijkamlega Straff skipar Gud Yferualldenn ad leggia vppa þa Rangslætu / so ad vier skulum læra ad þeckia Guds guddomlegt Riettlæte / huórt ed alla Ohlydne straffar / og vita mismun a mille goodra og jllra Verka / mille Dygda og Odygda / So ad vier vitum ad Gud hann er Riettlætur og goodur / sa ed elskar Dygder og Mannkoste / enn hatar Synder og Glæpe.

Jtem. Gud vill ad lijkamlegar og stundlegar Refsingar sie oss og ódrum ein Aminning vppa eilijfar Pijsler / og vppuecke oss til Jdranar og Yferbootar / Þar med og lijka / ad Fridur og Speckt halldest vid magt j Heimenum.

Huad er Natturunnar Lógmæl?

Eckert annad en̄ Tiu Bodorden edur Guds Lógmæl / huórt j fyrstu Skópun jnrætt var manlegre Naturu / ꝛc. þ͡ huad huór og eirn veit af sialfs sijns Natturu /

 ru /

Um þad eilijfa
ru/Enn fyrer Syndena er þetta Nattur-
unnar Lögmaal hrædelega myrkuad og
fordiarfad.

Huør er Mismunur a mille
Guds tiu Bodorda/og annarra Laga-
setninga Moysis/sem kallast/Leges
Ceremoniales & Iudiciales

ÖLL Rijkis Stiorn Israelis/er ser-
deilis og einkum pyrer þessa Grein aþ
Moyse innsett og skickud/og med sierle-
gum Kirkiu Ceremonium og Borgar-
legum Laga Setningum prydd og skad-
þest/ad þad skyllde vera so sem Skole z
Herberge þess þyrerheitna Messias/þar
ed hann atte ad verda þæddur/ og pre-
dika/giøra Jardteikner/verda Forn fy-
rer vorar Synder/og lijda Pijnu z Da-
uda/z aþ Daudanū vpp aptur ad rijsa.
Þar fyrer er Borgar Rietturen og Kirk
iu Lögmaal Moyses alleina lagt vppa
Israelis Folk/ so þad alleina ahrærde
Musiered/z þa verallðlegu Rijkisstiorn
Israelis

Jsraelis / þui til samans vid Magt hiellde / so þad Folk være fraskiled og audkient fra öllu ödru Folke / allt þangad til sa Fyrerheitne Kiennemadur og Kongur Christur kiæme j Heimen.

Enn nu epter þad Christur kom / þa er öll Kirkiuþionustugiörd og Rijkisstiorn Gydinganna eydd og nidurbroten / og aller þeirra Veralldleger Lagasetningar med Kirkiu Skraute og Prale Moyses / sem alleina vegna veralldlegrar Rijkis Stiornar var fyrst sett og stigtad / nidur fallner og aftekner / so sem Postularner hafa med aluarlegu Samþycke / þar vm þuilijka Skickan giört / sem sten dur Act. 15. Cap. Og S. Paull þar vm lioslega talar j Pistlenum til Galatas og vijdar annarstadar.

Enn þad eilijfa Lögmal / huört stuttlega samã teked er j Tiu Bodordum þad er ecke fyrst vppbyriad med Moyse / bydur og heimter ecke alleinasta þa ytre almennelegu Hlydne / og er ecke forgeinge legt nie vmbreytelegt Lögmal / Helldur ein eilijf oraskanleg Viska / og sönn Regla þess Riettlætes sem med Gude

sialfum er / Huar epter allar skynsamleg ar Skiepnur Menn + Einglar / eiga alla tijma skylduglega epter ad breyta / So þær annad huort hegde sier og breyte ep ter þessare Guds guddomlegre Visku og hans Riettlæte / ellegar lijde eilijfar Pijsl er. Þar fyrer eru Guds Bodord ecke fyr er Christum afteken / so sem hiner tueir Partarner, Moyses Lögmals / epter þui sem sialfur Christur seiger. Eg er ecke komen ad vppleysa (aftaka) Lögmaalet / helldur ad vppfylla þad. Og S. Paall seiger / ad Lögmaaled verde fyrer TRV NA stadfest. Nu hefur Christus vpp fyllt og stadfest Lögmaaled med fiorum Hattum.

1 Fyrst j þui / ad hañ fyrer sijna Per sonu hiellt Guds Lögmal / + veitte þui algiörda fullkomna Hlydne.

2 Þar næst / j þui / Ad hann tok vppa sig þad Refsingarstraff sem vier med vorre Ohlydne + Syndum höfdum forskullдad / og giörde fulla Boot + Bitaling fyrer oss.

3 J þridia mata / ad hann j sijnum Kienning=

Kienningum og Lærdome hefur skyrlega
vtlagt Lógmaaled / og kient huar til þad
er nytsamlegt. Marth. 5. 6. 7.

4 J fiorda, mæta / Þar hann fyrer
sinn Heilaga Anda / nidur kiefur og deyd
er Syndena j þeim Riettruudu og Endurgiettnu / og vppbyggiar og vekur j þeim nyia Hlydne / so þeir taka til ad lifa epter Guds Heilaga Lógmaale + Bodordū.

Þuiad þo þeir Riettlætu / og þeir ed fyrer TRVNA a Christum eru endurfædder / sie frij og frialser ecke alleinasta fra Kirkiu Ceremonijs / og veralldlegū Laga setningum Moysis / helldur z einnen fra Þuingan / og Bøluan og Fyrerdæmningu eilijfs Gudz Løgmaals / Þa liggur þo a þeim þesse eilijf og ovmbreyteleg Skyllda / ad veita fulla Hlydne Løgmaalenu. Þuiad þess vegna hefur Christ hellst teked vppa sig Lógmaal sins Bóluan / og frelsad oss fra henne / ad hann j vorre Natturu vpp aptur kynne ad reisa + endurnyia Hlydne Gudlegs Lógmaals / so ad vier yrdum þui samlijker

er med öllu.

Hier af þessu maa vel skilia / huör ad sie riett + christeleg meining þra Greina / Riettlætum er ecke Lögmaaled sett. Jtem þier erud ecke vnder Lögmaalenu / helldur vnder Nadenne. Og ad Christelegt Frelse er / ecke soddan Sialþræde sem haþa Skynlausar Skiepnur / ad veitaønguu Lögmaale Hlydne / z ad giøra huad eirn z sierhuør lyster / helldr Endurlausn og Frelsan þra Syndenne / þra Bøluan Lögmaalsins og eilijþum Dauda / þra þessu heþur Guds Sonur leyst oss og þrelsad / þar þyrer og til þess / ad vier nu ecke þramar meir og leingur skulum Hlydne veita og þiona Syndenne og Daudanum / helldur Riettlætenu / og þm Vilia Drottins sem hann heþur j sijnu eilijþa Lögmaale openberad. Johan. 8. Huör Synden a giörer / sa er Syndarens-

nar

nar Præll. Enn ef Sonur Guds hefur
giört ydur frialſa/ þa eru þier ſannar-
lega frialſer.

Søñ og ſtadþøſt Skyring an-
narar og helldſtu Nytſemdar gudlegs
Lögmaals/ i þeſſum Syndum ſpilltre
mannlegre Natturu/ ad þad openberar
Syndena/ſtraffar hana og fordæmer/
ſo ſem S. Paall talar þar vm/
Rom. 3. 4. 5. 7.

Per Legem cognitio peccati.

WPhaß/ Summa og Jnnehalld
allra Predikanna/ + Höfud mer
gur alls chriſtelegs Lærdoms er
og hefur vered alla Tijma þeſſe/ Giør-
ed Jdran/og trued Euangelio/og ſynd-
ged ecke framar meir/ So ſem Herran
Chriſtur ſialfur hefur ſitt Predikunar
Embætte med Jdranar Predikun/ + Vt
leggingu tiu Guds Bodorda vppbyriad.
Matth. 5. 6. 7. Hann hefur og Bod-
ed Poſtulonum/og öllum Ordſins Pien-
ærum ad predika i hans Nafne Jdran +

Syndanna fyrergiefning. Nu vppa þad ad j vorum Hiörtum mætte vpkueikiast vidurkienning Syndanna / og sannarlegt Jdranar angur / þar med aluarlegur Otte Guds og Hrædsla fyrer Guds Reide/ huad allt eitt med ödru vera verdur med öllum Mönnum sem snua sier til Guds/ z Saluholpner verda. Þa læt- ur Gud sitt eiliijfa Lögmæl alla tijma þyrr og sijdar kiennast og predikast j christelegre Kirkiu/ Kiennande þar med þyrst/ huad Synden er/sem er/allt þad sem hans eiliijfre guddoms Vilju/Vil- ia z Skickan er a mote/ellegar huad hñ hefur j sijnu Lögmæle forboded. Þuiad mannleg Skynseme og holldlegur Skil- ningur kañ ecke(án Guds Ords)ad þeck ia riettelega Syndena / hañ aliitur z akt ar fyrer Synd ecke nema synclega Lostu og Glæpe/ sem er Hordomur/ Mann- drap/ Ran og Stuldur/ z c. Eñ þær jnnre Höfud synder/sem eru med Mann- enum sialfum/ kann Skynsemen ecke ad þeckia/so sem ad er/þad hrædelega At- hugaleyse mañlegs Hiarta/sem ecke skey

ter

ter vm Gud / og ecke hyrar vm hann/ ecke hrædest nie ottast af Aluöru hans Reide / ecke elskar hann nie akallar / ecke treyster nie truer a hann / Item. Ad misstrua Guds Orde / hans Fyrerheit + Ognaner ad efa / Item. Ad vera j einhuörre Villu og Vantrunade vm Gud / Ad hafa j Hiartanu vondar Girnder + illar Tilhneigingar / j giegn Guds Lögmæle. Soddan skadsaman Veykliekа hid innra j Hiartanu og Hugskotenu / aþ huør tum allar gioranlegar Synder vaxa og vppspretta / kan eingen Madur ad þeckia / aþ nøckrum hlut ødrum enn Guds Løgmæle / huørt ed alleinasta þullkomlega kienner / huad riett er / og huad Synden er.

J annan mata / kienner Løgmæled oss / ad ecke alleinasta adrer Menn sie syndugier / helldur vier sialþer / z ad þær Storsynder / huøriar Løgmæled þyrerbydur og þordæmer / lode vid oss sialþa / z sie j vorum eigen Hiørtum rootgronar.

Til Dæmis ad taka/Enn þo vier ecke til Bidium Jupiter (Poor og Oden) og adra Afgude/ þa erum vier þo samt Afgudadyrkarar/Med þui vier opt ottunst Mennena meir enn Gud/Vier elskum vora eigen Lijkame/ þetta stundlega Lijf/ Gotz og Eigner/ Æru og Metord/ og Holldsins Vellystingar framar eñ Gud/ Og hofum meira Traust a Mannlegre Vinattu/Hialp og Styrk/enn a Gude. Item/ Þo vier ecke slaum nockurn j Hel med Hendenne/ ecke fremium Stuld nie Ran/ ecke drygium Hordom nie Frylluljfe/ þa erum vier þo samt fyrer Gude/ Manndraparar/Hordoms menn/Þiofar og Raningiar. Þuiad j Natturuñe hofum vier vonda Tilhneiging til Reide/Hefndar/Haturs/til Girndar/ til ohreiña Huxanna/ og saurugra Girnda j giegn Gude og hans Bodordum. Med soddan hætte meigum og eigum vier ad speigla vora Natturu/Hugskoted/Hiartad/Vilian/og Verken oll og Framferde vort/ j ollum Guds Bodordum/so sem j odru Sionarglere/ og þar af læra ad þeckia vora auma ohreina og Syndum spill-

ta Natturu.

J þridia lage/openberar Lögmaled/ og setur oss fyrer Sioner þa storu hrædelegu Guds Reide j giegn vorum Syndum/ Skielfer vor Hiortu z giører þau hrædd/og kiemur þeim j soddan Plagu og Angist/ ad þau kienna til/ og finna Reide Guds j mote Syndenne/og kalla vpp med Dauid (Seigande) Drottenn / Þijnar Pijlur eru fastar j mier/ og þijn Hönd hun kremur mig/ Eingen Heilbrigde er j mijnu Hollde/ vegna þijns ar Ognanar/ z ecke nöckur Fridur j mijnum Beinum sökum minna Synda. Þuiad mijnar Synder eru geingnar vpp yfer mitt Höfud/og so sem þung Byrde eru þær mier of þungar ordnar.

Þetta er nu Lögmalsins Verkan/ z þetta er Skilningur þeirra Orda sem S. Pall talar/ Rom. 7. Synden deyder/edur so/Synden verkar Dauda fyrer Lögmaled/ vppa þad/ ad Synden verde yfer maata Syndsem fyrer Bodorded. Til Dæmis. Þegar Gud straffade vora

de vora Fyrstu Forelldra/ Adam og Eun epter Syndafalled/ þa ed fyrsta fundu þau og formerktu/ huørsu hrædelega þau høfdu syndgad/ og huad ognarlega Guds Reide þau høfdu forþient/ þa fundu þau med sier stora Hiartans Sorg og Skielfing/ fordødust Gud og hans Dom med storre Hrædslu og Ku̇ijda/ Og voru so sem nidur sockin j eilijfa Kuøl og Dauda/ hefde Gud ecke huggad þau og vid reist aptur/ med Fyrerheitenu/ vm þad tilkomanda Sæded.

Þegar Mannsins Hiarta er nu j þennan maata med Guds Løgmaale/ nidur sleiged pijnt og plaagad/ so þad hefur eckert Traust/ øngua Huggan j sialfu sier/ og hefur hiartanlega Girnd og Astundan til ad ødlast Hialp og Huggan/ þa kiemur Gud med Euangelij Predikan/ og kueiker vpp j Hiartanu Neista NYGGVNAR og TRV-AR/ huør ed med storre Hiartans Girnd og Glede til sijn tekur Nadarannar Fyrerheit/ alijka sem skrifad stendur/ So

So sem Hiörten langar epter Vatnanna Brunne / so langar mijna Sæl til þijn minn Gud / Psalm. 42.

Og j þennan mæta er Lögmæled eirn Tyftunar/ógnnar Meistare / + Leidstoge til Christum / Þuiad fyrer Openberan grimlegrar Guds Reide j giegn vorū Syndum / og fyrer marghættad Straff + Refsingar/Hörmungar Neyd + Angist rekur þad oss til / ad flyia og leita til vors Lausnara Christum / sa oss leyst og frelsad hefur fra Lögmælsins Bölvan / og er orden fyrer vorar Synder Forn + Offur / so ad vier skylldum fyrer hann verda Riettlæter fyrer Gude og Sæluhólpner.

Nu med þui/ad Angur og Jdran Syndarna vegna/ hlytur ad vera med öllum þeim sem snua sier til Guds/ og þetta er þad hellsta og sierlegasta Embætte og Gagn Lögmælsins ad straffa og fordæma Mannanna Synder/ Þa epter fylger nu þessu næst sa Lærdomur vt af Syndenne/huad hun sie/huadan hun kome/ og huad margföllд hun er.

Fiorda Hǫfudgrein
Christelegs Lærdoms.

Vm
Syndena

Synd kallast allt þad sem er j giegn Guds Lǫgmæle/ Sem er allur Beyskleike/ allar vondar Girnder og Tilhneigingar sem eru j Hiartanu ꝛ ǫllū Kroptum Mañsins/ ǫll jnnþædd Illska/ og ǫll jnnre og ytre Verk/ sem skie j mote Guds Lǫgmæle/ huar fyrer þesse synduga Nattura er epter riettre Guds Reide vnderorpen skundlegu og eilijfu Straffe og Refsingum/ og a med riettu eilijflega burt skufud ad verda/ ef ad hun fær ecke fyrergiefning Syndanna/ j Nafne Medalgangarans Christi/ og fyrer hans skulld.

Vpp-

Upphaf og fyrsta Efne til Syndarennar / hefur vered losfugur Villie Dióful-sins / og vorra fyrstu Forelldra Adams og Evu / sem sialfuiliande / ohuingud / oneydd sneru sier fra Gude / fiellu j Syndena / og leiddu so þar med Synd + Dauda bæde yfer sialfa sig og allt Mannkyned.

Vier eigum z j þessu hrøsunar Falle vorra þyrstu Forelldra / ecke med Barndomlegum hætte / alleina ad huxa ackta og aliita mt Eplesins / Helldur skulum vier huxa / ad mykl ar og storar Synder eru þar til samans komnar / j þssu þalle.

1 Hrædelrg Forsman og Foraktan Guds / og hans Ords / j huórin Gud hȳ baud og bifalade þeim þessa Hlydne ad veita sier.

2 Vantru og Mistraust a Gude / þar þau efudu Guds goodan Vilia / so sem villde hann fyrermuna þeim ad hafa sod dan Vijsdom sem Gud sialfur.

3 Openber og auglios Hiagudadyrkan / þar þau trudu meir Lygum Dióful sins / og óttudu þær framar enn þ sana

Guds

Guds Ord og hans Bod.

4 Hrædelegt O þacklæte vid Gud / fyrer allar þær haleitustu Guds Gafi / huöriũ Gud hafde so ryklugleg a vthellt yfer mannlega Natturu.

5 Metnadar girnd / þar þau villdu verda lijk Gude i Vijsdome og øllum ød rum Gafum / Og Siergiæde.

6 Vondsleg Drambseme / þar þau þottust vera sierklok og Vijs / og treystu þar vppa fastlega / so þau fiellu þar fyrer fra Guds Orde / og sintu hm̃ ecke.

7 J sijdasta mata þa er sialf Ohlyd nen / Afertrodslan / Lagabroted / þar þau brutu af Guds Skipan v Bodorde / atu af þui Trie sem Gud hafde þm Bañad:

Med þessu hrædelegu Falle hafa vorer fyrstu Forelldrar ecke alleinasta misst þa haleitu Gafu fullkomlegs Riettlætis sem þeim var giefen / huort þeirra Nidiar attu sem annan Arf epter þau ad taka / Hellldur og eirnen sialfa sig daudlega skert og fordiarfad / Og sodd an Sar og slijk Fordiarfan er og blijfur sijdan alla tijma i mannlegre Natturu /

og j Auertenum og Afkuæmenn/ so ad
þar epter hafa aller Menn j vpprvna
Syndenne vered fædder/þeir sem a mille
Kallmans og Konu hafa getner vered/
Rom: 5. Fyrer eirn Mann er Synden ko
men j Heimen/z Dauden fyrer Syndena.

Johñ. 8. Dioffullen er eirn Mord-
inge fra Vpphafe/og stod ecke a Sann-
leiknum. Þegar hann talar Lygena/ þa
talar hann af SJALFS SJNS/Þui
ad hann er Lygare/og Fader Lygennar.
1. Johñ. 3. Huor Syndena giörer/ sa
er af Dioflenum/ Þuiad Dioffullen synd-
gade fyrstur.

Vid þessa Vitnisburde skulum vier
stadfastlega hallda oss/ og þar af ende-
lega so alyckta. Ad Gud sie ecke Ord-
sok nie Efne til Syndarennar/ z ecke
haþe hann þocknan a Syndenne/z ecke
kome hann nockrum til ad syndga /
Helldur allt þad sem Gud heþur skapad
og huad hellst hann giører/þad er giør
vallt Gott og Riett. So sem skrifad
stendur Deut. 32. Trur er Gud/ z eckert
vont er med hönum/Riettlatur er hañ z

goodur / Hans Verk eru ostraffanleg / z allt huad hann giörer þad er riett.

Oseas 13. Israel / af þier sialfum er þijn Fordiörfun / Enn eg er þinn Frelsare.

Eru Syndernar med mørgu Mote?

Menn eiga vel og vandlega ad sundur greina Syndernar / Þuiad tuær eru Greiner Syndanna.

1 Fyrst er uppruna Synden.
2 Þa er giøranleg Synd.

Huad er uppruna Synden,

Uppruna Synden / er medfæddur Blindleike / vondar Girnder z Tilhneig ingar j giegn Gudz Løgmale. Ed: so / Uppruna Synd er ecke Substantia / eda VERA fyrer sig / ecke Natura Mañsins ecke Lijfed nie Salen (huória Gud nu skapar epter Falled / og huória Christur hefur endurleyst / z hñ helgar fyrer Guds Anda / og þad huórtueggia mun fyrer

vtã Synd/a hinũ sijdasta Deige vpueckia) Nelldur er su Synd ein medþædd Vanskickan/ Spilling og Fordiørþun allrar mannlegrar Natturu/ og allra hennar Krapta/ Sem er/ Blindleike Skilningsins/ haþande ecke vit a Gude/ Skortur og Brestur alls Riettlætis og allrar Nelgunar/ sem er sannur Guds Otte og Elska/ og þullkomen Nlydne Guds Vilia og Løgmals/ Item. Su Illska sem Vilianum og Niartanu Mannsins er medþædd / þad so er þyrer Synd Adams eitrad/ spillt og þordiarþad/ ad þ eru med øllu Gude gagnstadlegt/ z hatar Gud/ þer og þellur j Syndena/ aþ øllu Niarta/ og kann ecke annad enn ad syndga/ Nuar vt aþ aller Meñ aþ Kallmans Sæde þædder/ eru j Guds Reide/ og eilijflega þyrerdæmder/ Nema so sie/ ad þeir verde med Neilogum Anda fyrer Skijrnena og ENDVRNA endurþædder.

Þesse Skyring a vppruna Syndenne er

ne er teken af epterfylgiande Greinum Heilagrar Ritningar. Psal. 51. Sia / Af Syndsamlegu Sæde er eg gieten / ꝛ j Syndũ hefr mijn Moder teked vid mier.

1. Corinth. 2. Natturleg Manneskia skilur eckert af þui sem Guds Anda til kiemur / þad er henne Heimska / og hun fær þ ecke skyniad.

Johañ. 9. Eg er komen j þennan Heim til þess / ad þeir sem Blinder eru verde siaande.

Rom. 3: Aller saman eru þr Syndarar / og þa brestur gudlega Hrosan / Þad er / þad Riettlæte og þann Heilagleika sem Gude þocknast.

Og nockud þyrre / Þar er ecke eirn sem ad leitar Guds / Þeir eru aller aþuikner / og aller saman oduganleger ordner / þar er eingen sem gott giører / ꝛ ecke eirn / og eingen Guds Otte er þyrer þeirra Augum.

Luc. 10. Stendur skrifad vm þañ sem fiell j Bland Ræningia / huar af ad merkia ma / huörsu mannleg Nattura er af Diöflenum særd ꝛ fordiörfud.

Rom. 7. Eg vissе ecke ad Girnden var Synd / hefde Lögmaled ecke sagt / Þu skallt ecke girnast. Eg sie eitt annad Lögmal j mijnum Lidum / þad striijder j mote Lögmale Guds.

Galatas 5. Hollded girnest j mote Andanum.

Jerem. 17. Mannsins Hiarta er fraleitt / og fullt Eymdar / huör kan̄ ad ransaka þad?

Rom. 8. Holldlegur Skilningur er Ovinskapur j giegn Gude / Hann er ecke Guds Lögmale vndergiefen / þuiad han̄ gietur þad ecke giört.

Rom. 5. Fyrer eirn Man̄ (Adam) er Synden komen j Heimen / og Dauden fyrer Syndena / Og so er Dauden komen yfer alla Men̄ / þuiad þeir eru aller syndugher / ꝛc. Helldur drottnade Dauden fra Adam allt til Moysen (Dauden er ecke af Moyse edur fyrer Lögmaled burt teken) jafnuel yfer þeim (vngum Börnum og ödrum) sem ecke hafa syndgad med þeim hætte sem Adam.

Eph. 2. Vier erum Reidessar Börn af Natturun̄e / lijka so sem hiner adrer.

Johñ. 3. Nema so sie ad Madur verde endurfæddur af Vatne og Anda/ þa kann hann ecke ad komast j Guds Rÿke. Huad af Holldenu fædest/ þad er Holld/ Og huad af Andanum fædest/ þad er Ande.

Huad er giøranleg Synd?

Giøranlegar Synder eru øll Verk og allar Giørder Mansins/ hid innra z ytra j Skilningenum/ Vilianum/ Hiartanu/ og øllum ytre Lidum og Limum Mansins/ sem skie og drygdar verda vitanlega edur ovitanlega j mote Guds Løgmæle/ So sem ad er Efasemd vm Gud og hans Vilia/ Item. Illar Hugrenningar/ holldlegt Athugaleyse/ foraktan Guds/ Metnadur/ oheyrelegt Elska/ Girnd/ Hatur/ Hefndargirnd/ og ad treysta vppa mannlegan Styrk edur Mætt: Og j stuttu Male yfer ad fara/ Giøranlegar Synder eru allar jllar Nuxaner/ vond Ord/ og ytre Synder og Glæper/ huórs

huørra vegna/ſa ſem þad giører/ þellur ypþer ſig Guds Reide/og er eilijflega por dæmdur/nema þuiad eins ad haſi giøre Jdran/z true a Herran Jeſu Chriſtu.

Verda þeſſar Synder ecke vpptaldar?

Þad er almennelegt Mælltæke/ ad daudlegar Synder/ edur høfud Synder ſie ſiø/ ſem er Dramb/ Reide/Natur/ Leſe/ Agirne/Ofneytſla j Mat og Dr yck/og Loſtaſeme. Enn daudlegar Synder eru myklu fleire/ z verda helſt j þañ mata þecktar/ ef ad Mienn bera þær ſa man huad epter añad vid tiu Guds Bod ord/ſo ſem S: Pall giórer/ Rom. 1. Gala. 5. 1. Corinth. 6. og vijdar annar ſtadar. Þar fyrer verda hier vpp tal dar Synder j giegn huóriu Guds Rodor de/ ſem epter fylger.

J giegn fyrſta Bodorde og allre þeirre fyrre Töflunne eru þeſſar Synder.

Giöranlegat

Ad hyra ei nie hirda vm Gud / so sem ad giördu þr sem kallast Epicurei / Ad forakta og fyrerlijta Gud / Item / ad hafa Hiagudadyrkan / vm huöria ædur fyrr / j fyrstu Höfudgrein var talad.

Ad hafa Hræsne / lætast vera Gudræken j Ordum og Giördum / Heilagur / Dygdarijkur og Fromur / enn j Hiartanu er huörke Guds Otte / nie riett TRV / helldur er þad fullt Efasemdar / vondra Synda og Tilhneiginga.

J giegn sannre Guds Kynningu eru þessar Synder.

Allar rangar Huraner / og fal e Lær domar / vm Gud sialfan og hans Vilia / sem eru þuert a mote Guds Orde / so siñ eru Villur Heidingia / Heims Spekinga / Tyrkia / Gydinga. Item: Gudlastaner / vantrunadar Villur / Falsan og Spilling Evangelij / og gudlegs Lærdoms.

J giegn Guds Otta / eru þessar Synder.

Holldlegt Athugaleyse / Þegar Mad ur lifer j Syndum / so ad hann huörke hr ædest Gud nie hans Dom ꝫ Reide. Itm̃

Vantru

Vantru / þa Naadur hrædest þad og otast sem hann þarf ecke ad hrædast:

I giegn Trunne eru þessar Synder.

Ad hafa Efasemd a Gude og hans Orde. Item / ad mistreysta Gude / ✝ vera efasamur vm Guds Naad og Syndaña fyrergiefning. Ad treysta vppa sialfan sig sijna Visku / Krapt og Hellagleik. Itm. Allskyns Hiatru / Galldrar / Giörningar / Fiölkynge / ✝ Misbrukan Gudlegs Nafns / og hans Ords.

I giegn Guds Elsku eru þessar Synder.

Ad ala vondar Hugrenningar / j Hiartanu / jllar Girnder / Ad hata Guds Dom og Riettlæte / Ad vera steinhiartadur / og hardhnackadur / hafa öngua Aast nie brennande Elsku a Gude sijnum Skapara.

I giegn Vonenne eru þessar Synder.

Aurvilnan / Efasemd / Oftraust / Item ad hafa Von a þui sem Gud hefur alldrei fyrerheited nie lofad.

J giegn Lÿtelæte standa
þessar Synder.

Metnadur / Siergiæde / Og er Þtta ad vera æn Guds Otta / og þeckia ecke sialfs sÿns Veykleika / ꝛ metnast ad sialfs Visku / Styrk og Helgedome / og treysta þar vppa / Þikiast forkostulegre og Betre enn adrer Menn / og reidast Gude j Krosse og Motgange / so sem giörde hÿn oss Oriett. Item / Hræsnis Lÿtelæte / sem höfdu Munkar og Klaustra menn ꝛ adrer Hræsnarar.

J giegn Þolenmæde / þa er O þolen mæde / Möglan / j giegn Gude / vnder Krosse edur Motgange / Item Hræsnara Þolenmæde / þeir sem leggia a sialfa sig Þuinganer / Þÿsler / og Plagur / ad naudsÿnia lausu / so sem giöra Klaustra menn / Eremitar / Einsetumenn / og adrer Verkheilager.

J giegn Stadfeste og Stödugleika / þa er þetta / Ad falla fra Guds Orde og TRVNNE / verda Nÿdingar / og med Þuerud fram̃ ad fylgia gudlausum Villudome / edur annarre Fals Þion ustugiörd.

Spni-

Synder j mote ødru Guds Bodorde.

1 Allar Vanbrukaner Gudlegs Nafns / Allt ranglegt Bæna akall / sem er Heidingia / Tyrkia / Papista / þeir ed akalla Heilaga Framlidna og hin ✝ ønnur Bilæte. Item / ad giöra Bæn æn Guds Otta / æn TRVARENNar a Christum. Item / allskyns Særingar / og ad akalla Dioffulen / Item / Bænrækarleyse / ad bidia sialldan eda ecke.

2 Opacklæte / Ad packa ecke Gude af Hiarta fyrer veitta Velgiørninga / Ed ur packa af Hræsne / so sem Phariseear en giörde / Luc. 18.

3 Allar Gudlastaner / j Ordum og Skrife / hvar med Gud verdur vanheidradur. Allar Bæner sem verda af Hiatru og Hræsne / j Songuum / Lesningū.

Allt fallsklegt Aferuarp / þegar nöck ur vinder þui Skine / ad hann leite Guds Nafns Dyrdar / sæker sijna eigenlega Fordilld / Æru ✝ Asetning / eda Hefndargirnd.

4 Ad falsa þann hreina Lærdom j predikunar Embættenu / og hvörs konar

Villu

Villu og Vantrunad sem nóckur hann telur ódrum Mónnum.

5 Afneitan þess rietta ꝛ sanna Lærdoms.

6 Onytsamleger og orietter Eidar/ So ꝛ þess konar Heit/ Item/ Meinsære/ yfersкota Eidar. Item/ ogudlegar Forbæner/ Blot og Bann.

Synder j mote þridia Bodorde.

1 Ad vanhelga og briota Heilaga Daga og adrar Hatijder/ med Jdiuleyse/ Lete/ Ofeate/ Ofdryckiu/ med Spilum og Leikum/ og annarre Skiemtan/ med Vinnu og Erfide/ huar med predikunar Embætted verdur forsomad.

2 Ad forhindra predikunar Embætt ed/ edur þad af ad taka/ eda forakta.

3 Ad vera latur og Otrur j Lærdomenum og Kienningunne/ afkunda ꝛ yfer lesa ecke þad Menn eiga ódrum ad kienna/ skilia ecke riettelega Lærdomen/ ꝛ galauslega og oskilianlega hann ad vtleggia.

Item

4. Item/ Ad vera Tilheyrendonum til Hneyxlunar med vondum Verkum/ edur ødrum hætte:

Enn Hneyxlan er huørſkyns rangur Lærdomur/ og jllt Epterdæme/ ſem einhuør ſyner ødrum/ huar med Gud verdur vanheidradur/ eñ Naungen maſt ſpilleſt aꝼ/ og leideſt til Synda z vondra Verka/ Ellegar ꝛ þegar eirn hindrar añan fra Guds Orde/ eda fæler/ edr m z huǒriu mote ſem eirn edur añar er Sǒk edur Efne þar til ad þad Heilaga Euangelium og Guds Christne verdur hneykt og Lǒſtud.

5 Item/ Ad forſmaa Predikun gudlegs Ords/ hlyda þui ſialldan/ ꝛ galauſlega. Laſta og lyta Guds Ords Þienara/ og þui jnne ad hallda ſem þeim m z riettu a ad giefaſt og giallдaſt.

Synder j mote Fiorda Bodorde.

1 Allſkyns O hlydne/ O backlæte/ O villd Barnanna j giegn Fǒdur og Mǒdur/ ꝛ

ur/og þeim ödrum sem Börnonum eru j Forelldranna stad:
2 Slijkt hid sama/Otru/Ovilld og Ohlyde þeirra Vndergiefnn vid sijna Herra og Hwsbændur/og alla adra Yfermenn.
3 Mysskunarleyse og Aastleyse millum Hionanna/millum Forelldranna + Barnanna/millum Syskena og allra annara/ sem ad nöckrum Skulldugleika eru teingder sijn a mille.
4 Lete og Forsomun Forelldranna j þeirra Kalle og Embætte/ ad vppala Börnen/og epter Guds Skipan þau ad tytta/styra þeim og stiorna.
5 Item/þegar verallldlegt Yfervalld vanrækter ad styra og stiorna sijnū Vndergiefnum/ þa ad vernda/fyrer öllū Oriette/og ödrum jllum Hlutum.
6 Item/ Ad falla jnn j annarra Manna Kall og Embætte/ an Lögleg rar Bifalningar.

Synder j mote Fimta Bodorde.

1 Ad giöra nöckrum Manne Skada a hūs

a hans Lijfe/ Lijkama edur Limum/ Kuinnu hans eda Börnum/ a hans Æru og Vpphellde/fyrer vtan rietta Ordsök/ huört þad skiedur med Ofrijke/ Vnderbyggiu edur ödrum hætte. So og eirnen ad hialpa ecke þeim sem Naudstadder eru/ ef Madur gietur hialpad þeim.

2 Ad vera j hefndar Straffenu og Refsingonum/ ofmiög grimmur og hardradur/ellegar oflinur og epterlætut/þeg ar Madur a med riettu Refsingena a ad leggia.

3 Mijskunarleyse/ Ad lata sier annars Neyd og Olucku ecke til Hiarta gan ga. Ad fagna yfer annars Ogiæfu og Motgange.

4 Allskyns Heipt + Hatur/ Aufūd/ Otru/Reide/ Ovinatta/Jllmenska/hefnesamur ad vera/ allskyns Deilur/ Prat taner/Skammaryrde/Bakmælge + Brixl.

5 Ofdirfska/ þegar Madur giefur sig j Hættu edur Voda nöckurn/ oneyddur og med sialfs Vilia.

6 Efasemd/Dugleyse/Hugleyse/ad koma sier ecke wr Neyd og Haska med riettum og leyfelegum hætte.

Synder j mote Siøtta Bodorde.

Huörskyns Saurlijfe/Hordom/Frillulijfe/Obreinleike/ allskyns Mißbruk mannlegs Sædis. Allar Lastaner Hionabands stiettarennar/ og kuennlegs Slegtes. Olöglegur Hionaskilnadur/ Hræsnara breinlijfe/ allt Obæfeslegt Athæfe/ sem ecke skeyter vm Gud/ ecke Æru nie Sidsemd/ nie goodra Manna Ord/ og ecke sijna eigen Samuisku. Ad dryggia Skam̃ og Last og jllar Giörder? Ad skam̃ast sijn þess sem Nadur þarf ecke ad skam̃ast.

Ofæt/Ofdryckia/og allar ohoofslegar Vellystingar.

J mote Siøunda Bodorde.

Stuldur/Ran/og allskyns Atburd og Vrueger þar til j huörn mata sem nöckur fer ad/orietteløga og med annars Tione og Skada ad afla sier Fiar og Peninga. Item/ Allt Misbruk stundlegra Eigna eda Andæfa/Allskyns Vnderhyggia/ Suik og Pretter j Kaupum/ Sölum

Sölum / og ödrum Höndlönum / Allra handa Okur med huöriu hellst mote þad skiedur.

J mote Attunda Bodorde.

Aull Osannindc / Pad er / allt þad sem ecke sambliodar vid þad sem Madur hyxar og talar / Lygar og Skrökse me. Item / allskyns Sophistaskapur / rangar Meiningar / Afferdrepskapur ad fegra jll Mælesne / vondar saker / med Afferuarpe Sannleiks + Klettinda / Jtm Villa og rangur Lærdomur / Aull Osannende j Domum og Lagariette / j Aklægan / Andsuare / j Orskurdum / + Vitnum. Aller Pretter / Suik og Ohalldenyrde / j Lofonum / Forlÿkonum / Sattar giördum / allskyns Otru / og Slægd / j Samtökum / Radagiördum / Bakmælge / Roogur / Vmlestur / og ad mÿnka + j Ordum adra ad nÿda / Jtem / ad hallda mÿked af sialfum sier / sinne Visku / Kunnattu / allt Hool og Raup / Arugirnd / allskyns Hræsnara skapur / j öllum Ordum og öllu Athæfe / og Framferde.

Hannen eru nu aller Menn/ vegna vppruna Syndarennar og annarra giøranglegra Synda vnderorpner z skulldbundner vnder Guds stranga aluarlega Dom/ og hans grimdar Reide/ vnder stundlegan og eilijflegan Dauda/vnder allskyns Neyd og Eymder / Sotter og Siukdoma/Strijd og Orløg/ Hungur og Hallære/ Foreydslu Lands og Lyda/ og allar adrar otelianlegar Hørmungar sem liggia a Mannlegu Kyne/ Par mz er Yfferualld z Grimd Dioffulsins/ Bøluan Løgmalsins/Eilijff Angist z Fyrerdæmning. Og Par er eingen Synd [illegible] og auduirdeleg/ ad hun aff sialfre sier/ sinne Art og Natturu/ sie ecke verd og skylldug eilijffs Dauda/ eff ad Gud villde ganga j Dom Par vm.

Enn Dauden og allar adrar lijkamlegar Plagur eru lagdar vppa Mannkyned Par fyrer og til Þess. 1. Ad vier skulum Par af læra ad Þeckia Þañ stranga Guds Dom og hans Reide j giegn

Syndenne. 2. Og ad soddan Kynning/ þar med Guds Otte/TRVEN + Bæna akalled til Guds meige med þeim Riett-truudu og Heilögu vara og þroast og verda ein sterkare. 3. Þar med/ad þeir Syndugu og Jdranarlausu meige fyrer þeirra Refsingarstraff verda aminter til Jdranar og Afferbootar og ad flyia til Guds eingietens Sonar/ sem er vor Lausnare Jesus Christur/ huór ed ecke visse af nóckre Synd/ ein er þo samt ordenn Offur og Forn fyrer vorar Synder/ vppa þad/ad vier fyrer hann yrdum fyrer Gude riettlæter:

Þuiad ecke er nóckre Manneskia móg ulegt/vtt af sijnum Kröptum eda Mætte/ Syndenne og Daudanum j burt af mannlegre Natturu ad suipta/ Helldur er þad alleina sialfs Guds Sonar Verk og Velgiórningur/ huórn hann lætur oss giefast og veitast fyrer sitt Euangelium/ ef vier þad med TRVNNE medtókum og fyrer Heilögu Sacramenta. Og sierdeilis og einkum er su Heilaga Skijrn af Guds Syne jnnsett/til þess/ad hun skule vera Endurgietningar laug og ein Endurnyjan/ huar med vier hreinsader verdū

fra vppruna Syndenne og þórum Synd um fyrer Orded.

Enn Synden hun verdur j Skijrnenne fyrer giefen j soddan mæta / Ad sa sem verdur skijrdur / hann verdur ecke Syndarennar vegna fyrerdæmdur / Helldur er hann j Nad og Vinættu Guds / og skal verda Erfinge þess eilijfa Lijfs / Hönum giefst og einnen sa Heilage Ande / huör ed Hiartad vpplyser / og veiter þui Styrk ad standa j mote Syndenne / og hana nidur ad kiæfa:

Eru ecke nøckrar Synder med þeim Riettruudu eda Heiløgu?

Med øllum þeim sem skijrder eru / + med øllum Heilögum er j þessum Heime stor Veykleike / vondar Tilhneigingar og Girnd j mote Guds Bodorde / Enn þeir standa þar j mote med Hialp og Styrk hins Heilaga Anda / þar er ecke fullkomen Kynning Guds / þar er stundum Efasemd og stor Veyke TRVarennar / þa vantar Aast og Elsku til Guds / þeirra Hiörtu brenna ecke af Gudlegre Aastar Elsku

Elſku ſo ſem vera ſkyllde/ Þeir þeckia ecke nie ſia ſijnar Synder ſo grandvarlega ſem vera ſkyllde/ þeir verda opt hug litler og oþolenmoder j Kroſſenum og Motgangenum/ ſkiedur og bad ad þeir hallda meir af ſier eñ þeim ber/ Þar koma og jllar Hugrenningar og Tilhneigingar/ til Reide/ Haturs/ Hefndar/ til Lete Agirndar/ Loſta/ ⁊ annad þuilijkt. Sod dan vondar Girnder og Tilhneigingar eru fullkomlega Synder j giegn Guds Lógmæle. Enn med þui ad þeir Hellógu medkienna ſoddan Veykleika og vondar Tilhneigingar/ og klaga ſig þar vm af Hiarta/ og ſamþyckiaſt þeim ecke/ hellldur ſtanda a mote þeim med Hialp og Styrk Heilags Anda/ og trua ad Syndernar verde þeim fyrergiefnar/ og hulldar/ vegna Chriſts/ þa blijfa þeir j Guds Nad og Vinattu/ ⁊ ſoddan Synder ver da þeim ecke tilreiknadar.

Þetta kallaſt Peccata venialia, Fyrergiefanlegar Synder/ huóriar ad eru og blijfa med óllum Riettruudum a medan þeir eru j þeſſu Lijfe/ og hamla og hindra/ ſo þeir giet a ecke vppfylle

Guds Lógmal/ kunna ecke vt af Lógmalsins Hlydne ad verda Riettlæter og Saluholpner/so sem augljost er af epter fylgiande Greinum.

Psalm. 143. Drotten gack ecke j Dom vid Præl þinn/þuiad fyrer þier er eingen lifande Manna Riettlætur.

1. Johañ. 1. Ef vier seigium ad vi er hófum óngua Synd / þa suikium vier sialfa oss/ og Sannleikurenn er ecke med oss.

Psal. 32. Jeg sagda/ Jata vil eg fyrer Drottne mitt Ranglæte/ þa fyrer gafstu mier Misgiórd minnar Syndar: Vm fyrergiefning Syndanna munu þig aller Heilager bidia. Þannen kienner Christur sijnum Postulum og óllum Hei lógum ad bidia. Matth. 6. Fyrergief oss vorar Skullder/ ꝛc. Rom. 7. Mz kienner S. Pall med mórgum liosum Ordum / ad Synden bwe med hónum/og seiger / Eg sie annad Lógmal j mijnum Limum / sem stendur j mote Lógmale Guds/og hnepper mig fangen j Syndarennar Lógmal sem er j mijnum Limū· Soddan Vitnisburd hins Heilaga Pals er vel

er vel hugleidanda.

Þessar fyrergrefanlegar Synder/sin enn nu eru med Heilögum a medan þeir lifa j þessum Heime/ skulu vandlegä sundur greindar vera j fra hinum ödrum Syndum sem kallast/ Daudlegar/ Af huörium Madur verdur sekur eilijfs Dauda. Soddan eru allar heidinna Manna Synder/ og allra Ogudlegra/ bæde þær j huörium þeir eru fæddir/ og so hinar sem þeir hafa drygt. Johan. 3. Huör hann truer ecke a Sonen Guds hu mun ecke sia Lijfed/ helldr blijfur Guds Reide yfer hönum.

Huad kallast Daudleg Synd?

Daudlegar Synd eru þær sem dryg last j mote Samuiskunne/ þad er/ þeg ar eirn giörer vijsuitande og viliande j mote Guds Bodorde/ Og sa hinn same sem so syndgar hann misser Guds Nad og Vinattu/ og feller yfer sig Guds Rei de og eilijfa Fyrerdæmning/ ef ad hann snyr sier ecke aptur til Guds/ Og þetta

vottast af epterfylgiande Greinum;

Galat. 5. Holldsins Verk eru open-ber(einkum Hm sem þau dryger / + veit fyrer Samuisku siñe ad hñ giörer rangt) sem eru þesse / Hordomur / Saurlijfe / Af gudadyrkan / Fiölkynge / Fiandskapur / Hatur / Aufund / Ofꝛat og Ofdryckia / + annad þessu lijkt / Huar vm eg hef ꝛdur sagt ydur fyrer / og seige ydur enn nu fyrer / ad þeir sem slijkt giöra / þeir verda ecke Erfingiar ad Guds Rijke.

Ezech. 33. Þegar sa Riettlꝛte Breyter jlla / þa mun hönum þad ecke þar hialpa / þo hann hafe fromur vered. Jtẽ Ef sa Riettlꝛte snyr sier fra sijnu Riettlꝛte / og giörer jllt / þa deyr hann maklega þar fyrer. Matth. 12: Þegar obreinn Ande fer vt af Mannenum / + et.

Eph. 5. Þui þad skulu þid vita / ad eingen. saurlijfis Madur edr Óhreiñ / edur Agiarn / hefur Arf j Rijke Christi og Guds.

Enn þegar þeir Föllnu / sem epter Skijrnena hafa syndgad vijsuitande og viliande / giöra Jdran og Yferboot og snua sier aptur til Guds fyrer TRVNA

þa

þa kunna þeir ad fa og ódlast aptur fyrergiefning Syndanna/ ✝ þeim skal christeleg Kirkia giefa Hugg un og Heilaga Aflausn/ So sem giórde S. Pall vid þann Blodskam̃ara/ sem hann skipade ad taka til Nadar aptur. So hafa þeir David/ Manasses/ S. Petur / og adrer storbrota Menn/feinged aptur fyrergiefning sinna Synda. Og vppa þetta eru openberleger Vitnisburder j Guds Orde. Ezech. 33. So sannarlega sem eg life seiger Drotten/ ✝ ct. Matth. 18. Huórsu opt skal eg fyrergiefa mijnum Brodur? Siótýge sinnum sió sinnum.

Galat. 6. Verde Madur j einhuórium Glæp hindradur/ þa leidrietted hn̄ med hoguærum Anda/ þier sem erud andlegrar Stiettar. Ezech. 33. So sannarlega sim̃ eg life/seiger Drotten/vil eg ecke Dauda þess hins Synduga/ helldur ad hann snue sier og life.

Chemnicius.

Huad er/ og huad kallast Synd fyrer Gude?

Allt huad hellst sem er j giegn Guds

Lögmale edur tiu Bodordum / ecke alleinasta þad sem skiedur j Ordum og Giördum / hid ytra edur jnnra / Helldur * eirnen allt þad sem j vorre Natturu er Guds Lögmale gagnstadlegt / og ecke er þui samhlioda.

1. Joh. 3. Huör Syndena giörer / sa giörer rangt / og Synden er hid ranga. Rom. 3. Vier höfum adur beuysad / bæde Gydinga og Grícke alla vnder Synd vera z cr. Rom. 7. Jeg sie annad Lögmal j Limum mijnum / þad j mot stryder mijnu Hugskots Lögmale. Item Vilian hef eg / enn ad fullkomna hid Gooda / þad giet eg ecke.

Þa er þad ecke Synd sem skiedur j mote veralldlegum Lögum?

Þad er vijst Synd / Þuiad verallðlegt Yfervalld / * veralldlegt Lögmal eda Lagarlettur hann heyrer til hinu fiorda Bodorde. Rom. 13. Huör hann stendur a mote Valldstiornenne / sa stendur a mote Guds Skickan / og mun yfer sig fella Doms Afelle.

Huørnen

Huørnen kiemur þad til/ ad þad er alleina Synd sem giørt er j mote Guds Bodordum?

Þad skiedur þar fyrer/ad Gud vill j christelegre Kirkiu so sem j sijnu Hwse/ ræda ein̄ Bode ⁊ Ban̄e/ Og han̄ vill all eina drottna yfer Samuiskum Man̄an̄a/ Þar fyrer vppbyriar hn̄ so sijn Bodord. Eg er Drotten þinn Gud Exod. 20. Ezech. 20. Og þar fyrer hefur hann sett og skickad j sijnum Bodordum eina vissa Reglu/epter huórre hann vill læta vita og dæma/ huad riett og gott er/ ⁊ huad Oriett eda Synd er.

Huør er Guds Domur og Vrskurdz vm Syndena/ Og huør eru Laun Syndanna?

Gud hann hatar Syndena/ og hann hefur Mispocknan a hen̄e/ ⁊ hun er þyrer hønum andstyggeleg/ og hann er aluarlega reidur Synden̄e/ Psal. 5. Þu hatar alla þa sem jllt giøra. Huór hann

hann er illur/ sa verdur ecke hla hier. Deut. 32. Þa syndge hier j mote Drott ne/ og hier skulud veida varer vid ydar Synd/ ha hann finnur ydur. Og Gud hann ognar * hootar ecke alleinasta med Ordonum/ helldur er hann eirn vanlæt ur strangur Gud/ straffande Synder og Misgiørder bæde med stundlegum og ei lijfum Giølldum / a Lijfe og Sælu. Exod. 20. * Rom. 2. Þyckia/ Reide/ Hrelling/og Harmkuæle/yfer Sæler all ra þeirra Manna sem illt giora. Gal. 3: Bölnadur sie sa ecke blijfur j öllu þui sem skrifad er j Lögmalenu. Rom. 6. Syndarennar Laun er Dauden. Marc. 9. Þeirra Ormur mun ecke deyia/ og þeirra Elldur mun ecke vtslockna.

Huørsu margfølld er Synden?

Hun er fyrst tuöfölld/ Su fyrre kall ast vpprunа Synd/ su önnur giøran leg Synd.

Þui seigia Menn ecke so ad su mar Synder sie Daudlegar/ su mar fyrergiefanlegar?

Þuiad

Huiad þegar Madur talar vm Synd ena / huad hun er j sialfre sier / epter þui sem hlyder Guds Lögmal / þa er ein gen Synd Peccatum veniale, Helldur er huör og ein minsta Synd verdug / makleg eilijfs Dauda. Þar fyrer heyrer þesse / Distinctio peccati mortalis & venialis Partil / og hefur þa stad / þegar Persónan sialf er vid Gud forlijkt fyrer TRVTNA a Christum / so sem seirna verdur meira hier vm j þeirre attundu Höfudgrein / vm god Verken / + nyia Hlydne / þeirra Endurfæddu / talad.

Huad er Vppruna Syndenn? Vide supra:

Huadan er Vppruna Syndenn komen?

Af Adam / Þui so seiger S. Pall / Fyrer einn Mann er Synden komen j Heimen / + fyrer Syndena Dauden Rom. 5.

Straff
Er hun þa so komen af Adam
so sem hafe hann med sinne Ohlydne giefed illt Epterdæme / Edur þad vier alleina lijdum Straffed og Giöllden Adams Brots/enn sieum þo j vorre Natturu hreiner og saklauser?

Oppruna Synden er ecke einfölld epterfylging. ills Epterdæmis Adams / Ecke helldur soddan Skulld eda Giölld so sem þa hlydugt Barn verdur ad giallda siñar illrar Modur / Helldur/öll Natturan og Edle Mans er spillt j Adams Falle/ Erfdum vier Jllsku Syndar hañs ꝛc. Þui er þesse Synd af einum Manne komen yfer alla / epter Holldlegre aukningu / Þuiad Natturan Mansins j Opprunanum verdur bæde gietenn og fædd spillt og fordiörfud j þeñan Heim.

Er Mansins Nattura nockud so fordiörfud j Upphafe af Gude sköpud?

Langt er fra þui/ Helldur skapade Gud Mannen j fyrstu epter sinne Mynd/ So ad j Mansins Skilninge/Hugskote/ j Viliañ

j Vilianum / Hiartanu / Ja j allre Nat-turunne / j öllū Kröptum Mansins skein og liomade ein Heilög / hrein Samlijking med Gude og hans Vilia / Enn af aeg-gian Diöfulsins / þa viku þeir fyrstu For elldrar / vijsuitande / med frialsum Vil-ia / fra Hlydne Guds / og misstu fyrer sod dan Fall þær hæleitu Aastgiafer / sem Gud hafde þeim veitt og gieved ædur.

Huørnen kann þad ad skada oss huad Adam og Eua haþa mist?

Adam var so sem ein Høþudrootl / Af huörre allt mannlegt Kyn skyllde auk ast og upprenna. Og j Natturu Adams hafde Gud innplantad og lagt til eigen-legrar Eignar allar þær Gæfur + þau Giæde sem Gud hafde Natturuna med prydt / So ad hefde Adam vered stadfa stur j Hlydne vid Gud / og hui upprunan lega Riettlæte. Þa hefdu öll hans Börn og Nidiar / epter natturlegre Auknīngu / og fyrer lijkamlega Fæding / þetta upp runanlega Riettlæte so sem j Arf tekeð epter Adam. Enn med sinne Ohlydne /

þa

þa hefur hann þessar giæsku Gæfur ecke alleinasta mist fyrer syna Personu/ helldur fyrer alla syna Nidia og Epterkomendur/ Þuiad hann hefur gieted off epter sinne eigenlegre Mynd. Gene. 5. Og hann gat eirn Son/ epter Mynd og Lyking sinne/ + ct. Og med þessum hæt te berum vier Mynd hins Jardneska/ j þennan mæta/ Ad þuilykur sem hann var epter Falled orden/ eins erum vier nu aþ Natturu til. 1. Corinth. 15. Lyka sem vier höfum bored Lyking hins Jardneska. Ephe. 2. Vier vorum af Natturu Börn Reidennar/ + ct. Rom. 5. Domuren er komen af eirne Synd til Fyrerdæmingar. Item/ Dauden ryker vegna eirnrar Syndar/ + ct.

Huar jnne og j huøriu er þesse oppruna Synd med off salen og solgen So ad vier meigum þeckia hana j vorre Natturu?

Hun er komen j þessum þremur Hlutum/ fyrst In defectu seu carentia justitiæ originalis, Þad er/ ad Natturan hun

hun hefur Breſt Skort og Þarfnan vp⸗
runanlegs Riettlætis / So ad Natturan
vor / j fyrſtu Fædingu / ꝛ epter hana / hef⸗
ur ecke og fæꝛer ecke hingad med ſier þ
hun ſie lijk / jöfn ꝛ ſamhlioda vid Guds
Ord og hans Vilia / eins ſo ſem Adam
hann var þa hann var fyrſt ſkapadur ep
ter Guds Mynd. Natturan hefur ꝛ ecke
Krapt nie Matt þar til / hvörke ad vpp
byria nie helldur ad framkuæma þad /
helldur er hun ræned þeſſum Gafum öll⸗
um / naken / ꝛ ber orden. 1. Cor. 2. Holld
legur Madur ſkyniar eckert af þui ſem
Guds er.

J annan mata / er ecke alleinaſta
ſoddan Breſtur j vorre Natturu til / Hell
dur er j ſtaden þeſſ vpprunanlega Riett⸗
lætis ſem j burtu er / jnnkomen j Nattur⸗
una ein jll eiturleg Vanart / Spilling og
Fordiörfun allra Krapta Mannſins / So
ad Madurenn hann er af Natturunne til /
tregur ꝛ olyſtugur til þeſſ ſem Gud vill
vera lata / Eñ er fws ꝛ framgiarn ꝛ med
fullum Vilia hneigdur til hins Jlla / og
giörer þad med Lyſt ꝛ Glede ſem Guds
Vilia er a mote / So ad af jllre Root

kann ecke annad ad koma enn illur Auóxtur.

Gen. 6. Manneskian vill ecke lata straffa sig af mijnum Anda. Item/ Gud leit a Jördena/og allt Holld haffde fordiarfad sijna Vegu. 8. Hugskot mannlegs Hiarta er illt fra Barndome. Psalm. 51. Sia/ i Syndum er eg gieten/ z. ct. Matth. 7. Ecke gietur illt Trie bored goodan Auóxt. Af Auextenum þeckest Tried/ Huórnen meige þier Gott mæla a medan þier erud sialfer iller/Vondur Madur af vondum Fiarsiod sijns Hiarta framflytur vont. Item. 15. Af Hiartanu koma fram vondar Huxaner/Manndrap/Hordomur/Fryllulijfe/Pioffnadur. 1 Joha. 3. Huór Syndena giörer/sa er af Dióflenum. Rom. 5. og 7. Vt supra.

Þar næst i þridia mata / þa eru all er Menn/ slijkrar vppruna Syndar vegna/ þeir sem af Kallmans Sæde eru fødder/ af Natturu til/ Börn Reidennar. Ephe. 2. Til Fyrerdæmningar. Rom. 5

Er þa ecke Naudsyn ad þeckia vppruna Syndena/og vita ad hun er fullkomlega Synd?

Neiløg Ritning kienner oss/ad christ ner

ner Menn skule hafa og hallda fyrer Synd ecki alleinasta giøranlegar Synder og Yfertrodslur Guds Bodorda/ huoriar Skynsemen medkienner z nære lage veit/ad þad er SYND/ Helldur og so/ad su hellsta sierlegasta hrædelegasta Skadsemd medfæddrar vpprunа Syndar/fyrer huória/og af huórre óll Manzins Nattura er spillt og fordiórfud/ skule fullkomlega fyrer Synd reiknast og halldast/Ja/fyrer þa stærstu hófud Synd/ huór ad er Root/Grunduóllur z Vppsprетта allra gióranlegra Synda/so sem vottast: Gene. 2. A huórium Deige sem þu etur af þui/skalltu Dauda deyia. Gen. 3. Bóluud sie Jórden fyrer þijna skulld. Gene. 5. Adam gat eirn Son epter Lijkingu sine: Gen. 6. 8. Psalm. 51. Rom. 6. 7. Ephe. 2. 1. Cor. 15. Vt supra/ Joh. 3: Kiosed kom j Heimen og Menn elskudu meir Myrkred enn Kiosed/ þui þeirra Verk voru vond. Matth. 15. Af Hiartanu koma fram jllar Huxaner/ z cet. Og Doctor Lutherus kallar hana natturu Synd/ Personu Synd/ Giefande þar med ad skilia/ad ecke alleinasta Hugrenningar/

 Girnd-

Straff

Girnder/Fyſnen/Ord og Verken Manns ſins ſie jll/ Helldur ad óll hans Nattura edr Perſona ſie Syndſamleg/ þad er/ Fyrer vppruna Syndena eitrud/ ſpillt og fordiórfud.

Er þa nattura/Perſona Manſins edur Subſtantia/ eda Manſins Lijf + Sal Vppruna Synd ?

J þennan mæta hafa Lærefedur chriſtelegrar Kirkiu ſkrifad og kient vm vppruna Syndena/ Ad hun ſie ein gruñlaus Spilling + Fordiórfun allrar Nat turu Manſins· Nu er greinarmunur gió rande a mille þeſſ ſem ſpillt og fordiar fad er/og hins/huar med einn edur ann ar Hlutr fordiarfaſt. Edur ſo/ſitt huórt er þad ſpillta og fordiarfada/ellegar þad ſem þui hefur ſpillt. Til Epterdæmis/ Lijkþraen og Lijkame hins Spitelſka er ecke hid ſama/ Propriè Loquendô. Og med þui ad S. Pæll ſeiger Rom. 7. Ad vppruna Synden bwe j Holldenu/ þa er þad auglioſt/ ad Holld j huóriu Synden byr/ og Synden ſem

j Holld=

j Holldenu Byr / sie ecke eitt + hid sama / ef Nienn vilia eigenlega tala + Proprie.

Er þetta þa Meiningen / ad Mansins Nattura sie epter Falled enn nu j sialfre sier / Good / hrein / + ospillt / So ad vppruna Synden sie ad eins / þad Vonda og jlla j Natturunne?

Aull Natturan + Edled Mans er spillt j Adam Falle / j þann mata / ad vier erum aller Fafeinger / Oduganleger / ranglater ordner: Rom: 3. Og vegna slijkrar Spillingar verdur oll su fordiarfada Nattura Mansins af Logmalenu aklögud / og fordæmd / Ef ad sodd an Synder verda ecke vegna Christi fyrergiefnar.

Er Vppruna synden þa so liitels verd og so lieff / so sem nockur ytre Saurgan / sem audvelldlega verdur af þuegen / Enn Natturan þo good og ospillt / Eda ad hun j andlegum Hlutum Megne og þormeige nockud Gott ad giöra?

Straff

Uppruna Synden er (So sem ædur er sagt) hin allra stærsta og mesta spilling og Fordiörfun / fyrer huória Manns-sins Nattura j Lijfe og Sálu og öllum Kröptum er med öllu umbreytt / spillt ꝛ fordiörfud / So ad fyrer Gude / þa er eckert gott j Holldenu. Rom. 7. Helldur er allt mannlegt Edle / öll hans Astundan af Natturunne til / jllt og hreck nüyst. Gene. 6. ꝛ 8: Og huad stor ꝛ hrædelegur ꝛ þungur þesse uppruna Skade sie / þad kann eingen mannleg Skynseme ad skynia / þad verda Menn ad læra af Ritningunne / ꝛ trua þui. Þuiad mañ legt Hiarta þad er so hreckuÿst ꝛ spillt / ad þad er oransakanlegt. Jerem. 17. Og þesse Natturunnar Skadsemd er so frabærlega stor og mÿkel / ad hun verdur alleina grædd og læknud fyrer Heilags Anda Endurfæding og Endurnyan / Huad þo j þessu Lÿfe ad eins uppbyriast / eñ fullkomnast ecke fyrr eñ añars Heims.

Huar til er þad naudsynlegt

eda gagnlegt / ad Madur giøre grein a mille Mannsins Natturu og Edlis / þad er /

er/ Lijfs og Sælar sem fyrer Syndena er spillt/ Og a mille Syndarennar/ af huórre
Natturan og Edled er spillt og fordiarfad?

Enn þo ad vppruna Synden hafe spillt allre mannlegre Natturu/og hana fordiarfad/ so sem andleg Spitelska ed ur Lijkþra(so sem Lutherus talar) So ad Madur ogló̈gt gietur greinar mun gió̈rt edur sundur skiled Natturuna og Edled Mannsins fra vppruna Syndeñe/ med þui ad vppruna Synden er ecke nó̈ckud Substantiale per se Fyrer vtan man lega Natturu/ þa hliota Mein þo sier i lage ad hugleida og tala vm Mansins Natturu + Edle/ þad er vm Lijf + Sæl huó̈r af Gude eru skó̈pud/ og vm vppruna Syndena/ huó̈r ad er Verk Dióful sins/ og Spilling og Fordió̈rfun Natturunnar. Slijkt ad hugleida/ og þennan Greinarmun ad gaumgiæfa/ þar koma + þreyngia oss til þær helldstu Greiner vorrar christelegrar TRVAR.

Su fyrsta er TRVargrein Skó̈punarennar/ Þuiad Ritningen vottar/ ad Gud hafe ecke alleinasta fyrer Falled skapad mannlega Natturu/ helldur ad

Gud hañ sie lijka epter Falled eirn Ska pare/Factor & Formator þessarar vorrar Natturu/ sem vier hỏfum/ vors Lÿkama og vorrar Sælar/ So ad Madur en epter sinne Substantia og Verū/ so sem hann er med Sælu og Lÿkama/ þa er hann ein Skỏpun + Handauerk Guds/ enn þo þetta Verk/ + su Skiepna sie so miỏg Herfelega fyrer Syndena og af Syndenne spillt og fordiỏrfud. Deut. 32. Er hann ecke þinn Fader og þinn Drottin? Esa. 45. Eg er Drotten/ Jeg kallade þig med þijnu Nafne/ z ct. Esa. 64. Þu ert vor Fader og vor Frelsare þyrer langre æfe. Acto. 17. Hann gieþur oss Lÿf og Andardratt a allan hatt. Job. 10. Þijnar Hendur hafa saman sett mig/ og giỏrt þad allt saman huad eg er. Psalm. 139. Eg þacka þier þyrer þad/ ad eg er so dasamlega skapadur. Prediku Salomo. 12. Dupted verdur ad Molldu sem þad var adur/ Enn Lÿfed og Anden kiemur aptur til Guds sem hann heþur gieþed. Drotten þu hefur alla Hlute skapad/ + fyrer þinn Vilia vrdu þeir/ og eru skapader: Slijkt hid sama kienner oss og lijka sa litle Catechismus Luth. j Vtleggingu hīnar fyrstu Greinar af TRVNne. Eg true ad Gud hafe skapad mig asamt

samt med øllum Skiepnum/ og ad hañ
hafe giefed mier Ønd og Lÿkama/ Au
gu/Eyru/og alla Limu/ z c. Eñ med
þui ad vppruna Synden er ecke af Gude
Þuiad Gud hann er huörke Skapare
Syndarennar/ og ecke hefur hann hana
giört nie stiftad/ þa er hier af bert og
ljost/ ad vppruna Synden er ecke Verk
nie Sköpun Guds/Helldur er hun af Di-
öflenum/ og er Diöfulsins Verk.

Nu vppa þad ad vier ecke lóstum
Gud med þeim hætte/ad leggia hönum
til Syndena/edur og þad/ad hallda ad
Diöfullen sie Skapare vorrar Natturu
Lÿkama og Sálar/ Þar fyrer hlytur
greinarmunur ad vera hallden/ a mille
mannlegrar Natturu og Veru Sálar z
Lÿkama/sem ad eru Guds Verk z Skö
pun/ og a mille Syndarennar/ huör ad
er Spilling og Fordiörfun Nátturuñar
og Verk Diöfulsins.

Jannan máta vottar Ritningen
stadfastlega/ j Höfudgrein christelegrar
TRVAR/vm Endurlausnena/ Ad Gu-
ds Sonur hafe teked vppa sig vora
M v. mann-

mannlega Natturu huær ed j Giefnaðenum var þyrer Heilagan Anda af Syndenne fullkomlega med øllu hreinsud/ J þann mæta/ ad hann er oss sijnum Brædrum j øllum Hlutum samlijkur orden/ ad frateknne Syndenne/ Ebre. 2. Nu ef ad alls eingen Mismuner være millum vorrar manndomlegrar Natturu/ sem af Syndenne + fyrer Syndena er spillt og fordiörfud/ og j mille vppruna Syndarennar/ huör ed vorre Natturu hefur spillt/ Þa epterfylger þ/ ad añad huört hefur Christus ecke teked a sig manndomlega Natturu og hennar Veru/ med þui hann hefur ecke teked a sig Syndena/ Ellegar þetta/ Med þui hann hefur vora Natturu medteked/ þa hafe hann og þar med Syndena a sig teked. Nu er þetta huörtueggia j mote Heilagre Ritningu/ Þar fyrer verdur þ ss um ædr nefndum Beuijsingū ecke j nöckurn mæta motmælanda.

J þridia mæta/ þa kienner Heilög Ritning j Höfudgrein Helganarennar/ ad Gud þuoe Manneskiuna af Syndenne/ hreinse

hreinſe hana ✝ Heilaga gióre/ Fyrſt med
þui/ ad hann fyrergiefur Syndernar og
hylur þær/ þar næſt med þui ad hann
tekur til ad helga Manneſkiuna og endurnyia/
Þar fyrer er ðerlega auglioſt/ad
Synden kann ecke ad vera Maduren ſialfur:
Þuiad Perſonuna Mannſins/ edur
Mannen ſialfan tekur Gud til Nadar
fyrer Chriſti ſaker/ og gióꝛer hann ad
ſijnu Barne/ Enn Synden verdur Gude
alldrei giedfellt Barn. Ad auk þeſſa þa
er þad vijſt/ ad Sÿndenne linner annars
Heims/og Lijkame og Sæl Mannſins
er og blijfur j eilijfu Lijfe:

J fiorda mæta vottar Heilög Ritning
j Truarennar grein vt af Vppriſu
Daudra/og eilijfu Lijfe/ ad þeſſa hins
ſama vors Hollds Subſtantia ✝ VERA
ſkule vpp aptur rijſa/enn þo forklarud
✝ æn Synda. Job. 19. Eg veit ad mīn
Lauſnare lifer/ og ad hann mune vppvekia
mig ſeirna meir af Jördunne/ eg
mun ſia Gud j mijnu Hollde/þann ſama
mun eg ſia fyrer mig/og mijn Augu munu
lijta hann/enn ecke eirn annar. Og ad
vier j eilijfu Lijfe munum hafa þeſſa
vorar

vorar sömu Saler/eñ þo forklaradar ꝛ an Synda. Være nu eingen mismunur a mille vorꝛ Lijkama/ og Sælar/ og a mille vppruna Syndareñar/ so vill þ vp koma j mote Hófudgrein christelegrar TRVAR/ ad annad huórt mune vort Holld a hinum sijdasta Deige ecke vpp rijsa/ꝛ ad vier munum j eilijfu Lijfe ecke hafa þetta sama Holld og Blod sem nu hófum vier/helldur eina adra Substanti am og Veru/med þui ad Vtualder verda þar an Syndar. Ellegar þetta/ Ad Synden mune lijka eirnen vpprijsa/ og j eilijfu Lijfe vera med Vtuóldum/af þui ad vorer Lijkamer og vorar Sæler verda þar.

Vt af þessu er auglióst/med huóriū hætte/og huar fyrer ad huilijkur greinar munur verde ad gióraſt a mille Natturunnar/ sem er Substantia og Vera Mannsins/ huór af Syndenne er spillt/ꝛ a mille Syndarennar sem Natturunne spillt hefur.

Huønar byriar vppruna Syndena/ Edur nær tekur hun til j Mannenum?

Ecke þa hid fyrsta þegar hann kiemur til Skilnings og Vits/og kann ad giöra Greinarmun a mille Jlls + Gods Jm ad vÿsu/Ecke þa ed fyrsta þegar hn̄ fædest j Heimen/ Helldur þa þegar hañ verdur gieten j Modurlÿfe Genes. 8. Johañ. 3. Psalm. 51. Gen. 8. Jllt er Mannsins Hugskot fra Barndome. Joha. 3. Huad af Hollde er fædt þad er Hollð. Psalm. 51. J Syndum hefur mÿn Moder teked vid mier.

Huørnen verdum vier prii og prialser pra vppruna Syndeñe?

Fyrer Christum/huörs Arnan + For þienasta oss verdur j Skÿrneñne veitt + til eignar giefen/ so ad vier hreinsüst og verdum ad nyiu fædder/Joha. 3. Eph. 5: Tit. 3. Joha. 3. Huad af Andanū er fædt/ þad er Ande. Eph. 5. Þier Menn elsked ydar Kuinnur sem Christur elskade Söfnuden. Tit. 3. Epter sine Naÿskunseme frelsade hann oss/ fyrer þa Endurnyan Heilags Anda.

Verd=

Stracx

Verdur vppruna Synden so

pyrergiefzen j Skyrnenne/ad hun sie ecke framar meir epter j þeim Christnu a medan þeir lifa hier j Heime?

S. Pall epter þad hann var skijrdur/ hreinsadur og Helgadur/ þa klagar hañ jafnframt öllum Heilögum: Rom. 7. Gal. 5. Ad Synden bwe enn nu j sijnu Hollde/ vppkveike j þui alla Girnd jlla/ og take hann opt fangen og hertekna/so ad hann jafnan verde ad strijda + standa a mote Syndenne med Styrk Heilags Anda/ og bidur ad slijkt verde þönum ecke til reiknad/ helldur myskunsamlega fyrer giefed fyrer Christi Nafns skulld.

Huad verkar þa Skiirnen.

Og huad stodar hun j giegn vppruna Syndenne/ ef hun blijfur lijka epter Skijrnena med þeim Christnu/ sem þyrer?

S. Pall seiger Tit. 2. Ad Skijrnen

nen verke tuo Hlute/Sem er Endurbædingena/ og Endurnyanena: Huiad þyrst verda Syndernar til þyrer giefningar af Huegnar þyrer Skyrnena j Ordenu/so þær verda ecke þramar meir til reiknadar/ef ad þeir enn skijrdu blijfa stadfaster j Christo med TRVNNE· Act. 2. 22. Psalm. 32. Act. 2. Giöred Yferboot/og huör ydar einn læte skijra sig j Nafne Jesu Christi/til fyrergiefningar ydar Synda/ Item 22. Rijs vpp og lat skijra þig og af þuo þijnar Synder. Psalm. 32. Vm Syndanna fyrergiefning bidia þig aller Heilager. Og soddan Fyrergiefning hun er ecke neitt Halfuerk/ helldur er hun alldeilis og med öllu fullkomleg.

J annan mæta/ J staden þess Brefsins og Skortar/ sem vier höfum a vpprunanlegu Riettlæte/ þa vppbyriar Heilagur Ande med oss Endurnyungena/hun ör ed þa tekur til ad deyda og krossfesta þa jnnfæddu Vanart/ og hafa hana j Taume. Enn þesse Endurnyung hun full

giörest

giörest ecke j þessu Lÿfe/ so ad su jlla Root verde med öllu vr Natturunne vpprætt z burt teken/ helldur verkar Heilagur Ande þad/ ad þesse vppbyriud Deyding og Endurnyung vex og þroast og fær Styrk/ alla þa stund a medan sa rietchristne lifer hier a Jördunne. 2. Corinth. 4. Rom. 7. og 8. Gala. 5. Þott vor ytre Madur fordiarfest/ þa mun þo sa jnnre Dag fra Deige endurnyiast. Rom. 7. Vilian heff eg/ z ct. Þad Gooda sem eg vil giöra/ z ct. Mig lyster til Guds epter hinum jnnra Mannenum/ z ct. Rom. 8. So er nu ecke neitt fordæmanlegt a þeim sem j Christo Jesu eru/ þeir sem ecke ganga epter Holldenu/ helldur epter Andanum. Gal. 5. Ganged j Andanum/ þa munu þier ecke fullkomna Girnder Holldsins.

Slijkar Leyfar vppruna Syndarennar sem epter eru j þeim Skÿrdu Eru þær j sialfu sier kullkomleg SVAR ?

Ecke verdur vppruna Synden j Skÿrnenne Helgud/ edur Heilög giörd/ so ad hun sie nu epter Skÿrnena j þeim
Christnu

Christnu eirn Goodur/ Heilagur/ Gude þægelegur Hlutur / Helldur er hun + Blijs fur j sialfre sier sa Hlutur sem ecke er goodur/ helldur Illur + Guds Lógmaale gagnstadlegur / Þad er/ hũ er SYND so sem S: Paall hana nefner med liosum Ordum. Rom. 7. Og er af sialfre sier til Dauda verdug og eilijfrar Fyrerdæmningar / ef ad Gud villde epter sijnu Lóg mæle vm slijkar Syndarennar Leyfar dæma. Nema þad/ Þeir sem fyrer TRVNA eru og blijfa j Jesu Christo/ þeim reiknast ecke soddan Syndarennar Epterleyfar til Fyrerdæmningar.

Huænar linner þa vppruna Syndenẽ med Mannenum?

Þegar þesse Syndarennar Lijkame verdur fyrer nattwrlegan Dauda ad Molldu og Dupte. Þuiad so leinge sem vier lifum j þessu Hollde/ þa berum vier med oss þessa Synd/ og hliotum ad standa og beriast þenne a mote:

Huad eru Giøranlegar Synder?

Giøranlegar Synder eru allſkyns iller Auexter ſem vpprenna og fraᷓ koma aꝑ ſpilltre og ꝑordiarꝑadre Root vppruna Syndarennar/ Þad er/ allar Giørder ſem eru j giegn Guds Løgmale hid jnnra j Hugſkotenu/ Vilianum / Hia rtanu / Hid ydra j Ordum / og Giórdum og óllu Framferde / ſem er j giegn Guds Lógmale.

Huørſu margꝑalldar eru giør-anlegar Synder?

1 Gióranlegar Synder verda ſumar hid Jnnra / ſumar hid Ytra.
2 Sumar verda openberlega/ Sumar leynelega.
3 Sumar kallaſt peccata Commiſſionis / þegar Madur giórer þad hann a ecke ad gióra / Sumar Omiſſionis, þegar Madur giórer ecke þad hann a ad gióra.
4 Sumar ſkie med Huxanenne/ Sumar verda med Vilianum/ Sumar med Ordum / Sumar med Giórdum / Sum-

ar med jllre Hegdan + vondu Athæfe·
5 Pad er og ein Synd / ad giefa ødrum Efne til Synda / Jtem / ad giøra sig Hluttakara j añarra Maña Syndū·
6 Sumar Synder skie huert a mote Gude / sumar j mote Naunganum. Stūdum syndgar Madur i mote sialfum sier Pessar Distributiones edur margballdar Greiner Syndanna eru bar til nytsam legar / ad Madur kunne nockurneigen ad vita / huad margar otelianlegar Synder med oss sie / So bad er vijst + satt sem Dauid seiger. Delicta quis jntelligit? Huør kann ad merkia huørsu opt hann fellur og syndgar?

Er þad nog/ad þesse Lærdomur vm Syndena verdur so Almeñelega framsettur j christelegre Birkiu

Pad er ecke nog / Helldur er þetta ein Avijsan og sem Leidarvijser huørnen þeim Einfølldu skule kient og vnderuijsad verda / med huørin mote ad huør + eirn skule Athuga og gaumgiæfa j sierhuørin Guds Bodorde / huilijk vppruna

Synd med þeim ſie / og huad margar ꝛ ymeſlegar gióranlegar Synder hia þeim vpprenne / j mote ſierhuǒriu Bodordenu. Og vm þetta eiga Preſtarner ad hyra / huǒrnen þeir fae þetta fyrſt ſialfer ſkil- ed / ſijdan ſijnum Tilheyrendum kient og vnderuijſſad / ſo þeir kuñe Grein ad gió- ra þar a / og vita huad Vpruna Synd- en er / og huad gióranlegar Synder ſie. Og j Vtleggingu Catechiſmi / þa eiga þeir ad vijſa Heyrendonum til ſans Skil nings þeſſara Hluta / ſo þeir ecke ad eins vite ad ſeigia / Vier erum aumer Synd- arar / Vier hǒfum margfalldlega ſynd- gad / Helldur ad þeir j hia ſierhuǒriu Bodorde lære Greiner Syndanna / huad j huǒriu Bodorde er bannad / ſo ſem fyrr er ſagt.

Vm Syndena
A mote Heilǫgum Anda

Med þui ad Chriſtur talar ſo aluar- lega og þunglega. Matth. 12. Mar. 3. Luc. 12. Ad þar ſie ein Synd edur Gudlaſtan / j mote Heilǒgũ Anda / huǒr

ed huörke skule fyrergiefast j þessum Heime nie ödrum / Kann nöckur / edur skal nöckur þar vm dæma so audvelldlega / huör og huilijk ad sie þesse ofyrergiefanlega Synd ?

J þessare Spurningu skal Mañ vel og vandlega sia sig fyrer / ad eckert verde kient / þad sem er i mote almennelegum Euangeliij Fyrerheitum / so sem ad være nöckrar Synder so þungar ꝧ storar / ad þær kunne ecke ad fyrergiefast þeim Syndunga / þo hann giöre Jdran / og true a Christum. Þuiad slijkt er ecke annad / enn so sem ad Christur hefde ecke fyrer þær fullnæggiu giört / Huar fyrer veykar aumar Samuiskur kunna ad falla j Aurvænting / so sem fordum hafa j Christnenne margskyns falskar og skadlegar Opiniones og Meiningar vm þetta Efne vpp komed. Þuiad sumer hafa so disputerat og hallded / ad huör hann fielle j Synd eptir Skijrnena / su Synd kynne hönum ecke verda fyrergiefen. Eñ j giegn soddan Meiningu setur S. Pall fram Dæme þess j Corintho / og þeirra j Galatu Borg / þeir ed huörutueggiu syndgudu /

og vrdu þo lijka vel vid Gud aptur ad nyiu forlijkter. 2. Cori. 2. Galat. 4. So talar og eirnen Christur vm þa sem Brædr kallast/þ er/þr sem eru christner/ Ecke siø sinnum/Helldur siøtijge sinnum siø Sinnum Matth. 18. Luc. 17.

Nouatiani voru + Villumenn nefnder/ þeir hielldu/Ad huør hann a offoknar Tijmanum afneitade Sannleika Euangelij/ þeim enum sama kynne ecke su Synd ad fyrergiefast/þo ad hañ epterа sijdan giørde Jdran/+ villde giarnan forlijka sig vid Gud fyrer TRVNA a Christũ. Þessa Meining hefur su gamla riettruada Christne aluarlega halldед ranga og skadsamlega/og med styrkuñ Grũduelle Heilagrar Ritningar hana nidur lagt + brottd/So sem og Afneitanar Fall Petri ber þar vitne vm.

Nǫ́ckrer hafa og so vodalega hier vm disputerad/ j þennan mæta/ Þær Synder sem giǫ́rast af Veykleika/sie a mote Gude Fǫ́dur. Enn þær sem Madr giǫ́rer Ovitande/þær sie a mote Guds Syne/ og þessar alleina kunne fyrergiefnar ad verda. Enn þær sem skie vijsvitande

vitande og viliande / edur med tilsettu Rade/þar skule vera a mote Heilögum Anda/so þar kunne ecke fyrergiefast/ en̄ þo sa Synduge giöre Jdran og true a Christum / Enn slijkt þad er j mote giör völlum Euangelij Lærdome/ huör ed ki- en̄er/1. Ad Christi sie Forlijkunē/ecke all einasta fyrer nöckrar / helldur fyrer allar Verallðarennar Synder/ 2. Ad Christur hafe Bifalad almennelega ad Predika Jd ran og fyrergiefning Syndanna öllum Syndugum. Og þesse Bifalning er al- menneleg / Giøred Jdran/ og trued E- uangelio/ Item/ Komed aller til Mijn 3. Fyrerheit Euangelij kienner almenne- lega / Huör hann giörer Jdran og truer a Christum / sa skal ecke verda fordæm- dur / helldur hafa eilijft Lijf. 4. Lykla valldeð hefur almennelega Bifalning/ + almen̄elegt Fyrerheit. Quorumcumque, Huörium hellst sem þier fyrergiefed Syn dernar/ þeim eru þær fyrergiefnar. 5. Þar til höfum vær + eirnen Epterdæme Adams og Dauids / huörier vijs vitande syndgudu / og eru þo komner til Jdran- ar/ og hafa fyrer TRVNA feinged og

 ödlast

ódlast fyrergiefning Syndaña.

Vt af þessu er nu Berlega liost/ huad vodalegt þ er/ ad disputera diarflega eda nakuæmelega vm soddan Synd/ huór epter Christi Dome/ huórke verdur fyrergiefen j þessum Heime nie ódrum.

Og þessar eru nu þær gómlu Disputeraner/ huóriar hier eru þar fyrer framtaldar/ad Pastores og Predikarañ er sie viduarader/ fyrer huórium Disputationibus, Opinionibus ꝛ Meiningum þeir skulu vakta sig/ Og kunne so skie ad hrelldar Samuiskur rate j soddan Hugreñingar eda Freistaner/ ad þeir meige þa vita/ vr huórium Grunduelle/ þr kunne þeim særdum Samuiskum Lækningar ad leita/ ꝛ hugga þær.

Huørnen kann þesse Synd ad verda riettelega og sannlega vtskriþud/ sem er a mote Heilógum Anda/ og ecke verdur þyrergieþen?

J þessare Spurningu er þad hask-æminst og einfalldlegast/ ad epter fylgia Leidaruijser S. Augustini/ Þuiad hann hefur þad vel sied/ ad þesse Synd sem

kallast

kallast Gudlastan j giegn Heilögũ Anda/ hun sie j mote/ Embætte/ Nad og Ver kan hins Heilaga Anda. Eñ med þui ad þeir sem motstódu veita Heilögum Anda. Act. 7. þeim verdur predikud Jdranen til fyrergiefningar Syndanna. Luc. 24. S. Stephan bidur og fyrer þeim. Act. 7. Þa verdur þesse Synd sem skiedur j mote Heilögum Anda/ og ecke verdur eilýflega fyrergiefen/ad vera þess hattar/ ad þar sie med Finalis Im Pœnitentia/Þegar nóckur lifer j þessare Synd ann Jdranar allt til Dauda/ + deyr burt j heñe/ Libr. 1. Retractationum, Cap. 19. Sermo 11. De verbis Domini. In Enchirid. Cap: 83. Og þegar so ber til/ ad Gud hann lætur sia sinn Dom a nóckrum slýkum Syndará/ fyrer Jdranarlausan Dauda/ þa meiga Menn vel og haskalaust dæma so sem a Posteriore/vm soddan Synd j mote Heilögum Anda/sem ecke verdur fyrergiefen.

Af þessu hafa þeir Gömlu teked Sagnlegar Lærdoms Greiner til Vidvörunar + Aminningar/Sem er/ Ad ecke sie allar Synder oþyrergieþanlegar/ sem

eru j mote Embætte z Verkan Heilags Anda/Huiad marger af þeim sem Hei lögum Anda hafa mot staded/hñ hafa stygt og hrygt/þeir hafa af Guds Nad giört Jdran/ og orded Sæluholpner. Enn þar fyrer eru soddan Synder/ med huörium Heilags Anda Embætte/ og hans Verkan er j mote staded/þyngre z vodalegre enn allar adrar Synder/ Þui ad/ j fra ödrum Syndum kann Heilagur Ande ad hialpa oss/þegar hann fyrer sitt Embætte og sijna Verkan vppuekur j Hiartanu sanna Jdran/og vpkueiker rietta TRV/ fyrer huöria Syndanna fyrergiefning. verdur feingen. Enn huör sem stendur a mote þessu Embætte hins Heilaga Anda/z ef hñ fylger þui fram og er stadfastur þar inne/Sa kiemst ecke til nöckrar fyrergiefningar:

Og vppa þad ad huör og eirn sie vel foruaradur/og vakte sig fyrer soddan Synd/ þa hafa þeir Gömlu Lærefedur/Synder j mote Heilögum Anda ein falldlega med þessum hætte vptaled og reiknad.

I Præsumptio de Misericordia Dei,

vel de Impunitate peccati/ Pad kollum vier Opstraust/ þegar nockur syndgar vppa Guds Nad/ og helldur ad Guds Myskun sie so stor og mijkel/ad hn̄ meige syndga sem hann vill / og ætlar ad Gud mune ecke fyrerdæma hann/ helldur Sæluholpen giöra/ þo hann mot þro anlega æn Jdranar og Aferbootar life og liggie j Syndonum.

II Obstinacia/ Forherf Sinne/ Þegar ad nöckur forakar og forsmær allar Jdranar Predikaner ✶ christelegar Aminningar/ med forhertu jdranarlausu Hiarta/ og hefur soddan Asetning/ slijkt eitt vont Aform / ad hann vill huörke Orded heyra/ nie þui hlyda/ Helldur verdur hann þui argare og verre/ sem hann verdur optar a mintur. Jtem/ Þegar eirn eda an̄ar vill ecke hallda sijna Synd ad vera Synd/ helldur affakar/ verndar og forsuarar hana/ hæler og hrosar sier af henne.

III Impugnatio agnitæ Veritatis Nijdingskapur/ Þegar nockur kastar Trunne/ Pad er/ Þegar eirn eda annar afneitar Sannleika Guds Ords/ vitande

vil=

viliande / hatar / lastar / offsæker hann j mote sinne Samuisku ꝛc. Og leggur Dioflenum til Verk Heilags Anda / sem Phareset giordu:

IIII Desperatio Oruilnan / Þegar nockur efar med ollu Guds Nad og sijna Sæluhialp / sem honum þa er frambod en j Christo / fyrer Orded / og j Sacramentonum stadfest er og jnnsiglud.

V Inuidentia fraternæ Gratiæ Dioful eg Ofund / Þegar einhuer Ofund ar sinn samchristen af Guds Nad / Gafum Heilags Anda / og Sæluhialpenne / vt af oseiganlegu beisku ofundar Hatre.

VI Impœnitentia Finalis / Sijdasta Jdranarleyse / Ad vera an Jdranar allt til Enda / og deyia Jdranarlaus / ꝛ hafa þann jllan asetning / ad læta alldrei af Syndonum:

Og med sam Ordum ad seigia / Med þui Heilagur Ande hann verkar fyrer Orded / Jdranena / TRVNA / Endurnyanena. Þar fyrer / Huor hann nu aꝛnad huort foraktar Guds Ord / vanbrukar þad / lastar þad og offsæker / ꝛ ct. Ellegar / huor hañ af settu Rade hindrar /

hamlar

hamlar og nidur brytur Verkan Heilags Anda/ þa þegar hañ vill med Mañenum vppkueikia TRVNA/ Jdranena/ og Nyia Hlydne/ sa same syndgar j mote Embætte ✝ Verkan Heilags Anda. Og fyrer soddan Syndörum skal aluarleg ströng Jdran predikast/ hvörsu þüg vod aleg Synd slijkt sie. Eñ ef einhuör lætur af þeirre Synd/ fyrer Guds Hialp ✝ Nad/ þa skal ecke nöckur Madur seigia ad slijk Synd sie ofyrergiefanleg.

Enn med þui ad þessar Synder j mote Embætte ✝ Verkan Heilags Anda/ hafa þessa jlla Art og Natturu/ med sier/ ad þær forherda Hiörtun/ þui leingur/ þ[ess] meir/ so siñ skiede Pharaonem/ Og optast plagar Gud ad leggia þar a siñ DOM/ ✝ syner a þeim sijna Reide/ yfergiefur þa/ blindar ✝ forherder þa. Rom. 11. Joh. 12. Þar af kiemur þ[at]/ ad soddan Syndarar snuast sialldan til Guds/ þegar þeir eru j Syndonum forherter. Og þetta sama er Meining S. Pals Orda/ þar hañ seiger. Tit. 3. Villumañ epter eina og adra Aminning skalltu fordast/ Og vit/ ad sa er vmsnuẽ

og

og dryger Synd / so sem sa sig sialfann fordæmer.

Æn af þui ad þad ber til stundum / af sierlegre Náad Guds / ad slijker snuast til Jdranar / og ost ber ecke ad setia Guds myskunar fullum Vilia Skamt eda Máta / Pa kūnum vier ei og ecke skulū vier / so leinge sem þesse hialpræde sins Dagur varet / audnelldlega nie fliotlega dæma nóckurn til þessarar Syndar / sem ofyrergiefanleg er: Æn ef einhuór blijfur j þessare Synd Jdranarlaus allt til Dauda / deyr so burt og fordiarfast / Pa höfum vier openberan Guds Dom / ad þad hafe vered soddan Synd og Gudslastan j mote Heilögum Anda / sem huórke fyrergiefst j þessum Heime nie ödrū Pad er (so sem Chrysostomus seiger) sinn Hier med Blindleik og Hiartans Hardwd eñ annars Heims med eilijfum oslöckuan legum Ellde / skal ströffud verda.

Þetta er og Meining Pistilsins til Hebreos / j þeim þungu Greinum sem stan dv Cap. 6. og 10. Sem er / Ad þeir sim Vijsuitande / med settu Rade / alldeilis falla fra Christo og hans Euangelio / og

blijfa þar i forverter / þad er so sem Krossfeste þeir Christum vppa nytt/ og spotte hann/ Item/ So sem ad trode þeir Guds Søn vnder Fotum/ og laste Anda Nadarennar: Huilijker (seiger hann) hafa ecke ad bijda epter Syndaña Fyrergiefningu / helldur epter Dome Guds ꝛ eilijfum Elldi/ Fyrer tuær Greiner. 1. Huiad þeir endurnyiast ecke/ og ecke koma þeir aptur til Idranar/ 2. Huiad þeir hafa yfergieged Christum/ og falled aptur j Heidne eda Vantru/ huxande sier ad niota annarrar Fornar til Synda Fryrergiefningar/ Þar þo fyrer vtan Christum er eckert Offur fyrer Syndernar/ Þannen verda þær Greiner/Cap. 6. og 10. j sialfum Textanum vtskyrdar:

Hæc Chemnicius:

Finna

Fimta Grein Christelegs Lærdoms.

Um Euangelium/ Og Greinarmun Løgmaalsins z Euangelij.

EVangelium er z kallast eitt Blijdlegur Glcdelegur Lærdomur vm Guds Son Jesu Christum/ j huørium Gud aff sinne skiærre Naad og Myskun/ aan allrar Forþienustu og Makleg leika/ fyrerheiter og giefur oss Aumum Fortøpudum Manneskium Fyrergiefning vorra Synda/ Riettlæted og Heilagan Anda/og eilijfa Saaluhialp/ Þess vegna/z fyrer þa skulld/ad hans elskulegur Sonur Jesus Christur er sialfur ord en vor Medalgøngu Madur og Forlijkare/ og hefur stillt þa hrædelegu og strør

ströngu Reide Guds j giegn vorum Syn-
dum med sinne Framestödu / Fyrerbon /
Pijnu og Dauda / og hefur vpfyllt * full
nægiu giört þui eilijfa ovmbreytanlega
Riettlæte Guds / og þar med forþienad
* vtuegad öllum Riettruödum fyrergief
ning Syndanna / Riettlæted og eilijfa
Sæluhialp.

Og er Suma og Innehallð Euan-
gelij stuttlega saman teked j þessare Ma-
lsgrein Christi. Joh. 3. So hefur Gud
Heimen elskad / ad hann gaf sinn eingie
ten Son / Vppa þad ad aller þeir sem a
hann trua / fyrerfarest ecke helldur hafe
eieijfft Lijf.

Ellegar j Malsgrein S. Pals. Rom. 3.
Vier verdum Riettlæter an Verdskull
danar vt af Gudz Nad / fyrer þa En-
durlausn sem skied er j Christo Jesu / hu-
ern Gud hefur sett til eins forlijkunar
Mans fyrer TRVna j han s Blode
til avijsunar þess Riettlætis sem fyrer
hönum duger / j þui ad hann fyrergief-
ur Syndernar.

Þesse Lærdomur vt af Guds Syne vorum Medalgangara og Lausnara Je su Christo er su Sierlega og eigenlega Speke og Viska Heilagrar Guds Christ ne/ huar med hun fraskilen er øllum ød rum Þiodum sem eru fyrer vtan christele ga Kirkiu/so sem eru Tyrkiar/Gyding ar + adrer þess hattar Heidingiar/huór ier þo þeir hafe nockud epter af Guds Lögmæle/ad þar sie eirn Gud/ huór ed elskar Erlegt og Sidsamlegt Framferi de/ og hatar Synder og Glæpe/ þa er þo þesse haleita] og Himneska Viska Euangelij vt af Jesu Christo þeim med øllu og alldeilis okunnug.

Huør Mismunur sie a mille Løgmalsins og Euangelij.

Harla naudsynlegt er/vel og vandle ga kuña ad giøra Greinarmun riettan a mille Euangelij/ þess nadarsamlega Fyrerheitis vt af Christo/ og a mille Guds Løgmals/ Og er þesse hiñ fyrste Mismunur.

Guds

Guds Lögmal edur Tiu Bodorden eru nöckud so af Natturunne kunnug öll um Mönnum/ og lijka eirnen j bland þr ra Heidnu/ Rom. 2. Þeir Heidnu giöra af Natturu hvad Lögmaled skipar/ og beuijsa (þar med) ad Lögmalsins Verk eru skrifud j þeirra Hiörtum/ þuiad þeir ra Samuiska ber þar vm Vitne.

Enn Euangelium/ edur þad Nadar Fyrerheit vt af Guds Syne Jesu Christo/ er Natturunne okunnugt/ Helldur geingur þ fram yfer allan Skilning Einglanna og Mannana/ og er vor heimuglegu Rade Guds guddomlegrar Tijgnar af Syne Guds openberad. Rom. 16. Fyrer mitt Euangelium og Predikan vt af Jesu Christo/ er sa leyndur Domur openberadur/ sem fra Veralldarennar vpphafe hefur hulen vered/ enn er nu openberadur og auglyßtur fyrer Ritningar Spamannanna/ epter Bode eilijfs Guds.

J annan mata/ þa er Lögmalsins bid sierlegasta og hellsta Embætte þtta j þessum Syndum spilltre Natturu/ ad

kienna Mónnum ad þeckia þeirra Synder/ſtraffa Syndernar/ og openbera og boda Fyrerdæmningena + Guds grimdar Reide og eilijfan Dauda j giegn Syndenne/ og med þeſſum hætte ad ſkielfa og hræda Mannaña hiórtu/+ leida þau til aluarlegrar Jdranar og Afferbotar þeirra Synda/ Rom. 7. Peccatum non cognoui, niſi per Legem, Syndena þeckta eg ecke/ nema fyrer Lógmaled: Rom. 3. Fÿrer Lógmaled kiemur Kynning Syndarennar. Rom: 4. Lógmaled verkar Reide/ Þui huar ecke er Lógmal þar er ecke neitt Lagabrot. Galat. 3: Huad ſkal þa Lógmaled? Þad er komed vegna Syndanna/ þær enu ſómu ad openbera + auka/ſem þar ſtendur. Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret Delictum/ Lógmaled er komed/ ſo Synden ſkyllde yfergnæfa.

Eñ Euangelium er eitt nadarfullt Huggunarrijkt Fyrerheit/ kallande huørn Mann til Lauſnarans og Medalgangarans Jeſu Chriſtum/ huggande Aumar Sorgfullar Samuiſkur/ fyrer

heiter

heiter og giefur Nad Guds/ Fyrergiefning Syndanna/ Heilagan Anda/ og eilijfa Saluhialp/ fyrer eckert/ vt af skiærre Nad og Myskun.

Matth. 11. Komed til mijn aller sem erud þunga hlader/ eg vil endurnæra ydur. Rom. 3. J Euangelio verdur Riettlæte Guds Openberad/ þad vier æn forþienostu Verkanna vt af Nadenñe/ fyrer Endurlausnena j Christo Jesu verdū Riettlæter og Saluholpner.

J hrldia mata/ Þau Fyrerheit sem Lögmalenu til heyra (Huör standa Deut. 28. og vijdar añar stadar) Þau eru grunduöll vd vppa fullkomlega Hlydne/ huöria Lögmaled af oss heimter. Nu er augliost ad a medan vier lifum hier j Heime/ þa er oss omögulegt ad vera fyrer vtan Synd/ og veita Lögmalenu algiörda Hlydne/ Þar fyrer höfum vier önguann Riett til þeirra goodra Hluta sem Lögmaled lofar oss/ Helldur so/ Huør hann giører þad/ Sa mun fyrer þad lifa. Item. Giørdu þad/ þa muntu lifa. Huöriar Mals Greiner liosleg a þetta

votta/ ad Lögmaled ſie Vegur til Lijfſins/ef ad vier glætum Lögmæled fullkomlega hallded/ſo ſem Chriſtur ſeiger/ Ef þu villt jnnganga til Lijfſins/ þa halltu Bodorden. Eñ med þui ad voru Hollde er omögulegt Bodorden edur Lögmæled ad hallda/ þar fyrer þa fær eingen Madur fyrer Lögmæled jñgeinged j eilijft Lijf.

Enn Euangelium/ þad veiter oſſ z gieþur/þyrer eckert/ æn allrar Forþienuſtu/alleinaſta vegna Lauſnarans Jeſu Chriſti/þyrergieþning Syndanna/Guds Nad z eilijþa Sæluhialp. Rom. 3. Vier verdum riettlæter æn vorrar Forþienuſtu/ vt af Nadeñe/fyrer þa Endurlauſn ſem orden er af Jeſu Chriſto. Eph. 2. Af Nadeñe eru þier Sæluholpner ordner / fyrer TRVna / Og ecke af ydur ſialfum til.

J fiorda mæta. Fyrer Lögmæled verdur eingen Madur fra Syndenne og Daudanum leyſtur/og fyrer Gude Riettlætur og Sæluholpen. Þuiad Lögmæled ad eins ſtraffar/ fordæmer og lyſer Bölvan yfer alla Menn vegna Syndanna.

na. Rom. 3. Þar fyrer kañ eingen Mña dur fyrer Lögmælsins Verk ad verda Riettlætur fyrer Gude/ Þuiad af Lögmalenu kiemur ecke annad enn Kynning Syndanna.

Enn Euangelium/ Þad er eitt Kraptur Guds/sem Sæluholpna giør er alla þa sem þar a trua. Þuiad/med þui Gud hepur vt ap Ovmrædelegre Myskun asett sier/ ad taka til Nadar þær aumu portøpudu Manneskiur/veg na siijns Sonar/og fyrer hans Boon og medalgøngu/Þa er Guds Son(Nuør ad er þad eilijfa Ord) sialfur kröptugur/ fyrer Orded Euangelij/ ꝛ giefur m3 þui ꝛ fyrer þad fyrergiefning Syndaña/ Heilagan Anda/og eilijfa Sæluhialp/ ꝛ vppuekur og kueiker þar m3 nytt Lios ꝛ Lijf j Hiörtum þeirra sem Euangelio hlyda/ ꝛ þad medtaka. 2. Corinth. 3. Euangelium er Embætte Andans huört ed lijfgar.

Acto. 11. Petur mun seigia þier þ Ord/ fyrer huört þu munt Sæluholpen verda/ og allt þitt Hws.

1. Pet: 1. Pier erud Endurfædder fyrer pad lifanda Ord Guds.

J fimta mata / pa skal Lógmæled sierdeilis og einkum predikad verda fyrer þeim Ranglætu / Hardsuijrudu / Puer-brotnu / sem an alls Guds Otta lifa i Syndum + Glæpum /+ fyrer þeim stolltu Hræsnórum / þeir ed mykled hallda af sier vegna þeirra ytre Sidsemdar + god ra Verka /+ vilia fyrer þau verda halldner Riettlater + Heilager. Soddan At hugaleyse / Ogudrækne / og Mernad / eiga Menn ad straffa fyrer Lógmælsins Predikun / og lasta pad. 1. Timoth. 1. Lógmæled er gott / ef ad riett er med þ fared / og pa Madur veit / ad Lógmæl er ecke sett þeim Riettlætu / helldur þim Ranglætu / Ohlydnu / Forócktórum og Syndórum.

Enn Euangelium pad a framsett ad verda / ecke fyrer pa Athugalausu Hardsuijrudu Foracktara og Hræsnara / helldur fyrer pa sem jdrast Syndanna / hafa skielfdar og hrelldar Samuitsku / peckia og finna Syndena med sier + Guds

Guds Reide/og aluarlega eru þar þyr-
er skielþder og hrædder. Matth. 11.
Komed til mijn aller sem erfided/ & erud
þiader og þuingader/Eg vil endurnæra
ydur. Med þessum hætte bodar og til-
seiger Christus þessa gledelega Euange-
lij huggan þeim auma sorgfulla Synd-
ara/ Luc. 7. Þar hann kiemst so ad
Orde/ Þier eru þijnar Synder fyrergiefs-
nar/þijn TRV. giórde þig holpen. Enn
þeim uppblasna hrokafulla Phariseara
Matth. 19. Þa seiger hann so/ Ef þu
villt til Lijfsins inngang a/ þa halltu
Bodordenn.

Þesse Hoþudgrein christelegs Lær-
doms/vm Mismun Logmalsins og E-
uangelij/ er eitt Lios alls Lærdoms j
Christelegre Kirkiu/ & er hin allra naud-
synlegasta/til ad þeckia Gud riettelega
og ad vita huør og huilijkur ad er hans
guddomlegur og goodur Vilie/ huørier
ad sie Velgiørningar Lausnarans Jesu
Christi/huørnen vier eigum Gud riette
lega ad tilbidia/ og riettelega a hann ad

trua og treysta/ Nun er og naudsynleg til allra godra Verka ꝛ allrar þionustu giórdar sem vier eigum Gude ad veita/ Þuiad an riettrar Kynningar Euangelij/ og fyrer vtan TRVna a Christum/ þa kunna good Verken ecke ad verda/ og ecke Gude ad þocknast. Þennan Greinar mun a mille Lógmalsins og Euangelij ad vita/ þad þienar til ad fa og ódlast sannarlega ofalluallta Huggan/ꝛ eilijfa Saluhialp/ og er so sem eirn vissᷓ Mæler og Regla/ epter huórre allmargar Greiner og þungar Misskilnings agreiningar j Christelegum Lærdome(sierdeilis j þrre Hófudgrein/Huórnen Maduren verde fyrer Gude Riettlatur/ og Saluhol pen)kunna ad metast mælast ꝛ riettelega vtskyrdar ad verda. Þuiad huar hellst þesse Mismun er ecke riett skilen/ edur/ ꝛ vtslóckt/ꝛ þar Riettlæte Lógmalsins og Euangelij verdur til samans sleingt og blandad/ þar vill epter fylgia stor Blindleike og Villa/ j allre Christendom sins Relegione og Lærdome.

Þar fyrer er Naudsyn/med allre Al uórn og Kostgiæfne ad hugleida vel/ og vita

vita Greiner og Vitnisburde Heilagrar Ritningar/ vt af huórium þesse Mlis-munur Lógmalsins + Euangelij teken er.

Rom. 10. Moses skrifar vm Lóg-malsins Riettlæte/ Huór sa Madur sem þad giórer hann lifer þar inne/ Enn Christur er Lógmalsins Ender/ óllum þeim sem a hann trua.

Galat. 3. Ef ad Arfleifden yrde fyrer Lógmaled vtuegud / þa verdur hū ecke fyrer Fyrerheited Euangelij giefen/ Enn Gud hefur giefed hana Abraham/ fyrer Fyrerheited/ + ct. Huórnen þa? Er þa Lógmaled j giegn Gudo Fyrer-heite? Fiærre er þui. Þuiad ef þær være þad Lógmal vtgiefed sem lijfgad giæte þa kiæme sannarlega Riettlæte af Lóg-malenu. Enn Lógmaled hefur þad allt jnnelukt vnder Syndenne/ so ad Fyrerhei-ted kiæme fyrer TRVna a Jesū Christū.

Philipp. 3. Alla Hlute helld eg fy-rer skada/ so ad eg avinne Christum/ og j hónum funden verde/ hafande ecke mitt Riettlæte sem kiemur af Lógmalenu/ helldur þad sem kiemur af TRVnne a Christum/ Sem er/ þad Riettlæte huórt

af

af Gude verdur TRVnne til reiknad.

Rom. 4. Ef Arfleifden kiemur fyrer Lögmaled/ þa er TRVen einskis verd og Fyrerheited onytt orded.

Roma. 3. Nu er an Lögmalsins/ þad Guds Riettlæte, sem kiemur fyrer TRVna a Jesum Christum/ fyrer Jesum openbert orded/ til allra/ og yfer alla sem trua/ + ct. Les Cap. rr.

Joh. 1. Lögmaled er giefed fyrer Moysen/ Enn Nad og Sannleike er fyrer Jesum Christum orden. Eingen hefur Gud nockurn tijma sied/ Sa eingieten Sonur sem er j Födursins Skaute/ hañ hefur oss kunngiört þetta.

Hꝟur alla Tiima j fra Vphafe Euangelium predikad vered?

J Kirkiu Guds og hans Christne/ þa hefur j fra vphafe huørtuegge þsse Lærdomur Løgmalsins og Euangelij/ alla tijma hliodad og hliomad/ Og alla Daga þa eru aller Heilager med þessu

einu mote Riettlæter og Sæluholpner
ordner/sem er þyrer Nadarennar Fyrer
heit/ vegna Medalgangarans Jesu
Christi. Act. 15. Vier Truum ad vier
munum þrelsast þyrer Nad Drottens
vors Jesu Christi/ med sama hætte og
vorer Forþedur. Og vm Abraham tal-
ar so Guds Sonur sialfur/ad hañ hafe
med Fögnude þeckt siig. So siñ skrifad
er/ Gen. 15. ✝ 22. J þijnu Sæde sku-
lu allar Þioder verda Blessadar. Abra-
ham trude Gude/ og þad vard hönum
til Riettlætes reiknad. J þennan mæta
eru vorer fyrstu Forelldrar Adam og
Eua fra þeim eilijfa Dauda leyster/ og
af Gude til Nadar aptur tekner/ fyrer
TRVna a þetta Fyrerheita Kuinnuñar
Sæde (Christur) skal sundur meria
Høggormsins Høþud. Þessu Fyrerhei-
te hafa aller Forfedur truad/ og eru so
Saluholpner ordner.

So er og eirnen a mille hins gamla
✝ nyia Testamentis eingen annar Mismu
nur/eñ a mille Lögmalsins ✝ Euangelij/
Þuiad

Þukad nyia Teſtamentum er eckert ann
nad enn Euangelium/ellegar Fyrerheit
Gudlegrar Nadr/Fyrergiefning Syn
danna/Lauſn og Frelſan ꝑaa Daudan
um/ og eilijft Lijf/ vegna Lauſnarans
Jeſu Chriſti/huør ad daen er ꝑyrer vo
rar Synder/ og oſſ til Riettlætis/ eda
vegna vorrar Riettlætingar er af Dau
da vppriſen.

Enn þad gamla Teſtamented/ er
Moyſes Logmal/huort Gud baud Iſ
raels Sonum ad hallda ꝑullkomlega/
loꝑande þeim þar med Lande Cana
ans til eignar/ og ſette þeim veralldleg
an Lagariett/ med eigenlegu Logmæle
⁊ Ceremoniū/Vppa þad ad j þui Lan
de/og a medal þeſſ Folks ſkyllde vard
veitaſt ſa hreine og ſanne Lærdomur vm
Gud/og ſa fyrerheitne Lauſnare Jeſus
Chriſtus ſkyllde þar læta ſig ſia/ a til
ſettum Tijma/ og fullkomna þar ſitt
Embætte ⁊ Offur/J huórs Nafne/og
huórs vegna alleina/ æ og a óllum Tijm
um ſkeinkt og giefen verdur Syndanna
fyrer

fyrergiefning og eilijf Saluhialp/ óllum þeim ed trua.

Þesse Mismunur hins gamla + nyia Testamentis er lioslega vtskyrdur j Pistlenum til Hebreos/ 7. 8. 9. Cap. So + 2. Corinth. 3. Gal. 4. Jerem. 11. 31.

Nu plaga Menn almennelega ad nefna gamla Testamentum Bækur Moyses og Spamannanna/ sem skrifadar eru fyrer Hingadburden. Og nyia Testament kalla þeir Bækur Gudspiallamannanna og Postulanna/ sem epter Christi Vpprisu eru vt geingnar:

Og þetta skal Vngdomuren vel og vandlega hugleida/ad bæde j Spamannanna og Postulanna Bokum eru bader þesser Lærdomar/ hins gamla og nyia Testamentis inne folgner/sem er LAVGMALED + EVANGELJVM/ So sem og aller truer Predikarar hafa a óllum tijmum/og med sama mote kient og teked þessar tuær hófud Predikaner/ Jdranena vt af Lógmalenu/ Enn fyrergiefning Syndanna af Euangelio.

Chemnicius.

Huad

Hvad er Euangelium.

Spamennerner hafa giefed Predik-un hins nyia Testamentis eitt sierlegt Nafn/ hvört ad vr Grisku Mꝏle er ko med/ og er nu almennelega tijdkad/ so ad Menn kalla þad EVANGELIVM Þad er so mijked sem good og gledeleg Tijdinde/fagnadar Bodskapur. Og þt-ta Ordkorn EVANGELIVM verdur stundum almennelega brukad j þan ma-ta/ad þad merker giörnalla Suman ꝛ Innehalld Lærdoms þss sem Folke hins nyia Testamentis ꝏtte ad kiennast. Mar. 1. 16. Luc. 9. Act. 20. Rom. 1. ꝛ ct. Alijka so sem þetta Ord Lögmꝏl merk er opt allan Lærdom Guddomlegs Ord-ds. Esa. 2. Psalm. 19. Rom. 8. Og epter þessū Skilninge þa er su Generalis definitio riett/ Ad Euangelium sie ein Predikun Idranarennar og þyrer giefningar Syndanna/þuiad j þessare Nøþudgrein jnnebindur Christur allan Lærdom. Luc. 24. Actor. 20. Item. Med þui ad Nadarennar Predikun og Syndanna fyrergiefning eiga ecke ad til

seigiast

seigiast nie framsetiast fyrer þa stolltu Phariseara + Verkheilaga / eda fyrer þa Jdranarlausu / Helldur fyrer þa sem Syndanna jdrast af Hiarta / Og m3 þui ad þar hlytur ad koma til Huggun Hei lags Euangelij / ef ad Jdranen skal ecke verda Aurvænting / helldur Angurtrege til Sæluhialpar. 2. Cor. 7. Item / M3 þui / ad þeir sem Euangelio ecke trua / hafa ecke annars ad vænta enn eilijfrar Fyrerdæmningar. Marc. 16. Johañ. 3. 2. Tessalon. 1: Þa er talad j þa Meining / ad Euangelium sie ein Predikun Jdranar og fyrergiefningar Syndanna / Þuiad Euangeliũ vtleggur og vtskyrer liosiega nockrar Greiner þess Lærdoms vm Jdranena / sem vr Lögmalenu eru teknar.

Enn þegar Madur talar vm Euangelium In specie, & propriè, huórnen Lögmaled eige sundur ad greina fra Euangelio / so ad huórt fyrer sig hafe + hallde sinne Verkan og eigenlegu Embætte / Sem er / ad Lögmaled sie Ministerium Syndareñar / Reidennar / Daudans og Fyrerdæmningarennar / Rom. 3. 4.

2. Cor: 3. Enn Euangelium sie Ministerium Pionustugiörd Riettlætesins/ Nadarinnar/ Lijfs og Saluhialpar/ 1. Corinth. 2. Actor. 13. og 14.
Pa er Euangelium(eigenlega og riettlega ad tala)ein Predikun edur Lærdomur/ vm Herrans Christi Persónu og hans Embætte/sem er/ Huørsu ad hann j þyrstu er j dasamlegu Rade Guddomlegrar Prenningar ,vtualen z skickadr/ til þess ad vera vor Medalgangare Arnadr Madr/ Forlijkare z Saluhialpare

Par næst/ Huørsu ad hann er Madr orden/ þa Vppfylling Tijmans var komen/og hefur fullkomnad med øllu þad Verk Endurlausnarennar og Forlijkunarennar/ fyrer sijna Hlydne/Pijnu og Dauda/huar med og huar fyrer Riettlæted og eilijft Lijf er afrekad og vtuegad oss til Handa.

J þridia mata/ hefur Euangelium inne ad hallda/ecke alleinasta Historiuna vt af Christo/helldur og eirnen nad
ugleg

ugleg Huggunarfull Fyrerheit/ ad Gud hann vilie vera Nadugur Myskunsam-ur øllum ørmum Syndørum sem Idran giøra/og fyrergiefa þeim Syndernar/ og gióra þa lausa og liduga fra makle-gū vrskurdar Dome eilijfrar Fyrerdæm-ningar/gióra þa sier ad Bórnum + erfin-gium Lijfsins + eilijfrar Sæluhialpar/ vt af skiærre Nad og Myskun/fyrer vt-an alla þeirra Forþienustu + Tilverkan/ alleina vegna Hlydne/ Pijnu og Dauda Christi/og hans Forþienustu saker/ so framt sem þeir innfalla og flyia til hūs med sannre TRV/og vilia þetta þigg-ia/og med riettu trunadar Trauste til syn medtaka.

Er Euangelium nyr Lærdom-ur. Og hefur Christur hann fyrstur vpþyriad og hans Postular?

Nei/ Þviad so sem TRVen er eín + hin sama bæde vor/og so Forfedranna. 2. Corint. 5. So er + eitt Euangelium. Rom. 1. Joh. 8. 1. Petr. 1. Act. 10. Og þennan Lærdom hefur Gud strax ep

ter Falled openberad/+ optsinnis þar epter repeterad/og lated boda og predika vm allan giöruallan Tijma þins gamla Testamentis. Enn þesse er alleina Mismunuren/ J þui gamla Testamentenu var þad Fyrerheit/ ad Christus skyllde koma/og endurleysa Mannkyned. Enn j þui nyia Testamentenu er þad Euangelium edur Bodskapur/ad Christur sie komen og hafe Endurlausnarennar Verk fullkomnad. Rom. 1. Og so sim vier verdum riettlæter og Saluholpner fyrer TRVna a þann Messiam sim kom en er/so hafa þeir og orded Saluholpner fyrer TRVna a þan sem koma skyllde. Rom. 4. Act. 10. 15. Apoca. 13.

Verdur þa Løgmæled aflagt og med øllu afteked fyrer Euangelium?

Þar er langt fra/ seiger S. Pall. Rom. 3. Helldur verdur Lögmæled fyrer Euangelium styrkt og stadfest. Og Christus seiger. Matth. 5. Pier skulud

ecke meina/ad eg sie komen Løgmaaled vpp ad leysa/helldur ad vppfylla.

Nu er ad sia/ad Løgmaaled og

Euangeliū sie huørt ødru a mote/Þui ad Lógmaled seiger/ad Gud reidest þim̃ Syndugu/Enn Euangelium seiger/ad Gud sie þeim Syndugu myskunsamur. Item/ Lógmaaled seiger/ad Gud vilie straffa Syndena/og fordæma þa Syndugu/Enn Euangelium seiger/ad Gud vilie fyrergiefa Syndena/ og giöra þa Syndugu Saaluholpna. Lógmaaled seiger/ad Gud vilie vera Myskunsamur/og giefa Lijf og Saaluhialp ef ad Lógmaaled verdur fullkomlega vppfyllt/ Enn Euangelium seiger/ad Gud vilie vera Myskunsamur/og giefa Lijf og Saaluhialp/aan allra vorra Verka/ Verduglecka og Forþienustu. Hier er ad sia/ad Lógmaaled og Euangelium sie huórt a mote ödru/so ad þad eina nidur brytur þad aññad?

Þetta hlýtur vel og vandlega ad verda vtskyrt og skilianlega forklarad/ Þuiad hier inne er falen + folgen Grundvöllur þess rietta Skilnings a Euangelio. Og hier liggur stor Magt a/ ad Menn legge af/og hafe ecke sier j Hiörtum hiegomlegar Heimskra Maña Þank-

aner/ Sem eru þessar/ Ad Gud lꝍte ad eins j Lógmꝍle so sem hann sie reidur Syndonum/ Enn j Evangelio hafe hañ annad Sinne feinged/ og þa fyrre Mein⸗ing aptur teked/ og Lógmꝍled so leyst ꝛ afteked/ ad þad sem Lógmꝍled talar ꝛ dꝍmer vm Syndena/ þad gillde nu ecke meir/ og hafe óngua Naagt nu framar/ So sem ad Evangelij Meining ꝛ Skil⸗ningur vꝍre þesse/ Ad Gud akte ecke Syndena/ hate hana ecke/ nie Andstygd til hennar hafe/ Helldur elske hana og hafe Giedþeckne a henne/ med þui ad hann vill giefa þeim Ogudlegu fyrer Syndernar eilijft Lijf.

Soddan Þvꝛaner eru Ogudlegar ꝛ ranger/ Ja ad vijsu/ ein Gudlastan/ Þui ad Lógmꝍled er eilijfur ovmbreytanleg vr Vilie Guds/ a huórium Evangelium giórer óngua Breytne/ eingen Vmskipte/ helldur styrker hann og stadfester/ so ad þesse REGVLA hun er og blijfur sónn og ofrigdanleg. Ef Lógmꝍled verdur ecke vppfyllt/ og verde þui ei fullnꝍgia giórd/ Þa kann Gud ecke/ og vill ecke

vera nøckrum Syndara Nadugur og Myskunsamur. Matth. 5. Rom. 8. * 10. Galat. 4.

Nu er oss omøgulegt Løgmaled ed vpp ad pylla/ edur þui pullnægiu ad gióra/ hvórnen kunnum vier þa ad verda Riettlater og Sælu holpner?

Af oss til sialfum þa hliotum vier ad vera eilijflega fordæmder og glatad er/ þui Gud vill ecke ad þar skule vera minste Punctur Lógmalsins/ sem ecke verde vpfylldur. Matth. 5. Enn vier formeigum ecke ad veita Lógmalenu þessa vpfylling: Rom: 8. Þar fyrer hefur Gud/ j sijnu heimuglegu Guddoms Rade funded vppa þetta Rad/ so oss yrde vid hialpad/ Sem er/ Ad hans Sonur skyllde taka a sig Manndomlega Natturu/ vort Holld og Blod/ ecke til þess ad hann skyllde vpleysa edur aptaka Logmaled/ so sem ad Gud skyllde ecke hirda vm Syndena pramar meir/ z

ecke heimta/nie krepia nockrar Logmaal sins Vppfyllingar/Helldur ad hans So nur skyllde vera Logmaalenu vndergiefen/ og veita Logmaalenu þa Vppfylling sem Guds Logmaal heimte z vtkrefde/z vill ad ecke nidurfalle nie bregdest. En þta er oss omögulegt ad fullkomna eda veita/Þar fyrer er Guds Son settur til ad veita Lögmaalenu þessa fullkomna Hlydne vorra vegna/og bitala og borga fyrer oss/og oss ad vtuega og forþiena þ/ ad fyrer hans Vpfylling Lögmaalsins/ Hlydne/Bitaling/þa mætte Gud verda Nadugur og Myskunsamur þeim Syndugu/med þui ad Lögmaalenu z Lögmaal sins Riettlæte er fullnægia giörd af sialfum Christo.

J þennan mata burt tekur Euangelium ecke Lögmaaled/Helldur vÿsar oss til/ huörsu ad Christus hefur þad sama fyrer oss noglega og rÿkuglega vpfyllt. Rom. 8. 2. Cor. 5. Esa. 53. Gal. 4.

Huad hialpar mier þad/ eda huad kiemur þad vid mig/ þo eirn añar

hafe

hafe Lögmæled vpfyllt/ Med þui ad Lögmæled asakar mig og klagar/ Og huórnen kann eins Mans Fullnádargiörd og Bitalingur vera nog fyrer alla Menn j Heimenum?

Christur er vndergiefen vnder Lögmæled/ og er orden Synd + Bólvan/ ecke sinnar Persónu vegna/ Helldur fyrer oss. Galat. 3. og 4. 2. Corinth. 4. Og þetta sama er j Rade Guds af hans Myskunsamlegre Gied þeckne/ oss til En durlausnar so asett og skickad. Ephe. 1. Ad eirn skyllde deyia fyrer alla: 2. Corinth. 5. Þui Gud hefur lagt vppa hann allar vorar Synder. Esa. 53. Og med þui ad þesse Persona er ecke einfall dur Madur/ helldur bæde Gud + Madur/ þar fyrer þa er Endurlausnen so rijkugleg og kröptug/ ad hun er nogleg Forlijkun fyrer allar Veralldarennar Synder. 1. Joh. 1. Og med þui ad Christur hann fullkomnade þessa Forlijkun og Endurlausn j voru Holldе/ þa höfum vier þar af þa allra stærstu Huggun. Rom. 8.

Huørnen seiger þa Ritningen/ Ad vier verdum Riettlæter og Sælu-holpner/ fyrer eckert/ vt af skiærre Nad/ eþ Christum kostade þetta so dyrt/ sem er hans Blod og Dauda.

So mijked sem oss vidkiemur og a-hrærer/ þa er þad ecke annad enn skiær Nad og Myskun/ an allra vorra Verka/ allrar Forþienustu/ Bitalings og Full-nægiu giördar/ Enn þad Frelsaran Christum ahrærer/ þa er þad og heiter End-urlausn/ Forþienan/ Fullnadar Boot og Bitalingur. Rom. 3. 1. Corinth: 6: 1. Pet. 1. 1. Timoth. 2: Act. 20.

Huilijka Fullnægiu Boot og Bitaling heimter Lögmæled/ huøria Christus hlaut fyrer oss ad giöra og fullkomna?

Fyrst heimter Lögmæled ad oss/ eina Heilaga/ hreina/ fullkomna Hlydne/ hana hefur Christur veitt Lögmælenu vorra vegna. Rom. 5. Hebre. 10.

Þar næst krefur Lögmæled þess/ ad

þar

þar verde giörd fullnadar Boot fyrer Syndernar/ Ad med Pijnu og Straffe verde Guds Reide og Riettlæte Fullnadar Boot veitt og giörd. Og þad sama hefur Christur med Pijnu sinne + Dauda vorra vegna vtriett og fullkomnad. 1. Cor. 5. Gal. 3. Esa. 53. + ct. Og mz þessum hætte hefur Christur þetta fyrer oss vtuegad og afrekad/ ad vier fyrer hans Endurlausn/ vt af Nad og Myskun an allra Verka og Forþienustu verdum Riettlater. Rom. 3.

Siotta.

Siötta Høfudgrein/

Af Holldgan/

Pijnu og Dauda/ Vpriſu og Vpſtigning Guds Sonar vors Lauſnara Jeſu Christi/ huar vm Euangelium talar.

VRVnduollur og Vpſpretta alls vors Nialprædis og Saaluhialpar/og þad haleitaſta og daſamlegaſta Guds Verk Nùs Nugleiding j eilijfu Lijfe vera mun hin hellſta / og þo oranſakanleg Viſka og Speke/ þa er ſu heilſuſamlega Hollgan Guds Sonar vors Drottens og Lauſnara Jeſu Christi/huør ad er ſannur Vitnisburdur þeirrar ſtoru ovmrædelegu Guds Elſku og Myſkunar til vor aumra ſyndugra Manna/þad hann ecke alleinaſta j fyrſtu hefur ſkapad oſſ epter ſinne Mynd/og ſkrytt og prydt med ſinne

sinne Gudlegre Visku / Kiettlæte / og all⸗
skyns Dygdum og Mannkostum / Helldo⸗
ur + eirneigen / þa vier fyrer Fall + Synd
vorra fyrstu Forelldra hǿfdum þessar
haleitar Gæfur mist / og vorum fallner
j Synd og eilijfan Dauda / Þa villde hu̅
ecke læta oss þar inne fordiarfast / Helld⸗
ur ad vier fyrer hans eingieten Son / hu⸗
ǿr ed vorrar Sæluhialpar vegna er ord⸗
en Madur / og Fornog Offur / skylldum
verda endurleyster / og komast aptur til
þeirrar fyrstu Dyrdar / + eilijfs Lijfs.

Huiad med þui / þetta er eilijfur O⸗
umbreytelegur Vilie Guddomlegs Riett
lætis / ad aller Einglar / aller Menn sie
annad huørt fullkomlega hlydugier Gu
de Skapara sijnum og liþe algiørlega
epter hans Løgmæle / æn allra Synda /
Ellegar lijde magleg Giølld / z bitale þy
rer sijna Ohlydne / Þa hefde allt Man̄⸗
legt Kyn / sem j Syndena falled var / ei⸗
lijflega orded fordæmt og glatad / Ef ad
Sonur Guds vt af storre Nad og Myskun
un hefde ecke myskunad sig yfer oss / og
beded sinn eilijfa Fǿdur fyrer oss / og bod

ed

ed sig sialfan til/ ad giöra fullnægiu Gu
ds Riettlæte/ z vppa sig ad taka/ z bera
maklegt Straff og Refsing Syndanna.
Og fyrer slijka dasamlega Vægd og
Lnan Guds stranga Riettlætis/ vt af
storre Nad z Myskū var so asett z beslu
tad j haleita Guddomsins Rade/ ad su
önnur Personan/ pad eilijfa Ord z So
nur Guds skyllde verda Holld/ pad er/
Hann skyllde taka vppa sig Manndom-
lega Natturu/ og hana vid sijna Gud-
domlega Natturu eilijflega og oraskan-
lega samteingia/ j eirne Persónu/ z hana
so innplanta j sijna Guddomlega Natt-
uru/ ad hun yrde Hluttakare hans Gud-
domlegs Vijsdoms/ Riettlætis/ Dyrdar
og Vegsemdar allrar/ Og ad hann med
sinne Manndomlegre Natturu/ og fyrer
hana skyllde vtrietta höndla og verka/
allt pad sem Pörf og Naudsyn var/ til
Forlijkunar vorra Synda/ og ad ödlast
aptur Riettlæted z eilijfa Saluhialp.

Huar pyrer vrdu tuær Natturur/ su Guddomlega z Holldlega/ ad verda sámteingdar j Medalgangs aranum Christo?

Med þui ad Mannkyned hafde synd gad/ þa villde Guds Riettlæte/ ad ein Manneskia skyllde giöra fullnadar Boot þar fyrer/ og deyia. Nu vppa þad ad Sonur Guds Jesus Christus kynne ad lijd da Pijnu og Dauda fyrer oss/ og fullnad ar Nægiu ad giöra Guds Riettlæte/ ver da Forn og Offur/ og lijda eins Straff z jafn þunga Refsing sem/ vier med vo rum Syndum höfum forþient og verd skulldad/ Þa hefur hann hier a Jördun ne og fierdeilis j sinne Pijsl og Pijnu ecke læted sia og merkia sijna Guddomlega Dyrd og Maiestat/ helldur lijtelæckad sig/ z hefur teked a sig Veykleik aumrar Mannlegrar Natturu/ Hrygd z Mædu/ Hungur og Þosta/ þo an Syndar / so ad hann mætte deyia/ So sem þar sten or j Pistlennm til Hebreos/ Hann er Hollds z Blods Hluttakare orden/ vppa þad/ ad hann pyrer Daudan tæke Mak

tena fra þm sm̄ valld hafde a Daudan um(þad er Dioflenum)og leyste þa sm̄ alla æfe hlutu fyrer Ogn Daudans j Þrælkan ad vera/ Hebr. 2. Vier hoff̄ ecke þann Byskup sem ecke kann ad sampijnast vorum Breyskleika/ helldur þann sem freistadur er a allan Hatt/ lijka so sem vier/ þo an Synda:

Nu vppa þad/ad þesse vor Byskup og hæste Kiennemadur/ Medalgangare ꝛ Forlijkare kynne. ad gióra fulla og noglegan Bitaling fyrer vorar Synder/ og bera þa þungu Byrde Guds hrædelegrar Reide/ yferuinna Syndena og Daudan/ og ganga jnn i þad Allra Helgasta ꝛ heimuglega Rad Guddomlegrar Maiestatis Tijgnar/og bidia þar fyrer oss/ og heyra vorar Bæner og Anduarpaner/ hialpa oss j öllum Naudum ꝛ Motgange/og gefa oss Heilagan Anda/ og veita oss aptur eilijft Riettlæte og Lijf. Þa hlaut hann ad vera/ ecke alleinasta Madur/ Helldur og eirnen sannur natturlegur Gud: Og med þui ad Messias

var j

var j öndverdu sköpud / og fieck Lijf og Lios * sama Guds Mynd / fyrer ORDED sem er Guds Sonur / eigen Mynd þess eilijfa Födurs (Johñ. 1.) þa hefur Guds Viska og Vijsdomur so til sett * skickad / ad þad sama ORD sem er Sonur þess eilijfa Födurs / fyrer huörn vier erum j fyrstu skapader / yrde vor Broder Medalgangare og Frelsare / og ad hañ skylde endurnyia j oss Guds Mynd og Lijking / og giefa oss aptur eilijft Lios og Lijf.

Þessar Saker vel og vandlega / og med audmykt ad yferuega og hugleida / Huar fyrer Guds Son: er Nad: orden / * huörnen ad tuær Natturur / Guddomleg og Manndomleg / eru dasamlega samteingdar j Personu Herrans Jesu Christi / Og ad vita huörier ad eru þeir Velgiörningar sem Guds Sonur hefur veitt oss med sinne Hollbgan / Pijnu og Dauda / sem ér / Fyrergiefning Syndaña Forlijkan vid Gud / Goodur Samuisk unnar Fridur og Fögnudur j Gude / Rietlæted og eilijf Sæluhialp / og alla þessa Velgiörninga med þacklætu Hiar

ka ad medkienna / og þa med TRVune til ſijn ad medtaka / og hugga ſig ꝛ hall da ſier þar vid j ællre Neyd og ỏllum Motgange/ þad ſama er myklu nytſam legra til ad þeckia Guds Son vorn Lauſnara og Frelſara Jeſum Chriſtū riette lega / og til ſannrar Gudrækne/ helldur enn gagnlauſar foruitnis Spurningar margra ſierklokra / bæde fyrr meir / ꝛ ſo nu a vorum Dỏgum.

Hier vm talar ſo Doct. Lutherus/ Ach Herra Gud (ſeiger hann) vm ſoddan hialpſamlega huggunarſamlega Grein ættu Meñ ecke ad præta nie diſputera/ ecke efaſamer edur oviſſer vera / Helldur med riettre TRV ſafnan fagnande og glader ſyngia / kueda / lofa Gud / og Packer giỏra Gude Fỏdur fyrer ſoddan ovmrædelega Nad og Myſkū/ad hann liet ſinn Elſkulega Son verda Mañ oſſ lijkan / og vorn Brodur. Enn Sathan huad giỏrer hn̄? Hann vppuekur Stollt og ærugyrug okyrr Hiỏrtu/ þeirra ſem ſoddan Huggunar Trauſt og Saluhial par Fỏgnud med onytſamlegum Prætū ꝛ Diſputationibus hindra ꝛ fordiarfa/

Huad Gud nade og Betre.

Þar fyrer skulu Prestar og Predikarar/ j þessare Hófudgrein christelegs Lærdoms/ bid einfalldlegasta taka sier fyrer Hendur þann annan Part vorrar christelegrar TRVar / og vtskyra sierhuória Grein af Christo epter adra/ og til sierhuórrar leida Vitnisburde og Historiu Heilagrar Ritningar/Og einkanlega og med allre Dygd og Kostgiæfne þad ad vt leggia og skyra/ so adrer lære ad færa sier þetta j Nyt/ j sannre Jdran til Guds/j Krosse og Motgange/j Daudans Neyd og Angist.

Eg true a Jesum Christum hans eingieten Son vorn Drottenn. Joh. 1. 3. Psalm. 2. Jerem. 23. 33. Cap.

Sa sem gieten er af Heiløgum Anda/ fæddur af Mariu Meyiu. Luc. 1. 2. Cap. Matth. 1. 2. Esa. 7. Rom. 1. Genes. 3. Gala. 4. Mich. 5. Cap.

Pijndur vnder Pontio Pilato/Krossfestur/Daen z Grafen. Matth. 26. 27. ꝛc. Act. 2. Philip. 2. Ebre. 2. 6. 9. 10. Esaie. 53. Daniel. 9. Cap.

Nidurstijgen til Heluijta / A þridia Deige reis hann vpp þra Daudum. Act. 2. Cap. Matth. 28. 1. Cor. 15. 1. Pet 3. Cap.

Vpp stie hann til Himna / sitiande til hægre Handar Guds Fødurs Almættugs. Act. 1. Luc. 24. Ephe. 1. Philipp. 3. Cap.

Þadan mun hann koma ad dæma Lifendur og Dauda. Matth. 25. Luc. 21. Eccles. 12. Apo. 19. 20. 21.

Huad er Holldgan Guds Sonar?

Eda so.

Huør er Riett og Christeleg Vnderstada og Skilningur þessarar Mals greinar. Joha. 1. Cap.

Orded vard Holld / og bygde med oss.

Audsuar?

Su önnur Guddomsins Persona / þ tilþÿsa ORD / sem er eingieten Guds Sonur

nur/hann er Madur orden/edur so/ Hñ hefur Mañlega Nætturu/ Lÿkama og Sæl(Huiad Holld nefnest hier giörvallur Maduren/ hafande Sæl ⁊ Lÿkama/ einn verande þo veykur ⁊ daudlegur)teked a sig af Jomfru Mariu/⁊ bygger j þre medtekenne manndomlegre Natturu/ so sem j sijnu Mustere/Ecke so sem mz ödrum Heilögum/j huörium hann allei nasta verkar sijn Verk/og ef þeir syndga og falla/þa skilst hann fra þeim aptur/ Helldur so. Sæl og Lijk þessa Ords ed ur Guds Sonar/ er hans eigen Sæl ⁊ Lijkame/ og er med hönum einasta ein osundurgreinanleg Persona og einn Christus/ J þann mæta/ad Guddomleg Nattura er ecke vmskipt j Mañdom lega Natturu/ ecke helldur Manndomleg Nattura/ vmskipt j Guddomlega/ Helldur hafa þær bædar Natturur/ su eilijfa Guddomlega/og Manndomlega Natturan/huør þyrer sig sijna Art/Ed le og Eigenleika omeingad/ og ecke til samans blandad/ Og eru þo ecke tuær

adskilianlegar Personur/ helldur einasta ein oadskilianleg Persona/ j huörre ad su Guddomlega Natturan/giörer Mañ domlega Natturu sier ad eigen Sæl og Lijkama/ + hefur med henne allan sam eigenlegan Krapt + alla Verkan/ Þo so/ ad huör Natturan fyrer sig hefur sijna eigenlega Art og Edle/til ad verka þad edur þad. Alijka sem Sælen er vid Lij kaman Personulega sambunden og hef ur Þo med Lijkamanum sameigenlegar Giörder og Verkaner/ Þuiad þessa Ep terlijking hafa nær aller Christeleger Ki ennefedur haft og brwkad j Vtskyringu þessa Heimuglega Dasamlega Leynd ardoms.

Þesse Lærdomur vm Personulega Eining Guddomlegrar og Mannlegrar Natturu j Christo/skal so hid einfalld legasta + liosleg asta vid Magt halldast/ so sem hann er j Guds Orde fullkomle ga openberadur/ og sijdan þar epter af Kiennefedrum christelegrar Kirkiu/ j moti marghættudum Villumönnum san narlega vtskyrdur og lagdur. So sem ad stendur j Symbolo Niceno. Item/j

Symbo-

Symbolo Athanasi / og vijdar annar stadar / þar Kiennefedur Guds Christne hafa hafa fra Concilia edr Storþing.

Huør er Mismunur a mille Christum z Johañem Skijrara/eda annarra Heilagra Manna?

Sa Mismunur er þa(l)en j fiorum Greinum:

Sa fyrste kiemr af Personõnũ til / Þuiad j Christo Bygger Guddomuren / ecke so sem med õdrum Heilõgum Mõñum / alleina Effectiuè & separabiliter / þar Gud verkar j þeim / og vijkur fra þeim aptur / Helldur Byr Guddomuren med Christo / Hollldlega / Lijkamlega / so sem S. Pall talar. Coloss: 2. So ad Sonur Guds + Manndomleg Nattura er ein oadskilianleg Persona / eins og Salen + Lijkamen er eirn Madur.

Sa annar Mismunur ahrærer Embætte huorra tueggia / Þuiad Christur hann er alleina sa Lausnare / Frelsare / sem med sinne Forþienustu + ærnan stillt hefur Reide Guds / og off hefur frelsad

 fra

fra Synd og Dauda / og aptur giefed Riettlæte og eilijft Lijf. Enn Heilager Menn þeir eru ecke Endurlausnarar / helldur alleinasta Þienarar Ordsins / fyrer huört Christur hann lætur Mönnum Boda sijna Velgiörninga / og giefur þĩ þa og veiter.

Sa þridie Mismunur er Verkanna og Kraptanna / Þuiad Christur hann er kröptugur fyrer Orded / af sialfs sijns Magt / vpplyser Hiörtun med sannre Kynningu Guds / giefur Heilagan Anda / Endurnytt giörer Hiartad med eilijfu Riettlæte og Lijfe. Enn Johañes Skijr are og adrer Heilager þeir eru kröftugier ecke af sialfe þeirra Magt / helldur alleina Þienarar Ordsins + Sacramentaña

J fiorda mata / Christur hañ er full komlega Riettlætur og Heilagur / an allra Misuerka og Synda (2. Corint. 5. 1. Pet. 3.) Enn aller Heilager eru Synduger: 1. Joh. 1. Og Bidia vm fyrergiefning Syndanna fyrer Christum / Psalm. 32.

Huad

Huad er Ptina og Dauđe/ edur Þorlÿkunar Offur Herrans Christi?

Friđþægingar edr Forlÿkunar Offur Christi/er su lÿtelæta audmiuka Hlydne Guds Sonar/ vid eilÿfan Gud Födur /j sinne allra beiskustu Kuöl og Pÿnu og saklausum Dauda/ huar med hann hefur stillt og stöduad þa riettu og ströngu Reide Guds j giegn vorum Syndum og hefur komed oss j Vinættu vid Gud/ vtuegad og afrekad oss Fyrergiefning Syndanna/ Riettlæte + eilÿft Lÿf/ Heb. 5. 7. 9. 10. Phil. 2. Esa: 53. Cap. Johañ. 1. Cap.

Enn j Pÿnunne Herrans Christi / þa eiga Menn ecke alleinasta hugleida Særen/og Kuölena hans Lÿkama/ þa hñ var Hwdstryktur/a Krossen negldur / og daen/ Helldur myklu framar alÿta og hugleida þa storu Kuöl og Pÿnu Sælarennar/ þar hann bar þa ströngu og grim̃u Guds Reide j giegn allra Mañа Syndum/vm huörka ovmrædelega Pÿnu/Kuöl og Angist nöckud stendur skrif-

ad j Psalmönum/ 38. 69. 22.
Vt aþ Vpprisunne Christi skal Hisz torian hvörium Manne kunnug vera/ hia Gudspialla mönnonum/og Lærdo- muren vm Gagn og Nytseme og Verk- an Vpprisunnar/ Hia Pæle Postula. 1. Corinth. 15. Coloss. 2.

Vppstigning Herrans Christi til Himna er þad/ ad hann epter sijna Vp- risu hefur fra sier lagt allan Jardnesk- an og Daudlegan Holldsins Veykleika/ er jñ geingen j þad eilijfa Himneska Lijf Og er med sijnum Lijkama sannarlega vpphafen fra Jördunne til Himens/ so ad hann er ecke þadan j fra sijdan syne- legur nie þreifanlegur hier a Jördunne/ til þess hann kiemur aptur til ad dæma Lifendur og Dauda/ Helldur situr hann nu j Himneskre Gudlegre Maiestatis Dy rd/ til Guds Almattugs Födurs hægre Handar/ er Herra yfer öllum Skiepn- um/og Höfud sinnar Christne/ styrer og stiornar a Himne og a Jördu nalægur einkannlega sinne Christne/ saman safnar henne/og hana vardveiter fyrer Prediku- nar Embætted/ og er hennar ærnadar

Madur

Madur hia sijnum Himneska Födur/ Giefur henē sinn Heilaga Anda/Verndar hana fyrer Dioflenum og öllum hennar Ovinum/huggar hana j öllum Motgang e og Hörmungum mitt j Daudanum/ og leider hana med sier jnn j had Himneska Rijke/til eilijfs Lijfs/ Fagnadar og Saluhialpar.

Eph. 4. Hann er vpfaren j Hæderenar/ og hefur Herfanged herteked/ og Mönnum Gafur giefed/Postula/ Propheta/Hirdara/Lærefedur/so vier all er komum til einrar TRVar og Kynningar Guds Sonar·

Ebre. 9. Christur er j Himenen sial fur jnngeingen/ad birtast nu vorra vegna fyrer Auglite Guds.

Hebre. 5. Med hui vier höfum mektugan Byskup/ Jesum Son Guds/ sem til Himens er faren/ Pa latum oss fram̄ ganga fyrer Stol Nadarennar/ alldiarfiega/ So ad vier ödlust Myskun og finnum Nad a peim Tijma/ ꝛc.

Johan̄. 14. J Hwse mijns Födurs eru margar Vister/Jeg fer vndan ad tilreida ydur Stad/ ꝛc. Og eg vil koma

ma aptur og taka ydur til miñ.

Pessar Greiner og adrar fleire/ vm Velgiórninga Krapt og Verkan Vpstign-ingarennar/ Konglega Stiorn/ Prestlegt Embætte og Kiennemans skap Christi/ skulum vier jduglega og vandlega hyxa og hugleida/ og j óllum Sorgum Neyd vm og Motgange hugga oss þar vid/ hyxa og astunda ecke a medan vier hier lifum/ vppa Jardneska Forgeingelega Hlute/ Rijkdom/ Nletord/ Makt + Hei dur/ sem Heimuren vmgeingst med + ki-eppest epter/ Hélldur stunda vppa Guds Rijke/ og þad sæla eilijfa Lijf med Chri-sto j Himerijke. Coloss. 3. Eru þier nu vpp aptur risner med Christo / þa leited þess sem þar er vppe/ Þar ed Christur situr til Guds hægre Handar/ stunded a þad sem þar vppe er/ enn ecke a þad siñ a Jórdunne er.

Quad þad er/ ad sitia til Guds hæg-re Handar/ þad vtskyrer S. Pall. 1. Corinth. 15. Christur mun rijkia/ þan-gad til ad hann leggur alla sijna Ovine sier vnder Fætur. Og Eph. 1. Gud he fur sett hann til sinnar hægre Handar a Himnum

Himnum/yfer allan Höfdingskap/Valld stiett/Magt/Herradom/ og allt huad nefnast ma/ ecke alleinasta j þessum Hei me/ helldur og eirnen okomnū/ og alla Hlute hefur Gud hönum vnder Fætur lagt/ r sette hann Höfud Safnadarens/ yfer allt/ huör ad er hans Lijkame/eink um Fylling hans sem allt j öllum vpp fyller. Hebre. 8. Vier höfum þā Bysk up/sem situr til hægre Handar Tignar einnar a Himnum/og Tialldbudarennar og Helgedomsins Handuerks Madur er. Eph. 2. Þar fyrer hefur Gud vpphaf ed hann/og hefur giefed hönum eitt Na fn/þad sem er yfer öllum Nöfnum/ ad j Nafne Jesu skulu sig beygia öll Knie/ a Himnum og a Jördunne/ og vnder Jördunne/og allar Tungur skulu vidur kienna/ad Jesus Christus sie Drotten/til Dyrdar Guds Födurs.

Huørier eru þeir hellstu Vel- giørningar Guds Sonar/vors Lausnara Jesu Christi/sem hann hefur oss veitt med sinne Holldgan/Pijnu/Dauda/Vpprisu og Vppstigningu til Himens?

Enn

Enn þo ad Velgiörningar Christi sie otelianleger/ovmrædeleger/Pa meiga þo þeir allra stæstu og hellstu j tiu Titlum eda Greinū epter reettre skickan fram talder og setter verda / til hvörra ad Lesaren kann ad leyda þær sierlegustu Mals greiner Euangelij vt af Psalmum/Spamönnonum/Gudspiallamönnum/og Pistlonum.

I Fyrst er Endurlausn Mannlegs Kyns j fra Syndenne/Guds Reide/Bölvan Lögmalsins/Vallde Dioffulsins/og j fra eilyfum Dauda + Fyrerdæmningu Matt. 20. 1. Pet. 1. Hebre. 9. Eph. 1. Col. 1. Psalm. 30. 130. Esa. 41. 43. 44. 47. 48. 51. 52. 60. + ct.

II Riettlæting þess auma Syndara/ fyrer Gude/Pad er/Fyrergiefning Synd anna/og Fridur og Forlykan vid Gud Rom. 3. 4. 5. Ephe. 1. Coloss. 1. Matth. 26. Cap.

III Giøf og Beiting hins Helga Anda/ hvar med vier verdum Guddoms legrar Natturu Hluttakarar. Gala. 3. Johañ. 16. 2. Pet. 1.

IIII Endurnyung vors Skilnings/ Hiartans/ Vilians/ j huørium ad Tilbyneiging og Girnden su Syndsamlega verdur nidur kiæfd og Deydd/ eñ þar j stad en kiemur og vpbyriast nytt Lios/ Riettlæte/ og Lijf.

V Kroptug Huggun j øllum Sorgum Neydum og Motgange. Joh. 14. 15. 16. Cap.

VI Vardueisla Predikunar Enbættesins/ og Sending trurra dygdugra Guds Ords Þienara og Lærefedra. Ephes. 4. Cap.

VII Verndan og Vardueisla christelegrar Kirkiu j mote Dióflenum/ hennar Offoknórum og Villu Mónnum. Johañ. 10: Cap.

VIII Sigur og Yfervinning/ og Nidurbrot Diófulsins Rijkis/ Syndarennar og Daudans: Ebre. 2. Coloss. 2. 1. Corinth. 15.

IX Vpprisan fra Daudum. 1. Corinth. 15. Cap:

X Lijf og eilijf Sæluhialp/ þegar Gud endelega frelsar oss fra øllum Veykleika

leika/ Sorg og Harmkuælum/ z daſam-
lega fylla öſſ med ſijnu Guddomlega Lk-
oſe/ Viſku/ fullkomlegu Riettlæte/ Fri-
de og Fögnude/ og er ſialfur allt j öll
um. Johan. 3. 1. Corinth.
15. Cap.

VII Høfud Grein.

Vm Rietlæting

TRVarennar.

HVørnen kann Madur ad
fa og ödlaſt Syndanna Fy-
rergiefning/ og alla adra Velgiö-
rninga/ ſem Jeſus Chriſtus hef-
ur öſſ vtuegad med ſinne Holld-
gan/ Pijnu og Dauda?

Andſuar? Þegar Madur ſnyr ſier til
Guds med aluarlegre ſannre Jdran/ þa
fær hann fyrergiefning Syndanna og ei-
lijfa Sæluhialp/ Alleinaſta fyrer Med-
algangaran og Lauſnaran Jeſum Chri
ſtum/

skum/ og fyrer TRVna a hann. Þviad TRVen er þad einka Medium/ Mæte Verkfære/ þyrer huørt vier þeckium La usnaran Christum/ tøkum hann ad oss/ og þad Fyrerheit Guddomlegrar Nadar/ edur Euangelium/ og oss til eignar tøkum ærnan/ Forþienustu/ og þullnadar Boot Herrans Jesu Christi.

Johañ. 3. So elskade Gud Heimen/ ad hann gaf siñ eingieten Son/ Vppa þad/ ad aller þeir sem a hañ trua skule ecke fortapast/ helldur hafa eilijft Lijf.

Ephe: 2. Vt af Nadenne eru þier Saluholpner ordner/ fyrer TRVna/ og þad sama ecke af ydur til/ Guds Gafa er þad/ ecke af Verkõnum.

Act. 10. Christo bera aller Spamennerner Vitne/ ad fyrer hans Nafn fae aller fyrergiefning Syndanna/ þeir sem trua a hann.

Chemnicius.

Huar inne er komen og þalen Mannsins Riettlæting/ epter Euangelij Hliodan?

J þessu / Ad Gud hann reiknar oss til Riettlæte Hlydnennar/og Pijnunnar Medalgangarans Christi/og alleina þess vegna/ vt af Nad og Myskun/ ꝍan allra vorra Verka og Forþienustu/alleina fyrer JEſVna/ fyrergiefur Synddernar/ tekur oss til Nadar/ og giorer oss ad Børnum og Erfingium eilijfs Lijfs. Rom. 3. 4. 10. Galat. 3. Eph. 2. Tit: 3.

Kallast ecke Iustificare, ad Riettlæta/ Riettlætan ad giöra? Og med þui Heilagur Ande hann Vplyser og Endurnyiar þa Riettrwsdu/ so þeir giefa sijna Lide og Limu til Riettlætesins. Rom. 6. Þa verdur þeirra Riettlæte þolged j þeirra Endurnyan/eda nyrre Hlydne/ og goodum Verkum?

Iustificare, ad Riettlæta/er eitt sierlegt Ord j Malteke Ritningarennar/ og kallast ad giöra nöckurn lausan og liougan/ frij og frialsan fra Aklögun j Fyrerdæmingu/ Og opt j Ritningunne þa er huört a mote ödru/ ad Riettlæta og Fordæma. Deut. 25. Prouerb: 16.

Rom. 5. ꝛ 8. Og öll þesse Höndlan/ ꝛ allt Mal med verte/ huörnen ad syndug Manneskia verdur vid Gud forlijkt/ er hid einfalldlegasta vtskyrt ꝛ mælad m3 þessu einasta Orde/ Iustificare Iustificari. Og lærum vier/ ad þetta geingur ei so audvelldlega og liettelega til/ helldur med storre Aluöru/ og þad hid sama fyrer Gude sialfum ꝛ hans Dome.

Fyrst bodar oss Lögmæled/ ꝛ so sem stefner oss fyrer Guds Domstol/ og aklagar oss þar/ ecke ad eins fyrer Synd ena/ helldur beuijsar hana med öllu vppa oss/ og af þui ad fyrer Guds Riettlætis Dome þagnar huør Munnur/ ꝛ allur Heimur verdꝛ vid Gud sekur. Rom. 3. So kiemur Moyses/ og les yfer oss Afellisdom Daudans og Fyrerdæmningarennar. 2. Corinth. 3. Deu. 27. Þegar vor Samuiska er nu so stödd/ og Synden er beuijsud vppa hana/ og er dæmd til eilijfs Dauda og Fyrerdæmningarennar/ og veit eckert Rad/ ecke nøc Fra Hialp þar j mote/ þa ed fyrsta setur

Gud prafti sinn Son/ þyrer Euangeli-
um/ þann rietta Nadarstol. Rom. 3.
So ad þeir sem hann höndla/ i hönum
fa halldeð med TRVnne/ þa seiger Fad
eren lausa og liduga fra Lögmalsins A-
klögun/ fra Fordæmingarennar Orsfur-
de/ vegna Christi/ og fyrer hans skulld/
seiger þa Riettlæta/ fyrer Verdskulldan
Hlydnennar og Daudans Christi/ i lofar
þeim eilijfu Lijfe/ Rom. 8. Og þetta
er su rietta Nendlan og Afperd/ huørn-
en aumur Syndare verdur þyrer Gude
og hans Dome Riettlætur.

Riettlæter Gud þa þañ Syn-
duga vegna hans Synda/ so ad til slijk-
rar Riettlætingar þurfe ecke annars
Riettlætis vid? Sem er TRV-
arennar Riettlæte?

Gud seiger/ ad soddan Riettlæting
er fyrer hönum Andstygd. Exodi. 22.
Prouer. 16. Esa. 5. Þar fyrer hlytur
annad Riettlæte framm ad koma fyrer
Guds Domstol/ huörs vegna/ og fyrer
huört

huørt/ad Gud hann Riettlæter þañ Ogudlega. Þuiad Riettlætingen kann ecke skie/ an Riettlætis. Rom. 3.

Huørt og huilíikt er þad Riettlæte sem TRVen hlytur ad setia fram̃ fyrer Gud/So ad hun vegna þess sama Riettlætis/giöre þann Auma Syndara Riettlætan?

Su nyia Hlydne þeirra Riettruðdu kallast ad vijsu Riettlæte. Rom. 6. 1. Joh. 2. Enn ecke er hun þ Riettlæte sem oss fyrer Gude riettlæta giörer til eilijfs Lijfs. Þuiad ædur enn þad nockur hefur Riettlæte nyrrar Hlydne/ þa hlytur Persona Mannsins ædur ad vera vid Gud forlijkt og Riettlæt orden. 1. Johañ. 2. Þar med er vor nyia Hlydne i þessu Lijfe/vegna Syndanna j Holldenu obrein og ofullkomen/so ad vier kunnum ecke nöckurneigen fyrer hana ad riettlætast fyrer Gude. Psal. 143. 1. Cor. 3 Þar fyrer/ Med þui ad TRVen sier og veit/ad j Mannsins Natturu/ þa hann lifer sem best/og ecke j hia nöckre Skiepnu/ kann ad fast nie finnast slijkt Riettlæte

læte / fyrer huört Madur kuñe fyrer Gude ad verda Riettlætur / Þa grÿpur hn̄ Christum + tekur hann til sÿn j Ordenu og Sacramentönum / med hans Heilagre Hlydne / og saklausre Kuöl og Pÿnu (Þar med hann hefur Lögmaled fyrer oss vpfyllt) so sem þad sama Riettlæte sem fyrer Gude alleina gillder / setur þad fram̄ fyrer Guds Dom / oskar / gir nest anduarpar og bidur med fullkomnu trunadar Trauste / ad Gud vilie hann auman fyrer þad sama Riettlæte riettlatan giöra / Þad er / fyrergiefa hönum Synder nar / taka hann til Náda / + veita og giefa þad eilÿfa Lÿf.

Og med þui / ad þetta Riettlæte sem Christur hefur giört og fullkomnad vorra vegna / er fullkomlegt / noglegt / + kann vel ad standast fyrer Guds Dome / þa hefur Gud Lofad og Fyrerheited / ad til reikna þeim Riettruödu þetta sÿns Sonar Riettlæte / eins og hefde þeir sialfer þad synt og veitt. Röm: 3. 4. + 5: Og med soddan möte höfum vier j Christo eitt sannarlegt fullkomlegt Riettlæte / fyrer huört ad vier verdum fyr-
er

er Gude Riettlæter.

Verda þa aller Menn a Jørdunne Riettlæter z Sæluholpner?

Christur seiger. Matth. 7: Ad sa Vegur sem leider til Glótunar sie vijdur og Breidur/ og fiölde sie þeirra Manna sem þann ganga.

Huørnen kiemur þad til. Hefur ecke Christi Fullnægiu z Boot giört fyrer alla? Ellegar ann Faderen þſſa Velgiörnings ecke öllum?

Þad marger fyrerdæmast/ þad er j onguan mata Gude ad kienna. Þuiad Christur hann er. Forlijkunen fyrer allar Heimsins Synder/ 1. Joh. 2. Og Guds Vilie er/ ad eingen fyrerfarest/ helldur ad aller verde Sæluholpner. 1. Timot. 2. 2. Pet. 3. Ezech. 18. Helldur er Skullden hia Mónnonum/ þeir medtaka ecke nie þiggia, aller þeñan Velgiörning Johañ. 1. 3. Þuiad ef vier viltum verda Sæluholpner/ þa hlytur Verdskulldan og Forþienastan Christi ad verda vor

eigen/ Rom. 8. Og huor og eirn hlyꝛ tur ad medtaka hana til ſijn/ ꝛ eigna ſier ſialfum ha na. Johan. 1. Og j þann mata er Christur j oſſ. Johan. 6. Og vier ſinnuſt j honum Phil. 3.

Huørier Hluter heyra þar til ad Christur med ſinne Aarnan og Forþienuſtu verde vor/ og heyre oſſ til.

Þar heyrer tuent til/ Fyrſt þetta/ Ad Gud hann fram biode/ veite og giefe oſſ þennan Velgiorning fyrer ſinn Anda/ Og til þeſſa þa hefur Gud giefed ꝛ til ſett eitt ſierlegt Medium Tol ꝛ Verkfæꝛ re/ ſem er Orded Euangelii og Sacramenten/ þetta er ſo til ad jafna/ ſem Guds Nadar Myſkunar Hond/ huoria ad hann opnar og vtriett er/ fyrer huoria hann framBydur/ veiter og giefur oſſ Forþienan og Velgiorninꝛ gana ſijns Sonar/ oſſ til Saluhialpar. Rom. 10. 2. Cor. 5. Tit. 3.

Þad annad ſem hier til heyrer/ er þetta

þetta / Ad vier Herrans Christi Velgiörninga tökum til vor/ eignum oss þa/ Pad kuñum vier ecke ad giöra med nöck ru more vtan med TRVnne. Rom. 1. 3. 4. Joh. 3. Gal. 3. Þuiad TRVen hun er so sem Hönd vor eda Gaupner/ med huörium vier aumer Þurfamenn tökum vid Velgiörningonum Christi/ eignust þa og verdum þeirra niotande/ Joh. 1. TRVen er og alijka so sem Band/fyrer huört vier samteingust Chr isto / ad hann sie * Byggie med oss. Eph. 3. Og ad vier verdum j hönum fundner. Phili. 3.

Chytreus.

Huad er TRVen a Christū

Su oss fyrer Gude Riettlata giører/ og Saluholpna?

TRVEN er eitt Lios og frunadar Traust/ huørt ed Sonur Guds/ fyrer sitt Ord og Heilagan Anda j oss verkar/ Huar med vier þad Heilaga Euangelium/ vt af Christi Persónu og Velgiørningum/ og allar Greiner Christelegs

legs Lærdoms truum ad vera vissar og sannar/og truum fullkomlega/ ad Gud fyrer Jesum Christum vorn einka Frelsara/ fyrergiefe oss vorar Synder/ af Nad og Myskun/ an allra vorra Verka og Forþienustu/ og ad hann mune giefa oss eilijft Lijf og vera oss nadugur og Lijknsamur Fader/og giøra oss Børn og Erfingia sijna ad eilijfu/ Þessa Haleita gooda Hlute tekur TRVen til sijn med aluarlegre Hiartans Fysn/Girnd + Forleinging/ + huggar sig hier vid i øllum Motgange og Mannraunum/ med gladre Von og Hiartans Trausse/ forlætande sig uppa Guds Fødurlega Elsku og Hialp/ og er ørugg og oefud i þui/ ad Gud hann er oss Nadugur og Myskunsamur/ fyrer Herrans Christi skullo.

Huørnen a Madur ad skilia þesse Ord?

Vier verdum fyrer Gude riett læter alleinasta fyrer TRVna.

Andsuar? Þad a so ad skilia/

Ad vier alleina vegna einka Medalgang
arans vors Drottins og Lausnara Jesu
Christi/fyrer TRVna/en ecke vegna vor
ra godra Verka/Forþienunnar edur Ver
dugleika/ saum Fyrergiefning Syndaña
og eilijfa Saluhialp. So sem S: Pall
talar. Gal. 2. Madur verdur ecke riett
lætur af Lógmalsins Verkum / Helldur
alleina fyrer TRVna a Jesum Christum
Rom. 3. So alyktum vier nu/Ad Ma
durenn verde Riettlætur an Lógmalsins
Verka/alleinasta fyrer TRVna. So sem
aller (gamler) Lærefedur hafa hier epter
✝ eirnen kient ✝ talad/ Sola Fide justi
ficamur: Hieronymus. Impium per so
lam Fidem justificat Deus, non per bo
na Opera quæ non habuit. Gud riettlæt
an giörer þann Ogudlega fyrer TRVna
alleinasta / Enn ecke fyrer Verkenn good/
hvör hañ hafde ecke: Item. Deus pro
posuit gratis per solam Fidem Pecca
ta dimittere, Gud hefur asett sier/ ad
fyrergiefa Syndernar fyrer eckert/alleina
fyrer TRVna. Ambrosius, Hoc constitu
tum est a Deo, vt qui credit jn Christ
um, saluus sit sine Opere, sola Fide acci
piens

piens Remiſſionem peccatorum. So er til ſkickad af Gude/ ad huór hann truer a Chriſtum/ hann ſkal holpen verda/ an Verkanna/ alleinaſta med TRVnne/ fyrer eckert medtakande fyrergiefning Syndanna. Bernhardus, Quisquis pro peccatis compunctus eſurit Iuſticiam, credat jn te qui juſtificas jmpium, & ſolam juſtificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Huór hañ lætur ſig angra Syndernar/ hungrar og þyſter epter Riertlætenu/ TRVe hñ a þig/ þu ſem riett lætan giórer þann Omillda/ og mun hñ hafa Frid hia Gude/ Riettlætur orden alleinaſta fyrer TRVna/ ꝛc.

Huar þyrer ſkal þeſſe Ræda

japnan hlioda j Chriſtnenne/ Gratis, Fyrer eckert/ An Forþienuſtu/ An Verka/ alleinaſta þyrer TRVna/ verdum vier Riettlater?

Andſuar? Þar eru fim̃ Greiner til.

I Ad Herranum Chriſto verde veitt og gieþen ſu æra og Dyrd Riettlætingarennar og Sæluhialpatennar/ ſem hænum

num einum ber ad hafa. Þuiad lijka so sem Arius/Mahomet og adrer Villu menn hafa hrædelega syndgad j þui/ad þeir toku fra Christo þa Guddomsins Æru + Dyrd/ sem hann hefur med þeim eilijfa Fódur + Heilógum Anda/So syn ga og þeir myklu meir/sem suipta Chr istum þessare Æru/sem hónum alleinasta ber ad hafa/ sem er/ Ad hans Hlydne/ Pijna og Daude sie alleinasta Forþien an vorrar Riettlætingar og Saluhialp ar/ og til leggia hana vorum vesalldar Verkum/ huórt helldur þau verda fyrer Endurfædingena eda epter.

II Ad þau aumu sorgfullu Hiørtu sem klemd eru med sannre Hrædslu/mæt te fa og finna sanna stødugan Huggan j giegn Syndenne/og vissclega vita/þad Syndernar eru þeim fyrergiefnar/ og Gud er þeim nadugur/ vegna þess ein ka Medalgangarans Jesu Christi. Þuiad/ef vor Huggun + TRVa skyllde ecke alleinasta vera vppa Guds Son Je sum Christum/ helldur og eirnen vppa vor good Verk/ Þa være Hiórtun alla

tijma

tijma i Angiist og Efasemd/ og Fyrerheit Nadarennar være miög fallvallt + ovijst/so sem S. Páll seiger/Fyrer þad hlytur Riettlæted ad koma fyrer TRVna/vppa þad/ad þad sie af Nadenne/ og ad Fyrerheited blijfe stödugt.

III So ad vier kynnum Gud riettelega ad akalla/ og hialpar aþ honum ad vænta/ ecke þyrer vors Verdugleika saker/ helldur vegna þess einka Medalgangarans Jesu Christi.

IIII So sa liose Greinarmunur sem er a mille Lögmalsins og Euangelij/ meige merkiast og vid Magt halldast/ Þuiad Lögmaled giefur ecke Syndanna Fyrergiefning Gratis/fyrer eckert.

V Þuiad þar er eingen annar Nattur eda Mate/ huar med vier kunnum ad medtaka til vor Nadarennar Fyrerheit/og Medalgangaran Christum/vtan alleinasta TRVen.

Skal

Skal Madur vissulega trua/ og efa ecke/ ad honum verde Syndernar fyrergiefnar Christi vegna?

Ja vissilega/ Þuiad til þess eins hefur Gud openberad Nadarennar Fyrerheit j Euangelio/ad vier ecke skul um vera j Efasemd so sem Heidingiar Helldur taka til vor Fyrerheited med TRVnne. Skulum vier nu trua Guds Fyrerheitum/þa meigum vier ecke vera efasamer / helldur fullkomlega alykta / ad oss sialfum sie Syndernar fyrergiefnar. Med þessu mote stadfester S. Pall Art + Edle TRVarennar miög lioslega med Epterdæme Abrahams / þar hann seiger / Hann efade ecke Fyrerheited med Vantru / Helldr hafde hañ sterka TRV/ og gaf Gude Dyrdena(ad hañ være sañ ordur) truande vissulega þar vppa/ ad huad hellst Gud lofade/ þad kynne hñ ad enda:

1. Johañ. 5. Huör hann truer ecke Gude/sa giörer hann ad Lygara. Eph.

3. Fyrer

3. Fyrer hann hǒfum vier Diǒrfung og Adgang j fullu Trauste/ fyrer TRVna a hann. Rom. 5. En nu vier erum Riett læter ordner fyrer TRVna/ þa hǒfum vier Frid vid Gud/ 🙰 ct. Efasemden hun leider ecke Sorgfull Skielfd Hiǒrtu j Frid/ helldur j hrædeleza Reide giegn Gude/ 🙰 j ǒrwilnan/ 🙰 er forhindrā Bæna akallsins. Þuiad so leinge sem Madz hann er efasamur/ huǒrt Gud hann er hǒnum nadugur edur ecke/ þa kann hañ j Neydenne ecke ad flyia til Guds aluarlega/ helldur fellur hann vm syder j Reide og Hatur j giegn Gude.

Rom. 8: Þier hafed ecke medteked hrældoms Anda/ so þier þurfed ad vera hrædder vm ydur aptur/ helldur hafe þier medteked Sonarlegan Anda/ fyrer huǒrn vier kǒllum Abba/ Elskulege Fader. Sa same Ande ber Vitnisburd vor um Anda/ ad vier sieum Guds Bǒrn/ Enn ef vier erum Bǒrn/ þa erum vier 🙰 eirnen Erfingiar/ sem er Guds Erfingiar og Samarfar med Christo/ ef vier añars liþdum med hǒnum/ Vppa þad ad vier eirnen verdum med hǒnum vphafder

er til Dyrdarennar:

Rom. 4. Þar fyrer kiemur Riettlæted af TRVnne/ æn Forþienustu Verkanna/ so ad Fyrerheited blijfe stodugt. Huór nu ecke medtekur Fyrerheited med TRVnne/ helldur er efasamur/ hónum er Fyrerheited ecke stadfast/ helldur forgiefins og til einskis.

Quad er þa Riettlæte Truarennar.

Þad Riettlæte/ med huøriu vier aum er Syndarar þocknust Gude og verdum hønum þægeleger/ z þad sem stendst fyrer Guds Dome/ er fyrergiefning vorra Synda/ tilreiknan Riettlætesins/ og mz tekning til eilijfs Lijfs/ vt af skiærre Guds Nad og Myskun/ æn allra vorra Verka/ alleina vegna Medalgangarans Jesu Christi/ huør med sinne Hlydne/ Pijnu og Dauda borgad og bitalad hefur fyrer vorar Synder/ Guds Riettlætis Reide stillt/ og Løgmæled fullkom

lega vpppyllt pyrer oss. Og þessa sijna fullnadar Borgan/ Bitaling og Riettlæte giefur hann og tilreiknar øllum oss sem þessu truum/og þetta medtókum/ z oss hier vid huggum/ eins og vier hefdū sialfer allt þetta giórt.

Þar fyrer/Ef ad vier lijdum Astrijdu og Angist vorra Synda vegna/ þa skulum vier ecke gapa vppa vor Verk ed ur Mannkoste/ Helldur skulum vier med riettruudu Hiarta alijta vorn Lausnara og Frelsara Jesum Christum/ huór ed fullkomlega er Riettlætur og Gude af Hiarta Kiær og Þeckur/og hefur vorar Synder a sig teked/og a Krossenum fyrer oss lided þann Beiska Dauda/ huar med hann fyrer oss hefur Bitalad og full nægiu giórt.

So skulū vi^r nu trua/ad vegna þssa Medalgangarans/hans Hlydne/z full nadar Bitalings pyrergiefe Gud þier Syndernar/take þig til Nadar z Erfingia eilijfs Lijfs/ Þa/og þar mz verdur þu pyrer Gude Riettlætur og hønum þægelegur.

Rom. 3. Vier verdum fyrer Gude Riettlæter/án forþienuſtu/vt af ſkiærre Nad/fyrer þa Endurlauſn ſem orden er fyrer Chriſtum/ huórn Gud ſett hefur til eins Nadar Stols/ fyrer TRVna j hans Blode/ Þar med hann frambydur ſitt Riettlæte/ j þui hann fyrergiefur Syndernar/ ✝ ct. Rom. 5. So ſem fyrer eins Mans Ohlydne (Adams) eru marger Syndugier ordner/ So verda og fyrer eins (Jeſu Chriſti) Hlydne marger Riettlæter. Rom. 5. Af þui vier erum Riettlæter ordner fyrer hans Blod(Chriſti) 1. Johañ. 1. Bloded Jeſu Chriſti hans Sonar hreinſar oſſ af óllum Syndum. Coloſſ. 1: Hann hefur ſett oſſ j Rijke ſijns Elſkulega Sonar/ j huóru vier hófum Endurlauſnena fyrer hans Blod/ ſem er fyrergiefning Syndanna.

Hebre. 5. Chriſtur hefur a Deige ſijns Hollds Bæner og Beidne med ſterku Kalle offrad til hans ſem af Daudanum biarga kunne/ og er eirnen Bænheyrdur/fyrer þad hann vegſamade Gud. Og þo hann være Sonur Guds/ hefur hann þo j þui hñ leid Hlyden vered/ Og

þa hann hafde þad fullkomnad / er hñ orden Tilefne eilijfrar Saluhialpar / øllum þeim sem hønum eru hlydugier:

Þessar Greiner votta lioslega / ad Tilefne / Ordsøk / Seu causa jmpulsiua, huar fyrer Gud hann seiger oss Riettlæta / sie Hlydnen eda Bloded / Pijnan og Dauden Jesu Christi / og ad vor TRV og trunadar Traust skule ecke Bygdt nie grunduallad vera vppa vor Verk / helld ur alleinasta vppa Hlydne / Fullnægugiørd og ærnan einka Medalgangarans og Lausnarans Jesu Christi.

Huar fyrer verdur þessa Riettlæte af S. Pale kallad Guds Riettlæte?

Ecke þar fyrer / Ad þad sie Substantia Guds / edur Guddomleg hans Nattura / Nelldur þess vegna / ad þad kiemur alleinasta af Gude / og verdur af hønum veitt og giefen / og kann ecke med nøckrum Mannlegum Krøptum ad fæst edur vtuegast:

J annan mæta kallast þad þar fyrer

er Guds Riettlæte/ Ad þad alleina dug-
er og gillder þyrer Gude/og kan ad ſkan
daſt þyrer Guds Dome/ So vard Toll-
heimtu Maduren. Luc. 18. Ræningen a
Kroſſenum. Luc. 23. Riettlætur fyrer
Gude og Sæluholpen vegna Chriſts/ en
þo þr være bader fyrer heimenum rang-
læter Þiofar og Mordingiar.

J þridia Mata/ Þui þetta Riettlæ-
te þad er alleina aþ ſialþum Chriſto
ſønnum Gude og Manne aþrekad og
vtuegad/ z þad verdur oſſ gieþed z veitt.
Þar fyrer ſeiger Jeremias/ Sa riette A-
uóxtur Dauids mun kallaſt/ Gud vort
Riettlæte. Og S· Pæll ſeiger/ Chriſtur
er oſſ giórdur af Gude til Vijsdoms og
til Riettlætis.

J fiorda mata/ þa er þetta Riettlæ-
te øngum Manne kunnugt aþ Natt-
uru til/ helldur aþ Gude ſialþum alla
tijma openberad j Fyrerheitonum

Daniel nefner þad og eirnen/ Eitt
eilijþt Riettlæte/ Og leggur þad til/ad
Misgiórninguren ſkule verda forlijktur/
S iij. og

✝ Synden fa enda / Og hann nefner lioslega Herran Christum / og spaer fyrer vm hans Dauda. Huiad þetta Riettlæte er ecke alleinasta fra Eilijfd j heimuglegu Guds Rade so asett og tilskickad / helldur fører þad vissulega og med sier leider eilijft Lijf / Og Christi Daude er eilijflega kroptugur:

Huer er Mismunur a mille þessa Truarennar Riettlætis sem j Euangelio er openberud / og Lögmalsins Riettlætis?

Riettlæte Lögmalsins / er eigenlega algiörd Hlydne og Vpfylling allra Guds Bodorda / Ad Madurenn sie eins ✝ Guds Lögmal og Vilie bydur / alldeilis hreinn og Heilagur / og an allra Synda / alijka sem Gud sialfur er / og Heilager Guds Einglar / ✝ sem Adam var fyrer Falled / Løgmalsins Riettlæte er ad giøra þau Verk sem Løgmaled bydur / og fordast Synder og Glæpe / huør Hlydne alldrei verdur Guds Løgmale fulluerid.

Nu seiger S. Pall berlega / ad þad sie

sie omógulegt/ad Nladuren(so sem hañ er nu epter Falled)kunne j Guds Auglite fyrer Lógmæled verda Riettlatur/Gal. 3. Hier bindur S. Pall j eitt allra han da Lógmal vt af Riettlætenu/ og seig-er/ad ecke alleinasta ytre Verken/og Ceri moníur Lógmælsins/Dygder og Manne-koster þeirra Veralldar Vijsu/ Nlwka Verk/allar Gafur og Forþienaner/ og huad hellst annad nefnast kann/þa kunne Nladur ecke fyrer nóckurt þeirra Riettlæ tur og Sæluholpen ad verda.

Þegar nu nóckur er staddur j sannre Angist og Hrædslu sinna Synda vegna/ so sem voru þau Adam og Eua epter Falled/ David þa hann var avijtadur af Spamannenum / Sa Hryggne Toll-heimtare/ Luc: 18. Og huórnen sem huór og eirn j sinne eigenlegre Angist og Daudans Neyd verdur plægadur/finnan de ecke annad med sier enn Synd og O-hreinleika/fyrer Gude/ þa er þetta hin stærsta og hellsta Spurning/ Huert ad Syndernar sie oss fyrergiefnar/ huert Gud mune vera oss Myskunsamur/ og Fyrer huad vier verdum vid hañ forlijk

ker/Sem er/ecke þyrer vor eigenleg Ve rk eda nyia Mannkostu/ sem allt er j sialþu sier veykt og ohreint/ ꝛ i Freisting unne stodar ecke par/ Helldur alleina þyrer Guds Son og hans vegna/ sem vorra vegna er SYND orden/ so ad vier fyrer hann skylldum verda Riettlæter fyrer Guds Auglite. Og þetta er Riettlæte TR Varennar.

Chemnicius.

Huad er su TRV/ sem epter Reikningarennar Meiningu/ Mannen riettlæter?

Hid einfalldlegasta þa skal þad so fyrer þeim Olærdu vtlagt ꝛ skyrt vera/ Vier eigum ad trua øllu Guds Orde/ sem Gud hefur giefed og openberad/ og hallda þad þyrer fullkomleg Sannindi/ Enn þesse TRV/ hun giörer ønguan Saluholpen. S. Jacob seiger ad sodan TRV hafe Dioflarner/ og skielfest. Enn hin TRVen sem Mannen fyrer Gude Riettlætan giörer hun hefur eitt anad eigenlegt sierlegt Obiectum/ huar epter

ter hun leitar j allre Ritningunne/ hvört hun alþtur/ ꝛc. tekur þ til sijn og sier þar vid stadfastlega helldur/ sem er Christū vorn ærnadar Mann og Lausnara/ og Fyrerheit Nadarennar/ sem j Christi Na fne er af Gude vtgiefed/ Rom. 3. 4. Galat. 3. Vid þetta sama Obiectum helldur TRVen sier so/ Ad fyrst þecker hun og lærer ad vita/ huør og huilijk ad er Persónan Christi/ hans Embætte/ Forþienan og Velgiørningar/ so ꝛ huørt ad sie Nadarennar Fyrerheit/ vegna Christs vt giefed/ Allt þetta hefur og helldur hun satt stadfast og vijst. Eph. 1. ꝛ 4. Coloss. 2.

Þar næst j annan mæta höndlar og medtekur TRVen þetta til sijn/ ecke ad eins so sem eina Historiu eda Frasögu/ eda ad þetta sie so allt vijst og sannarlega satt/ Helldur so/ ad sa sem truer/ Hann tekur þetta til sijn sialfs/ leggur þad sier til/ eignar sier þad/ og tekur til sijn þad Almennelega Fyrerheit sem øll um er giefed/ og j þennan mæta/ ad þu

mz Hiartanlegre Fysn z Sirnd TRV z Trauste taker til þijn Christum med sinne Aarnan og Velgiorningum/ so sem Faderen hefur þier hann framsett og gefed j Ordenu og Sacramentonum/og hallder þier so stadfastlega þar vid/ad þu setier allt þitt Traust alla þijna TRV þar a(enn þo hun sie stundum miøg veyk)ad Gud vilie sialfan þig þijna Persónu til Nadar aptur mætaka vegna Lausnarans Jesu Christi/og fyrergiefa þier Syndernar/ og ad giøra þig ad Barne z Erfingia eilijfs Lijfs. Johañ. 1. 3. Rom. 1. 3. 5 ; 8. 10. 1. Timoth. 1. Matth. 9. Luc. 7.

Enn ef einhvor Jdranar lavs sa sīn̄ liggur og lifer j sijnum Syndum hefur þessa Von og TRV / ad Gud mune hõnum vera Nadugur og Myskunsamur/ og gefa hõnum eilijft Lijf/ Er þetta su rietta TRV sem hann giorer Riettlætan og Saluholpen? Andsuar

Langt er þui fiærre / Þuiad TRVen er ecke soddan õtlun æn Jdranarennar/ so

so sem ad þad gillde eins fyrer Gude/
huört Madur blijfur j Syndonum/ edur
lætur af þeim/ huört hönum er Synden
leid eda liuf/ so sem ædur er sagt þa
talad var vm Jdranena/ Helldur so/
Su sanna og rietta TRV/ hun leitar
ecke þeß j hia Christo/ ad hun skule med
þrij og Frelse/ athugalaust liggia z lifa
j sijnum Syndum/ og leggia Synd a
Synd ofan. Helldur þeckest Art z Ed
le riettrar TRVar af þessu/ ad Hiartad
Mansins þad þecker z vidurkienner sijn-
ar Synder/ og er hrædt og skialfande fy
rer Guds Reide/ huöria hann hefur med
sijnum Syndum forþient/ hefur ecke lyst
til Syndarennar/ Helldur er j Neyd Au
öl og Angist/ so ad hann verde ecke eilijf
lega fordæmdur. Þegar TRVen j sod
dan Neyd og Angist og sannre Hrygd
og Jdran leitar Christs/ bidur z særer/
vonar og vænter/ ad Gud mune þyrergie
þa Syndern̄ þyrer Lausnaran Christ-
um/ z c. Þad sama er þad rietta Tei
kn og Merke/ huar af Menn meige þa

sönnu TRV þeckia / sem Mannen fyrer Gude riettlætan giörer. Esa. 61. 66. Matth. 9.

Enn hann sem hroosar sier aþ TRV sie / z forsmaaer þo bæde Guds Ord og Sacramenten?

Þetta er og eirnen fiærlægt þeirre ri ettu ✝ sönnu TRV / Þuiad huör sem vill höndla og til sijn taka Christum / hann hlytur ad vita huar hann skal leita hans og finna hann / sem er j Guds Orde og Sacramentönū. Vor TRV hun er sem Fatæks mans Hönd / Vilie hun nöckud gott fa og ödlast af Gude / þa er eingen Von ad hun fae þad wr Vindenum eda Loptenn / helldur hlytur hun ad medtaka þad wr Guds Hende / huöria hann lætur vpp fyrer oss j sijnu Orde og Sacramentonum. Þuiad j þessu efne og þessare Grein vill Gud höndla vid oss fyrer Euangelij Ord og Sacramenten. Rom. 10. Tit. 3.

Kann nøckur Madur aþ ſijn-
um eigen Mætte z Krøptum ad kom
aſt til ſlijkrar TRVar?

Nei / Þuiad TR Ven er ecke huörs
Mans. 2. Teſſal. 3. Helldur er hun
Gæfa Guds. Philip. 1. Ecke af oſſ.
Ephe. 2. Þuiad af oſſ til og Natturunne
erum vier heimſker z Treg hiartader til
ad trua. Luc. 24. Helldur hlytur Gud
ad opna og vplyſa Hiartad z Skilning
en / og þar jnne ad vpkueikia TRVna.
Luc. 24. Act. 16. 2. Corint: 4. Eph.
1. Þuiad ef vier höfum TRVna / þa ki
emur hun ecke af vorum eigen Kröptum /
helldur af Verkan hans volldnga Styrk
leiks. Epheſ. 1.

Verkar og giører þa Manſins
Hiarta / Vilie z Skilningur ecke par
j þeſſum TRVarennar Efnum?

Natturleg Skynſeme og Skilning-
ur / Hiartad z Vilien Manſins / ſem ecke
er af Heilögum Anda vplyſtur / hūn kann
eckert ad ſtoda nie hialpa til riettrar
TRVar / eckert ad verka nie giöra. 1.
Corinth.

Corinth. 2: 2: Corinth. 4. Deut. 29.
Ja ad vÿssu/er þar huert a mote. Luc.
24. 1. Cor. 2. 2. Corint. 4. Og hañ
hlytur herteken ad verda. 2. Corinth:
10. Og þo sámt kann TRVen ecke ad
vera fyrer vtan sierlegar Hræringar og
Verkaner j Mansins Hugskote Vilia og
Hiarta. Huar med ad hun tekur til sijn
Nadarennar Fyrerheit/ og eignar sier þ.
Enn slijkt fær hun ecke nie hefur af sialf
re sier til/ og ecke kann hun slijku til veg-
ar ad koma af sialfs sijns eigen Kröpt-
um/ Helldur er þ ein sierleg Guds Gafa/
huöria Gud verkar fyrer Krapt sijns An
da/ j Hiartanu/ Skilningenum og Vilia-
num Manñsins.

Enn huørnen/ og huar med vill Gud verka og vpkueikia TRVna j oss?

Gud hañ vill ecke þessa TRV j oss
vpByria/ vpkueikia eda verka med öng-
uo/ so ad vier skulum vera jdiulauser/ *
Bijda epter sierlegum Vpplysingum/ fyr-
er vtan Guds Ord og Sacramenten
Helldur hefur hann sett og skickad þar
til

til eitt ſierdeilis Medium, og Mata/ ſem vera ſkal Embætte og Verkfære hins Heilaga Anda/ Einkum ſem er Predikan/Heyrn/ ꝛ Leſning: ꝛ Umhuxã ORD GUDS. Rom. 10. 2. Cor. 3. Pſalm. 119. Þuiad hier med/ Og fyrer þetta vill Gud verka ꝛ kröptugur vera j Manenum/og opna Manſins Hiarta/ ꝛ vp lyſa Skilningen/ ſo ad med þeſſum hætte og hier med vptendreſt og kueikeſt TRVen j oſſ fyrer Verkan Heilags Anda. Luc. 24. Act. 16. 2. Corinth. 3. Philip. 2. 1. Cor. 3. Johañ. 1.

Hvetklæter nu TRUen þar þyrer/ad hun er ſo koſtuleg Guds Gaaſa med oſſ/og ſo agiætleg Dygd og Mannkoſtur?

Fiærre er þui/ Þuiad TRVen ſetur ecke fram̃ fyrer Gud nöckurſkonar Verk Dygd eda Mannkoſt j þeſſum Riettlætingarennar Efnum. Rom. 4. Jæ/ ad vijſu/ hun jatar ꝛ vidurkiennir ſiñ Veykleik/ og ad hun ſie ofullkomen. Marc. 9. Luc. 17. Helldur ſetur hun fram̃ fyr er

er Gud sier til Riettlætis sialfan Christum med sinne Aarnan/ Framestódu og Forþienustu/ og Guds Nad j Christo/ fyrer vtan óll eigenleg Gooduerk vor/ þiggur og medtekur med þessu mote Riettlætingena. Rom. 3. 4. 10. Og med þessum hætte riettlærer TRVen/ Ecke af þui ad hun sie j sier sialfre so agiætt Guds Verk j oss/ og forkostulegur Man kostur/ Helldur af þui/ ad hun hóndlar ad sier tekur Christum/ huór ad er vor Fridþæging og Forlijkun/ og helldur sier vid hann stadfastlega.

Huar þyrer til leggur þa Ritningen TRVnne Riettlætingena?

2 Fyrst þar fyrer/ ad hun syne aug lyse/ ad vier skulum ecke hallda vort Riettlæte fyrer Gude/ faled vera j vorum godum Verkum/ eda nóckre Forþienan/ helldur verdum vier Riettlæter j Nad Miskun Guds/ alleina fyrer Christum/ fyrer eckert. So framt sem vier tókum hann til vor med TRVnne/ vppa þad ad Fyrerheited sie statt og stódugt/ Þui ad þetta er Meining S. Pals/ þar hñ seig-

seiger oss verda fyrer TRVna Riettlæta Rom. 4. 10:

2 . J aūan mæta / þar fyrer / Ad Madur hlytur ad taka til sijn Fyrerheited / leggia sier þad til / ꝛ eigna sier þad / So vier sieum visser þar vppa / huørnen / hu enær / og huar med vier verdum eigande ad þessu Fyrerheite / so þad verde vort / og heyre oss til / ꝛ ad vier gladlega meig um hugga oss þar vid. Þar fyrer talar Ritningen so / Ad vier verdū fyrer TRVna riettlæter / Romt 5. Eph. 3.

Riettlæter pa TRVEN / su sem er æn Jdranar / hafande eckert gott Aform ad fordast Syndernar / Og giöra Goodverken?

Langt fra þui / Þuiad huar hellst ecke er Jdranen / og huar illur Asetningur er og blijfur / ad liggia j Syndenne / þar kan̄ eingen riett TRVad vera. Og þegar TRVen verkar ecke fyrer Kiærleik an / helldur blijfur an goodra Verka / þa er þad onyt daud TRV / 1. Timoth. 1. Jacob. 2. 1. Timoth. 5. 2. Pet. 1.

T. Er

Er pad riett talad/ Ad vier ALLEJNA fyrer TRVna verdum Riettlæter?

Ja/Huiad hia pessare Grein Riettlætingarennar setur og hefur Ritningen pssa Particulas exclusiuas vijdast/sm er Fyrer hans Nad. Rom. 3. Ephe. 2. Epter sinne Nad z Myskun. 2. Tim. 1. Tit. 3. Aan Forpienunar. Rom. 3. Ecke af oss/ Ecke af Verkonum. Rõ: 3. 4. Pessar Malsgreiner kallast/ Exclusiuę particulę sem so vtebyrgia z lykia alla Hlute fra Riettlætingunne/ pær innefelast klarlega og einfalldlega/ j pessare propositione/ huór ed j hia peim gómlu Lærefedrum hefur tijdkud vered/Sola Fide justificamur/Vier verdum alleina fyrer TRVna Riettlæter.

Huad hellst verdur par vte byrgt og vte luckt fyrer pessa Exclusiuas particulas?

Fyrst petta/ad huórke vor Jdran/ei vor

vor nöckr Gooduerk/ Dygder eda Mañ-
koster/ sie Forþienan Sök og Efne vor-
rar Riettlætingar/ Helldur er Sök + Ef
ne vorrar Riettlætingar alleinasta Arnan
og Forþienan Christi/ vt af skiærre Gu-
ds Nad + Myskun/ fyrer Christi saker.

J annan mæta/ Soddan faum med
tökum og ödlust vier/ ecke fyrer nöckur
vor eigenleg Verk/ helldur alleinasta fyr
er TRVna/ huör ad af Gude er sett og
skickud til þss ad vä siñ Instrumentum
Tool og Verkfære/ og so sem Þurfa
mans Hönd/ til ad medtaka/ og oss til
Eignar ad leggia Christi Forþienan/ og
Guds Nad sem oss er fyrerheiten j Chri
sto/ og j Guds Orde og Sacramenton-
um framsett og boden verdur.

J þridia lage vte byrgiast + lykiast
fyrer þessa Exclusiuas particulas öll
vor Endurnyan/ Hlydne/ Heilagleike/ og
öll önnur Verk good/ huörrar tegundar
sem þau eru/ Og vort Riettlæte + Frid-
þæging vid Gud er þar ecke j nöckurn
mæta jnnefalen/ Helldur alleinasta j
Nad Guds og Tilreiknan Christi Riett-
lætis/ og j fyrergiefningu Syndanna fyr-

er Christum / huörn vier höndlum og til vor töku alleina m3 TRVne. Rom. 4. Nostra enim bona Opera non jngrediuntur Circulum, Articulum seu Actum Iustificationis (seiger Lutherus) sed ibi sola Gratia, solus Christus, sola Fides sola Remissio peccatorum regnant. Og med þessum hætte geingur þetta til / Ad þo ein sønn lifande TRV sie alldre ann goodra Verka / þa riettlæter hun alleina / enn Verken ecke / Og þo ad Lijfgan en edur Endurnyung Andans sie jafnt an samteingd vid Riettlætengena / þa skal þo þessu ecke saman slæ nie blanda Þui annad er Riettlætingen enn annad Endurnyanen.

Kann þesse Grein ecke ad kienast z læfast riettelega / Nema Madbrufe þessa Particulas Exclusiuas?

S. Pall / þegar hann leggur Grund uöll þessarar Greinar / og vill forsuara þann sanna Lærdom j giegn Villumönn um /

um/ þa setur hann jafnan fram̃ þessa Patticulas exclusiuas/ kiennande + vott ande þar med/ ad þesse Höfud grein Mannsins Riettlætingar kun̄e ecke hrein og omeingud ad halldast/ ef ad Menn læta nidur falla þessa Patticulas exclusiuas/ og gleyma þeim.

Huar þyrer er þa Þørþ og Naudsyn ad haþa þessar Particulas exclusiuas?

Þar eru fim̃ Greiner til/ um huör- iar ædur er rætt og talad Folio. 134.

Enn þessa Kienning misbruka allmarger/og meina ad nu þurþe ecke nein god Verk ad giöra/ fyrst ad TRVen alleina og einsömul Riettlæter?

Huad þar um/ Vegna Vanbrukan- ar og rangrar Utþydingar/ þa ma ecke forleggia saman Lærdom. Enn vid Vanbrukan þessare/eiga Predikararner vel og vandlega ad vara sijna Tilheyr- endur / so sem giört hafa Postularner/ T iij. Sem

Sem er/ Ad kienna j fyrstu skyrlega lio slega og med goodum Røkum/ huørnen Menn eige ad skilia og vnderstanda þa Particulas exclusiuas, so sem nu er sagt.

J annan mata/ ad Menn verde opt og jduglega aminter a þad/ ad þeir pr0/ue sialfa sig. 2. Corinth. 13. Ad þeir hafe ecke hiegomlega Von/ eina falska TRV/ og verde þar mz a tælar dregn/er. Þui huar ecke er Jdranarangur j Hiartanu/ helldur þad Aform/ ad ligg/ia og lifa samt j Syndonum/ þar er ein gen sønn TRV. Item/ Huar hellst sm good Verken fylgia ecke TRVnne/ þa er þad augliost Merke ad su TRV er daud.

Enn TRVen Riettlæter/ ecke fyrer gott Aform/ ecke þar fyrer þo hun sie kroptug fyrer Kiærleikan/ og kome goo um Verkum af stad/ Helldur alleina fyrer þad/ og þess vegna/ ad hun høndlar Christum med hans Arnan/ og Forþienustu j Euangelij Fyrerheite. Sie þetta so

so lioslega kient vnderuÿsad og sundur lidad/ og vilie nockur misbruka þennan Lærdom til Synda og Sialfrædis/ sa hefur sinn Dom. Rom: 3. Ad hans Fyrerdæmning sie riett. Enn vegna Misbrwkanar meiga Menn ecke sannan Lærdom nidur leggiast eda spillast læta.

Huør hann er nu med þessum hætte Riettlætur/ fyrer eckert/ alleina fyrer TRVna a Christum/ þarf hañ einskis meira vid til Sælu hialparennar?

S. Pall seiger/Nef. Rom. 4. Þui ad þar er eirn Vegur/ ꝛ enn sama Vÿsa til ad verda Riettlætur/ ꝛ ad verda Saluholpen/ Þuiad eins sem vier verdum Riettlæter/ so verdum vier og Saluholpner/ Ja/ þegar vier hofum Riettlæte TRVarennar/ þa hofum vier jafnframt þui Sonarrietten/ Saluhialpena og Arf eilijfs Lijfs. So sem vier nu verdū Riettlæter alleina fyrer TRVna/ vt af Nad og Myskun Guds/ vegna Lausnarans Christi/ an vorra Verka/ Eins so

verdum vier og Sæluholpner alleina fyrer TRVna / vt af skiærre Nad / alleinasta Christi vegna / æn Verkanna vorra / so sem S. Pall fullkomlega þad beuijsar. Rom. 4. Vppa þad ad Fyrerheited ecke ad eins Riettlætesins / helldur og eirnen Saluhialparennar sie statt ꝫ stødugt. Þar fyrer lijka sem þad er oriett giørt / ad kienna / ad good Verken sie nauðsynleg til Riettlætesins / ꝫ ad eingen kuñe æn þeirra ad verda Saluholpen. Þuiad enn þo riett og sonn TRV kuñe ecke og skule ecke vera æn goodra Verka / þa samt heyra Goodverken ecke til þessare Grein vm Riettlætingena ꝫ Sæluhialpena. Þuiad Heilög Ritning setur æd nefnda Particulas Exclusiuas, so vel hia Grein Saluhialparennar / so sem Riettlætingareñar. Rom. 4. 11. Eph. 2. 2. Timoth: 1. Tit. 3. Og þ sama giører hun þar fyrer / ad ecke alleinasta skule vera statt og stødugt Fyrerheit Riettlætingarennar / helldur ꝫ so lijka Saluhialparennar. Og hier fyrer vilia Doctores þessa propositionem ecke lijda i

þa j chrisstelegre Kirkiu/Ad Verken good sie naudsynleg til Saluhialpar.

Huør er Mismunur a mille Evangelij Lærdoms/ og Papistanna/ j þessare Grein Riettlætingarennar + Saluhialparennar?

Grunduóllur Papistanna Lærdoms er þesse/ad Meñ giete vpfyllt Guds Lög mal/ Og þar fyrer kienna so sumer af þeim/ ad Naduren kuñe med sijnum eig en Verkum fyrer Gude ad forþiena Riet læted + Saluhialpena. Sumer þeir ed ecke þora ad tala so plumt/ þeir kienna ad Christur hafe ad sömu oss forþient Riettlæted + Saluhialpena/ Eñ ef vier viliũ vda Hluttakarar þar ad/ þa hli tũ vier ad hafa Bæde TRVna + Godver ken/So ad fyrer þetta huórtueggia til samans/ til leggest oss Riettlæted/ og vde vort eiged. Pridiu eru þeir sem hall da ad vor Riettlæting sie ecke alleinasta komen j nadarsamre Fyrergiefningu og Forlijkun Syndanna / helldur og eirnen lijka j vorre Endurnyungu og Helgan.

Hier a mote kienner Evangelium/

ad þelr Heilögu j þessu Lijfe/ kuñe ecke
ad vpfylla Lögmaled. Psalm. 31. 143
Esa. 64. Rom. 7. Og þar fyrer þa
sie Riettlætingen og Saluhialpen Herr-
ans Christi/ enn ecke vor Forþienan.
Rom. 3. 4. 11. Nad ꝛ Steinkur Gu-
ds. Rom. 6. Og þad MEDIVM/
Mid og Mate/ huar med vier til vor tö
kum og Hluttakarar verdum Riettlæte-
sins og Saluhialparennar/ sie alleinasta
TRVen. Rom: 3. 4: Sie ecke komen j
vorre Endurnyan/ j vorum Dygdum/
Mannkostum og goodum Verkum/ Hell
dur alleina j Myskunsamlegre Forlijkan
ꝛ fyrergiefning u Syndanna fyrer Christi
saker. Rom. 4. So sem þetta allt er
ádur fyrr vt af Ritningunne beuijsad.

Huør er Mismunur a mille Papistanna/ og Euangelij Lærdoms þad TRVnne vid vijkur?

Papistar kienna ad TRVen sie allei-
na/ ad vita Historiuna/ og trua ad þad
sie Sanninde allt huad j Guds Orde skr
ifad stendur/ og ad þesse ꝛ þuilijk TRV
giöre Mann Riettlatan/ hafe hann þar
med

med nogleg Goduerk fram̄ ad Bera. Enn af þui ad eingen veit/ huórt hann hefur Goodverken nogleg eda ecke/ þa kienna þeir so/ ad Mann skule vona og vænta alls Goods til Guds/og hugga sig þar vid/Enn þo kunne han̄ ecke ad vera full viss þar vppa/Helldur efasamur/ huórt Gud mune vera hónum Nádsamur/ fyrergiefa Syndernar/ og giefa vilia eilijft Lijf.

Þar þuert a mote kienner Euangelium/ad TRVen/auk þess hun veit fullkomlega satt ad vera/ allt Guds Ord/ þa hefur hun + þetta Embætte/ sodd-an Art og Edle/ad hun hóndlar Christum/tekur hann ad sier/ til leggur og eignar sierhuórium sem truer/þad almenne lega Fyrerheit Euangelij vm Guds Nad og Myskun/ og setur ecke Riettlæte sal ed j goodū Verkū/ helldur alleina j Christo/huórn hun j Ordenu og Sacramentonum til sijn tekur. Og med þui ad Guds Lofan og Fyrerheit er j Christo stadfest og stödugt/ Ja og Amen. 2. Corinth. 1. Þa skal TRVen ecke alijta sinn Veykleik/þo hun sie ofullkomen/og blijfa so j Efa-

j Efaseme/helldur skal hun alijta Þad Nadar ÞyrerÞeit j Christo/og trua stad Þastlega/ ad Gud hann sie nadugur og Þyrergiefe Syndernar.

Nu Þinnast Þeir marger/ sem haÞa ranga TRV/Þeir og/sim liÞa jdranar laußer/ og trua Þo samt ad Þeir mune verda Sæluholpner.]

Vier tølũ hier ecke vm ranga TRV sem er fyrer vtan/edr Þuert j mote Rittningunne/ Þuiad slijk TRV giörer ønguan Mann Riettlætan nie helldur Saluholpen.

Ei helldur tølum vier vm Þa Jdrã arlaußu TRV Þeirra sem ganga fram̃ j Syndum og Sialfræde/ an Jdranar + Yferbotar/ Þuiad Þar stendur Guds Vr skurdur og Domur lioslega yfer Þeim/ Ad Þr sem soddan giøra/Þeir skulu ecke erÞa Guds Rijke.

Helldur er vor Ræda vm sañа riett lætande TRV/vm huörrar Embætte + Art

Art og Edle adur er sagt/ Hun er ecke efasóm/helldur truer hun fullkomlega/ ad þad mune skie ꝛ fram̄ koma/sem hū truer epter Guds Ords hliodan.

Huørn Grunduøll og huøriar Beuiſingar/heþur TRV en til ſlijks ofalluallds og ſtódugs trunad ar Traufts?

I Fyrſt/Fyrerheit Gudlegrar Nadar huǽrt ad er ſtatt og ſtódugt/óllum þim̄ ſem þad verdur fyrer TRVna til reikn-ad. Rom. 4: Og er med Gudlegum Eide ſtadfeſt/fyrer þa ſkulld/Ad aller þr ſem til hennar flyia/ꝛ ſier þar vid hall da/ſkule hafa órugga viſſa ꝛ ofalluall ta Huggan. Hebre. 6.

II Þar næſt er þetta TRVarennar reitta Art ꝛ Edle/ad Efa ecke/Helldur ad ganga fram̄ fyrer Gud med ſónnu Trunadar Trauſte. Eph. 3. Hebre. 3. 10. 11. 1. Ioh. 3. ꝛ 5. Rom. 4. ꝛ 5. 8. 1. Pet. 1.

III J þridia mata/ So ad þetta Trunadar Trauſt meige verda þeſſ ſtód-ugra/ og ofallualltara/ þa innſiglar Gud

Gud Riettlæte TRVarennar/ med Sa- cramentum ſijnum/ Rom. 4. 1. Pet. 3. Og med Heilógum Anda/ j Hiórtū ſra Riettruodu. 2. Corinth. 1. Ephe. 1. og 4.

IIII J fiorda mæta/ þa leſum vier vm þa Riettruudu j Ritningunne/ Ad þeir hafa ecke vered efaſamer/ helldur ſtadfaſtlega truad. Rom. 4. 8. Matt: 9. Luc. 7.

5 Efaſemden er openberlega j Ritn- ingunne ſtrófſud. Matth. 6. 14. Mar. 11. Rom. 4. Jacob. 1. Og er gómul Villa Phariſeanna. Matth. 9. Luc. 7. Og ſijdan vppuaken af þeim Villumóñ um ſem nefnduſt Nouatiani.

J mote þiſſum Lærdome Riettlæt- ingarennar/ þa finnaſt margar Ritning- arennar Greiner/ ſem ſynaſt/ad þær til- leggie Riettlæted/ Endurnyan Manſins og hans goodum Verkum. Syn þar fy- rer Grunduóll ſannrar Vtſkyringar/ j þeſſu Male.

Þeſſar Ritningareñar Greiner/kun na aller einfalldlega z med goodre Rœ ſemd ad vtſkyraſt/og leyſaſt/eþ ad Meñ

vilia

vilia vel og vandlega Hugleida þessar
epterfylgiande Distinctiones/og ad giæ
ta/ hvoriar Greiner Ritningarennar
Tale Proprie/eigenlega og einkannle-
ga vm þa sønnu Riettlæting fyrer Gu
de/ og þær Greiner sem tala vm adra
Hlute/sem teingder eru Riettlætingunne ✝
þana ahrærа.

1 Þuiad/i fyrstu tala nockrar Grein-
er vm Søk og Efne/ og Forþienustu
vorrar Riettlætingar/ huør alleinasta er
Hlydnen Christi/og Guds Nad ✝ Mysk-
un. Item/ Huørnen ad slijkt Riettlæte
verde vor eigen Eign/sem er alleina fyr
er TRVna/✝ ad vor Riettlæting sie ko-
men falen og folgen j nadarsamre Frid-
þæging og Forlijkan vid Gud/✝ j Syn
danna Fyrergiefningu/ vegna Christi:
Vm þessar Greiner hefur allt hier til
talad vered. Og af þessum Greinum ei-
ga Menn ad taka/ huar med þeir styrk-
le og stadfeste/ og forsuare þann sama
Lærdom vm Mannsins Riettlæte fyr-
er Gude.
2 J annan mata finnast þær Grein-
er/

er/sem tala vm þad algiörda fullkom-
lega Riettlæte Lögmalsins/ so ad huör
sem þad hefur fullkomlega/ hann verd-
ur þar fyrer Riettlætur og Saluholpen
Rom. 2. 10. Matth. 19. Luc. 10.

3 J þridia lage eru nöckrar Greiner
þær/sem ecke kiena huörnen Madur ver
de Riettlætur fyrer Gude/ Helldur sky-
ra fra og audsyna/ huör ad sie Nattura
og Art og Edle þeirra sem fyrer TRV-
na eru Riettlæter ordner/Sem er/ad þr
færa gooda Auöxtu og giöra good Verk
1. Joh. 1. 2. 3. 4. 5. 2. Pet. 1. Eph
4: Rom. 12.

4 J fiorda lage finnast þær Greiner/
sin ecke tala vm Causas justificationis,
* med huörium hætte TRVen riettlæte/
Helldur vm þau Teikn og Merke/ sem
er/ Kiærleikuren og Gooduerken/ huar
af Madur ma þeckia rietta TRV/ og
þann sem fyrer TRVna er Riettlætur
orden/ og skilia hann fra þeim ödrum
sem athugalaust lifa og liggia i Syndo-
num/enn þo hrosa sier af TRVnne &
Riettlætenu. Vppa þetta hlyder allur
S. Johannes Pistill. Item Jacobi og
Petri/

Petri/ Hier eiga og heima þær Mals Greiner. Matth. 5. 20. 24. 25. Job. 6. Rom. 6. Galat. 6. Psalm. 15. Og fleire adrar

5 J fimta lage tala sumar Greiner vm þad/ huórnen ad Gud vilie þeim/ sem af skiærre Nad/ fyrer Christi saker hafa TRVna/ Riettlæted/ eilijft Lijf + Saluhialpena/ launa og endurgiallda þeirra Goodverk/ bæde hier j Heime og annars Heims/ Matth. 5. 19. 2. Cor. 5. 2. Timoth. 4.

6 J siótta lage þa tala nöckrar Ritningarennar Greiner/ ecke eigenlega & propriè vm fyrergiefning Skulldar og eilijfrar Pijnu / huór alleina veitist af Nadenne fyrer Christi saker/ fyrer TRVna/ Helldur tala þær vm þad/ ad þeir sem betra sig med aluarlegre Jdran þa vilie Gud læta þ tijmanlega Straff Giólld og Refsing hia lijda/ vegna Lausnarans Christi. Daniel. 4. Tobi. 4. 12. Psalm. 41.

7 J sijdasta mata/ þa verdur j sumum Greinum huórttueggia sett til samans/ bæde jdranar Predikunen og Fyrer-

 heited

Vm Truarennar Riettlæting
heited/ ad Gud vilie vera þeim Nadug-
ur og fyrergiefa Syndernar/ sem sanna
Jdran giöra. Matth. 7: Esa 1. Enn
huar fyrer Gud sie Myskunsamur/ ꝫ fy-
rergiefe Syndernar/ Huörnen vier eigum
ad leggia oss til og eigna Fyrerheited/
sem er fyrer TRVna a Jesum Christum/
þad hlytur ad kiennast og vtskyrast
wr Euangelij Lærdome.

VIII. Høfud Grein.

Um nyia Hlyd-ne/og Good Verken.

SOk og Efne huar fyrer Menn eiga ad giöra Good verken/ enn flyia og fordast Synder og jll Verk.

Þetta eru Gudleg opensber Sañinde/ ad aller þeir sem sier hafa snued til Guds fyrer sanna Jdran/ og fyrer TRVna a Christum eru ordner Ri-
ettlæter

ettlæter/ og Saluholpner(j Vonenne)
Þeir verda og hliota ad læta nyia Ny
dne edur Goodverken fylgia TRVnne.

Þuiad fyrer þetta hidsama/ og þar til fyrergiefur Gud oss Syndernar/ vt af skiærre Nad og Myskun/og flytur oss wr Rijke Daudans/ Syndarennar og Diøfulsins/ giefur oss sinn Heilaga Anda/huør ed vora Natturu endurnyar/og med oss vpp tendrar z byriar nytt Lios sannrar Guds Kynningar/ nyia Hlydne/sannarlegt Bæna akall /Otta z Elsku Guds/Þolenmæde j Motgang enum/og adrar fleire Dygder og Mann kostu/ þar med og eirnen veiter skødugan Asetning og Aform ad vakta sig aluarlega fyrer allre Synd og øllu Ranglæte/og ad veita Gude Hlydne epter Hliodan allra hans Bodorda/ Allt þetta giörer og verkar Gud/ Ecke til þess/ad vier skulum vijsuitande z viliande Synder drygia/helldur ad vpbyria nyia

Bi.

ia nyian Riettþerdugan Lifnad epter Guds Vilia.

Og þetta er vissselega satt / ad þeir sem Synder drygia j mote Samuiskuñe þeir eru ecke Heilager / helldur missa þeir Heilagan Anda og Sæluhial pena. 1. Corinth. 6. Villest ecke / Huórke frillu lijfis Menn / ecke Afgudadyrkarar / ecke Hordoms menn / ꝛc. munu eignast Guds Rijke. Rom. 8. Ef þier lifed epter Holldenu / þa munu þier deyia.

Þuiad Christelegt Frelse er ecke þt ka / ad meiga giøra huad hellst Madur vill / og lifa epter vondum Girndum og Syndum / Helldur Frij og Frelse j fra Syndenne / Guds Reide / Løgmalsins Bøluan / Daudanum / og eilijfre Fyrerdæmningu / huad allt oss er þar fyrer af Christo afrekad og vtuegad / ecke til þess ad þiona Syndenne og veita henne Hlydne / Helldur Vilia Guds og Riettlætenu so sem S. Pall noglega sannar. Rom. 6. 7. 8. 12.

Þar fyrer ber Prestonum vandlega ꝛ trulega opt ꝛ aluarlega ad setia fram fyrer

fyrer þeirra Tilheyrendur þa ovmbreyt anlegu Guds Bifalning / vt af nyrre Hly dne edur goodum Verkum/med huörium vier eigum Gude og vorum Naunga ad þiona / j sannre TRV / og goodre Sam uisku / og þa Vitnisburde sem hlioda vppa Guds Reide / stundlega og eilijfa Refsing Synda og vondra Verka / so ꝛ lijka Guddomleg Fyrerheit vm eilijf og stundleg Laun goodra Verka / sem eru þessar epterfylgiande Greiner.

Rom. 6. So læted nu Syndena ecke drottna j ydrum daudlega Lijkama / henne Hlydne ad veita j hennar Girndū / Og giefed ecke Syndenne ydar Lime / til Ranglætis Herklæda / Helldur giefed yd ur sialfa Gude / lijka sem af Dauda vpp lifnada / og ydar Limu Gude til Riett lætis Herskrwda / ꝛ ct.

Ephes. 5. So siaed nu til ad þier ganged forsialega / so sem Börn Liosins / Auöxtur Andans er alls hættud Giæska og Riettlæte / og Sannleikur.

Coloss. 3. So jklæded ydur nu so sem Vtualder Guds. Heilager ꝛ Elskan leger / Hiartgroenne Myskunseme / God-

villd/Hooguære/ Polenmæde/ z vmlijde huór annad / og fyrergiefe huór ódrum/ ef nóckur hefur Klógumæl, til annars/ lijka so sem Christur hefur fyrergiefed ydur. Enn yfer alla Hlute fram̃ þa jklæ dest Kiærleikanum. 1. Tessal. 4. Pad er Guds Vilie/ ydar Helgan.

Hier til heyra allar Predikaner/ og Bodord / vm nyia Hlydne og Goodverk-en/ so sem ad skrifad stendur. Rom. 7. 8. 12. 13. Eph. 4. 5. 6. Galat. 5. 6. Coloss. 3. Phil. 4. 1. Joh̃. 3. 4. 1. Pet. 2. 4. Matth. 5. 6. 7. Ebre. 13. J Salomonis Ordskuidum. J Jesu Sy rach/og vijdar Annarstadar.

Saker og Efne/ huar fyrer Madur er skylldugur Goodverken ad gióra/eru komnar j þessum pre-mur Hófudgreinum?

Madur er skylldugur Goodverken ad gióra/ Fyrst Guds vegna/ med þui vor Gud Drotten og Fader hefur þau boded. Johañ. 15. 1. Tessa. 4. Huór ium vier eigum epter ad fylgia sem hlyd en Bórn. Eph. 5. Og þess vegna eru

oss Syndernar fyrergiefnar/og Heilagur Ande veittur og giefen/ ad vier skulum ecke leingur þiona Syndenne. Rom. 6. Tit. 2. 1. Pet. 1. 2. Helldur prijsa Gud med goodum Verkum. Matth: 5. Philip. 1.

J ödru lage erum vier skyllder til god Verken ad giöra vegna sialfra vor/ so vier med oss hafa kynnum fulla og vissa avijsan einnrar riettrar TRVar i sannrar. 1. Johañ. 4. 2. Pet. 1. 1. Joh. 2. 3. Jacob. 2. Og ad vier missum ecke Guds Nad / Fyrergiefning Syndanna/og eilijfa Saluhialp. 1. Timot. 1. 5. 6. 2. Pet. 1. 2. Rom. 8. Og ad vier ecke vegna Syndanna j mote Samviskunne verdum straffader bæde stundlega og eilijflega. Ephe. 5. 1. Cor. 6. Hebre. 13.

J þridia mata er Mad: skylldug: Goodverken ad giöra vegna Naungans ad veita hm̃ þar med Hialp i Þienustu. 1. Johañ. 3. Og ad giesa ecke nöckra Hneyxlan af sier. 2. Corinth. 6. 1. Tim. 6. 1. Pet. 2. 3.

Huad eru Good verken/ edur Sønn Guds Þionusta?

Ny Hlydne/Goodverk/ Guds Þionusta/good Samuiska/nytt Lijferne/goodur Asetningur/vpbyriud Hlydne/deyding Holldsins/ ad Syndga ecke viliande Aull þesse Ord hafa hart nær eina og enu sömu Meining.

Nu er ny Hlydne þetta/ J sønnum Guds Otta/og TRVnne a Christum/ Gude Hlydne ad veita/epter øllum hn̄s Bodordum/ Vppa þad ad Gud verde þar med lofadur og dyrkadur.

Goodverk eru þau/ huör Gud hefyr j sijnu Orde boded/ þegar þau skie og vda j sañre Kynningu Guds/ + af TRVne a Christum/ til þess ad veita Gude þar med Hlydne og Heidur.

Og kallast Goodverk/ ecke ad eins þau ytre Verken/sm̄ Menn sia z þreifa a/ Helldur myklu framar su jnnre Hlydne Hiartans/ sannur Guds Otte/ sønn Elska Guds/ Bæna akalled/ gott

Aforin

Aporm/ Styrking TRVarennar med Hugleidslu gudlegra Fyrerheita/ z Ey terdæma/ Fridur og Føgnudur j Gude/ Þolenmæde j Neydenne z Kuolonum/ Eirn algiørdur ſkødugur Vilie til ad þordaſt Hordoma/ Mandrap/ Lygar z allar adrar Synder/ z ct.

Riett Guds Þionuſta eru øll Verk þau ſem ecke eru aþ Mønnum diktud nie þunderud/ Helldr aþ Gude ſialþum j hŭs Orde ſett z boden/ huør ed j ſañre Kynningu, Guds/ og aþ TRVnne a Chriſtum ſkie og verda/ til þſſ/ ad Gud þar med af oſſ verde heidradur / og ad vier þar med jatum z vottum / ad Þſſe ſie alleina ſa ſanne Gud / huórium vier veitum og ſynum þeſſa Þionuſtu og Hlydne.

Og eru med øllu þreñar Gradur eda Trøppur goodra Verka/ edur Guds Þionuſtu giórdar.

Su fyrſta og œdſta Grada er ſóm Kynning Guds / ad þeckia hann riettele

 ga/

ga/ad ottast hann og elska/og hann ad tilbidia og akalla/og einkum TRVen a Jesum Christum/ og su jnnre Hlydnen Hiartans/ huória Gud heimter ad oss j fyrsta Bodorde.

Annnur Grada goodra Verka/ eru þau ytre syneleg Verk/Dygder og Manń koster/sem Gude veitast ꝛ Naunganum huór Verk Gud hefur boded og bifalad j ódru og þridia Bodorde/og j allre ań are Tóflunne/Sem er/Riettlæte/Mijsk unseme/ allskyns TRV/ og Velgiórder vid Naungan/ med Dygd og TRV ad standa j sijnu Kalle og Embætte/ad vera Hreinlijfur/ Hæuerskur/ Sannordur/ ꝛ ct. So sem vm þesse hellstu Good verk er ædur skrifad og sagt j þrre Hóf udgrein vm Lógmæled.

Þridia Grada goodra Verka/þa eru Ceremoniur ꝛ ytre Þionustugiórder/Offraner og Fornfæringar/huórrar/enn þo Gud hafde þær boded Jsraelis Folke/ so þær være Figurur ꝛ Merkingar Offursins Christi/ꝛ være so sem Audkieńe/ huar med Guds Christne j þń tijma var fra skilen óllum ǫdrum Þiodum/þa for

þien=

bientu þær ecke Syndanna fyrergiefning voru ecke Riettlæte fyrer Gude/ ecke Guds Pionustugiörd j sialfum sier/ ef ad söm TRVa og Guds Otte var ecke ad ur fyrer fram̃ j Hiartanu. Myklu sijdur meiga þa Mwkauerk/ og adrar Papista Ceremoniur og Pionustugiörder/ halldnar vera fyrer Goodverk edur Gud lega Pionustugiörd/ sem hvörge eru Bodnar j Guds Orde/ helldur vpdycktadar af eigenlegu Hugbode og goodre Meiningu Manna.

Huør er Mismunur a mille sannra Christelegra Verka/ og hinna sem Pharisei/ Verkheilager/ eda adrer Heidingiar giöra?

Sa Mismunur er þalen j fiorum Greinum.

J fyrstu eru þeir Endurfæddu og Riettruodu Heilögu Christnu Men̄ pryder med haleitustum og hellstum Dygdum/ af hvörium Heidingiar og Hræsnarar vita allo ecke par/ Sem er/ TRV am hvör ed Guds Naad og Velgiörninga Christi

Christi tekur til sijn/ Von eilijfs Lijfs/ Sannarlegt Bøna akall j Nafne Lausnarans Christi/ Otte og Elska Guds/ Volenmæde j Krosse og Motgangenum/ Þessar Heilags Anda Gafur eru Hræsnörum okiendar.

Þar næst þa eru Heidinna Manna Goodverk og Mannkoster ad eins synelig Hegdan/ Hræring + Verk ytre Mañ sins Lima/ vnder huöriu ad felast og hyliast storar Synder/ sem er Ohreinindi Hiartans/ Fyrerlitning Guds/ og Okuñ ugleike/ Holldlegt Athugaleyse/ Dramb Aufund/ Oþolenmæde/ og adrar fleire Synder og Odygder.

Enn Goodverk og Dygder þeirra Endurfæddu/ eru ecke komnar j ytra Sid semdar Athæfe/ helldur j sannre og aluarlegre Hlydne Hiartans/ fyrer vtan alla Hræsne.

J þridia mata er og Mismunur/ vnder huöria Grein/ og huar til huorer giöra Goodverken Heidingiar og adrer Verkheilager giöra good + losleg Verk/ vt af Krugirnd/ þad þeir vilia þar af fa gott Mannord/ og gott Afhalld/ og

setia

setta Traust a þeirra eigenlega Snilld / Magt og Vijsdom / Ellegar þeir ford-ast jllt ad giöra / vegna Hræslu / Skam-ar og Refsinga:

Enn þeir Riettchristnu / þeir lifa j Gudhrædslu / ⁊ jöllum Dygdum ⁊ Mañ-kostum / þar fyrer og af þui / ad Gud he-fur þad so Boded og Bifalad / ⁊ vppa þ ad þeir veite Gude Hlydne þar med / og ad þeir giefe Vitne a medal annarra vm Guds Visku / Giæsku og Riettlæte / og lofe og prijse Gud þeirra Herra og Dr-otten. Matth. 5. Læted ydart Lios skijna fyrer Mönonum / so þeir siae ydar Goodverk / og prijse Gud ydar Födur a Himnum.

Pad fiorda er Causa Efficiens, Ver-kande Sök. Puiad Riettruadra Verk / Dygder og Mannkoster / verda ecke allei-nasta fyrer þeirra frijan frialsan Vilia / edur fyrer Mannlegan Mætt ⁊ Krapt / so sem Phariseanna og Heidinna Manna Verk verda / Helldur verda þau af Gu-ds Syne og Heilögum Anda fyrst fyrer Guds Ord vpkueikt og byriud / þar med og lijka framen og fullkomnud: Philp. 2. Gud

2. Gud er hann sem verkar med ydur bæde Vilian/ og ad þier þ fullkomned.

Huoriar eru Causæ Efficientes/ Verkande Saker goodra Verka med þim Endurpæddu?

Þær eru þriar/ eda Þrennar.

Su helldsta og fyrsta er Heilagur Ande/ huór ed fyrer Heyrn/ Lesning/ Hugleiding Guds Ords er kroptugur/ og j Mannsins Skilningar Hugskote vpptendrar og kueiker Lios sannrar Guds Kynningar/ og hans Guddomlega Vilia/ sim j Lógmalenu og Euangelio er opinberadur/ þar med rietta sanna TRV j vorum Hiórtum og Viliannm/ og stódugt Aform/ad vilia vera Gude hlyden/ + óll um hans Bodordum.

Su ónnur/ er Guds Ord/ og sierdeilis og einkum Euangelium vm Fyrergiefning Syndanna/ og Fridþæging og Forlijkan vid Gud/ fyrer Christi saker. Þar næst Guds Bifalning/ og Fyrerhæt goodra Verka/ Ogn + Straff Synda/ + Glæpa/ huór Ord/ + huória Bifalning vier eigū med allre Kostgiæfne vel + vãdlega ad

ad heyra/lesa og hugleida.

Su þridia/er vor Skilningur/Hiar tad og Vilien sem af Heilögum Anda er vplijstur/hann leider og ladar jnnre Hug renningarnar og Tilhneygingarnar/og so lijka þa ytre Lidu og Limu til ad hlyda Gude/og bidur þar jafnframt vm Hialp og Hiastod Guds/og stendur a mote vondum Girndum og Tilhneigingum/og fordast af öllu Megne og af öllum For sialegleika/öll Tilefne Syndarennar/og stendur þeim a mote.

Huørnen/ j huørn Mata kuña vor Goodverk Gude ad þocknast?

Vor Verk verda good/og þocknast Gude/ ecke af sialfum sier til/edur af þui ad þau sieu þess verdug/þt þar er langt fra ad þau fullnægiu giöre Guds Lögmale/þau eru og lijka ofullkomen/ þar med saurgud m3 mörgum Syndum storre Fauisku/Athugaleyse/Efasemd/ Forsoman/og ödrum vondum Tilhneyg ingum og Girndum j giegn Guds Lög- male: So sem S. Pall. Rom. 7. Kla

gar hier yfer med mörgum Ordum/ Eg sie eitt annad Logmaal j mijnum Lidum/þad j mote stendur Guds Log- male/ og tekur mig þangen vnder Log- maal Syndarennar.

Item. 1. Johañ. 1. Ef vier seig- ium/ ad vier hösum öngua Synd / þa suikium vier sialfa oss/ + Sannleikur er ecke j oss. Og Christur skipar og bydur öllum Heilögum Daglega ad bidia/ Fyrergief oss vorar Skullder.

J þennan maata þocknast nu Gude vor Goodverk/ og verda sönn Þionustu- giörd fyrer hönum/ ecke af sialfs þeirra Verdugleika / helldur alleina fyrer TRV na a Jesum Christum/ So sem skrifad stendur/ An TRVarennar er omögulegt Gude ad þocknast. Item. Allt huad ecke er af TRVnne/ þad er Synd.

Hu nær en ad Goodverken verde nu Gude þægeleg þyrer TRVna/ þad skal so vtskyrast + skiliast?

J þyrstu skal su Personan/edur Ma duren

duren sem Goodverken giører/þullkomlega trua þui/ad þo hann sie omaklegur og Syndugur/þa sie hann þo vegna Medalgangarans Jesu Christi/ aþ Nadenne/æn allrar Forþienustu þyrer Gude Riettlætur/og hønum vel þeckur.

Rom. 3. Vier erum Riettlæter/wt af hans Nad/æn Forþienustu/fyrer En durlausnena j Christo Jesu.

Johañ. 16. Faderen elskar ydur/ af þui þier trued a mig.

Þar næst skal hann vita/ad þetta er aluarlegur ovmbreytelegur Guds Vilie/ad vier sieum hønum hlydner/ og ad þeir sem jdrast Syndanna og sier snua til Guds/ veite Gude nyia Hlydne/ so sem j Vphaþe þessarar Greinar var vm talad.

J þridia lage/ þa skal sa Madur/ sem girnest Gude hlyden ad vera/ z hønum med goodum Verkum ad þiona/vita þad/og vidurkienna med Otta z Nrædslu/ad hans Hlydne er enn nu oþullkomleg

komleg/og kan̄ jønguan mæta fullnæ-
giu ad giøra Guds Løgmæle/ Þar med
þa eru med oss margar Synder / ⁊ stor
Veykleike/ huórs vegna vier med allre
Audmykt Daglega eigum ad Bidia/
Fyrergiefs oss vorar Skullder.

J fiorda mæta/ þa skal han̄ stadfast
lega þui trua/ ad enn þo þesse ny vpbyr-
iud Hlydne sie veyk og ofullkomen/ þa
samt lætur Gud sier hana lijka vegna
sijns Sonar Jesu Christi/ So sem seig-
er S. Petur/ Vier eigum ad fornfæra
Gude Andlegar Forner/ sem Gude eru
þægelegar vegna Jesu Christi. Þuiad
vier skulum ecke vera med Efasemd sem
Heidingiar/ huórt vor Verk þocknast
Gude eda ei/ Helldur trua fullkomlega/
ad bæde vier sialfer/ og so Verken vor/ þ
er allt Gude þægelegt og lijkar hónum
vel/ ecke vegna eigenlegs Hreinferdugleika
eda Verdugleiks/ Helldur vegna Medal
gangarans Jesu Christi.

Enn med þui ad sagt er/ ad med
þeim sem sier hafa snued til Guds fyrer
sanna Jdran/ og Heilager eru/ þa er enn
nu

nu mÿkell Veykleike og Synder / huar fyrer Goodverken verda ecke fullkomen/og þocknast ecke Gude / vegna eigenlegs Hreinleika / og Verdugleiks/Pa skulu Menn j þessum Lærdome goodra Verka alla tijma/repetera/Mismun daudlegra Synda huöriar ecke eru med þeim Hielögu/ og hinna annarra Synda og þess Veykleika/ sem enn nu er med þeim Heilögu epter j Holldenu/ So sem þar vm talad var / j þeirre Grein vm Syndena.

Chemnicius.

Þegar Gud hefur fyrergiefed

Syndernar/so sem nu er sagt/Leyfer hñ þa ad Menn skule þa epter a/fyrer vtan alla Endurnyung lifa og pram fara j Syndonum?

Nei/ Helldur/ Med þui ad Synden blÿfur j þessu Lÿfe med þeim Heilögu. Rom. 7. Psalm. 32. Þa giefur Gud þo þeim sem fyrer TRVna verda Riett læter/sinn Heilaga Anda/sa ed þa endurfæder og endurnyiar. Rom. 12. Eph. 4. Coloss. 3. So sem þad er þar fyrer samteingt/ og huört hia ödru sett/

Anden Endurfædingareñar / og Endurnyũgareñar. Tit. 3. Þuiad ecke hefr Christur þar fyrer keypt oss so dyrtt/ad vier skylldum hafa þad priuilegium Turpitudinis, ad meiga med Frij og Frelse/ ad Vijtalausu / liggia og lifa j Syndum og Ranglæte. Rom. 3. 6. 1. Tessalo. 4. Helldur ad vier skylldum vera hans eitt Folk/ astundunarsamt til goodra Verka/afleggiande allt Ogudlegt Athæfe/ og þionande hónum j Heilaglek og Riettlæte/og ad vier skulum ganga j nyiũ Lifnade/og goodum Verkum. Tit. 2. Luc. 1. Rom. 6. Ephe: 2. 2. Cor. 2.

Huar inne er þesse Vmbreytne og Endurnyan komen?

Betran Lifnadarens inne lykur Ritningen j tuær Höfudgreiner / Sem er / Ad deyda Holldsins Girnder og Verk / Þar næst/ad ganga j Nyungu Andans/Rom. 8. Gal. 5. Ad læta af þui enu Vonda enn gióra þad Gooda. Psalm. 34. Deyia Syndenne/eñ lifa Riettlætenu Rom. 6. 1: Pet. 2. Afleggia þann gamla Mannen

Mannen/enn jtlædest heim Nyia. Eph. 4. Rom. 13. Bera ecke vondan/helldur goodan Auóxt. Matth. 3. ✝ 7.

Eigum vier þa ad giøra Geed Verkē þar þyrer/ad þau sie naudsynleg og ad vier sienm skylldugier og plycktugier þar til?

Ja/ ad vijsu/ Þuiad þad er Guds Vilie Skipan og Bifalning/ad þeir sim Riettruader eru/ sie ecke Jdiulauser. Matth. 3. 7. ✝ 20. 2. Pet. 1. Helldur ad þeir gange fram̄ j goodum Verkum. 1. Tessa. 4: Þad er Vilie Guds ydar Helgan. Joha. 15. 1. Johañ. 4. Þad er Guds Bod ✝ Vilie/ ad vier elskū Gud og Naungan/ Þar fyrer seiger Ritningen/ad ny Hlydne þeirra Endurfæddu / er ecke j sialfs Vallde nie Sialfrœde/ ad meiga veita hana/eda ecke/Helldr er hū m3 øllu naudsynleg ✝ skylldug. Rō. 13. 1. Cor: 9. Act. 15. Vier erum skulldbundner/skylldugier. Rom. 13. 15 Luc. 17. Huad vier œttum ad giöra þad giör dum vier/ Johañ. 15. Vier eigum

Bræðurnar ad elſka. 1. Joh. 4.

Po ſkrifar S. Pall/ad good Verken ſkule ecke ſkie/Ex Necessitate. 2. Cor. 9. Ad Philemonem Og 1. pet. 1. Cap.

Þetta Ord Necessitas tekſt opt fyrer Naudung/ Þuingan/ og er ſo myked ſem ad giora nockud mote Giede ſijnu ✝ Viliannm/ ✝ j þeſſare Meiningu er þad talad ſem S. Pall ſeiger/ Non ex necessitate/ Þuiad þegar nockud ſkiedur mz Naudungu/ Þuingan/ og ecke af loſtugum Vilia/ ſo ad Hiartad ✝ ſa jnre Mad uren heſur ecke Kiærleika / Villd nie Vilia þar til/ þad ſama kann ecke ad reikn aſt fyrer gott Verk. 2. Cor. 9: Og til Philemonem/ Þuiad Hlydnen ſkal ſkie af Hiarta. Rom. 6. 1. Timoth. 1.

Enn S. Pall kallar og ſo þad Necessarium ſem er naudſynlegt/ huad vier epter Guds Skipan og Bifalningu erum ſkylldugier ad giora. Rom. 13. 1. Cor. 9. Og j þeſſare Meiningu er þad riett mællt ✝ talad/ ad Goodverken ſie naud

ſynleg

synleg / og ad vier sieum skyllduger og skulldbundner til ad giöra Goodverken.

Eru þa Goodverken naudsynleg til Riettlætingar eda Saaluhialparennar?

Nei / Þuiad adur fyrre er nogleg beuïsad / ad vor Riettlæting og Saaluhialp er ecke komen vnder vorum Verkū / helldur alleinasta vnder Hlydne / Arnan / Pijnu og Dauda Lausnarans Christi / og verdur alleina veitt giefen og eignud fyrer TRVna / Og er falen og fölgen allein asta j Fyrergiefningu Syndanna / og nad arsamre Forlijkan vid Gud / So ad Fyrerheited sie statt og stödugt. Rom. 4. Þar þyrer. So sem ecke hæper Propter particulas exclusiuas, ad þad sie j Christelegre Kirkiu kient / ad Goodverken sie naudsynleg til Riettlætingar / So hæper og ecke ad kienna ad Gooduerken sie til Saaluhialparenaar naudsynleg / propter easdem perticulas exclusiuas, Rom. 4. 7 11. Eph. 2. 2. Timoth. 1. Tit.

4. Þar fyrer hafa Kiennefedur Christ-nennar / þessa ædur nefnda propositionem med riettum Dome / z af settu Rade vor Christelegre Kirkiu vtreked / ad hũ skule ecke kiend verda.

Þa heyre eg vel / ad Madur gie tur orded Riettlætur og Sæluholpen / þo hann fram̃ fylgie sijnum Syndum z Girndum j mote sinne Samuisku / og bære önguan goodan Auöxt?

Langt er þui fiærre / Þuiad þessar Ritningarennar Aminningar Greiner hlióta med allre aluöru og jduglega ad verda fyrer Menn fram̃settar. Rom. 8. Ef þier lifed epter Holldenu / þa munu þier deyia. Galat. 5. Eph. 5. Þeir sem slijkt giøra / erfa ecke Guds Rijke. 1. Johañ. 3. Huør hann hefur ecke Kiærleikan / sa blijfur j Daudanum. Þar fyrer / þa Dauid tok Hustru Vriæ þa var hann huörke Riettlætur nie Sæluholpen. Enn slijkt skiedur ecke þar fyrer edur þess vegna / so sem þurfe nöckurs ann-

annars vid / ad verda Riettlætur ꝛ Sæluholpin / vtan Christs / þegar hañ verdur med riettre TRV medteken. Þuiad Madur verdur fyrr ad vera Riettlætur / og Saluholpen(j Vonenne)ad ur eñ hñs Verk kunne Gude ad þocknast. Matth. 12. Adur verdur Tried ad vera gott / enn þad ber Auoxten goodan. Enn Sóken huar fyrer ad hañ sem ecke elskar Gud / helldur lifer epter sollduenu / sie ecke Riettlætur / ecke Sæluholpen / þa er þesse / Ad huar sem er sønn TRV / og þyrer TRVna Riettlæted og Sæluhialpen þar hliota gooder Auexter epter ad þylgia. Þar þyrer / Huat hellst Madz liþer an Jdranar / j Syndum / j mote sinne Samuisku / ꝛ þærerønguan goodan Auoxt / þad er vyst Merke og sønn Beuisíng / ad þar er eingen sønn TRV / ecke helldur Riettlæted nie Sæluhialpen. 1. Timoth. 5. 2. Pet. 1. 1. Johann. 3. Cap.

Huøriar eru þa þær Greiner/ huar fyrer ad þeir sem Riettlꝍter eru ord ner fyrer TRVna/ hliote og verde/ Goodverken ad giøra?

In Confessione Augustana, & apologia stendur so. Goodverken eigum vier ad giøra / Ecke til þess/ ad vier forþienum þar med Guds Nad og Myskun/ Helldur af þui / ad Gud hann hefur skipad oss þad og bifalad / og þad er hans Vilie fullkomlegur/ Item/ Ad vor TRV idke sig þar inne/ og þar med: Item/ vegna Medkienningarennar/ og ad vier synum Gude þar med Þacklꝍte.

Vrbanus Rhegius setur' fram þessar Greiner / huar fyrer vier eigum good Verken ad giøra?

I Vor Gooduerk þau eru skylldug Hlydne/ af Gude sialfum boden og bifalud/ huøria vier Skiepnur Guds skylldugar erum Skaparanum ad veita/ og so sem ein Þackargiord fyrer Gudz Velgiørninga/ og Offur Gude þægelegt/ fyrer

ter Christum.
2 Ad vor Himneskur Fader verde fyr er þau prijssadur.
3 Ad vor TRV fyrer Goodverken jdke sig / vaxe / aukest / eflest + styrkest.
4 Ad vor Naunge verde fyrer vor Goodverk betradur og vppuaktur til ad breyta þar epter / og ad hiñ verde þar med vid hialpad j Neydenne.
5 Ad vier þar med beuijsum og j liose latum vora TRV / og giörum vo ra Kallan vissa og stöduga / þad vor TRV sie ecke Muñ TRV / alleinasta j Muñenum / ecke helldur daud / so sem Jacob ad kuedur.
6 Med þui / ad þo vor Goodverk forskullde ecke Riettlæted nie Saluhial-þena / þa eigum vier þau ad giöra vegna þess / ad Gud lofar þar fyrer Launum stundlegum + eilyfum. 1. Tim. 4.

Philippus Melanchton jn suis Locis comunibus fram setur þessar Grei-ner / huar fyrer Menn eige ad giö-ra Goodverken?

1 Þuiad þad er Skipun Guds + hiñs Vilie

Vilie/ og vor skylldug Hlydne.
2 So ad Men misse ecke TRVna/ + hrygge og stygge ecke þann Heilaga Anda fra sier.
3 So Mem mætte fordast Skraff + Refsingar Syndanna:
4 Þuiad vor Verk/ enn þo þau ecke fullnægiu giöre Guds Lögmale/ og for þienn ecke eilijfft Lijf/ þo eru þau samt Gude þægeleg fyrer Christum/ þau sem gioꝛast af Riettrudꝰdum/ + þocknast Gude/ og Gud nefner þau Forn/ Offur/ þ sem Gude vel lijkar / og huar med hönum þionad verdur.
5 Goodverken hafa Laun/ bæde þessa Heims og annars.

Lutherus setur þessar Greiner fram a þennan hatt/ med stuttu Male.

1 Sumar Greiner/ sem oss eiga ad vppuekia/ til ad giöra Goodverken/ þær ahræra og alijta Gud sialfan/ Þuiad þ er Guds Vilie. 1. Tessal. 2. Guds Bod og Skipan. 1. Johañ. 4. Þuiad hann er Fader vor/ þar fyrer eigum vier hũs

Børn hønum hlydne ad vera. 1. Pet. 1. 1. Johañ. 3. So sem hann hefur elskad oss/ og fyrergiefur oss allar vorar Synder j Christo/ so skulum vier og lijka elska Brædurnar/ og vegna Christi fyrergiefa þeim Misgiørdernar. Eph. 4. 1. Johañ. 4. Item/ ad Gud hann verde fyrer vor Goodverk prijsadur. Philip. 3. 1. Pet. 4. Matth. 5. Item Christur hefur leyst og frelsad oss til þess/ ad vier skulum deyia Syndenne/ lifa Riettlætenu/ og þiona hønum. 1. Pet. 2. 2. Cor. 5. Tit. 2. Luc. 1. Þuiad ef vier lifum j Andanum/ þa skulum vier eirnen ganga epter Andanum. Gal. 5. So ad vier hryggium ecke Heilagan Anda. Eph. 4. 1. Tessalo. 4.

2 Sumar Greiner/ huar fyrer vier eigum ad giøra Goodverken/ þær snerta og ahræra sialfa Personuna þess sem Truadur er. Þuiad med þui vier erum dauder Syndenne/ þa eigum vier ecke framar ad ganga fram̃ j Syndunum/ Helldur lifa Riettlætenu. Rom. 6. Huør hañ er j Christo/ sa er ny Skiepna.
2. Cor.

2. Corinth. 5. Sieum vier Börn Lios-
sins/ þa eigum vier ecke ad ganga sem
Heidingiar j Myrkrunū. Eph. 5. Item.
Vppa þad/ad vier høþum med oss sañā
Beuijsing og Vitnisburd/ad vor TRV
sie ecke rong/þolsk eda daud/helldur soñ
og liþande/ huør ed kroptug er þyrer
Verk Kiærleiksins. 1. Joañ. 2. 3. 4.
2. Pet. 1. Matth. 7. Gal: 5. Item/
So ad vier ecke burt kóstum TRVnne/
hryggium Heilagan Anda / missum Ki-
ettløted og Sælnhialpena/ 1. Tim. 1.
5: og 6. 1. Pet. 2. 2. Pet. 1. og 2.
Rom. 8. Gal. 5. Coloss. 3. Eph. 4.
Og so ad vier komum ecke yfer oss Hef-
nd + Straffe Guds. 1. Cor. 6. 1. Tess.
4. Matth. 3. Luc. 6. Matth. 22.
Psalm: 89.
3 Sumar Greiner goodra Verka a-
hræra Naungan/ ad vier þar med aud-
synum hónum Pionustu og Hialp. Luc.
14. 1. Johañ. 3. Ad Naungen med
voru Epterdæme verde vpþuattur/ til
goodra Verka. Matth. 5. 1. Pet. 3.
Ad vier sieum ecke til Sturlunar eda Hn
eyxlunar ódrum: 1. Cor. 10. 2. Cor.
6. Phil.

6. Philip. 2. Hebre. 13. Ad vier nidur þóggum Munn vorra Motstódumanna. 1. Pet. 2. og 3. Tit. 2.

Enn huórnen/eda med huórre Skickan/Et quo ordine þessar Greiner eru framsettar/huar fyrer Menn eiga good verken ad gióra/ þad vardar litlu/ef ad Menn blijfa vid Fundamentum og sannan Grunduóll Ritningarennar j þessare Hófudgrein/og spilla hónum ecke.

Huør eru þa þau riettu Good Verken sem j christelegre Kirkiu eiga ad kiennast og biodast?

Þau ein eru ad sónnu Goodverk/sem Gud hefur j sijnu Orde skrifad/ Boded og Bifalad/ Huórra Suma Innehalld og Mergur jnnefalen og folgen er j tiu Gudsbodordum/huór ed j þann mæta eiga ad skiliast og vnderstandast/ so sem Heilóg Ritning nefner þau/Legem factorum,seu operum, Rom. 3. Og so sem Dauid skrifar vm alla gióruallahlydne hins Gudhrædda/ þar hñ seiger. Psal. 119. Viam mandatorum tuorum Cucurri, Veigen þiña Bodorda hef eg geinged.

Huar þyrer er ecke Klaustra Lifnadur/ og onnur Verk sem aþ Nei-
lógum Forfedrum eru sett og skickud/ + giord eru j gooda Meining/ Og ónnur Goodverk Manna/ Gude Þægeleg?

Þar fyrer/ad Gud vill j sijnu stora Hwse/sem er hans christelega Kirkia sial sur og alleina rada Bode og Banne yfer óllum Samuiskum/ So sem hann seig-er berliga. Deut. 12. Ecke skal huór og eirn ydar giora huad hónum riett syneste. Helldur huad hellst eg byd/ þad skule þi er giora/ Þier skulud önguo auka þar vid/ + eckert taka þar fra.

Og vm þau Verken sem Menn sialfer velia sier/ þo þad sie j gooda Mein-ing giórt/ þa talar Gud so/ Esa: 1. Huór bad ydur vm þetta? Item. Esa. 28: Matth. 15. Forgiefins dyrka þeir mig med Manna Bode og Setningum. Ezech. 20. Þier skulud ecke ganga epter Bódum og Setningum ydra Fedra/ og ecke varduelta þeirra Riettinde/ Þuiad eg er Drotten ydar Gud/ Ganged j mij-num Bodordum. Og S. Paall hn̄ burt

skws

skwfar klarlega öllum Vtuöldum sialfs Verkum / huörsu fagurlega sem þau skÿ na / og seiger so / Soddan Setningum er um vier dauder / þui latum oss ecke verda af þeim aptur ad nyiu herteкna. Coloss. 2.

Þo heфur S. Pall predikad Euangelium / fyrer eckert / hia þeim j Corintho / og þessu hæler hann / ꝛ helld ur þad eitt þorkostulegt Verk. 1. Cor. 9: Þo hafde Gud þad ecke bifalad?

S. Pall hafde Guds Bifalning / ad predika so Euangelium / ad hañ giör de þui öngua Hindran / helldur ad hann legde Kapp a / ad græda þa Veyku / og giæfe motstödu Möñum eckert tilefne / til Lasts eda Lyga. 1. Corinth. 9. Epter þessare Guds Bifalningu / og j þa Meining / so sem þa var hattad Guds Samkundu j Corintho / þa hefur hann predikad þar Euangelium / fyrer eckert / ꝛ eingen Laun eda Kaup þar fyrer heimt / enn ecke þar fyrer / ad hñ villde þar med ꝛpByria nockra sierlega Guds Pionustu

af sialfum sier/so sem hañ sialfur j þm stad sijna Meining vtleggur. 1. Corinth. 9. Þar fyrer heyrer þetta Verk S. Pals til Guds Bodorde/ vm trulynda Dygd Postulegrar Þionustugiórdar/so sem Ep terdæme Davids vottar. 2: Regum 6. Og Mariu Magdalenu Dæme/ sem smurde Christum.

Nu erum vier ecke framar meir vnder Løgmalenu/ helldur frij og frialser þar fra/ * ad vijsu/ þui dauder. Rom. 6. og 7. Huar fyrer eigum vier þa/ep ter þad vier erum fyrer TRVna Riettlæter ordner/ læta vijsa oss aptur til Løgmalsins/ og giöra Gooduerken/Slijkt synest ad vera j mote Christilegu Frelse? Gal. 5.

Vier erum frij og frialser fra Løg malenu/ so mijked sem Riettlætingena ahrærer/ Þad er/ Vier þurfum ecke og skulum ecke giöra Goodverken til þess eda j þa Meining/ad vier þurfum þeir ra vid til Riettlætingar og Saluhialp ar/ Þuiad þesser Velgiörningar heyra Christo til/ og þa faum vier alleinasta fyrer TRVna a hann.

Þar

Þar næst erum vier frij og frialser fra Lögmalenu so mÿked sem ahrærer Bölvanena og Fyrerdæmningena Lögmalsins/ Þad er ad skilia/ Þo ad Good verk vor sie j þessu Lÿfe ecke hrein nie füllkomen vegna Syndarennar sem byr j Holldenu/ þa erum vier þo ecke vnder Lögmalsins Bölvan + Fyrerdæmingu/ epter strangasta Riette Lögmalsins/ Þui þar er eingen Fyrerdæmning þeim/ sem eru j Christo Jesu:

J þridia mata/ þa erum vier frij fra Lögmalenu/ so mÿked sem ahrærer þessa Naudung og Þuingan/ Þad er ad skilia/ Lögmaled skal ecke med sine Nau dgunar Kröfu og Heimtan þuinga þa Christnu til þeirrar ytre Hlydnennar/ hu ör ad skiedur so sem af Naudungu Vil= ians og Hiartans/ Huad S. Pall kall= ar þann gamla Bokstaf. Rom. 7. Þui ad Gud vill hafa lostuga viliuga Hlyd= ne. Rom. 6. 1. Timoth. 1. 1. Pet. 5. Psalm. 94. og 100.

Med þessu mote er nu hattad þui Frelse/ huörnen vier erum fra Lögmal= enu frelster. Eñ so mÿked sem þa Spur

ning ahrærer/ Huør þau Verk sie sem Gud heffur tilreitt z skipad/ ad vier þar jnne skulum ganga/ Eph. 2. Þa vÿsar Gud oss til sinna Bodorda/ Deut. 12. Ezech. 20. Huör ad eru Lögmal Verkanna. Rom. 3: So ad þegar S. Pall vill syna oss huör ad sie þægelegur og algiördur Vilie Guds/ þad Goodverken ahrærer/ þa vÿsar hann oss ad Elskunne z Kiærleikanum/ huör ad er Summa z Inneballd Lögmalsins/ z setur fram̄ med Nafne þau tiu Guds Bodord. Rom. 12. og 13. Galat. 5.

Fyrer huoriar Greiner skal þesse Lærdomur aff goodum Verkum/ sem Gud hefur j sijnu Orde boded z bifalad so aluarlega og vandlega kiennast og predikast?

1 Fyrst þess vegna/ Ad öll Goodverk allar Guds Þionustugiörder/ sem Menn hafa sialfer vpdicktad/ skule aflagdar verda/ og burt takast.

2 Ad þeir Riettruudu verde aminter/ og hyre vm/ Ad su nyia Hlydne er ecke falen

falen j vorum Vilia nie Verkum / helld-
ur er hun Bod og Skipan Guds/huór-
re vier eigum skylldugleᵹa ad hlyda.
3 So ad Verkē fra Riettruudu/ver-
de Heilög fyrer Guds Ord / j huóriu þau
eru Boden og skipud/ og fyrer Heilagan
Anda huór ad þau verkar med oss.
4 Ad þegar þeir Truudu jdka sig j
goodum Verkum/ ad þa mættu þeir a-
vallt aminter verda af Lógmalenu/ a
þeirra Ofullkomlegleika og Veyke/ Þui
ad af þeim Vtuóldum sialfs Verkum/
þa fa Menn þann Þotta/ ad Menn sie
algiórder/og hafe meira giórt eñ Skyll
dā Guds Bodorda heimter og vtkrefur.

Kann Madurenn vt af sialfs eigenlegum Kroptum/Megne og Mætte ad giöra riett + sóñ Good Verk?

Hollòlegur/Natturlegur Madur/
hann kann med nóckru mote ad forda sier
ytre Syndum og Glæpum/ og syna þa
ytre Sidseme og Dänemenſku. Rom. 2.
9. Phil. 3. Enn þa Andlegu Hlydne kñ
hann huórke ad vpbyria/ne veita af sij

num Kröptum. Þuiad med þui ad Lögmæled er Andlegt/ þa er ender Bodords Guds / Kiærleikuren af hreinu Hiarta / og goodre Samuisku / og flecklausre TRV. 1. Timoth. 1: So ad Hlydnen sie ecke Naudung eda af Þuingun / helldur sialf viliianleg af Hiarta 2. Cor. 9. Ad Philemonem 1. Pet. 2. Ecke j fornre Veru Bokstaffsins helldur j Nyungu Andans / so sa jnnre Maduren hafe Lyst til Guds Lögmæls / Rom. 7. Psalm. 119. Enn soddan Hiarta kann Lögmæled ecke ad giefa / so kann og Mannsins Vilie af Natturlegum Kröptum og Forecke mætte soddan Hlydne j nöckurn Mata ad veita / helldur er þad og kallast Auöxtur Andans Galat. 5. Eph. 5.

Huørnen kuñā riett Goodverk ad verda / mz þui ad Dieþullen situr vm oss / Heimur er fullur med Hneyxlaner / þar med er Holldet ecke alleinasta veykt / helldur med öllu jllt og Syndisamlegt?

Fyrst þyrer alla Hlute þram hlytur Mad=

Madurenn ad verda forlijktur vid Gud fyrer TRVna a Christum/þurad med þeim hætte og þar med verdur Heilagur Ande giefen. Galat. 3. Tit. 3. Sa sem Hiortun hreinsar og endurnyiar. Acto. 15. Psalm. 51. Eph. 4. Ezech. 36. Og vpkueiker nyiar Hrærsingar j Hiartanu/so þad giefe sig vnder Hlydne Guds/Rom. 6. 7. Þuiad Trised blytur fyrr ad verda gott/ædur eñ þ bere gooda Auöxtu: Matth. 7. 12. Þuiad vier erum Guds Verk/skapader j Christo til goodra Verka/ Eph. 2. Eñ epter þad ad Heilagur Ande hann hefur til teked ad endurnyia oss/ þa kunnum vier og eigum vier alla Astundan þar a ad hafa/ ad læta Andan stiorna og styra oss/ og deyda Holldsins Giörder/ fyrer Andan Rom. 8. 12. 2. Pet. 1. 2. Timoth: 1. Þuiad fyrer soddan jdkan vill Gud siinar Gæfur j oss/ fyrer Nad Heilags Anda og hans Hialp og Verkan auka og varduelta. 1. Corinth. 15. Matth. 25. Og slijkt hid sama ad verka og fullgiöra/ þar til hefur Heilagur

Ande so sem annad Efne og Verkfære/ Predikan/ Heyrn og Hugleiding Gudʼ domlegs Ords Psalm. 119. z ct.

Eru þa Goodverken þeirra Truudu Gude þæg og þeck?

Vm Verken þeirra Vantruudu Jdʼ ranarlausu og Hræsnaranna / huörsu fögur sem þau eru/ þa talar so Ritningen. Hebre. 11. Omøgulegt er ad nockur Hlutur þockneft Gude an TRVarennʼ ar. Rom. 14. Huad ecke skiedur vt aþ TRVnne/ þad er Synd. Esa. 1. og 66. Þad er Onytiu Verk/ og ad sønu Suiuirding fyrer Gude. Og Psalm. 109. Soddan Mañia Bæner eru Synd

Eñ vm Goodverken þeirra Truudu og þeirra sem sier hafa fyrer sanna Jdʼ ran til Guds snued/þa talar so Ritning en Coloss. 3. Hlydnen Barnanna þock nast Gude. 1. Timoth. 5. Ad forstan da vel og Gudlega sitt eiged Hws/ þad er gott Verk og Gude þægelegt. Rom. 12. Heb.

12. Hebre. 13. 1. Pet: 2. Slijkar Forner þocknast Gude vel. 1. Johan. 3. Vier giörum þad sem fyrer hönum er þægelegt Eph. 5. Reynande huad Gude sie þægelegt. Psalm. 119. Lat þier þocknast Drotten vilianlegt Offur mijns Muns.

Eru þa Goduerken þeirra Tru udu j þessu Lijþe/ so algiørd z hrein/ ad þau lijke Gude og sie hönum þægeleg?

Þeir Endurfæddu z Riettrwudu hafa ad vijsu vt af Nad og Verkan Heilags Anda þa innre og ytre Hlydne/ vpp byriada/ Enn af þui ad Lögmaled kref ur soddan Hlydne/ sem ad er algiörd/ full komen/ og af öllu Hiarta/ og an allra vondra Girnda/ Deut. 5. z 6. Þa klaga aller Heilager/ ad vegna Syndarennar sem j Holldenu byr/ kunne þeir ecke j þessu Lijfe ad veita soddan algiörda Hlydne/ sem Gud bydur/ Rom. 7: z 8. Galat. 5. Þuiad enn þo þeir fyrer Guds Nad hafe Vilia allan og Asetning

þar til/ ad giöra hid Gooda/ þa lôder þo vid þa þad hid jlla / af Syndenne sem j Holldenn bygger Rom. 7. Þar fyrer seiger Esa. 64. Vier erum aller saman sem þeir Ohreinu/ og allt vort Riettlæte er sem annad ohreckttar Klæde. Og David seiger Psalm. 143. Drotten/ Gack ecke j Dóm vid Þræl þinn/þuiad j Auglite þijnu er eingen Manna Riettlætur. Og þo vier giörũ allt giöruallt þa erũ vier öngum nyter Þrælar Luc. 17

Huørnen gieta þa Goodverk þeirra Truudu Gude þocknast/Med þui þau eru so ofullkomen + Ohrein?

Þau þocknast ecke Gude (so sem nu er sagt) þess vegna / ad þau sie j sier hre in eda fullkomen / Helldur so / Med þui ad Personan Mannsins / þess sem truer / er ædur sætt og forlijkt vid Gud / fyrer Medalgangaran Christum / og j hans Nafne / Þar fyrer þa er hönum / so sem vorum Födur/vegna Christi/vor Sonar leg Hlydne þæg og þeck / enn þo ad hun

sie

sie veyk / ofullkomen og obreín af Synd
eñe sem enn nu j Holldenu byr. Og j þñ
an mata þocknast hun Gude fyrer Chri
stum / ad þad sem j Hlydnenne og Verk-
onum þeirra Riettruudu er breyskt / ofull
komed eda obreint / þad verdur þm veg
na Lausnarans Christi ecke tilreiknad /
Þuiad sa Veykleike / og þau Saurinde /
eru hulen med fullkomenne Hlydne Herr
ans Christi / huór ed fyrer TRVna til-
reiknud verdur þeim sem ad eru j Christo
Jesu / þeir sem ecke ganga epter Holld-
enu / helldur epter Andanum / og þr sem
vidurkienna þeirra Veykleika. Rom. 8.
Phil. 3. 1. Pet. 2. Andlegar Forner eru
Gude þægar og þeckar fyrer Jesum
Christum. Phil. 1. Þier erud fuller med
Auóxtu Riettlætesins fyrer Jesum Christ
um / til Dyrdar og Lofs Gude

Vm

Um Daudlegar og

Um Mismun

Peccati Mortalis & Venialis, Sem Menn almenelega kalla Daudlega Synd/og Nadugléga Synd.

Pa er og bliifbur po Synden eñ nu med þeim Heilogu/j þessu Liife?

Ja/ fullkomlega/ Þuiad po þeim verde af Heilögum Anda styrt/stiornad/ þa klaga þeir po/ ad j þeirra Hollde Bwe eckert Gott/ Helldur/ þegar þeir villia gott giöra/ þa lode Synden vid þa/Rom. 7. Og ad Hollded strijde j mote Andanum/Galat. 5. Og po þeir sie Heilager/ þione Gude/ og vite sijn ecke neitt illt/ þa jata þeir po og medkieña sig fyrer Syndara/1. Corinth. 4. Psa. 32. 130. 143: Ja/ Huör hann medkienner ecke slijkt/ helldur seiger ad hann hafe önga Synd/sa suijkur sialfan sig. 1. Johañ. 1. Þar fyrer bliota aller Heilager/ j þessum Heime/ ad Bidia/ Fader/ Fyrergief oss vorar Skullder.

Kann

Kann David vnder eins ad vera/ Noordoms Madur/ z þo Riettlætur/ Gude þægur z þeckur?

Jönguan mæta/ Þuiad Ritningen giörer Greinarmun/ Syndanna/ Ad nöckrar Synder sie med þeim Heilögu/ huörra vegna þeir verda ecke fordæmder/ Helldur Bihallda þar jafnframt TRVnne Heilögū Anda/ Guds Nad og Fyrergiefningu Syndanna/ Rom. 8. Johñ. 1. Psalm. 32. Eñ sumar Synder eru þær/ ef þeir Menn falla j þær/ sem vid Gud forlijkter eru/ þa missa þeir TRVna/ Heilagan Anda/ Guds Vinættu og eilijft Lijf/ og falla aptur j Reide Guds/ og j eilijfan Dauda/ ef þeir jdrast ecke/ og verda aptur a nytt vid Gud forlijkter fyrer TRVna/ Rom. 8. 1. Cor. 16. Galat. 5. Eph. 4. og 5. Coloss. 1. 1. Johañ. 3. 1. Timoth. 1. 2. Pet. 1. Og af þessum Grunduelle/ og Rökum er teken sa Mißmunur/ peccati mortalis & Venialis, sem Almennelega kallast daudlegar Synder/ og Nadarlegar edur fyrergiefanlegar/ edur daglegar Synder.

Og S. Pall nefner þa Synd sem drott
nar j mote Samuiskunne/lijka eirnen þa
Synd sem byr j Holldenu / enn drottnar
þo ecke/ Rom. 6. 7. 1. Timoth. 3.

Huar til stodar þad/ad Menn vandlega þrampylge þessum Lærdo- dome vm Mismun Syndaña?

1 Þad er þar til gangleg/fyrst/so
Maduren Christen lære ad vakta sig fyr-
er daudlegum Syndum/og fordest þær.
2 Sie so ad þeir Endurfæddu falle
j daudlegar Synder/ad þeir ligge ecke j
þeim Jdranarlauser:
3 Ad þeir Christnu verde aminter og
lære/huórnen þeir eige ad standa a mote
Syndenne/ sem byr j þeirra Hollde/ so
hun verde þeim ecke daudleg og fordæm
anleg/ Þui þa kiemur allskyns Athuga-
leyse/ og Jdranarleyse a medal þeirra
Christnu/ ef ad þessum Mismun er ecke
vandlega giætt / og sie hann ecke vel ack
tadur. Þar fyrer ber öllum Prestum og
Predikórum ad venia sig þar til/ad þeir
ecke alleinasta kunne fyrer Tilheyrendön-
um

um ad vpreikna sig daudlegar Hǒfud syn der/ helldur ad þeir j sierhuǒriu Guds Bodorde kunne ad vijsa ǒdrum til/Quæ sint Peccata Mortalia quæ venialia. Huǒriar ad sie daudlegar Synder/ huǒr iar Nadarlegar.

Er þa vpruna Synden sem eñ nu er j Holldenu z loder vid þa Tru-udu so sliett z liett/ z lijtels verd/ ad Gud reidest henne ecke?

Enn þo so sie/ ad allar Synder sie ecke jafnar/ og ein sie annarre stærre/ Johañ. 16. Matth. 11. Luc. 12. Þa er þo j Lǒgmalenu eingen Synd j sialf-re sier so liett / eda lijtels verd/ ad hun sie ecke verd og maklig Reide Guds og eilijfrar Fyrerdæmingar/ ef ad Gud vill ganga j Dom þar vm/ Þuiad so stendur skrifad/ Huǒr ecke blijfur j ǒllu þui sem j Lǒgmalenu stendur skrifad/ sa sie Bǒlvadur/ Deut. 27. Galat. 3. Item/Huǒr hann helldur ei allt Lǒgmaled/ og brytur af einu Bodorde/hann er sekur j ǒllu Lǒgmale/ Jacob. 2. Og þesse Villa vm þau minstu Bodord Gu

ds/

ds/edur minstu Synder Gude a mote/þa na straffar Christr/hia Phariseis/Mat. 5. Og S. Pall klagar sarlega yfer þeim Syndum sem bwa j hans Hollde/ Rom. 7. Galat. 5.

Eru nockrar Synder so storar og þungar/sem ecke verda i Euangelio þeim fyrergiefnar sem jdrast + trua a Christum?

Nei/ Þuiad Christur hefur fullnæg-in giört fyrer allar Synder 1. Joha. 2. Og vill Saluholpna giöra þa allra stæ-rstu Syndara/ 1. Timoth. 1. Hann hefur og boded Jdran og fyrergiefning Syndanna ad predika öllum Syndugum Johañ. 20. Matth. 9. Luc. 15. Þuiad Naden yfer gnæfer Syndena. Rom. 5.

Fyrst so er/ Huørnen kiemur pad þa til/ad sumar Synder eru þm Christnu/ Venialia, sumar Mortalia peccata?

Þeñan Grunduöll verda Menn vel og

og vandlega ad athuga og skilia/ so ad huór Christen Madur meige vita ꝧ dæma/ huórt hann hafe drygt daudlega Synd/eda fyrergiefanlega. Eñ slijkt ad vita/ pad er komed j pessu/ Ad huør ꝫ eirn reyne sialpan sig/ huørt hañ hepur Jdranena og TRVna. Rom. 2. Jere. 2. 2. Corinth. 13. Puiad Vpprunã Synden/ sem enn nu byr j Hollde peirra Riettrüudu/ hun er huórke daud nie Jdiulaus/Helldur er hun Syndarennar Lógmaal/ verande alldrei kyrr j vorum Limum/ helldur aeggiande/ lockande off til Syndarennar og vondra Girnda ꝧ Hugrenninga/ Jocob. 1. Rom. 7. Galat. 5. Pegar nu christen Maduren hefur misþocknan a soddan Holldsins Girndum/ helldur pær fyrer Synd/ leikur sier ecke vid pær/ hlyder peim ecke/ helldur stendur a mote peim/ prycker pm nidur/ krossfester og deyder pær/ fyrer Andan/ so pær rijke ecke nie fae framgang/Rom. 6. og 7. Galat. 5. Slijkt pa er vijst ꝧ sannarlegt Merke/ ad med pm Mañe sie riett og sónn Jdran. Og med pui ad peir Riettchristnu bidia/ad Gud vilie vegna

se vegna Christi ecke tilreikna þeim þeñ-
an Veykleika / helldur fyrergiefa þeim/
og þeir trua og treysta þar vppa / ad
Christus sa riette Nadarennar stoll / mu
ne þennan Veykleika og þesse Saurinde
sem m3 þeim er/fyrer Auglite Guds hyl
ia / og dylia / Rom. 7. Psalm. 32. 1.
Johañ: 1. og 2. Þa er þad liost Mer-
ke/ ad sa Madur hefur rietta lifande
TRV. Huór ed nu Christum j Euange-
lio höndlar / medtekur / og sier vid hann
helldur / med þeim Manne er eckert fyrer
dæmanlegt / helldur hefur hñ Guds Nad
fyrergiefning Syndanna og eilijft Lijf/
Rom. 8. 1. Johañ. 1. og 2. Psalm.
32. Og med soddan mote/ og af þessu
verda slijkar Synder med þeim Heilögu
Venialia Peccata, Og þeir verda ecke sy
r er þar fordæmder.

Enn ef so skiedur/ ad Madur
epterþyger Illum Girndum/hefr Lyst-
ing til þeirra/leitar Lags þar ad fram
kuæma og fullkomna/ Rom. 6.
Mich. 2. Jacob. 1.
Þa verdur þar af ein daudlleg Synd

so sem vottar S. Pall/ Rom. 8. og Jacob. 1. Og þetta sama skiedur þar fyrer og af þui/ ad Madur hefur þock nan a Syndenne/liær henne lausan Taumen/ hlyder henne/ + fullkomnar hana/ þa er þad lioſt Merke/ ad þar er ecke sönn Jdran. Enn huar ecke er Jdranen/ þar kann og ecke ad vera sönn TRV/ 1. Timoth. 1. og 5. 2. Pet. 1. Þuiad Nattura Art og Edle sannrar TRVar er ecke/ ad leita vid ad dryia Syndena/ liggia og lifa j Syndenne/ og skammast sijn þess ecke/ Helldur hefur hun Hungur og Þosta epter Riettlætenu/ huö rinen hun meige laus og lidug verda vid Syndena/ Nu huar hellst ecke er sönn Jdran/ þar leggur Heilagur Ande a þennan Vrskurd. Jerem. 5. Drottenn/ Þu slær þa/ enn þeir kienna ecke til þess/ Þu þuingar þa enn Þr betra sig ecke/ þeir hafa hardara Andlit enn Hellusteirn/ z vilia ecke snua sier. Rom. 2. Sneypa/ Neide Hrelling/ Harmkuæle yfer allar Saler þeirra Manna sem jllsku drygia/ Luc. 13. Nema þier giöred/ jdran munu þier

aller eins fyrer farast. Og hvar eingen riett TRV er/ þar er Christur ecke/ þar er Heilagur Ande ecke/ þar er ecke Guds Nad/ecke Fyrergiefning Syndanna/ ecke Saluhialpen. Huad þa? Eflaust/Reide Guds/ eilijfur Daude og Fyrerdæminng/ ef ad þeir snua sier ei til Guds. Coloss. 3. So deyded nu ydar Limu sem a Jórdu erud/Hordoma fwlan Lifnad/ fyrer huad ad kiemur Guds Reide yfer Bórn Vantruarennar. Róm. 8. Ef þier lifed epter Holldenu þa mun þier deyia. Og med þessu mote verda Syndernar dauðlegar/þegar Madur misser Jdranena/ TRVna/ Christum og Heilagan Anda.

Huad a ad predika þyrer sliikum Mønnum?

Mann skal ecke þeigia yfer þeirra Syndum/ecke fegra þær/ecke draga Sió dur yfer þær/ecke affaka þær nie forsuara/Helldur straffa/ Esa. 58. Kalla þu j Akiefd/vægdu ecke/ r cet. Ezech. 13. Vei ydur sem giórer Folkenu Hægenden vnder Handleggena/og Koddana/ r cet.

2. Timoth.

2. Timoth. 4: So vitna eg nu fyrer Gude/ + ct. Mann skal setia þeim fyrer þann þunga Guds Riettlætis Dom. 2. Corinth. 6. Galat. 5. Coloss. 3. Joh. 3. Matth. 12. 2. Pet. 2. Þuiad hvör hellst sem helldur þa fyrer Riettchristna þa sin so breyta/ og hræsnar eda hyklar med þeim/ sa suykur þa/ sa giörer sig + Hluttakara þrra Fyrerdæmningar Esa. 3. 8. 23. Trenorum 3. Ezech. 33.

Enn Idranar Predikun/ sem Syndernar avijtar og straffar/ hun er þad Medium/ Tool + Verkfære/ huar med Gud vill snua til sijn þeim sem fallner eru/ Jerem. 15. Enn ef sa Synduge vill eckc idrast/ og er þuerbroten j sinne Illsku/ þa fyrerferst hann/ enn Predikaren frel sar sialfs sijns Sal/ Ezech. 3.

Enn ef soddan Menn/ hyrer Gudes Nad/ læta af Syndenne/ z betra sig af Hiarta?

Þa eiga Menn ad taka vid þeim gl adlega/ og boda og tilseigia þeim Syn danna Fyrergiefning/ Jerem. 3. og 18.

Um Christelega Kirkiu og
Ezech. 18. 33: Matth. 18. Luc. 15.
So sem ad augliost er af Dæmum þeir-
ra Dauids / Peturs / Manasses / fortap-
ada Sonar / hans j Corintho / Og giöra
þad ecke ad eins siö sinnum / helldur
siötiu sinnum siö sinnum /
Matth. 18.

Niunda Hofudgrein Christe-
legs Lærdoms
Um Christelega
Kirkiu / og þad Heilaga Pre-
dikunar Embætte.

Heilög Almenneleg Christ-
eleg Kirkia eda Christne er
Samansöfnudur / edr Sam-
fielagskapur allra Heilagra /
huar a Tijmum / og j huör-
ium Stödū + Attum Heimsins þr lifa /
Þeir ed Euangelium Christi heyra / mz
taka

taka/og medkienna/og þui trua/og sier hafa snued til Guds fyrer Euangelium/ og eru vegna Medalgangarans Christi Gude þæger og þecker/og fyrer Heilagan Anda Endurfædder/og erfin giar eilijfs Lijfs.

Þesse almeñelega Christne / Catholica Ecclesia er ecke bunden vid nockurn sierlegan Samastad/ ecke vid Personur Manna / eda þeirra Setning a / Helldur alleina vid Euangelium edur Guds Ord so ad aller Limer þessarar Christne/vm allan Heim/ huar þeir eru i sundur tuijst rader / þeir jata/ + m3kieña alla Tijma / Ad huør þetta Ord medtekur/med sanre TRV a Christum/o fær og audlast Syndanna Fyrergifening/og epter fylger Euangelio/ sa same er eirn lifande Limur Almennelegrar Christelegrar Kristne.

Johañ. 10. Mijner Sauder hlyda minne Röddu/ og eg þecke þa/ og þeir fylgia mier/og eg gief þeim eilijft Lijf/ og eingen skal slijta þa wr minne Hende.

A þeim Dögum þa Christur var fæddur/ þa voru þesser Limer christeleg rar Kirkiu/ Maria/ Joseph/ Simeon/ Zacharias/ Hanna/ Elizabeth/ Fiarhird arner/ og nöckrer adrer/ þeir ed med þin trudu Fyrerheitenu vt af Christo. Þar a mote/ Kiēnemanna Hofdingiarner/ Pha risearner/ Saducear/ þo þeir bære þann Titel og hefde þad Nafn/ ad þeir være Guds Christne/ þa voru þeir þo ecke Gu ds Folk/ og ecke Limer sannrar Guds Christne/ so sem Christus seiger til þeirra Johañ. 8. Þier erud af Fodurnum Fia nda. Og S. Pall seiger/ Ef nöckur pre dikar añad Euangelium/ sa sie Böluadr.

J þessare Heilagre Gude Christne eru marger hier j Heime/ sem ecke eru Heilager/ huörier optsinnis hafa þau ad stu Embætte j Kirkiunne og Þrre Andlegu Rijkis stiornenne/ So sem Christur kienner/ ad j Nete Christnennar verde ve idder bæde gooder Fiskar og jller/ Og ad fyrer þann seinasta Dag/ mune jller Menn og Hræsnarar ecke fraskilder ver da þeim Heilögu Matth. 13. Lated huörtueggia vaxa allt til Kornskurdar ins

ns / Luc. 17. Einn mun vpp numen / an nar epter skilen. Item / Matth. 18. Peir sőfnudu til samans Vondum og Goodum.

Hier er og þad merkianda / ad þo jll er Menn z Hræsnarar predike Orded / z vtdeile Sacramenten / þa er þ so kroptugt til Sæluhialpar / øllum þeim sem þar a trua / so sem ad Fromer og Heila ger Menn høpdu Orded predikad og Sacramenten vtdeillt.

Chemnicius.

Huar þinst riett Christeleg Kirkia hier a Jørdunne / Edur huar aþ ma þeckia hana / Og huőr eru hennar audkienningar Merke?

Pad rietta Audkieñingar Mark Guds Christne hier a Jørdunne / er ecke komed j Mannmergd storre / Matth: 7. Luc. 7 Ecke helldur j Magt / Visku eda Edalburdū Hollbsins / 1. Corinth. 2. So eru þeir ecke aller su rietta og sanna Guds Christne sem þad þikiast vera / og þad Nafn bera / ellegar þeir sem eru Andleg

rar Stiettar + Embættis/So sem Hist⸗
toriur Prophetanna/Christi/Postulanna
vtuýsa. Pad er ecke nog ad seigia/So
hafa þeir enn Gömlu kient og halldeð/
Matth. 5. 15. Helldur er þar su rietta
Guðs Christne/ hier a Jördu/sem þesse
audkienningar Merke hefur.

a Guds Ord omeingad/+ huar þad
kient verdur hreint og klart/Joha. 10.
Ephe. 2. og 4. 2. Corinth. 3. 2. Tim.
1. 2. Þar sem med Lyklauallded verdur
riettelega fared/ad leysa og binda/ept⸗
er Guds Ords Hliodan/ Matth. 16.
Johañ. 20. Þar þau Hellögu Sacra⸗
menta verda handterud/ Marc. 16. 1.
Corinth. 10. og 12. Þar sem Menn hey⸗
ra Guds Ord/Johñ. 10. Og medta⸗
ka þad/ 1. Tessalo. 1. 1. Corinth. 15.
Jata þad/Matth. 10. Og fylgia þui
epter/ Johañ. 10. Og Gud riettelega
akalla/so sem Orded kienner/Luc. 19.
1. Corinth. 1. Psalm. 29. Og þsse aud
kienningar Merke Gudlegrar Christne/
þau eru stundum/liosare fyrer Mannaña
Augum enn stundum. Þuiad yfer þeññ
Grunduöll byggia sumer Gull/ sumer
Gras⸗

Grafstra/ Þo ef Grundvóllurenn er riett-
ur/ þa hefur Gud þar sijna Kirkiu/ 1.
Corinth: 3. 3. Reg: 19.

Eru þa aller þeir Heilager og holpner/ sem hid ytra hallda sier vid þennan Søfnud/ og þikiast vel Christner?

Ecke aller/ Þuiad þeir eru ecke aller
Giórendur Ordsins/og ecke helldur vard
ueita þeir þad aller sem þ heyra/Luc.
8. 11; Matth. 7. So sem ꝧ eirnenn Ep-
terlijkingar klarlega votta Matt. 13.22.

Þui nefnest hun ein Heiløg Christeleg Kirkia?

Þar fyrer/ Ad Heilagur Ande/ hañ
verkar j þessum Søfnude/fyrer Orded ꝧ
Sacramentén/og er kroptugur/so ad hñ
kallar/ vplyser og Helgar þa alla sem
Saluholpner verda/ Sem er/ ad þeir
gióra Jdran/ trua a Christum/ og láta
frañ koma gooda Jdranarennar A-
vóxtu Act. 26.

Kann

Kann nøckur ad verda Saluholpen/ sa sem ecke er Limur þeirrar riettu og sönnu Christelegrar Kirkiu?

J Heilagre Skrifft stendur þesse Epterlijking/ þar Christnen er so sem eitt Corpus, Lijkame/ sem hefur marga Lime/ Enn Hößud þessara Lima er Christur/ huör ad er Frelsare sijns Lijkama/ j þann mata/ ad Höfuded veite og giefe Limum Lijkamans allt huad þeim er þörf til Saluhialpar/ Eph. 1. 4: ≠ 5 Coloss. 2. 1. Corinth. 12: Þar fyrer huör hann er ecke med ödrum Truudum Limur þessa Lijkama/ huörs Höfud ad er Christur/ sa same kann ecke ad verda Saluholpen. Þuiad Saluhialpen/ huöria Christur hefur afreckad og vtuegad/ hana veiter hann og giefur/ og henne vtskipter hañ fyrer Ministerium, Embættis giörd Euangelij/ 2. Cor. 5. Huöria Gudlega Skickan S. Paull agiætlega j stutt Mal bindur / Rom. 8. Huöria Gud hefur til Saluhialparennar fyrer hugad/ þa kallar hann/ og giörer þa so

fyrst Riettlæta/sijdan þar epter Heilaga Og j CREDO þa er þetta tuent þuí til samans sett/ Eina Heilaga Christe lega Kirkiu/Samneyte/eda Samfielag Heilagra. A þetta hliota Menn opt ad verda minter/ so ad þeir vel og vand lega hyxe vm/ ad skilia sig fra Falskrist nenne/ sem stendur/ Psalm. 1. 2. 6. 2. Corinth. 6. Apocal. 18. Matth. 7. 16. Acto. 20. Galat. 1. 1. Johañ. 4. Og hallda sier til þess Safnadar ✝ Sel skapar/ sem sónn og riett audkienningar Merke hefur/ Hebre. 10. Psal. 27. 42. 119. og Matth. 12. Huór ecke er med mier/ sa er a mote mier.

Huør er Høfud Christe-legrar Kirkiu?

Su sanna Guds Christne hefur ecke nema eitt Hófud/ sem er alleina Christus/ Eph. 1. 4. og 5. Coloss. 2. Pui ad þo a mille Limanna christelegrar Kir kiu sie nóckur Mismunur/ þad Embætt um og Gafum vid vijkur Eph. 4. Pa eru þeir þo aller eins Lijkama Limer/ ✝ einge

vm Christelega Kirkiu og eingen þeirra hefur þad Embætte / sem Höfdenu til heyrer / Eph. 1. 4. og 5. Coloss. 2.

Hefur Christeleg Kirkia Mak Guds Orde ad vmbreyta / eda nyiar Truargreiner ad setia?

Langt er þui fiærre / Þuiad Christnen hun er bygd og sett a þann Grundvöll sem er Guds Ord / Eph. 2. Og er þar vid bunden Matth. 28. Enn sie so hun vijke fra Ordenu / þa er hun ecke leingur christeleg Kirkia. Johan. 10. Gal. 1. Þuiad Christeleg Kirkia a ecke ad drottna yfer Christo / helldur hlyda hönum og vera vndergiefen Eph. 5.

Huar fyrer kallast Christnen Catholica, Almenneleg?

1 Þuiad hun er ecke vid nockurn sierlegan Samastad bunden / Helldur er hun hier og huar og j ymsum stödum vm allan Heimen / hia öllum Þiodum.

2 Þuiad alla Tijma / Allt inn til Heim-

Heimsins Enda/ þa hefur Gud eina Chr istelega Kirkiu hier a Jördunne.

3 Huiad hun er ecke Bunden vid nöck- urs Mans Personu/ Helldur alleina vid þad einka Höfuded Christum. Og þo þeir Christnu sie j Fiærlægd huör vid ann an/ eda a huörium Tijma sem þeir lifa þa eru þeir þo eirn Lijkame/ vnder einu Höfde. Þui þadan kiemur þad Sam- neyte/ eda Samfielag Halagra sem sten dur j Credo.

4 Huiad/ til þess ad Christeleg Kirk ia skule vera ein/ þa er ecke Þörf nie Naudsyn/ ad jafnan og j öllum stödum sie eins Ceremoniæ eins Kirkiu Embæt- tis giörder + Sider/ sem af Mönnum eru stigtader/ Helldur liggur a þui ad Fun- damentum Grunduöllurenn sie eirn + hinn same/ 1. Corinth. 3. Ein TRV/ ein Skijrn/ Eph: 4. Snögt ad seigia/ Hu- ad þetta Ord Catholica merker/ þad verdr skyrlega vtlagt j Symbolo Nyce- no, er vier köllum Messu Credo/ Credo vnam sanctam Catholicam Apostoli- cam Ecclesiam.

Chytreus.

Huad

Huad er Rijked Christi j þessum Heime?

Rijked Christi er þad / Ad vor Drotten og Lausnare Jesus Christus / sitiande til hægre Handar Födursins / kallar alla Menn til Kynningar Guds og hns Velgiörninga og eilijfrar Sæluhialpar / Og þad / ad hann vt af öllu Mannkyne saman safnar sier eilijfre Kirkiu / giefur henne og veiter fyrer Predikan Euangelij og Sacramenten / fyrergiefning Syndanna / Nad og Vinskap Guds / Riettlæte / og Arftöku eilijfs Lijfs. Hann styrer og stiornar henne / styrker hana / og huggar j öllum Mannraunum og Motgange / med Orde sijnu og Heilögum Anda / verndar hana og vardueiter fyrer hennar Ovinum / og frelsar hana ad sijdustu fra öllu Illu / fyrer Vppvakning af Daudanum / og pryder hana med eilijfre Visku / Riettlæte / Dyrd og Fögnude.

Huad er Kiennemansskapurenn Christi?

Kienne-

Kiennemannlega Embætte Christi er þetta/ Ad hann vt af Heimuglegu Rade Guds hefur Euangelium openberad fyrer Mannlegu Kyne/kient þad og predikad/z er fyrer oss aumar Mañeskiur hia sijnum Eilijfa Födur Arnadar Miladur og Medalgangare/Og hefur sialfan sig sijnum Himneska Födur j Forn fært/ huar med hann hefur Guds Födurs Reide stillt/ Fyrergiefning Syndanna/Riettlæted og eilijfa Sæluhialp allre Christelegre Kirkiu forþienad/ vtuegad/og til Eignar giefed Johañ. 1. 17. Ebre: 7. 9. 10.

Huad er þad fyrer Predikunar Embætte/huar med Christur hañ saman safnar sinne Kirkiu hier a Jördunne?

Andsuar? Predikunar Embætted er ein Bifalning Guds/ þad Heilaga Guds Ord/Lögmaaled og Euangelium (Huar med Gud hann verkar eilijfa Sæluhialp j Mannanna Hiörtum)ad predi

ka / vm rangan Lærdom ad dæma / og hann ad forleggia / Pau Heilógu Sacramenta ad vtdeila / fyrergiefning Syndanna ad til seigia óllum þeim sem sig betra / og vm Aflausnena bidia. Þær Personur sem kalladar eru / til Predikunar Embættis ad skicka / Og ad sijdustu ad straffa þa Oblydnu og Þuerbrotnu Syndara / ecke med Veralldlegu Suerde helldur med Ordenu / Bañe + Forbode.

Þar huert a mote er / Veralldlegt Yfervalld / Potestas Gladij Makt Sůdsins / vt af Guds Bifalningu innsett og skickad / i þessu stundlega Lijfe / so ad ytre Hlydne / Fridur og Sidseme meige bæde fyrer Guds Ord / og Veralldlega Lagasetninga varduettast og vid Magt halldast / þeim Goodu + Fromu til Verndar / enn þeim Jllu og Oblydnu Skalkum til Straffs og Refsingar / med Suerdenu.

Huør er Mismunur a mille Christelegrar Kirkiu / og Veralldlegs Yfervallds?

Pad

Pad ma af þessum Definitionibus
liosslega sia og merkia. Þuiad fyrer Pre-
dikun Euangelij / og j Predikunar Em-
bættenu / giefur Gud og veiter Andleg +
Eilijf Audæfe / Fyrergiefning Syndañа /
Heilagan Anda / og eilijft Lijf / Rom. 1.
Euangelium er Kraptur Guds / sem
Sæluholpna giører alla þa sem þar a
trua / 2. Corinth. 3. Euangelium er
Embætte Andans / sem Lijfgar.

Enn Veralldlegt Yfervalld / pad ve
iter ecke nie giefur sijnum Vndergiefnu ei
lijf Giæde / helldur stundleg / Sem eru /
Fridur / Verndan / Ærlegur Age / og Sid
semd.

2 Veralldlegt Yfervalld fyrerbydur
og straffar alleinasta þær ytre Storsyn-
der og Lóstu / + heimter ad eins ad Mieñ
veite Lógmalenu þa ytre synelega Hlydd-
ne / Enn Predikunar Embætted / pad a-
vijtar og straffar þær jnnre Syndernar
j Hiartanu / og heimter þa jnnre Hlydne
Gudlegs Ords og Lógmals.

3 Veralldleg Valldstiorn ber Suerded
+ leggur lijkamlega + stundlega Refsing /
a þa med Suerdenu sem þuerbrotner eru

Enn Predikunar Embætted refsar öngunum med Sverdenu / Helldur alleinasta avijtar / straffar / Med Orde og Bann bæringu / Eñ þad bodar + hootar þm Ohlydnu / Jdranarlausu Syndoruñ / ecke alleinasta stundlegu Straffe + Refsingū / helldur eilijfum Plagum og Pijslum a Sælu og Lijfe j Helvijte.

4 Veralldlegt Yfervalld hefur Magt / fyrer sannar rökstemdar Greiner / ad setia meira Lögmal / og eigenleg Bodord og Setninga / þo ecke / þa sem eru j mote Guds Lögmale / helldur þa sem styrkia og þiena til ad hallda Guds Bodord. Yfervallded ma og so fyrerbioda nockur þau Verk sem ecke eru Jll / þau sem giefa mega Ordsök til Syndar / þo þau Verk sie ecke berleza j Guds Lögmale forboden / Item / j Arfaskiptum / Doms Handlönum / og öllum Lagamalum / j Straffe og Refsingum / þa ma Yfervallded setia og skicka rökstamlegar Lagagreiner / huöriar Vnderfatarner eru skylldugar ad hallda. Og þeir syndga fullkomlega / ef þeir giöra þ ecke / Rom. 13. Þad er Naudsyn ad vera Hlyden /

ecke alleinasta vegna Straffsins + Ressinganna / helldur vegna Samuiskunar.

Hier huert a mote / þa hafa Byskupar og Predikarar j Christelegre Kirkiu / önguan Magt og eckert Valld þar til ad setia nockurt Lögmal / nockra Guds Þionustu / eda bioda nockur þau Verk / sem Gud hefur ecke j sijnu Orde bifalad og hallda þau naudsynleg / og ad þau meige ecke Syndlaust j Christelegre Kirkiu aftakast. Þui ad so er lioslega skrifad Forgiefins dyrka þeir mig med Bodord um Manna / Matth. 15. Latted önguan giöra ydur Samuisku af Mat og Dryck / z c. So sem hier vm verdur nockud meira rædt j þeirre Grein sem hlyder vppa Manna setninga / og Adiaphora.

X. Høfud Grein.

Um Þau Heiløgu Sacramenta.

SAcramenta/eru Gudleg Nadar Teikn/edr Ceremoniur jñ settar og skickadar af sialfũ Christo/ fyrer huør Gud er kroptugur til eilijfrar Sælu hialpar/veiter og tileignar ꝛ giefur Fyrergiefning Syndanna/Heilagan Anda/ eilijft Lijf/ og øll sijn Himnesk Giæde/ þeim øllum sem Sacramenta medtaka epter þui sem hann hefur þau jñsett og Bifalad.

Soddan Ceremoniur eru ecke nema tuær/af vorum Herra Jesu Christo j þui nyia Testamentenu jnnsettar / sem er su Heilaga Skijrn / og Christi Kuølldmaltijd.

Chemnitius.

Um

Vm Sacramenten hins nyia Testamentis/ so almennelega ad ræda.

Quad kallast Sacramentum hins nyia Testamentis?

Sacramentum er RITVS/ Embætt tis giörd / af Gude sett og skickud / og er til lögd þui Fyrerheitenu/ sem Gud hefur j Euangelio giefed/ so þad skule vera Vitnisburdur/ Jnnsigle og Pantur vppa Guds Nadarsamlegt Fyrerheit.

Huørsu marger Hluter heyra til einu Sacramente?

Tueir/ Fyrst/ þad ytra/synelega/ þr eifanlega Elementum, Teikn Ceremonia edur Embættisgiörden/ sem af Christo sialfum er med sierlegum Ordum ber lega bifölud/ innsett og skickud / j þui nyia Testamentenu/ og þar med skipad ad þad skule vm allan Christen domen allt jnn til Veralldarennar enda tijdkad verda/og vid Magt halldast.

Þad annad/ Er ORDED/edur Fyr

erheit Nadarennar. Sem er/Ad sodan Sacramentum sie j þa Meining af Christo jnnsett og skickad/ og ad þad eige til þess tijdkad ad vera/ ad Gud hann vill fyrer þetta sama Sacramentum/so sijn fyrer nöckurs konar synelegt Medium,og Vitnisburd innsigla og stadfesta vid eirn og sierhuörn Riettruadan þad Fyrerheit Nadarennar/sem annarstadar j Euangelio er almenneiega öllum framboded og til sagt.

Huar fyrer hefur Christur Jafnframt ORDENN Sacramenten jnnsett?

Til þess/ad styrkia vora veyka TRV þar med/Þuiad med þui/ad vort Hiarta kann traudtlega ad hallda sier vid Orded einsamalt/og þo þad verde opinberlega predikad/þa er þo vor Samuiska med sier sialfre jafnan efasöm og huxar med sier/Mun Gud meina mig þar med? Mun eg meiga hugga mig þar med fyrer mijna Personu? etc. Þar fyrer hefur Christur/huör ad rijkur er ad

Nad og Myskun/ soddan ytre syneleg preisanleg Sacramenta innsett/ j huör=ium/og fyrer huör/so sem fyrer syneleg=an openberlegan Vitnisburd/ hann sialf=ur vill med oss höndla/so ad vier hefdū obrigdanlegt Jnnsigle/ Pant og Styrk=ing/ ad hann vilie sannarlega veita/til leggia / og til Eignar giefa/einum + sier huörium fyrer hans Personu Fyrerheits Euangeliō/ sem þetta Sacramentum til sijn medtekur med riettre TRV. Og ann alls Efa þa er Guds Sonur fyrer Sa=cramenten kröptugur/ ad verka j þeim Riettruudū sijn Verk/+ ad styrkia TRV na. Þar fyrer er Meining Sacramētista aldeilis burt kastande/þr ed Sacramen=ten hafa og hallda/ ecke nema ytre syne leg Teikn/sem eitthuad hafa ad þyda + merkia/ enn sie ecke þar annad.

Þarþ vorrar Truar vid/til Sacramentanna?

So mijked sem ahrærer Substanti=am Sacramentorum/edur Sacramenten sialf j sier/ med þui ad þau eru Verk

Guds og Giǿrningar / þa giefur TRVen eda Vantruen Sacramentǿnum ecke par/ tekur og ecke af þeim. Sum̃a / eykur þau huǿrke nie vanar/ huǿrke TRVen þeirra sem Sacramenten medtaka/ ei helldur hinna sem þau vtdeila ǿdrum. Þuiad vor TRV giǿrer eckert Sacramentum/ helldur alleinasta Guds Ord/ hans Insetning og Kraptur

Enn ef einhuǿr ad spyr/huǿrnen / huǿrium Sacramenten stode/ og sie til gagns / So ad þa vier medtǿkum sialf Sacramenten/ ad vier þa og lyka saum og ǿdlust Krapt og Verkan Sacramentanna/ off til Sæluhialpar? Til þess er TRVen naudsynleg/ huǿr ed soddan Nad tekur til sijn/bæde j Ordenu / og so lyka j Sacramentǿnũ/so sem Ritningen seiger/ Huør hann truer og verdur skijrdur/ sa skal vera Sæluholpen. Enn huør sem ecke truer/hann skal verda fordæmdur. Item/ huør overdugur etur/ sa etur sier Doms apelle.

Huad mørg eru soddan Sacramenta j þui nyia Testamẽtenu?

Vilie Madur ræda þar vm propriè eigenlega/ þa eru þar ecke nema tuô / sem er / Su Heilaga Skijrn/ og þad haleita Sacramentum Alltaris / edur Drottins Kuølldmaltijd. Þuiad j þessum Bædum eru þeir tueir Hluter fullkomlega / sem j einu Sacramente eiga ad vera/ Sem er/ fyrst / ytra synelega Teikned Elementum af sialfum Christo tilsett og skickad.

Þar næst/ Fyrerheit Nadarennar / ad hun verde fyrer þesse Sacramenta eigen Eign þeirra Truudu/ og sie þar med þeim til Handa jnnsiglud.

Ma ecke Aflausnen kallast Sacramentum?

Eitt hefur Aflausnen sameigenlegt med Sacramentenu/ sem er / Ad fyrer Aflausnena/ þa Bodast/ tilseigest og jnsigl ast huørium og einum (sierdeilis) sem tru er/ þ almennelega Euangelij Fyrerheit. Og j þessu Nafne/ þa giøra sumer ecke Oriett nie Illa/ad þeir telia Aflausnena j bland Sacramentanna/ Enn af þuí þar er af Christo ecke neitt ytra Teikn og Elementum til lagt og skickad/ þar fyrer

er þa ma Aflausnen ecke vera med riettu talen j bland Sacramentanna / so sem Skijrnen og Kuölldmaltijden. Þo skal hier vm ecke kijfa nie þratta / huört hun er Sacramentum eda ei / med þui ad Lærdomuren halldest hreiñ og klar / epter Ritningarennar Hliodan / so sem Apologia Confessionis Augustanæ a- minner:

Huar fyrer eru ecke Sacramenta talen Siø / eins og j Pa- uadomenum?

Þuiad flestöll Sacramenta sem Pa- pistar telia / hafa ecke þesse Höfudstycke / Partes essentiales, sem huöriu Sacra- mente j nyia Testamentenu til heyra. Til Dæmis / Hionabanded er af Gude jnn- sett og skickad / enn þar hefur Gud ecke til lagt nöckurt sierdeilis Teikn eda Ele- mentum / so sem einu Sacramente hæfer ad hafa. Ecke helldur er Hionabanded / soddan Medium, Organum / Verkfære eda Efne / ad Fyrerheit Saluhialparen- nar sie þar vid fest / og bundet. Eñ þar S. Pall Eph. 5. Kallar Hionaband- ed

ed Sacramentum / þa meinar hann ecke soddan Sacramentum sem ad eru Skyr nen og Kuólldmaltijden / Helldur kallar hann þad Mysterium / Leyndardom j Christo og j Christelegre Kirkiu hans Brwdur / þad er ad skilia / Samteinging Hionanna / er Figura + Merking þeirrar Dasamlegu + Anolegu Samteingingar Christi og hans Christne:

Nu haƒa Postularner sagt Hendur yƀer Menn / og Heilagur Ande er af Himnum fallen yfer þa Kietz truudu Act. 8. 19.

Þui skal þa Fermingen ecke vera Sacra mentum / Med þui hun hefur þad ytra Teikned / og Fyrerheit vm Heilagan Anda?

Medal aññara Haleitra Giafa / ad giöra Dasemdar Verk + Jarteikner / þa var Postulõnũ + þetta giefed / ad fyrer Yfer legging Handanna / giördu þeir þa Sicu ku heilbrigda / Marc. 16. Lijka eirnen kom Heilagur Ande synelega yfer þa Truudu

Trundu/og liet sig sia og merkia/med yt
re Gæsū/ sem voru marghættud Tungu
mal/Act. 8. Enn þetta priuilegium/
var Postulónum giefed vm stundar sak-
er/ Euangelio til Styrkingar. Enn vier
hófum ecke i Guds Orde neina Bifaln-
ing/ slijku Postulanna Dæme epter ad
fylgia/ Ei helldur hófum vier nóckud
Fyrerheit/ ad fyrer Yferlegging vorra
Handa vilie Gud giefa Heilagan Anda.
Myklu sijdur hafa Papistar Guds Ord
Bod eda Bifalning vm þrra Chrisma.

**Þui er PrestaVixlan ei Sa-
cramentum? Med þui Postularner ha-
fa lagt Hendur yfer Predikarana/+ þeir
hafa þar þyrer þeinged Heilagan Anda?**
1. Timoth. 4. 2. Timoth. 1.

Ad Lógleg Kallan og Ordineran
Predikaranna hafe Guds Ord og Fyrer
heit Gudlegrar Blessannar/ þad er vijst
og satt/og þad er naudsynleg og agiæt
Huggun. Enn soddan Fyrerheit hefur
Prestuixlan ecke/ Ad huór hann vill fa
Nad Guds/og verda Hluttakare elligs-
rar Sæluhialpar/hañ skule verda Prest
ur/

ur/ Þukad marger af þeim sem spæd hafa(edur predikad)munu a sydasta Del Be sa ad heyra þesse O:d/ Eg þecke yd ur ecke/ Matth. 7. Cap. Lijka eirnen hefur Handa yferleggingen öngua liosle-ga Bifalning j Guds Orde/ Helldur ha sa Postularner haft og hallded þennan Sid/vegna Bæna ækallsins/so sem ann-ad Adiaphorum, Þad er þad Verk sem Menn meiga giöra/eda ecke. En Smur ning Papistanna j Prestavixlunne hefur huörke Bifalning Guds nie Skipan/og ecke neitt Dæme j Skriftenne hins nyia Testamentis/Helldur er hun j mote Guds Orde/ jnnleidande Menn aptur j Cere-moniur Levitanna hins gamla Testamen tis. Og nu med þui ad Prestavixluna van tar þetta huörtueggia/ Bæde Element-um/ytra Teikned/ + so Fyrerheited/þar fyrer er hū ecke neitt riett Sacramentū.

Huad skal hallda aþ þeirre sei-nustu Smurningu? Þar neþnest Ele mentum j Guds Orde Marc. 6. Jacob 5. Þar er og hia Fyrerheited vm Fyrer-giefning Syndaña/ Jacob. 5?

Post-

Postularner / og adrer fleire j Fyrnd-
enne hafa haft þær Gafur/ad þeir giört
du þa Siuku heilbrigda/ 1: Cor. 12.
Og til þess hafa þeir stüdum haft Han-
danna yferlegging/ Marc. 16. Stund-
um Smurning med Oleum/ Marc. 6.
Enn med þui ad þesse Jardteikn/ hefur
lagst af/ so sem og allar adrar j Christ-
nenne/ sijdan Euangelij Lærdomur var
noglega stadfestur/ þa höfum vier j Gu-
ds Orde/ huörke Guds Bodord nie Fyr-
erheit/til ad smyria þa Siuku. Og Ja-
cob hann leggur Fyrergiefning Syndañā
til/ ecke Smurningunne/ helldur Bæn-
ENNAR.

Papistar smyria og eirnen þa Siu-
ku/ ecke til þess ad giefa þeim Heilsu
þar med/ eda ad þeir vone/ þad þeim
mune þar af batna/ Helldur smyria þeir
þa sem ad Dauda komner eru/ til þess
† j þa Meining/ ad fyrer Smurningena
skule þeim verda fyrergiefnar Syndern-
ar. Huad hid sama þr kieña ecke allein-
asta an Guds Ords/ Helldur þui
þuert a mote:

Huad

Um Skijrnena

Huad er Heiløg Skijrn?

SKijrnen er eitt Endurfæding-ar Bad/og Endurnyan Heilags Anda/huar med vier verdum af Syndonum hreinsader/og Sæluholpner/ Tit. 3. Act. 22. Eph. 5. Edur so:

Skijrnen er Guddomlegt Nadarteikn/med huøriu Gud sialfur/ vegna sijns Elskulega Sonar/ hreinsar þann sem skijrdur verdur med Vatnenu J Nafne Fødur/Sonar og Heilags Anda/ af Syndonum/ Og tekur hann til Nadar/endurfæder hann fyrer Heilagan Anda/Helgar hann og Endurnyiar so ad hann verdur Barn Guds/og Erfinge Lijfsins og eilijfrar Sæluhialpar.

Huør er eigēleg Meining/Vnderstada og Skilningur þessara Orda j Heilagre Skijrn:

Eg skijre þig j Nafne Guds Føδurs/Sonar og Heilags Anda.

Þesse er su sanna Meining þessara skijrnar Orda/Ad Þienaren Guds Ords edur Presturen/ hann skijrer Mannen j Nafne/ þad er/ epter Bifalningu Guds og j hans Stad/og þar med akallar hn̄ yfer þeim sem skijrdur verdur þann eilijfa sanna/lifanda Gud/sem ad er Fader Sonur/og Heilagur Ande/ ꝛ vottar þar med/ ad sa sem skijrdur verdur/ sie til Nadar/ og j Vinskap teken af sönnum Gude/og ad hönum sie hans Synder fyrergiefnar/ og fyrer Bloded Guds Sonar Jesu Christi afþuegnar/So ad hann er fyrer Heilagan Anda Endurfæddur og Endurnyadur/og sie eitt þægelegt Guds Barn ꝛ Erfinge eilijfrar Sæluhialpar/ Þad og/ ad sa sem skijrdur verdur ꝛ En-

dur-

durfædest/ Hann er skylldugur og plyckt ugur/ þennan eina/ sanna Myskunar-fulla Gud Födur/ Son og Heilagan Anda/riettelega ad þeckia/ akalla/ til-bidia/ og med sannre Hiartans Hlydne alla Daga hann ad Heidra og dyrka/ aß huørium hann er so Nadarsamlega j Sonar stad medteken z Helgadur.

Huør er Nytseme Skiirnar-ennar/Og huad verkar su Hei-laga Skijrn?

1 Er Skijrnen Nadar Sattmaale vid Gud giørdur/til Saluhialpar Huad nu strax var vt aß Skijrnar Ordónum beuijsad.

2 Hun hreinsar og þuær af oss Syn-dernar Eph. 5. Act. 2. 22.

3 Vier sem af Natturunne til/ vorū Börn Reidennar/ og eilijfrar Fyrerdæm-ningar/verdum fyrer Skijrnena/ og Hei-lagan Anda/ad nyiu fædder/ so ad vier verdum Börn Guds og Erfingiar eilijf-rar Saluhialpar/ Tit. 3. Joh. 3.

4 Sa gamle Adam sem med oss er/

eda Synden/ hũ verdr nidurklæfd/deydd
+ grafen/ + þar vpp veckst j oss og vpbyg
iast eirn nyr Madur/ edur Riettlæte/ og
Lijf epter Guds Vilia Rom. 6.

Er þad riett ad skijra
sma Børnen?

Andsuar? Þad er riett / og nauds
synlegt/ ad Menn skijre Børnen/ Þuiad
Christur seiger/ Nema þuiad eins ad nock
ur verde fæddur af Vatne og Anda/ þa
kann hann ecke ad inngãnga j Guds Rijs
ke. Nu eru öll Børn gieten og fædd j
Syndenne/ og af Nætturu vnderorpen
Guds Reide og eilijfre Fyrerdæmningu/
Eph. 2. Psalm. 51. Rom. 5. Þar fyr
er/ Vppa þad/ ad þau mætte fa og öds
last fyrergiefning Syndanna/ Heilagan
Anda og Saluhialpena/ þa hliota þau
ad verda skijrd/ Act. 2. Late huer og
eirn skijra sig j Nafne Jesu Christi/ til
Fyrergiefningar Syndanna/ Þuiad yd
art og ydvara Barna er Fyrerheited.
2 Matth. 19. Seiger Christur/ Ley
fed Smabørnönum ad koma til mijn/

Þuiad þuilijkra (sem til mijn Lausnar=
ans Jesum Christum verda boren) er
Guds Rijke. Nu kunnum vier ecke a þss
um Dögum ödru vijs ad bera sina Börn
en til Herrans Christum / enn med Bænen
ne og Heilagre Skijrn / Þuiad huör sem
skijrest / sa jklædest Christo / Galat. 3.
Og verdur hönum jnplantadur Rom. 6.

3 Matth. 18. Þad er ecke Vilie mij
ns Födurs / ad eirn af þessum Vesalingū
fyrerfarest. Þuiad Gud vill ad aller
Menn skule verda Saluholpner. Nu
giörer Gud oss Saluholpna fyrer End=
urfædingarennar Vatslaug Tit: 3. Og
hreinsar sier eirn Söfnud fyrer Vatzbad
ed j Ordenu / Eph. 5. Nu med þui ad
Börnen heyra til Guds elskulegum Söf=
nude / þa hliota þau af medfæddre vpp=
runa Synd fyrer Vatzbad Heilagrar
Skijrnar ad verda hreinsud / ei sijdur eñ
þeir sem elldre eru.

4 Matth. 28. Skijred allar Þioder.
Nu so siñ ad j gamla Testamentenu var
bifalad Almennelega ad vmskiera bæde
Vnga og Gamla / og aller vrdu þessare
Bifalningu Hlyduger ad vera / So skul=

um vier og lijka eirnen epter Herrans Christi Bifalningu og Skipan/ an Maņ greinar Allts / skijra alla Vnga + Gam' la / þaņ fyrsta þad ma giórast / Sem er/ Jafnsnart þeir eru fædder / Og sijdan kienna þeim / þegar þad verdur giórt/ So sem og j gamla Testamentenu / v m' skornum Bórnum var þa ed fyrsta ki' ent / þegar þau vxu vpp og komu til Skilnings:
5 Marc: 10. Huór þann medtekur ecke Guds Rijke sem aņad Vngbarn / hņ kann ecke ad komast þar jnn. Nu fyrst þad Bórnen fa og ódlast Guds Rijke vt af skiærre Guds Nad j Christo / an all' ra Verka / allrar Forþienunnar / þa kaņ ecke ad skie / ad þeirra Skijrn sie onyt ed ur til einskis / þo þau kunne huórke ad tala / nie helldur læta sier kienna.
1. Corinth. 10. Seiger S. Pæll / ad aller Jsraelis Syner / a medal huórra ad voru ecke alleinasta Gamler Fullord' ner / helldur fiólde sina Barna / hafe skijr der vered af Moyse med Skyenu og med Sionum Alldurs.
6 Sómuleidis þa hefur þesse Sid' uane vered hafdur og hallden um alla
Christ

Christnena / allt j fra Postulanna Dög-
um / og epter Postulanna Skipan ꝫ Bi-
falningu / ad Ungbörnen skylldu skijrd
verda / So sem skrifar Cyprianus jn E-
pistola ad Fidum. Origenes jn 6. Cap.
ad Rom. Og Augustinus ꝫ Jeronymus
j mörgum stödum votta.
7 Ad sijdustu / Være ecke riett og chri
stelegt ad skijra sina Börnen / þa fylger
þad epter / ad meir enn j þusund Ar / a
huörium ad Ungbörnen hafa mest og
hellst skijrd vered / þa hafe ecke nein riett
Skijrn / og ecke nöckur riett Christne ve-
rid / Huad openberlega er j mote þeirre
Höfudgrein Christelegrar TRVar Cre-
do ecclesiam sanctam catholicam.

Huørnen eigum vier ad þara med vora Skijrn / so ad hun sie oss alla vora Lijfdaga til gagns og Huggunar?

Andsuar? Daglega / a medan
þu lifer / þa a þijn Skijrn ad vera þier
fyrer Augum / og aminna þig / med sod-
dan hætte / Sia / Med þessu Guddom-

segu Nadar Teikne hefur Gud vottad ad hañ tekur mig til Nadar/ fyrergief-ur mier Syndernar/ og þar med hefur hann skeikint mier z giefed allt þ Goo-da sem Christur hefr mz sinne Pijnu z sijnum Dauda forþienad og vtuegad. Þennan Guddomlega Vitnisburd vil eg ecke forsma/ helldr mijkels virda/ z stöd-uglega trua/ ad Gud sie minn Nadugur Fader/ sem mier veiter og giefur Fyrer-giefning Syndaña og eilijfa Saluhialp/ vegna sijns Elskulega Sonar/ og j sod-dan TRV z Trauste vil eg hañ tilbidia/ hönum þacklatur og Hlyden vera.

Þegar ad þijn Synd/ Dauden z Dis-ö fullen freistar þijn nu/ og vill til Aur-uilnönar leida þig/ einkum a þiñe sein-ustu Stundu/ þa mattu med storre Hug-arhreyste/ og Alvöru/ so seigia / Eg hef vered skijrdur/ vppa Daudan og Vpris-una mijns Drottins og Lausnara Jesu Christi / Enn fyrer þad eg er skijrdur/ þa er mier af Gude Eilijfum / Födur z Syne og Heilögum Anda vissulega til sögd Syndaña Fyrergiefning/ Lijf eilijft

og Sæluhialpen: Soddan Gudlegre Lofan vil eg fullkomlega trua / og þar vppa mig forlæta / þui ſa Eilijfe Sañorde / Almattuge Gud kañ ecke oſatt ad ſeigia / ſem mier hefur þeſſu lofad / Huør hann truer og verdur ſkijrdur / ſa ſkal verda Sæluholpen.

Med þeſſum hætte ſkulum vier alla vora Lijfdaga / j öllum Neydum ✝ Mot gange hura vm þä Heilögu Skijrn / og ſtyrkia vora TRV þar med.

Chemnicius.

Huad er Skijrnen.

Vide ſupra, Fol. 193.

Huörier Hluter til heyra Skijrneñe?

Fyrſt Ele mentum, Vatned / Johñ. 3. Eph. 5. Act. 10. Þad añad GVDS ORD ad Mleñ ſkule ſkijra / Mattþ: 28. Og Fyrerheit Nadareñar / Marc. 16. Þuiad þad ORD er ſa riette Helgedomur og Helgan / af huörre Skijrnen verdur eitt hreint Vatn / Ezech. 36. Ja / Nadarrijkt Lijffins Vatn / Ezech. 47. Zach. 14: Og Laug Endurfædingar / Tit. 3.

Er þad Skijrn/ Eþ ad nøckur les Orden yþer Vatnenu/ enn skijrer önguañ?

Nei/ Þuiad med þui Christur kiemst so ad Orde/ Skijred/ þa er hans Vilie og Bifalning/ad Skijrnen skule vera sod dan Giörningur/og Embættisgiörd/ad einhuör skijrest j þui Vatne/ sem vid Orded er samteingt. Þar fyrer kallar S. Pall Skijrnena / Lauacrum Vatzlaug/ Vatzbad/Eph. 5. Tit. 2: Nu er ecke Skijrnen jñsett til þess/ ad Kluckur eda nöckrar adrar Skiepnur skule skijrast þar j(sem Papistar giördu)Helldur allar Pioder Matth. 28. Þad er/ þeir sem af Holldenu eru fæddir/ Joh. 3. Þeir eiga ad skijrast til Fyrergiefningar Syndañ/ Act. 2.

Huar þyrer eru Skijrnar orden ecke so þramtølud/almennelega/ sm þar stendr (Skijred allar Pioder) Helldur so (Eg skijre þig?

Þad skiedur þar fyrer/ ad Sacramenten þau hafa soddañ Proprietatem

og eiginlega Art og Tegund / ad þau sie ia fram̄ Fyrerheiten / ecke alleinasta Almen̄elega / helldur verdur vid sierhuórn Man̄ sierilage þar m3 hóndlad / Act. 2. Lœte eirn og sierhuør skýra sig / z c. Uppa þad / ad huór og eirn sem Riettru adur er hann meige hafa sier j Hiarta san̄an Vitnisburd / Pant og Jnsigle / ad hónum / hans Persónu sie Fyrerheited Nadaren̄ar veitt og giefed / og þad heyr er hónum til / Galat. 3. 1: Pet. 3. Act. 2.

Huørnen a þesse Ord riettelega ad skilia / Eg skýre þig / J Nafne Fødur / z c.

1 Þau Ord merkia þetta fyrst / Ad Skýrnen veitest og giefest J NAFNE / þad er epter Bode og Bifalningu Guds Fódurs / og Sonar og Heilags Anda.

2 Þar næst merkia þesse Ord / ad Skýrnen skie og verde / med Kallan og Bæn til þess sanna Guds / huór ad er Fader / Sonur + Heilagur Ande.

3 J þridia mœta / hafa þesse Ord þ

ad

ad þyda/ Ad Ordsins Þienare/ þa hann skijrer/ þa giörer hann eckert nie hönd-lar fyrer sijna Personu/ edur j sijnu Naf-ne/ Helldur/ Ad Gud Fader/ Sonur og Heilagur Ande sie þar sannarlega sialfur nalægur/ og höndle so vid hann sem fyrer þad ytra Ministerium og Embæt-tisgiörd Þienarans verdur skijrdur/ Ad Gud Fader take hañ til Nadar/ vegna Forþienustu sijns Sonar/ og Helge hñ med Heilögum Anda/ til eilijfs Riettlæ-tis/ z Saluhialp^r/ So ad I NAFNE þad merker so mijked sem j Guds Stad/ og vegna Guds Fødurs/ Sonar og Hei-lags Anda/ So sem S. Paall ad Orde kiemst/ Þar hann talar vm Predikun og Aflausn 2. Corinth. 2. 5.

Er Gud Fader þa nalægur j Skijrnenne?

Ja vissulega/ Enn ecke ad eins med soddan Nalægd/ sem hñ er allstadar/ z vpfyller alla Hlute/ Helldur so/ Ad þy-rer þetta Vatzbad/ giører hann oss Sa-luhólp-

luholpna epter sinne Myskun/so ad vier Riettlæter ordner/aþ hans Nad/ þyrer Christū/verdū Erfingiar eilijþs Lijþs. Tit. 3. Item. Gud Fader hann er so nalægur j Skijrnenne/ad hann fyrer Skijrnena reiser og giörer Sattmæla goodrar Samviſku vid oſſ/ fyrer Christum.

Er Guds Sonur nalægur Skijrnenne?

S. Paall seiger med liosum Ordum Christus gaþ sialþan sig vt þyrer Christnena/ad hann Helgade hana/hreinsade hana þyrer Orded j Vatz Skijrnenne. Item / Vier erum skijrder j Daudan Christi/ Rom. 6. J Vprisuna Christi/ 1. Pet. 3. Ad sönnu vier j skrydunst Christo j Skijrnenne Galat. 3. Og þetta er þad sem stendur In Actis Apost. Ad skijrast j Nafne Christi.

Er Heilagur Ande lijka j Skijrnenne nalægur?

Vier

Vier verdum Endurfæddder af Vatn enu og Heilögum Anda/ so ad vier meig um komast j Guds Rijke Joh. 3. Jtem. Skijrnen er Endurfædingarennar Vatz Bad/ og Endurnyanar Heilags Anda/ huörium noglega verdur yfer oss hellt/ So ad vier verdum Riettlæter og Sælu holpner Tit. 3. Og epter þessum Grund uelle skal Folkenu kient verda/ ad ackta og alijta þa Heilögu Skijrn/ ecke so sem nöckud Manlegt Verk/ Helldur Guds Verk/ og ad Heilög Preñing sie þar vid nalæg/ og ad med soddan hætte/ og fyrer soddan Medium/ höndle Gud vid þann auma Syndara/ til ad koma hön um wr Klijpu Daudans/ Diöfulsins/ og til Riettlætingar/ og eilijfrar Sælu hialpar.

Huørn Krapt/ huøria Nytse me eda Verkan heþur Skijrnen?

Þad votta og avijsa Jnsetningar Orden/ og adrar fleire Malsgreiner Heilagrar Ritningar lioslega/ Huør hann truer z verdur skijrdur/ sa skal vöda Sælu hialp=

luhialplegur Marc. 16. Item/ Lateð skijra ydur til Fyrergiefningar Syndanna/ Act. 2. Lat skijra þig/ og aþ þuo þijnar Synder/ Act. 22. Fyrer Vatz Baded j Ordenu/ hreinsar Christur sijna Christne/ Eph. 6. Gud giörer oss Saluholpna fyrer Laug Endurfædingarenn ar/ og Endurnyungar Heilags Anda/ vppa þad ad vier fyrer hans Nad yrdum Riettlæter ⁊ Erfingiar eilijfs Lijfs Tit. 3. Huör hann verdur ecke Endurfæddur af Vatne og Anda/ sa kan ecke ad komast j Guds Rijke/ Joh. 3. Skijrnen er Sattmal goodrar Samuisku vid Gud 1. Pet. 3. Hier fyrer seiger so Lutherus j sijnu Catechismo/ Skijrnen verkar Fyrergiefning Syndanna/ frelsar fra Daudanum og Diøflenum/ ⁊ giefur eilijfa Saluhialp/ øllum þeim sem þui trua/ ⁊ cet.

Nu heyra þo øll þesse Giærde

til Forþienustu Hlydnennar og Pijnunnar Christi / Skal Mennena þa leida fra Christo/og vijsa þim til Skijrnarennar?

Þeg

Þegar Christr verdr skilen fra Skijrneñe/ og Skijrnen fra hönum/ so sem nu gióra Sacramentistar/ þa kann Skijrnen af sier huórke ad veita nie verka nóckurn Hlut/ Helldur er hun eitt einsamallt sliett Teikn edur Vatn. Enn med þui ad Christur hañ er j Skijrneñe/ ⁊ mz Skijrnenne/ So/ ad vier verdum vppa hans Dauda og Vpprisu skijrder/ Rom. 6. 1. Pet. 3. Ja/ Vier jklædumst Christo j Skijrneñe/ Galat. 3. Sa oss hreinsar fyrer þad sama Vatzbad/ Ephes. 5. Og medur þui / ad Gud Fader frammbydur/ veiter og giefur þeim Riettruada Arnan og Forþienustuna Christi/ fyrer Heilagan Anda j Skijrneñe/ edur med Skijrneñe/ Tit. 3. Þa giörer og verkar allt þetta/ sem sagt er/ Ecke Vatned/ ecke Verk Prestsins/ Helldur Gud Fader/ Sonur og Heilagur Ande/ þeir verka þt ta med Skijrneñe edur fyrer Skijrnena/ so sñ fyrer þetta Medium, Mata/ Efne og Verkfære/ sem Gud hefur þar til sett og skickad. Og med þessum hætte verdur sa sñ truer/ ecke leiddur fra Christo fyrer Skijrnena/ Helldur er Skijrnen þad Medium, Huar med vier verdum

hafþdet

hafder til Christum / og hönum verdum jnnlijfader / jnnplantader / Rō. 6. Marc. 10. Þuiad a Krossenū heþur Christur Sæluhialpena vorra vegna / og oss til Handa aþrekad og vtuegad / Enn j Skijrnenne og þyrer Skijrnena / verdur hun veitt z gieþen þm sem trua / Marc. 16.

Huørsu leinge bliiþur og varer þesse Verkan / Nytsemd og Huggun Skijrnarēnar?

Vin alla æþe / a medan Madurenn liþer / og allt jnn j þad eilijþa Lijþ. Þuiad so seiger Christur / Huør hañ truer og verdur skijrdur / sa skal verda Saluholpen / Marc. 16. Jtem / j Skijrnenne verdum vier Endurfæddir / so ad vier (epter Voneñe) verdum Erfingar ad eilijfu Lijfe / Tit. 3. Og Christur hreinsar sijna Christne fyrer Vatzbadēd / ad hūn til reidde sier sialfum Dyrdarlegan Söfnud / sem önguā Fleckan hrucku nie þess konar hefde / helldur ad hun sie Heilög z östraffanleg / Huad hid sama j þessu Lij

se vpbyriast/enn fullkomnast ecke fyrr enn
j eilijfu Lijfe/ Eph. 5.

Og þetta er eitt miøg merkeleg og agiæt Huggun/ Ad alla Daga so leinge sem vier lifum/ þa er Skijrnen oss einn viss Sattmæle/ og auglios Vitnisburdur/ad vier erum Luttakarar ordner ꝍr nanar og Forþienustunnar Herrans Christi/ og meigum æ og alla Tijma hugga oss þar vid/ so sem S. Pall hug gar þa j Galatu Borg epter Jordan giørda / med Skijrneñe/ huória þeir einu siñe høfdu medteked.

Enn ef so ber til/ ad sa sem Skijrdur er/ misser TRVna?

Þesse ædur nefnd Huggun og Nytse mz Skijrnareñar / verdur alleina med TRVñe medteken og hallden/ Þuiad huór sem truer / sa verdur holpen/ Eñ huór ecke truer / sa verdur fordæmdur Marc. 16. Huar sem nu ecke er Jdranen/ Jtem/ Huar eingen goodur Auóxtur epterfylger helldr ecke nema jllur/ þar er eingen sönn lif

lifande TRV / sem ædur er sagt. Item/ Huör hellst sem ecke helldur sier vid Nad Guds j Christo/ helldur forsmær/ og skeyter ecke vm hana/ sa same hefur og öngua rietta TRV/ * ct. Og þo sodd an Men sie skÿrder/ þa hafa þeir þo/ þennan Vrskurd yfer sier/Huor sem ecke truer/hann skal verda fyrerdæmdur.

Nu eß nøckur ryßur þennan Skÿrnar Sattmæla/ Hefur hann ecke gagn af sine Skÿrn/ ef hann giörer Idran?

I Pauadomenum var so kient/ Ad huör hann syndgar a mote sinne Sam= uitsku/ og Brytur Skÿrnarenar AVRA/ þa sie þad oBætanda/ enn han same sku le grÿpa Secundam Tabulam/ Þad er/ Idranena/ med goodum Verkönum/ so sem annad Skipbrots flak/ og komast þar m3 vr öllum Syndana Haska. En þad er langt fra/ ad vor Vantru onyta giöre Guds TRV/ Rom. 3. Þuiad þo vier truum ecke/ þa er Gud þo samt tr= wr og stadfastur/ 2. Timoth. 2. Og

Guds Nadar Sättmæle j Skijrneñe vid oss bunden/hañ er ecke med þeim Skilmala giördur/So bramt sem vier hølldum hann/ enn ef vier breytum af/ þa villie hañ ecke hallda hñ/ þo vier giörum Jdran og Afferboot. Helldur so/Skijrnen er so sem Ianua, Dyr/til Samfielags og Hlutteknigar Velgiörninganna Christi/vid huörta vier eigum ad hallda oss/og vijkia þar ecke fra/ Enn ef vier föllum/ ad vier þa med sannre Jdran + riettre TRV/huerfum aptur til þess sama Nadareñar Sættmæla/so leinge sem Daguren nefndur verdur/ Ebre. 3. Og huörnen ad Gud prijsar sijna storu Nad og Giæsku j þessu efne/þad stendur hugganarsamlegasta skrifad / Jer: 3.

Eigum vier þa ad læta skiira oss vpp aptur/so opt sem vier föllum?

Fiærre er þui/ Þuiad sa Nadarenn ar Sættmæle/ sem Gud eitt sinn hefur bunded vid oss j Skijrneñe/hann er eilijfur/ Esa: 54. Og Skijrnen er Vottur + Inn=

Jñsigle þar til/ ad Gud vilie hañ Satt
mæla hallda/ so opt sem vier snuum oss
til hans/ Þar fyrer þurfum vier ecke ad
læta skijra oss vpp aptur/ þegar vær ep
ter giórdar Synder/snuum oss til Guds.
Eins og j gamla Testamentenu/ Þegar
þeir giórdu Jdran sem syndgad hófdu/
þa lietu þeir ecke vmskiera sig aptur ad
nyiu/helldur geingu þeir j sannre Jdran
fyrer rietta TRV aptur til þess Nadar-
eñar Sattmæla/ sem Gud hafde giórt
og bunded vid þa j Vmskurnenne. So
skiede þa lijka j Corintho Borg/ ꝛ Gal-
atas/ þa þeir voru fallner/ og þeir jd-
rudust ꝛ betrudu sig/ þa skijrer S. Pall
þa ecke aptur/ helldur vijsar hann þeim
til Sattmælans/ og þeirrar Huggunar
sem þeir hafa af Skijrnenne einu sinne
feinged. Af Kuólldmaltijd Drottins er
so skrifad/ So opt sem þier gióred þet-
ta. Soddan Bifalning er ecke hia Skijr-
neñe/ So opt sin þier verded skijrder ꝛ ct.

Hefur ecke Skijrnen adra Gagnsemd eda Verkan/ vtan þa Hug- gun/ vm Fyrergiefning Syndaña ꝛ eilijfa Saluhialp?

Su ſierlegaſta Huggun/ z þad hellſta Gagn Skyrnarennar er Nadarennar Sattmaale/ Vm hvörn nu er talad. Eñ S. Pall ſeiger/ad Skyrnen hafe eñ adra Verkan þar hann ſo ſeiger/ Tit: 3. Ad Skyrnen ſie/þyrſt/ Endurþædings arlaug/ Pad er ſo ad ſkilia/ Vier ſem aþ Natturunne vorum Børn Reidennar/ verdum endurþædder aþ Vatnenu og Andanum/ ſo ad vier verdum Guds Børn/vegna Chriſti. Par næſt þa ſeiger hañ/ad Skyrnen ſie Lauacrum Renouationis / Pad er/Endurnyunar Vatz Laug hins Heilaga Anda.

J hvørium Hlutum er Peſſe Endurnyan þalen z þolgen ?

Pad ſeiger S. Pall røkſamlega z ſtuttlega/ Rom. 6. Fyrſt verdum vier þyrer Skyrnena jnnrætter/jnnſiglader j Daudan Chriſti/ſo ad Krapturen Daudans Chriſti/ hann þyrergieþur ecke ad eins Syndena/helldur og eirnen tekur

ur Heilagur Ande til/ med þeim sem skijrder eru/ Syndena ad Krossþesta j Holldenu/ad deyda hana/og nidur graþa/so ad hun drottne ecke/og ad vier vei tum henne ecke Hlydne/ nie Þionustu/ Helldur deyium þra henne. Þar næst þa verdum vier þyrer Skijrnena/ Hluttakarar Herrans Christi Upprisu/og henne lijker/ Rom. 6. So ad Heilagur Ande hann Endurnyiar Hugskoted/so ad vier jklædunst þeim nyia Mannenum/ sem epter Gude er skapadur j sønnum Heilag leika og Riettlæte/ Ephe. 4.

Huørnen eiga Menn vt aþ Skijrnenne Aminingar ad taka/til Jdranar og Yferbootar?

Eins og S. Pall giórer/ Rom. 6. Vite þier ecke/ad þier erud þar vppa og til þess skijrder/ad þier eiged ad Krossþesta þann gamla Mannen/og deyia þra Syndenne þyrer Daglega Jdran/ þio-

na ecke hennar Girndum/ Vppa þad ad
lijka so sem Christur er vppuaken þra
Daudum þyrer Dyrd Fødursins/so eige
þier ad ganga þram̃ j nyum Liþnade.
So hallded nu þad/ ad þier sieud daud=
er fra Syndenne/og lifed Gude j Christo
Jesu. So lated ecke Syndena drottna j
ydur/til ad veita henne Hlydne/ j hennar
Girndum/ ꝛc. Og so sem Gud heþur
j Skijrnenne bunded vid oss Nadar satt
mæla goodrar Samuisku/ So høþum
vier þar aptur a mote loþad Gude ad
deyda Syndena/ og liþa Riettlætenu.
Fyrer þessa Grein þa eru þær Spurning
ar hafdar j skijrnar Embættenu/ med
Andsuare/Afneitar þu Dioflenũ/Ja/ꝛc.
Huør þennan Sattmæla/ og þessa Lof
un motþroanlega ryfur/ þad sama er
ein hrædeleg Synd. Þuiad sa same hañ
hindrar og hamlar Heilögum Anda/ ad
verka Endurnyanena med sier/ ꝛ ct.
Enn þeir Riettruudu/meiga og eiga/so
sem j Skijrnareñar Trauste eda Nafne/
þann Heilaga Anda ad akalla/og Bidia/
ad hann j þeim deyde Verk Holldsins/
hreinse

hreinse * endurnyie Hiartad meir * meir.

Velgiørningar og Verkaner Skijrnarennar/ Eru þær ecke j sen Algiórdar j þeim sem skijrder verda?

Endurfædingen/ Þad er/ Arfleidslan ad verda Guds Barn/ Synda Fyrergiefningen/ þetta tuænt/ þad er jafnsnart al giórt/ og fullkomed/ þegar Madurenn verdur skijrdur/ og þad varer vt allan Alldur Manns sins. Enn Endurnyanen hun vppbyriast þyrst j Skijrnenne/ og a daglega ad vaxa og aukast/ Enn ecke full giórest hun fyrr enn j ódru Lijfe/ Þuiad su Endurnyan er hier ofullkomen/ * skal Dag fra Deige/ vaxa og þroast/ 2. Cor. 4. Eph. 4. Coloss. 4. 1. Pet. 2.

Eiga Vngbørnen ad skijrast.

Jaa/ Vide supra, Folio, 204.

Nu hefur Christur þetta tuent

til samans sett/ ad kienna og ad skijra/

Nu med þui ad Börnonum verdur ecke tient/þa a þau ecke helldur ad skijra?

Slijker Panckar hafa og eirnen ſtur lad Poſtulana/ Þuiad þa Ungbörnen vo ru höfd til Christum/ þau ſem önguan Breſt höfdu a ſinne Heilſu/ Þa huxudu Poſtularner mz ſier/Med þui ad ſoddan Börn eru ecke til fulls Skilnings komen/ þa meintu þeir ad Christur hefde ecke þar med þau ad giöra/ þad þeirra Sa luhialp ahrærde/og villdu þui ecke lijda ad þau være höfd til Christum/fyrr enn þau være komen til meira Skilnings Alldurs. Enn Christur ſtyggeſt vid Poſt ulana / og ſeiger med Eide/ Ad mz ſlijk Smabørn ſiñ til hans verda boren/kun ne hann og vilie høndla ſo/ad þau ver de niotande hans Bleſſanar/og þae Gu ds Rijke/Mat. 19. Marc. 10. Luc. 18. Þar fyrer/ þegar Christur ſeiger ſo ſijd ar meir/ Matth. 28. Kienned og ſkijr ed/ þa er ecke þad Meining hans Orda/ ſem þeir Endurſkijrarar hallda/Ad ecke ſkule nöckur Madur ſkijraſt fyrr enn hañ er komen til fulls Skynſemdar Alldurs/

Hell-

Helldur a þesse Ord so ad skilia/ Ad j Christelegre Kirkiu/ þa eige þetta tue-nt til samans ad vera/ Orded og Sacramenten/ Þuiad Skijrnen er Vatzbad j Ordenu/ Og huar Euangelium ecke pre-dikast/ þar skal og ecke helldur Skijrnen handterast. Enn huar hellst Euangeliū kieñest þar verdur þm Fullordnu + Forelldronum kient/ ad Fyrerheited Nadarennar heyre þeim til og þeirra Bórnum/ Act. 2. So ad þeir munu bera til Christum/ Sonu sijna a Hóndonum/ enn Dætur a Herdum Esa: 49. og ad Christur vilie soddan Bórnum/ sem til hūs hófd verda/ giefa og veita sijna Blessan/ og Guds Rijke.

So sem nu j gamla Testamentenu var huórtueggia bifalad/ og boded ad kienna/ og ad vmskiera. Og fyrst var þeim Gómlu kient/ þa epter a voru þr vmskorner/ Genes. 17: + 18. Eñ Bórnen voru fyrst vmskoren/ Gene. 17. Eñ seirna/ þa þau voru komen til Skilnings Alldurs/ og gatu spurt sijna Forelldra ad/ þa var þm kient/ Deut. 6. Exo. 12. Med sama hætte er øll Embættisgiórd

hins

Hins nyia Testamentis þalen j Ordet/
nu/ og Sacramentenum. Og þegar
fullordner Menn sinuast til TRVar/ þa
fer Lærdomuren + Kienslan fyrst vndan/
Skijrnen epterfylger seirna/ Act. 2. 8.
10. Nu so mijked sem christena Manna
Børn ahrærer j nyia Testamentenu/ þeir-
ra Skijrn og Kienslu/ Þa er riettast ad
fara med þau/so sem Gud hafde j gam-
la Testamentenu bóded og bifalad vm
sina Børnen + þeirra Vmskurdar skijrn/
og Kienslu/ Þulad huad hellst Vmskurd
ar skijrnen var j gamla Testamentenu/ þ
er nu Vatzskijrnen j þui nyia/ Coloss. 2
So giører og S. Johañes/ þa hann
skrifar Børnum Truadra til/ ad þau
skule þeckia Födurenn a Himnum/ þa set
ur hann þad fyrst/ad þeim være Synd-
ernar fyrergiefnar/ fyrer hans Nafn/
huad þa skiede þegar þau voru skijrd/
j Nafne Christi til Fyrergiefningar Syn
danna/ Act. 2. Og þad sama Fyrer-
heit/ þad heyrer eirnen Børnonum til/
Act. 2. Esa. 49.

Nu

Nu stendur so skrifad/ Huør hann truer og verdur skijrdur/ z cet. Og med þui ad TRVen kiemur af Heyrneñe/ Huórnen kunna þa Bórnen ad trua?

Christur seiger berlega/ Marc. 10. Luc. 18. Ad Bórnonum sem til hüs ver da hófd/ heyre til Guds Rijke/ Þad er/ ad þau hafe Syndaña Fyrergiefning/ Guds Vinattu og Sæluhialpena/ z hañ leggur þetta til/ Sañlega seige eg ydur/ Huór hann medtekur ecke Guds Rijke/ so sem Smabórn/ sa geingur ecke iñ j þad. Enn þeir sem Guds Rijke fa og ódlast/ þeir hliota ad vera j Tólu Truadra/ Þui ad eingen gietur Gude þocknast/ nema hann hafe TRVna/ Ebr. 11. Eñ sa siñ ecke truer/ hann verdur fyrerdæmdur/ Marc. 16. Þar fyrer þa nefnest og eir= nen Vmskurnen/ med huórre Smabórnen voru vmskoren/ Innsigle TRVarenn= ar Riettlætesins Rom. 4. Ad þar þyr= er veitest og giefst Heilagur Ande visse= lega Smabórnum/ fyrer Skijrnena/ hu= ór ed þad verkar m3 Bórnonum/ ad þau

fa

ſa Guds Rÿke ödlaſt / enn þo ecke kunnū
vier ad ſkynia nie ſkilia þeſſa Guddom-
lega Verkan / huórnen hun geingur til.
Þuiad Skÿrnen hun er Vatzlaug End-
urfæðingar og Endurnyanar Heilags An-
da / huór ed vt helleſt yfer þa ſem ſkÿr-
aſt / ſo ad þeir Riettlæter ordner / verde
Erfingiar eilÿfs Lÿfs / Tit: 3. Johañ.
3. Eñ ad Heilagur Ande hann kunne ad
verka ſÿn Verk j Smabórnonum / ædur
enn þeu komaſt til Skynſemdar Alldurs
þad kieñer Epterdæme Johañis Bapt-
iſte / j Modurlÿfe Luc. 1.

Er þad riett ſem Sacramen-tiſtar kienna / Ad Børnen Chriſtenna Forelldra / ſie æn Skÿrnarennar / og æd ur þau verda ſkÿrd / Guds Börn / Heilög / og Erpingiar eilyfs Lyfs?

Þad ſama er ein bölvanleg forgóm-
nl Villa þeirra Riettara / ſem kölludúſt
Pelagiani, huória Auguſtinus ſtraffar / +
fordæmer / Libr. 2. Cap. 25. & 26.
De Baptiſmo paruulorum. Þeſſer Pela-
giani toku ſinn Lærdom / af þeirre Grein
ſem ſtendur 1. Corinth. 7. Ydar Börn

eru Heilög. Þar þo S. Pall j þeim stad vill þad eina meint hafa enn ecke aññad/ ad ein Kristen Kuinna meige med hreiñe Samuisku bwa saman vid sinn vantrua dan Maññ/ ꝛ eiga Börn vid hönum/ Þui ad Hreinum er allt hreint/ Tit. 1. Eñ til Ephe: 2. Talar S. Pall almeñelega/ og skyrer lioslega fra/ hvad vier aller Be rum med oss j þennan Heim/ Vier vorum (seiger hann) aff Natturuñe Børn Reidennar / Ecke alleinasta þeir sem komner eru aff Heidnum Forelldrum/ helldur lijka eirnen vier (seiger Pall) sem fædder erum aff vmskornum Forelldrū. Þuiad huad aff Hollldenu er fædt/ þad er Hollld/ og giefur ecke jnn geinged j Guds Rijke/ nema þad verde endurfædt aff Vatne og Anda/ Johañ. 3. Þad er vijst satt ad Fyrerheit Nadarennar heyr er eirnen lijka til Smabörnonum Gene. 17. Enn þa legst þeim þad til Eignar/ og þa verdur þad þeirra eiged / Þegar þau verda boren til Christum. Marc. 10. Esa. 49. Og ad slijkt skie ꝛ verde j Skijrnenne/ þad er adur fyrr nogle-

ga Beuÿſad.

Eru Chriſtenna/ Riettruadra Manna Børn ƿordæmd/ ſem deyia aður eñ þau verda fædd?

Pad ſeigium vier ecke/ Þuiad þegar Gud giefr Barnſkiepnuñar j vorar Hen-dur/ og giefur þar med þau Media og Efne/ ad þeim verdur veitt og giefed Innſigle Fyrerheiteſins Nadar/ þa ſeiger Gud ſo/ Huórt pad Sueinbarn ſem ecke er vmſkored a attunda Deige/ þeſſ Sal ſkal vpprætt verda/ Gen. 17. Exod. 4. Enn ef Gud giefur ecke þau Media og Efne ad þad verde giört/ ſo ſem ſkiede þau Börn hins gamla Teſta-mentis ſem öndudust j Modurlÿfe/ edur fyrer hinn attunda Dag. Item/ þeir ſem vm þann fiörutiu ara Tÿma voru ecke vmſkorner j Eydemörkunne/ vegna dag-legs Ferdalags og Ovina Araſa/ Joſu. 5. Pa er Guds Nad ecke vid Sacramen ted Bunden/ Helldur ſkulu chriſtner For-elldrar med Bænum ſÿnum bera ſoddan Barnakindur fyrer Chriſtum/ og bifala hönum þær a Hendr/ Og þeſſ ſem Meñ ſo

so bidia j hans Nafne/ þad veitest vissu-
lega Johañ. 16. Þui þad er giört epter
Fyrerheitenu/ Gene. 17. Eg vil vera
þinn Gud og þijns Sædis Gud. Læted
Vngbørnen koma til mijn/ og hamled
þeim ecke/ þuiad þuilijkra er Rijke Gudz
Matth. 29. Enn fyrst vier getum ecke
haft slijk Smabörn til Christum fyrer
Skijrnena/ edur med Skijrnenne/ þa
ber oss ad giöra þad med Bæneñe. Og
a þetta eiga aller Forelldrar ad vera a-
minter/ ad þeir bidie fyrer slijkum Bar-
nakindum/ og a Hendur fele þau Gude/
Og verde so ad þau deyie j Modurlijfe/
edur j Fædingunne/ þa vite Forelld-
rarner ad hugga sig hier
med.

Cc. Vm

Vm Kuølldmaaltijdena
Edur
Sacramentum
Hollds og Blods
Christi.

Yfer alla Hlute fram skulu Orden Innsetningarennar og Testamentis vors Herra og Lausnara Jesu Christi / øllum Mønnum kunnug vera.

Vor Herra Jesus Christus / a þeirre Natt sem hann Forraden vard / Tok hn̄ Brauded / Giørde þacker / og braut þad og gaf sijnum Læresueinum og sagde / Taked og Eted / þad er minn Lijkame sem fyrer ydur verdur giefen / Giøred ꝥ j mijna Minning.

Sømuleidis epter Kuølldmaaltijdena / Tok hann Kaleiken / Giørde Packer / Gaf þeim hann og sagde / Drecked

aller

aller hier af/ Þad er Kaleikur hins nyia Testamentis j mijnu Blode/ sem fyrer ydur vthellest til Fyrergiefningar Syndanna/ So opt sem þier giøred þetta/ Drecked þad j mijna Minning.

Huad er Kuølldmaltijd Drottins?

Su Heilaga Kuølldmaltijd/ edur christeleg Messa (eigenlega ad ræda) er Vtskipting + Neytsla sañarlegs Hollds og Blods Jesu Christi/ off christnum Mꝍnnum/ vnder Braude og Vijne/ ad eta og dreckа/ af sialfum Christo giefed/ jñ sett og skickad/ til ad vppueкia og styrkia þar med vora TRV/ a Christum/ og Hiartans Packlæte/ fyrer alla Christi Velgiørninga.

Huør er Nytseme/ Gagn og Auøxtur Bergingarennar Holldsins og Blodsins Jesu Christi j Heilagre Kuølldmaltijd?

 Fyrst

1 Fyrst er su Heilaga Kuölldmaltijd af Gude innsett + til skickud/ ad hun skulle vera Medium/ þad er so sem Efne/ Mate/ fyrer huörn og huar med/ hann fram̄ bydur/ veiter og giefur Fyrergiefning Syndanna þeim sem truer/ og alla adra Velgiörninga Christi/ Ecke alleinasta/ so sem skiedur j almennelegre Predikan Euangelij/ helldur fær hann þad til eignar einum og sierhuörium sier j lage/ og so sem stadfester + innsiglar þad/ m3 þessū allra Dyrmætasta PANTE sijns Holldz og Blods:

2 Þar næst/ So ad goodfws Minning Holldganar/ Blods Uthellingar/ + Beiska Dauda vors Lausnara Jesu Christi/ og allra annarra hans Velgiörninga/ mætte j vorum Hiörtum vppuekiast/ og vor veyk TRV/ sannarlegt Trunadar Traust/ Lios/ Lijf/ Fridur/ Fögnudur/ Bæn/ Þackargiörd/ Hatr til Syndan̄a/ sön̄ Gudhrædsla/ stödugt Aform ad vilia þadan j fra Syndena fordast/ + Gude hlyda/ Þolenmæde vnder Krossenum/ viß Uon til eilijfs Lijfs/ og adrer þuilijker Mañkoster og good Uerk mættu m3 oss aukast og styrkiast.

Þad

3 Pad þridia / So ad vier yrdū Herranum Christo jñplantader / grodursetter / jnnlijfader / og værum so sem eitt med hönum / So / ad hann vor Lausnare Jesus Christur sie ecke ad eins med sijnum Anda og Gafum / helldur og eirnen med sijnu Hollde og Blode / hia oss / sañarlega / fullkomlega / bwe og blijfe med oss eilijflega / Og vier aptur a mote værum j hönum / og lifum eilijflega / og sieum fullkomlega hans Limer / leitum hia hönum allrar Hialpar / so ad hañ vplyse / styre / stiorne og styrke oss / og hallde oss vid sig / so sem þa Vijnkuisterner fa af Vijnuidar Trienu / Lijf / Vökuan + Styrk allan / og epter þetta stundlega Lijf verdur hñ oss vppueckiande / til eilijfs Lijfs / Lijka so sem hann vor Lausnare Jesus Christus / vort Holld og Blod / med sinne Guddomlegre Natturu oadskilianlega samteingdur / hefur slited sig vr Daudans Böndum / og er jnngeingen j Lijfed / + er kryndur med eilijfre Dyrd og Heidre. J sama mæta vill hann alla Menn þa sem trua a hann / vissulega varduei ta / + epter þennan stundlegan Dauda Endurny

ka vpp aptur/ og pryda þa med eilijf-
re Glede.

4 J fiorda mata/ þa stodar Heilög Kuölldmaltijd þar til/ ad þegar vier neytum hennar/ þa eigum vier af Hiart-ans grunne Guds Syne vorum Lausn-ara Jesu Christo/ alla Tijma og einkum þa vier neytum þessa Sacramentis/ ad þacka fyrer hans oseiganlega Vel-giörninga. 5 Og med Bergingu þessa Sacramentis openberlega ad jata ✝ med kienna vora TRV. 6 Og syna oss fra skilda vera ödrum Ogudlegum Þiod-um og Villumönnum. 7 Og ad vier med voru Epterdæme so vid Nagt höll dum openberum Erlegum Samfunde j Kirkiunne/ til ad heyra Predikun Euange lij/ og boda Daudan Christi. 8 Og ad vier j Brodurlegum Kiærleika og Sam þycke/ so sem þeir nu eru Limer ordner eins Lijkama vors Herra Jesu Christi/ og etum af einu Braude og dreckum af einum Kaleik/ elskum huör annan/ og þionum huör ödrum. 9 Og ad vier allt til Enda og Afiloka blijfum stad-faster vid sanna Jatning og Medkienning Euangelij/ ✝ TRVna a Christum/ j christe

lega

legum Kiærleika / og Fride / Lijtelæte / Þolenmæde og öllum ödrum Christelegum Dygdum og Maañkostum / Gude til Lofs / og Þackłætis.

Sumer neyta þessa Heilaga Sacramentis verduglega / Sumer overduglega / Huör er Mismunur þar a mille?

Verduglega ad ganga til Guds Bords / er ad medtaka Sacramentum med sañarlegu Angre / z riettre Jdran Synda vorra / og med TRV og Trauste vppa þau Orden Christi / Fyrer ydur giefst / Fyrer ydur vthellist / Til Fyrergiefningar Syndanna / Og aluarlega ad setia sier fyrer ad fordast Syndernar framñueigis / og hlyda Gude / og taka til sijn sannarlegt Holld z Blod Christi med Braude z Vijne / TRVñe til Styrkingar / so sem eirn vissan Pant og Obrigdanlegt Merke / ad oss sie Syndernar fyrergiefnar / og ad vier sieum Christo

ſto innplantader / og verdum af hönum vardveitt er / vplyſter / og ſtyrkter / og epter þennan ſtundlega Dauda vppuakter til eilijfs Lijfs / Lijka eins ſem Christi Lijkame er vppuaktur / Þeſſare Neytſlu fylger og aluarleg Þackargiörd / Otte og Elſka Guds / Þolenmæde j Kroſſe og Motgange / ſönn Hlydne / og Betran alls Framferdis.

Overduglega ad ganga til Guds Bords / er ad medtaka Sacramentum / Idranarlauſt / Truarlauſt / med Nolldlegu Athugaleyſe / ſem Yferbootar / liggia og liſa j Syndonum j mote Samuiſkuñe / adlleina ad Yperuarpe / ganga þar til / ſo Mann ſkule ſynaſt hid ytra Fromur og vel Chriſten / Þeſſer Menn þyrer overduglega Berging ſyndga vid Hold og Blod Chriſti / giöra ſig ſeka og Refſingar verda / þar med / og þar fyrer vanæra Holld og Blod Chriſti og vanbruka þ / Hallda þad ecke dyrmætt nie mijkels vert vera / giöra ecke Greinarmun a mille þeſſ og añarrar almeñelegrar Fædu / Eru an Idranar / Yferbootar / hyxa ei vm fyrer

hvörig

huöriar Greiner. þessum dyrmætum Pan te verdur j Sacramentenu vtskipt / Gan ga þar til æ̃n TRVar / og hura ecke ad betra siñ Lifnad + sitt Framferde.

Huad eiga Menn riett og Christelega ad dæma vm Messuna?

Andsuar. J Papistanna Messu eru þrijr Hluter / adskilianleger / þad Em bættis giördena ahrærer. Pad fyrsta er j sialfu sier gott og Guds Orde samhli odanda / sem er Introitus, Messu vphaf af Psalmum / Kyrie, Gloria jn Excel sis, þær hreinu Collectur / Pistilleñ / Gud spialled / Credo, þær Prefationes sem hreinar eru / Sanctus, Pater noster, Ag nus Dei, Og þess hattar fleira sem j sialfu sier er gott / og ecke lytanda / med nöckru mote / so framt sem þad er ecke leidt j Misbrwk.

Sumt er þad j Pauа Messuñe / sem med öllu er Rangt og Oriett / og Guds Orde þuert a mote / og riett Afgudadyr kan / So sem ad stendr j CANAnum / þa

Meſſu Preſturen Fornfærer Chriſti Lýkama fyrer þa Lifondu / og þa Daudu ad þeir leyſeſt vr hreinſunar Ellde / Item / Akall og Bæn til Heilagra Framlidena. Ad Helga Braud og Vijn / en giefa þad önguum. Ad bera Vijgt Braud vm kring / og tilbidia þad: Þetta ⁊ añad þuilijkt / er j önguan mæta förſuaranda / nie lijdanda:

Sumt er þad j þeirre Meſſu ſem j ſialfu ſier / er huörke riett nie rangt / huörke boded nie bannad af Gude / So ſem ad er / Kirkiu Skrwde / Meſſuklæde / Lios a Alltare / Kaleikur / Patijna / Biöllr Vpphallded og adrer þuilijker Sider / ſem fyrer vtan Hneyxlan meiga vel lijdaſt / eda og af takaſt / eda breytaſt epter þui ſem huörium Stad ⁊ Tijma ⁊ Perſonum Manna hæfer.

Huøriar eru þær hellſtu Spillingar / Villur og Vanbrukaner / Euangeliſkrar Meſſu / edur Heilagrar Kuölldmæltijdar / bæde hia Papiſtum og ödrum Villumönnum?

Fyrſt er Þtta miög mijkel Misbruk

an/ og þungt/ Ad marger af þeim sem liggia og lifa j Syndonum j mote þeirra Samuisku/ alleinasta af Vana/ * ad Aferuarpe ganga til Sacramentis/ og hallda/ þad þeir sem so medtaka Sacramentum/edr þr sem standa ad Messunne/og falla fram fyrer Sacramentenu/ þa Vphallded skiedr/þo þeir hvørke Jdrest/og þo ecke hafe þeir neina sanna TRV/ edur ætle sier Syndernar ad fordast/ þa þyra þeir þo ad þeir mune fyrer ytra Verked og Jnnargønguna sa og ødlast fyrergiefning Syndanna og verda Riettlæter/ þo þeir hafe ecke neitt gott Hiarta nie Hugarfar/alleina Si non ponunt Obicem/ Þad er/ Ef þeir læta ecke Hneyxlan nie Hindran koma af sier/ edur so/ Ef þeir hafa ecke j Þancka/ad giøra nøckra daudlega Synd/ So sem ad Mæltæke eda Regula Papistarum hliodar. Sacramenta nouæ Legis conferunt Gratiam, non ponentibus Obicem Þad er ad skilia/ Sacramenta stoda/ef Madur hefur ecke daudlega Synd fyrer Hende. J mote slijkum Phariseanna Lærdome þa eigum vier ad setia Høfudgrei-

ner

ner Christeligs Lærdoms/ An TRVar'
ennar er omøgulegt Gude ad þocknast.
Sa Riettlæte lÿßer aß TRV sinne.
Orded/ Predikanernar hialpade þeim
ecke/sem ecke trudu. Sacramented giør
er oss ecke ÿyrer Gude Riettlæta/helld'
ur TRVen a Guds Ord/j huøriu Sa'
cramentum er ÿolged og komed.

Þar næst er þad ßerlega rangt/ ad
Papistanner ræna allt Leikmanna Folk
ødrum Parte Sacramentis/sem er Kalei
kuren/ huert a mote liosum Jnsettning'
arennar Ordum/ Drecked aller þar aß.
Og S. Pall skipar Søfnudenum j Cor
inthe/ad neyta beggia Partana Sacra'
mentesins/ 1. Corinth. 11. Enn Madur'
en (ecke alleinasta Prestarner/ helldur hu'
ør og eirn christen Madur) reyne sialfan
sig/og ete so af þessu Braude/ og drecke
so af þessum Kaleik/ etc. Og þetta
Bodord/ vm badar Myndernar/ tekur
hann vpp aptur/ og repeterar/ fiorum
eda fim̃ sinnum/med eins hlÿdande Ord'
um j þeim Capitula. Sidur þesse hefur
og so hallden vered j Christneñe meir enn
j þus'

j þusund Ar / Og su griska Kirkian hef-
ur allt til þessa Dags haft og hallded
þann Sid / ad vtdeila Sacramentunu vn
der badum Myndónum.

J þridia mata / hafa Papistar giø-
rt wr þessu Sacramente eitt Messu Off
ur / og Fornfæring / j huórre þeir Hollð
og Blod Christi/Pro redemptione Ani-
marum, pro spe Salutis, So sem Ordē
Canans hlioda / færa j Forn Gude Him
neskum Födur til Forlijkunar Offurs
fyrer alla þa sem lietu Messa fyrer sig /
Lifendur og Dauda. Huór Villa og
Meining openberlega er j mote Guds
Orde / Þuiad Guds Ord / þad gietur ecke
nema eins Offurs / einnar Fornar fyrer
vorar Synder / og Sælum Manna til
Sæluhialpar / sem er alleina su bitra
Pijna og beiskur Daude vors Herra og
Lausnara Jesu Christi / Ebre. 9. 10.
Christur er einu sinne Fornþærdur / burt
ad taka Synder Heimsins. Item / Med
sijnu einasta einka Offre / heþur Christ
ur þa Heilogu þullkomlega Helgad ad
eilijþu. Item / J huorium vier erum Hel
gader /

gader/þyrer Fornþæring Lijkamans Je
ſu/ſem einu ſinne er þramkomen.

J fiorda mata/ Hallda nu nöckrer
ſo og dicta / Ad Meſſan ſie Medium,
Mid og Nate/ huar med Forþienanen
og Velgiórningarner þeſſ einka Offurs
Jeſu Chriſti/ verde veitt og til Eignar
lögd og giefen ödrum. Þar þo þetta er
openber og auglios Sannleikur/ Ad Gi
öf og Veiting Forþienuſtu og Velgiórn
inganna Chriſti/ fæſt ecke fyrer annars
TRV eda VERK/ og ecke med nöckru
ödru mote/ enn med eigenlegre TRV þu
örs og eins/ og med eigenlegre Neytſlu
Sacramenteſins. Þuiad lijka ſem Skijr
nen og Aflauſnen annarra/ ſtodar þeim
ecke þar/ſem ecke verdur ſialfur ſkijrdur
og afleyſtur/ So kann + Kuólldmaltijd
Drottins ecke ad vera ödrum til neins
Gagns/ ſem hennar ecke ſialfer neyta i
TRVnne.

J fimta mata/ Miſſa priuata, Su
mer kalla Holumeſſu/ þa Preſturen allei
na/einſamall handterar Sacramented/
vtſkipter þui ecke med ödrum/tekur þad
alleina ſialfur til ſijn/ Þeſse Meſsa er
huert

hvert a mote Christi Insetningu/ huör ed almennelega gaf Sacramented sijnum Læresueinum/ Hun er/og lijka j mote S. Pals Skipan 1. Corinth. 11. Pegar þi er komed til samans/ ꝛc. Item 1. Cor. 10. Aller verdum vier eins Brauds Hlut takarar/ ꝛc. Og med þessum hætte hafa aller Christner j þeirre fyrstu Christneſe Sacramentum medteked/ so sem af sialfra Pauanna Decretis og Setningũ beuijsad verdur/ ꝛc.

I siötta mata/kienna ꝛ hallda Pauistar/ad j Kuölldmaltijdenne/ þa misse Braud og Vijn sijna Substantiam og Veru/ med öllu og alldeilis/og snuest og vmskipteſt j Holld og Blod Christi/ og hafe ecke epter nema Speciem Nlyndena yfer lited sialft/og vegna þess/ad Presturen bles a Brauded/ꝛ les yfer þui Ord en/ þa sie og blijfe þad Braud Holld Christi/ lijka vel þo þess sie ecke neytt/ helldur geymt/og vm kring bored j processium/ꝛ cꝛ. Slijkur Lærdomur er berlega openberlega j mote S. Pals Ordum/1: Corinth. 11: Par hann optar eñ eitt sinn/nefner Braud/epter þad ad þad

verdur fyrer Guds Ord Helgad. Oo so sem af þeim Ordum/ Gud er Madur orden/ Kann ecke beuijsast nie seigast ad Guddomleg Nattura sie orden Manndomleg/ og ad þeim sie saman blandad j eitt (so ad seigia) Eins hefur og S. Pall Orden Herrans Christi j Sacramentenu so vtskyrt/ og vtlagt/ Ad j Sacramentenu/sie huørtueggia nalægt bæde Nattturlegt Braud/ so og eirnen Holld og Blod Christi 1. Corinth. 11. Huør hañ etur af þessu Braude/ + dreckur af þessum Kaleik Omaklegur/Overdugur/ sa verdur sekur vid Holld og Blod Herrans/ Ecke seiger hann vid Braud og Vijn 1. Corinth. 10. Braudet þad vier briotum/þad er Hlutteckning/ Samteinging/Berging Lijkama og Holl ds Christi/ Þad er so ad skilia/ Braudet þad misser ecke sijna Natturlega Veru/ nie Tegund/ helldr blijfr þ Braud fyrer + epter/Enn med Braudenu veitest + giefst sannarlegt Christi Holld nalægt. Og j fyrstunne j mörg Hundrud ar/ þa hefur christeleg Kirkia ecke par vitad af þeirre Transsubstantiatione, Umbreytingu Brauds

Brauds j Holld / og Vijns j Blod.

J siöunda mata / þa er þad og ein openber Villa / nær Menn taka þ vijgda Braud / fyrer vtan alla Bifalning + Ski ckan Christi / og bera þad vm kring sem Helgedom / med Processiu og Frackt mij kellre / lœta þui / og tilbidia so sem Gud sialfan. Þuiad eingen Hlutur kann ad vera Sacramentum / sie hann til afiars haþdr / edur sie ødru vijs med hn̄ pared / enn Gud heþur boded og biþalad j sijnu Orde. Til Dœmis / Þo einhuør take Skijrnar Vatned / bere þad vm kring / eins og Menn skyllde þan̄ Heilaga Anda þar inne akalla / Ellegar þa Papistar skijra Kluckur þar med / Ellegar ef einhuør villde hafa þad til ad þuo + hrein sa med Sar og Saurinde Man̄a / + vpp diktade ad Gud være þar fyrer / eda þar med Kröptugur / og villde veita Heilsu + Lækningar. Þetta kann huør Madur ad sia og skynia / ad slijkt er berleg Afgudadyrkan.

J attunda mata / kienna Sacramen tister þad oriett / ad Holld + Blod vors Lausnara Jesu Christi sie ecke sanarlega

nalægt j Heilagre Kuölldmaltijd / og ad ecke veitest þad nie giefest / j Raun eda Sañleika / hier a Jördu / med Braude + Vijne / þegar þad er Helgad: Þad annad / Ad þeir Overdugu sem eru Hræsnarar og jlla Christner / medtake ecke med Munnenum þad sanna Sacramentum Hollds og Blods Christi / Þetta huörtueggia er þuert a mote Jnnsetningar + Testamentis Ordum Herrans Christi / Þad er minn Lijkame / sem þyrer ydur verdur gießen / Þad er mitt Blod sem þyrer ydur vthellest / Þetta er og j mote S. Pals Ordum / Huer overdugur etur aß þessu Braude / og dreckur aß þessu Kaleik DROTTins / sa er sekur vid Holld og Blod DROTTINS. Med þessu mote hafa þeir Gömlu Lærefedur j Christneñe alla Tijma sambycklega kient / haft og hallded / ad Holld + Blod Christi sie sannarlega j Heilagre Kuölldmaltijd / og veitest þar + giefest / So sem sa Pijslaruottur Justinus seiger / Þetta tøkum vier ecke til vor / so sem Almennelegt Braud / eda Almennelegan

Dryck/ Helldur/ Lijka sem Jesus Christur vor Endurlausnare/ er þyrer Ord Drottins orden Holld/og heþur haþt Holld z Blod/vegna vorrar Saaluhial þar/ So j sama maata truum vier/ ad þesse Fæda sem Blessud er þyrer Orded og Bænena/ sie Herrans Jesu Christi Holld og Blod.

Augustinus/ J Sacramentenn eru tueir Hluter/ þad synelega ELEMENTUM og þad osynelega Holld og Blod vors Herra og Lausnara Jesu Christi/ Lijka so sem med Personu Christi er Bæde Guddomleg og Manndomleg Nattura j eitt samteingdar.

Cyrillus/ Meinar þu ad vier vitum ecke Krapt Gudlegrar Blessanar/ j Heilagre Kuölldmaaltijd? Þuiad þegar þad skiedur so/ þa giörer hann þad/ ad fyrer Neytslu og Berging Holldsins z Blods sins Christi/ þa byr Christur j oss HOLLDLEGA.

Augustinus/ Þad er ecke ad sijdur sannarlegt Holld og Blod Drottins/ lijka eirnen þeim/ um huöria Postulen seg

de / Hvör hann etur ꝛ dreckur overdugur/
ſa etur og dreckur ſier ſialfum Dom.

Chemnicius.

Hvad er Kvølldmaltijd
Drottins?

Hun er ſannarlegt Holld og Blod vors Herra Jeſu Chriſti/ vnder Braude ꝛ Vijne/ oſſ Chriſtnum Mønnū/ til ad eta og ad drecka/ aꝥ ſialꝥū Chriſto gieꝥ ed ꝛ jnſett/ til ad miñaſt hans þar med.

Hvørier eru Subſtantiales partes, Hellſtu/ eigenleguſtu Partar j þeſſu
Sacramente?

Fyrſt/ Þad ſynelega Elementum Braud og Vijn/ Þviad j Kalcknum hvørn Chriſtur tok/ þa hefur Vijnvidarins Avöxtur vered/ Mattþ. 26. Þeſſe Elementa verda hier teken/ og fraſkilen fra Almeñelegre Vanalegre Neytſlu/ til þeſſ ad þeirra verde neytt j þeſſu Sacramente.

Þar næſt kiemur til Elementeſſins Innſetningar Orded/ Og Kraptur og Mattur þeſſ ſama Ords/ hann verkur
þad

þad / ad þad sem hier verdur veitt og fram̃ lated j þessare Kuølldmaaltijd / þ er ecke alleinasta Braud / ecke alleinasta Vijn / helldur er þad og eirnen Lijkame Christi / huørn hann gaf vt fyrer oss / og Blodet Christi / huøriu hann vthellte fyr er oss / til fyrergiefningar Syndañа. Og þetta Ord þ kiemur til Elementisins, ecke so einfalldlega / eda med þeim hætte af þui ad Christi talade þau ORD eitt sinn j fyrstu Kuølldmaaltijd / helldur so sem S. Pall seiger 1. Corinth. 10. Kaleikur Blezanaremar / huørium vier Blezum / einkum sem er / fyrer Ordet Christi / huørt ed repeterad og lesed ver- dur j Vtdeilingu Drottins Kuølldmaaltij dar / þa samteingium vier Braud og Vijn til samans vid Ordet / So ad vier huørke høfum Elementum einsamallt / ecke helldur Ordet einsamallt / helldur Ord og Elementum huørt ødru sam- teingt.

Vmbreyteſt eda ſkipteſt nockud Braud ed j Holld Christi / so þad misse sijna Nattutu / Tegund / og verde med øllu ad Hollde?

Proprietas, Art og Tegund þessa Sa-

cramentis / vill þad hafa / ad tueir sund urgreinder og olijker Hluter sie þar jnne / og ad þar ûde so af þm eitt Sacramentũ eins og j eirne Persônu Christi eru tuær fullkomlegar og þo adskilianlegar Natturur. Þuiad þessa Epterlijking hafa þeir Gömlu Lærefedur leidt hier til. Þar fyrer nefner S. Pall þad Braud og Vijn / samt epter Blessanena / og þet ta sama kienna þeir Gömlu / Þar fyrer og til þess / ad þeir syne / ad j önguan mæta sambycke þeir Papistanna Transubstantiationem, Þar fyrer hafa þeir þesse Ord / og tala so / In, Cum, & sub pane, Þad er j Braudenu / med Braudenu / eda vnder Mynd Brauds og Vijns / þa giefest og medtakest Holld og Blod Christi.

Nu ef Orden eru lesen yfer Braude og Vijne / þo eingen neyte þess / helldur er þ geymt og vm kring bored? Er þad þa Holld og Blod Christi?

So hefur Christur þetta Sacramentum ecke innsett / ad ef eingen neyter þess / og ef þad er haft til annars enn hañ hefur sialfur skipad og tilsett / ad þad skyll

de samt vera hans Holld og Blod / Hell
dur hefur hann j Jnsetningar Ordonum.
sett fyrer + sagt/ huórnen þad a ad hand
tera / + huórnen þar med skule fara/allt
til Verralldarennar Enda / 1. Cor. 11.
Nu giører vor Medferd eda Handter-
an ecke neitt Sacramentum/helldur Gu
ds Ord/hans Skickan og Jnnsetning.

Þar hlytur og ad vera giórdur Grei-
narmunur Inter Substantiam & Vsum
Sacramenti, A mille Veru Sacramente
sins/+ þess Medferdar. En Christur he
fur sett og samed so Jnnsetningar Ord
en/ og giórt þau eins og Testamentum
sitt/ og bifalad / ad þetta Sacramentū
skal vera soddan Handteran og Giórn-
ingur/j huórium ad Vijn og Braud verd
ur teked / þar næst Helgad / þa veitt og
medteked / sijdan eted + drucked. Og vm
þetta Braud sem so verdur Helgad / fr-
amriett / medteked / eted og drucked / þa
talar Christur so/ Þad er miñ Lijkame/
Þad er mitt Blod. Nu þo ad Braudeð
sie Blessad / enn ecke giefed nóckrum / ecke
medteked/ecke eted/ helldur jnnebyrgt og
geymt/ og med Processium og veglegu

Förneyte vm kring Bored/ tilbeded/ þa kiemur ecke allt Jnnsetningar Orded til Elementessins/ Þuiad þetta vantar/ Nann gaf þeim/ seigande/ Taked og eted. Enn huar þetta Ord brestur/ og ecke er so med fared sem Christur hefur skipad/ þar er ecke fullkomlegt Sacramentum. Alijka eins er vm Skijrnena/ Sie ecke Orden höfd yfer Vatnenu/ Ellegar verde eingen skijrdur/ þa er þad eingen Skijrn og eckert Sacramentum.

Skal þetta Sacramentum gieffast vnder badum Myndum/ edur annarre?

Christus hefur ecke jnnsett eina Mynd j þessu Sacramente/ Helldur tok hann fyrst Brauded/ sömuleidis og sijdan eirnen Kaleiken/ og leggur þessa Bifalning so vel til Kaleiksins (GIOREed ÞAD) sem til Braudsins/ 1. Corinth. 11. Luc. 21. Og til Kaleiksins leggr hñ lioslega/ Drecked aller þar af/ Matth. 26. Item/ Þeir drucku af honum aller/ Marc. 14.

Ma

Ma vel ſkie/ ad Chriſtur haſe gieſed chriſtelegre Kirkiu þa Magt/ ad hun mætte þeſſu vmbreyta/ ſo ſem S. Pall ſeiger 1. Corinth. 11. Hitt Annꝛ ad vil eg ſkicka þa eg kiem?

S. Pall talar med lioſum Ordum/ ad hann haſe af Drottne feinged þeſſa Bifalning/ad þad ſkyllde ſo til ganga/ vm Berging þeſsa Sacramentis/ og Bodan Chriſti Dauda/j Kuølldmaltijd enne/ og þad ſkyllde ſo hallded vera til Veralldarennar Enda/og ſeiger/Ad þar ſie ecke Kuølldmaltijd Drottins/þar ſem epter ſoddan Skickan er ecke Breytt. Þar fyrer þegar S: Pall ſkrifar(hitt annad vil eg ſkicka) þa meinar hann ecke/ ad hann Herrans Skickan vilie vmbreyta/ eda Briala/Helldꝛ meinar hann og talar vm Res Adiaphoras, Þad eru þeir Hlu ter/ſem huørke eru Guds Orde med/nie a mote/ helldur j ſialfs Vilia. Þuiad med þui Chriſtur heſur ſijna Kuølldmal tijd jnnſett/ſo ſem ſitt riett Teſtamentũ/ þa hæfer ecke nockurs goods ærlegs Ma ns Teſtamentum ad reingia nie riuſa/þe gar þad er ſtadfeſt/ Galat. 3. Myklu ſijdur Guds Sonar.

Eñ Christur hefur sijna fyrstu Kuølld mæltijd giefed alleinasta Postulónum/ siñ hann hafde Ordinerad til Presta/ Enn ecke gaf hann hana þeim siötige Læresueinum/ ecke sinne Modur nie þeim ødrum Kuinnum/ so sem ødrum Leikmønnum?

S. Pall seigest hafa medteked af Drottne/ ad giöra þa Skickan/ ad giefa Bædar Myndernar/ ecke alleinasta Prestonum/ helldur øllum Søfnude Guds/ Køllum og Kuinnum 1. Corinth. 11. Og þann Pistel hefur hañ ecke alleinasta til skrifad þeim i Corintho Borg/ helldur øllum þeim sem akalla Nafn Drottins/ i øllum Stødum/ 1. Corinth. 1. Þesse Skyring hun er viss og sønn/ huør ia hellst Christus hafe meint þar med/ þa hann sagde/ Eted/ Drecked aller hier af.

Þo hefur S. Pall ecke þau Ord 1. Cor. 11. Drecked aller hier af?

Huad vm þad? Med þui ad þesse Ord eru so vandlega af hinum Gudspiallamønnønum skrifud/ þa hefur Pale ecke þott þørf/ þau ad repetera eda vpp aptur ad taka. Enn vm Bædar

Mynd

Myndernar talar hann so. So opt sem þier eted af þessu Braude/ z drecked af þessum Kaleik/ Og ad eingen mætte hafa þa Meining/ ad hann meige giöra sem hann vill/ þa leggur hann þetta jafnsnart til/ so sem adra Bifalning/ Madurenn reyne sig sialfur/og ete so af þessu Braude/ og drecke so af þessum Kaleik. Og slijkt talar hann ecke alleinasta vm Presta/ helldur vm huörn Mann/Nema so sie ad Leikmenn eige ecke ad vera Menn:

Christeleg Kirkia/ huor ad er Stolpe Sannleiksins/hefur þo so sett og skickad/ad Leikmönnum skyllde ecke giefast nema önnur Myndenn?

Þad er ecke riett/ Þuiad su sanna Christelega Kirkia hun heyrer Raust sijns hæsta Hirders/ og fylger henne epter/ Johann. 10. Og su rietta og ellsta Kirkia hefur alla Tijma giefed Sacramentum vnder bædum Myndönum/ z hefur fastlega straffad og avijtad þa/sem ecke hafa medteked nema adra Myndena/so

sem

sem af Historium er bert + liost. Sÿdan þa epter a In Concilio Constantiensi Anno 1416 Var þesse Olisbrwkā asamt m3 ödrum Suiuirdingum Pauadomsins j Lög teken / ad giefa Leikmönnum ecke nema adra Myndena / huert j mote Guds Bode / og Sidvana allrar Christelegrar Kirkiu.

Med þui Christi Lÿkame hañ liþer / þa kann hann ecke ad vera an Blods / þar pyrer veitest vnder Mynd Braudsins / med Lÿkamanum / lÿka eirnen Blodeð?

Vor Nasauiis Skynseme hun a ecke ad vmbreyta nie briala Guds Sonar Testamente / eda hans Bode + Stickan / so sem hann hafe vered so Galaus / þa hann innsette Kuölldmaltÿdena / ad hañ hefde ecke vitad af þui / eda adgiætt / ad huar lifande Holld er / þar er og eirnen lÿka Blod / Helldur skulum vier vora fa vÿsa Skynseme / Herteкna hafa og til fanga taka / til ad hlyda hans oendanlegre Visku / og med einfalldre TRVarennar Hlydne giöra þad sem hň bydur / og trua þui sem hann talar / Enn hann seiger ecke nie bydur / ad vier skulum eta hňs

hans Blod/ helldur ad vier skulum eta hans Lijkama/ og af Kaleiknum drecka hans Blod. Nær vier giörum so/ þa for rum vier ecke viller.

Er þa Holld og Blod Christi nalægt j hans Kuölldmaltijd?

Ja/ Þuiad/ vm þad sem j Kuølldmaltijdenne verdur veitt ꝛ giefed talar Gudz Son: so/ huer ad er Sakleikuren/ **Þad er minn Likame/ Þad er mitt Blod/ etc.**

Nu hallda sumer/ ad Christi Lijkame sie þar so sem In Signo, j Figuru nöckre/ þ er/ ad Braud merke Christi Lykama. Sumer hallda/ ad þar sie ad eins Kraptur og Verkan og Forþienan langt burt þraverandа Christi Lykama. Sumer kienna/ ad þar sie nalægt sanharlegt Holld og Blod Christi. Huad er nu þa sannast af þessu/ Eda ma huör og eirn trua og hallda/ huad hann vill?

Christur hefur innsett og skickad sijna Kuöllmaltijd/ so sem eitt Testament j huörin hann hefur sinn seinasta Vilia j lio-

liose læted. Nu er þ hallded stor Straf
skapur fyrer Heimenum / Ef nöckurs Ær
legs Mans Ordum og hans seinasta Vil
ia er vmbreytt og brialad / j mote þui
sem Testamentis Orden bliода / Huad
þyngra mun þad þa verda ad vera / ad
vmbreyta eda briala Guds Sonar Testa
mente / Einkanlega med þui / ad S.
Pall seiger so / Ad huer hann giører
ecke Mismun a Lijkama Drottens /
(Vm huörn Testamentis Orden tala) sa
etur og dreckur sier Dom / 1. Corinth.
11. Nu eru Kuölldmaltijdar Orden / j
þrra riettum eigenlegum Skilninge lios
og klar / Þuiad / þegar eg spyr ad / Huad
þ er sem j Kuölldmaltijdeñe er nalægt /
Huad Presturē rietter ad þier / Huad þu
med Munnenum medtekur / Huört þad
er Braud og Vijn einsamallt / eda ei? Þa
suarar og seiger so sialfur Sannleik sins
Munnur / Þad er minn Lijkame / þad er
mitt Blod. Og S. Pall seiger / 1. Cor.
10. Ad j Kuölldmaltijdeñe verde Brau
ded broted / og medal annrra vtskipt /
og þad sama sie soddan Vtskipting / siñ
er Berging Munnsins / Þuiad hñ seiger /

Eted

Eted og drecked. Þegar eg nu spyr ad/ Huad þar veitest eda giefest/ huad þar verdur medteked/ huórtu þar verdur Ber-gt/ þegar Braudenu verdur vtskipt/ og Menn taka þad til sijn? Þa suarar S. Paall/ ad þad sie Medtekning z Berg-ing og Samneyte Lijkamans Christi.

Nu eru þar margar Greiner Ritning-arennar/ sem ódru vijs eru vtlagdar/ og ódru vijs verdur ad skilia enn Ordin hlioda. Þui meiga þa og þesse Ord ecke merkia Figur-am og Krapt/ Holldz og Blods Christi? Og þui ma ecke skilia þau vm Andlega Ber-ging/ enn ecke Lijkamlega?

Ecke er huórs og eins Mans/ ad leggia vt Heilaga Skrift/ 2. Pet. 1. Helldur vtleggur og skyrer hun sig sialf/ og fyrer þa Grein skiedur þad/ ad ein Grein og same Lærdomur er opt tuitek-en og þrijteken/ j Ritningunne/ sumstad-ar. Nu er Kuølldmaaltijdarennar Innset ning j fiorum adskilianlegum stódum re-peterud z vpp aptur teken j Ritningūne: Og ef ad Christur hefde viliad ódru vijs skilia læta sijn Ord/ enn so sem þau hlj-

da

da/ þa hefde hñ oBrigdanlega einhuörstadar lated þad j lioſe: Enn j öllũ þmi Stödum Heilagrar Skriptar/ þa ſtanda þeſſe Ord eins/ Ad Aat og Dryckur merker Muñlega Neytſlu og Berging. Og huad þyrer Lÿkama og Blod ad Christur meint haþe/ þad vtleggur hañ klarlega/lioſlega/ þar hann ſeiger/ Þad er minn Lÿkame ſem vt er gieþen / Og þ er mitt Blod ſem þyrer ydr er vthellt. Nu er auglioſt ad huörke er Merkingen/ ei helldur Kraptuinn fra veranda Lÿkama Christi fyrer oſſ giefen/ Helldur ſa ſanne Natturlege Lÿkame Christi/ huör ad af Heilögum Anda er gieten/og fædur er af Mariu Meyiu.

Nu ef þu ſpyr þann ad ſem þeſſa Kuölldmaltÿd hefur innſett/ Huör ad er ſialfur Sannleikurenn/og til huörs Faderen vÿſar oſſ/ſeigande/ Honum ſkulu þier hlyda/ Huad þad ſie/ ſem j Kuölld maltÿdeñe/med/J/eda vnder Mynd Br auds og Vÿns er nalægt/ huad Preſturen giefr þier/ og huörs þu med Muñenum berger/ Þa mun hann berlega/ lioſlega ſuara

svara þier / og segia / Þad er min̄ Lijkame sem þyrer ydur er gieþen / Þad er mitt Blod sem þyrer ydur er vthellt.

Huørnen kann san̄arlegt Holld z Blod Christi / ad vera nalægt j mörgum stödū / huar Kuölldmaaltyd Christi er halldin? Edur med hvörium hætte þa kunnum vier ad eta hans Lykama / og drecka hans Blod?

Ef ad vier j TRVarinnar Efnum villdū ad eins þad medtaka / z þui einu trua sem ad vier siaum / og med Skilningar Vitum gietum skiled / þa være öll vor TRV j öllum hennar Greinum fallen nidur / og ad Hiegoma orden. Enn TRVen hun er þeirra Hluta / huøria Gud heþur j sijnu Orde openberad / huør su olijkleger / omøguleger sem þeir oss synast / Luc. 1. Þo þeir syneft þyrer Heimenum og vorre Skynseme ad vera heimska / 1. Corinth. 1. z 2. Þo þeir ecke sie fyrer Augonum / Ebre. 11. Ja / þegar Madur verdur sinne Skynseme fangenne ad hallda / 2. Corinth. 10. Þar fyrer /

Med þui ad Kuólldmaltÿd Drottens er stor Leyndardomur/ vm huórn vier kuñ-um ecke med vorre Skynseme ad dæma/ Helldur j Otta Guds/ og epter Guds Ords Hliodan hann ad medtaka med TRVune/ so sem þeir Gömlu hafa kall ad þta Magna & tremenda Mysteria, Stor og hrædeleg dasemdar Verk/ Þar fyrer skulum vier einfalldlega trua þui sem Sannleikssins Muñur talar/ Enn huørnen þad skiedur/ og med huørium hætte þad til geingur/ þad skulum vier bela hønum a Hendur/ sem þetta heþur sett og skickad/ huørium allt Vallð er giefed a Himne og a Jørdu.

Nu seiger Ritningen/ Ad Christur epter sinne Manndomlegre Natturu sie oss sÿ-num Brædrum j öllu lÿkur / ad fra tekenne Syndenne/ Hebre. 2. Enn slÿkt er j mote all-re Tegund Mannlegrar Natturu/ ad nöckur Mannlegur Lÿkame kunne ad vera j sen-ÿdar enn j einum Stad?

Þad er fullkomlega satt/ Ad Chri-stur epter Mañdomlegre Natturu er lÿk-ur sÿnum Brædrum med öllu. Eñ ef so

er

er/ad hann epter Manndomlegre Natt-
uru sinne/mætte og megnade ecke neitt
meir og framar/helldur enn Natturleg
Tegund Mannlegs Hollds/þa giæte ecke
hans Blod hreinsad oss af Syndönum/
1. Johañ. 1. Þa hefdum vier ecke j hňs
Blode Endurlausn nie Kiettlæte/ Col.
1. Rom. 5. Þa yrdum vier ecke Heilbrig
der fyrer hans Beniar/ 1. Pet. 2. Snö-
gt ad seigia/Hans Pijna og Daude være
þa ecke fullnadar Boot fyrer vorar Syn
der. Þar fyrer eigum vier huörutueggiu
ad trua/med þui Ritningen huörtuegg-
ia vottar/Bæde þad/ad Christur sie oss
lijkur epter sinne Manndoms Natturu/
So og lijka þetta/ad Manndoms Nat
turan j Christo (med þui hun er Personu-
lega samteingd vid Guddomsins Natt-
uru) sie vphafen yfer alla Hlute sem nefn
der verda/ Eph. 1. So ad Christo/ep-
ter Mañdomsins Natturu/er allt Valld
giefed a Himnum og a Jördu/ Matth.
28. Og ad aller Hluter sie hönum j Hen
dur giefner/ Johañ. 11. Allt er hönum
vnder fætur lagt/ Ebre. 1. Þar fyrer
med þui hann hefur sagt/ Þad er minn

Lÿkame/Þad er mitt Blod/ Þo oſſ þi ke þad vera j mote Natturlegre Tegund Mañlegs Lÿkama/og omögulegt/þa er þo mögulegt hönum/ jafnuel epter ſiñe Manndomlegre Natturu/ huörre allt Valld giefed er/ a Himnum og a Jörd unne Matth. 28.

Slÿkt er þuert a mote þeirre Grein vor uar Chriſtelegrar TR Var/ Vpp ſtie hañ til Himna/ og þadan mun hñ aptr koma?

Nei/Þuiad Chriſtur er ad ſöñu med ſÿnum Lÿkama/epter Eigenlegre Natt urlegre Lÿkamans Tegund/ſynelega hr æranlega/ vpp til Himnanna faren/ og med ſama hætte mun hañ aptur koma/ a ſÿdaſta Deige/ Act. 1. Matth. 24.

Enn ad hañ hafe og vite ecke neina adra Himneſka Yfernatturlega Vÿſu + þañ Hatt/ ſo ad hañ kunne + giete ep ter ſiña Orda Hliodan/vered j Kuölld mæltÿd ſinne/med ſÿnu Hollde + Blode nalægur/þad ſeiger ecke ædur nefnd Tru argrein. Helldr vottar hun þar a mote. Þuiad ſo ſeiger vor Truargrein/ad Chri ſtur ſie med ſÿnum Lÿkama vpp faren til

Himna / ecke so sem þa Fugl flygur j Skoge vpp j Hreidur sitt / ecke so sem þa Elias for til Himens / Helldur so / Ad hn̄ hafe sett sig til hægre Handar Guds Fødurs Almattugs. Nu er Guds hæg re Hønd / ecke nockurt sierlegt af girt Plats / Land eda Hierad a Himnū / huar inne Christus blytur ad vera innilucktur / og so sem halldn / Helldur kallar Ritn-ingen þad hægre Hønd Guds Kraptar + Maiestatis / huør ed allt vpp fyller / Psalm. 139. Til soddan hægre Handar Guds er Christus epter sinne Manndoms Natturu vphafen / yfer allt þad sem Volldugt + Krøptugt nefnast kann / ecke ad eins j þessare / helldur og so j Okom enne Verølldu / Eph. 1. 1. Pet. 3. So ad epter hans Mañdoms Natturu / þa eru hønum aller Hluter vndergiefner Psalm. 8. Eph. 1. Hebre. 2. 1. Cor. 15. Hønū er og allt Valld giefed a Him ne og a Jørdu / og aller Hluter j Hendur giefner / Matth. 28. Joh. 11. Skyll-de hønum þa ecke vera møguligt med sin̄ nu Hollde og Blode þar ad vera / sem hn̄ hefur j sijnu Testamente / med liosum skil

sanlegum Orðū tilsagt og lofað? Ja/ að vijsu/ Þesse ædurnefnd Truargrein hū styrker/ stadfester og beuijsar kröptugle⸗ ga saña Nalægd Hollds + Blods Christi j Kuölldmæltijdeñe/ epter Hliodan hans Testamentis Orda. Þuiad þo sijnist sie omögulegt Natturlegre Tegund Mann⸗ legs Lijkama/ Þa med þui/ að sa sem þ hefur sagt og talad/ hañ er med sijnum Lijkama vpp faren j Himna/ j. þañ ma ta/ að hann hefur sett sig til hægre Han dar Tijgnareñar/ Kraptarins Guds Al⸗ mættugs Fodurs. So være það nu ein hrædeleg Gudlastan/ ef eg villde hyra eda mæla/ að sijnist sie ecke mögulegt/ þ kuñe ecke að skie/ Og af soddan þa er hægt ad sia/ af huörium Anda þeir Sacramentistar halldner eru.

Eiga Menn ad Fornþæra Christi Lij⸗ kama Gude Himneskum Födur/ so sem Papistar kienna?

Nei/ Christur hefur einu sinne sialf⸗ an sig Födurnum j Forn fært/ Heb. 7. Eph. 1. Enn j Kuölldmæltijdeñe hef⸗ ur hann jñsett ecke neitt Offur eda Forn/

huar

huar jnne vier skulum Drottne vorum Gude nóckud Fornfæra eda giefa/ Helld vr eitt Sacramentum/ þar jnne ad han vill skeinkia og giefa oss þann allra dyr mætasta Fiesiod/ sem er sitt Holld og Blod.

Quad eiga Menn þa ad hallda aþ Fornar Messu Papistana?

Þad/ ad hun sie hin hrædelegasta/ og Andstyggelegasta Suiuirding allra Suiuirdinga:

Þui so? Þar verdr ad sønu margt gott j Paua Messunne sunged og lesed/ þad wr Psalmum / Prophetanna/Gudspialla mannana/Postulana Bokum verdr sunged edur lesed/Sem er/Introitus, Tractus, Sequentiur, Oratiur þær hreinu pre faciones, Credo, Sanctus og Agnus, & c. Þetta er allt gott/ og ecke em nu su Suiuirding j þeirre Messu/ sem vier meinum/ þo þetta være med storre Mis brukan allt saman/ j okunnugu Tungu mæle sunged og lesed fyrer alþydu Folk enu/ þuert j mote þui sem Bydur S. Pall 1. Corinth. 14. Þad annad/ Ad þetta var allt giort j þa Meining/ ad

þad ſkyllde iduga Ex Opere Operato,
Þo þad ſkiede ecke af Hiarta / nie neinu
goodu Hugarþele / Slijkt er Ritningunñe
þuert a mote / Matth. 15. Johañ. 4.
So og kiemur þar fram̃ j ſland optſiñ
is Akall til Heilagra Manna / þuert j
mote Guds Orde. Enn ſu rietta Suinir
ding Papiſta Meſſuñar / hun er komen j
CANAnum / og þui ſem hónum vidkie-
mur / þar þeir giőra wr Kuólldmaltijd
enne Forn og Offur.

Þo hafa fleſtaller Lærefedur kallad Þionuſtugiőrd Kuóllldmaltijdareñ-ar eitt Offur?

Su rietta Atferd + Tijdkan Kuóllld
maltijdarennar er / og a ad vera þeſſe /
ad hun verde halldin j Miñing þeſſ ein-
ka Forlijkunar Offurs Chriſti / ad þacka
hónum og prijſa hañ fyrer hans Pijnu
og Dauda. Kuóllldmaltijden a ad byr-
iaſt j ſannre TRV / med Jdranar fullu
Hiarta / og epterfylgiande TRVarennar
og Riærleikſins Auóxtum. Og ad þetta
mætte allt ſaman ſo Verduglega ſkie /
þa liggur Magt a goodre Gudrækelegre
Bæn

Bæn/Allt þetta til samans kallar Rit ningen Andlegt Offur 1. Pet. 2. Heb. 13. Psalm. 4. 50. 51. 143. Phil. 4. Rom. 2. Item/ Høndlan og Pionustu giørd Euangelij/ til huørrar ad Kuølld maaltijden ✝ heyrer/kallar S. Paall And lega Forn/Rom. 15. Og j soddan Skil ninge og Meiningu kalla þeir gømlu Forfedur alla Kuølldmaaltijdar Pion ustugiørd Offur.

Huilijkt Offur Fornþæra Papistar j þeirra Messum?

Vm þær sønnu Andlegu Fornerner skeyta þeir ecke mijked/ Enn þetta kien na þeir og kieppa/ Ad þegar Prestiren sa sem Messar/og þa hann þer med Br aud og Vijn/epter þui sem CANen byd ur/giører yþer þui marga Krossa/heþur þad vpp og nidur/ og a badar Sijdur/ med Ordum CANans/ þa hallda þeir ad þetta sie so dyrmætt Verk/ ad med þuf og þar fyrer verde Christur ad nyiu Fornfærdur sijnum Himneska Fødur/til Synda Fornar eda Forlijkunar Fornar/

og ad þar med og þar fyrer veitest og giefest Guds Nad/ Fyrergiefning Synddanna/ og allskyns Blessan/ ecke alleinasta þm sm standa ad Messunne/ helldur og lijka eirnen þeim frauerande/ + jafnvel þeim Framlidnu/ huórium sodd an Messur verda sungnar.

Nuar pyrer þa er þetta so stor Suivirding?

1 Fyrst þar fyrer/ ad forlijkanar Offur er ecke nema alleinasta eitt/ huórt Christur eitt sinn sijnum Födur a Kross-ins Alltare hefr Fornfært/ so þad sama Offur þad er fullkomlegt/ og næger nog eilijflega/ Eph. 5. Hebre. 7. 9. + 10:

2 Pistillen til Hebreos vottar so 10. Cap. Ef sama Offur optsinnis verdur repeterad/ vpp aptur haft og tekid/ optar enn eitt sinn Fornfært/ þa er þad Teikn og fullt Merke til/ ad þad fyrra Offur hefur vered veykt + ofullkomed.

3 Forlijkanar Fridþægingar Offur kann ecke ad skie fyret vtan Pijnu + Dauda og Blods Vthelling/ so sem Pistillen til Hebreos lioslega seiger Cap. 9. Vt af

þessu

þessu er hægt ad sia/ huad hrædeleg Sui
uirding Papista Messan er/ med sine Fo-
rnfæringu og Offre/ so ad Christens
Mans Hiarta ma þad ofbioda.

Nu syndgum vier Daglega/ Þar þyrer þurfum vier Daglegrar Forlijk-unar vid?

Þad einasta Fridþægingar/ Forlijk-
unar Offur Herrans Christi a Krossen-
um/ þad er fullkomlegt/ og þad næger
alla Tijma til Forlijkanar allra Synda
Johañ. 2. Hebre. 7. og 10. Þar fyrer
er oss eingen Þörf a ödru eda nyiu Off-
re/ Helldur ad vier mættum fa Not þar
af þui einka forlijkunar Offre Christi/
og verda Hluttakarar þar af. Til þess
þurfum vier önguar sierlegar ytre Forn-
færingar ad hafa/ Helldr alleina Euãge-
lium/ og Jñsetningena Kuölldmaltijd-
arennar/ þau vijsa oss þad/ huõrnen vier
faum Herrans Christi Fridþægingar
Offurs ad niota.

Nuørnen eigum vier þa riertelega/ z oss til Saluhialpar ad medtaka Herrans Kuöllmaltijd til vor?

Þad

þad skiedur / þegar Christi Bifaln-ing og Skickan verdur halldin/Sm̄ er/ Ad vier etum hans Holld/og dreckum hans Blod/ z giørum þ j hn̄s Miñing/ Pad er/med jdrande riettruødu Hiarta. Pviad tuent heyrer þar til /ad Menn Verduglega og Sæluhialplega medtake Sacramentum/Pad er tuefalldleg Neyt sla og Berging / Su eina er Sacramen-talis, og verdur med Muñenum / Eins z Christur seiger / Eted/ þad er miñ Lijkame/ Drecked/ þad er mitt Blod. Hin önnur Bergingen er Spiritualis Andleg/ og skiedur j sannre Jdran fyrer rietta TRV/med huørre vier ad oss tökum / z huar med vier Hluttakarar verdum all-rar Forþienuñar Holldsins og Blodsins Christi. Og þetta er þad Christur mein-ar / þegar hañ seiger/ Giöred þad j mi-na Minning.

Huorsu opt skulu þeir Christnu neyta Drottins Kuölldmaltijdar?

Aunguañ vissan Skamt hefur Christur sett þar til / og ecke bunded þad vid nöckurn akueden Tijma / Alleina seiger

S. pall

S. Pall/ þad skule skie/ þegar Gudz Sófnudur kiemur til samans/ ad boda Dauda Drottins/ 1. Corinth. 11. Eñ þ vill Gud/ ad vier ecke alleinasta einu siñe med tókum Sacramentum/eins + sküe neña/ helldur, optar/ 1. Corinth. 11. Þuiad S. Pall hurar vm þad/ad Kuólldmaltijden er innsett j staden hins gamla Paskalambsins. Nu var þss neytt einu siñe a Arenu/ a tilsettum Deige. Enn vm Kuólldmaltijdena talar Pall (So opt) Pad er ad skilia/ Ad hun sie ecke fóst og bunden vid nóckurn asettan Dag og Tijma/ Ei helldur ad hun skule halldast eitt sinn a Are/helldur optlega. Huórsu opt þa? Hier er eingen Skamtur nie Mate a settur/ Helldur so opt sem ein Fatæk Særo Samuiska þarf vid þr ra goodra Hluta sem j Kuólldmaltijdeñe veitast og giefast/ henne til Huggunar + Styrkingar. Þar fyrer skulu Samuiskurnar oneyddar vera / helldur vel og vandlega amintar/ad þær hure vm þra eigenlegt Gagn/ + þa storu Nytsemd þessarar Kuólldmaltijdar/ og verde so hier til leiddar optar enn stalldnar/ þssa Sacramentis ad neyta. Eñ huórier sem

halllda sig fra þessu Sacramente / þeir audsyna nóglega / ad þeir eru ecke riettelega vel Christner / þui þeir forsma Biofalning og Skipan syns Lausnara / Eted / Drecked / og giöred þad optsinis.

Huert Gagn og huoria Nytsemd bærer þad med sier / ad medtaka Sacramentum riettelega?

Þad verdur j stuttu Male sagt / Þad stodar til TRVarenar styrkingar / Enn þad hlytur liosara ad vtskyrast / Og þesse Skyring kann ecke annarstadar ad takast betur / en af sialfum Kuölldmaltijdar Ordonum.

1 Fyrst / Med þui ad Fyrergiefning Syndanna og Saluhialpen er j þui falen / ad vier verdum Hluttakarar j ærnan og Forþienustu Christi / og sieum jnnelucker j Nadar Sattmala hins nyia Testamentis / þa giefur Christur oss þar vppa j þessare Kuölldmaltijd þann allra dyrmætasta og ofalluallasta PANT / og Innsigle / Sem er sitt Lijkama / fyrer hu ors Fornfæring allt slijkt er vtuegad / og þad Blod / fyrer huörs Vthelling þ nyia Testa

Testamentum er stadfest. Vppa pad/ ad vier mættum j öllum Freistingū fullkomlega forlæta oss vppa þennan allra haleitasta Pant/ þad vier munū alls þssa fullkomlega niotande verda sem Gud he fur lofad.

2 J annan mæta/ Med þui ad Fyrerheit Euangelij framBydur Guds Nad alleinasta almennelega/ Og vppa þad/ ad eirn og sierhuör fyrer sialfan sig + sijna Personu/meige vera fulluiss þar vpp a/ ad hann er vissulega þar med/ og ad hann þui helldur meige taka þad til sijn hugga sig þar vid/ + verda fullkomlega þss niotande/ Þar fyrer þa verdur j riett re Bergingu þessa Sacramentis/ huörium og einum sierlage/ af sialfum Christo/ med þessum hætte veitt og framgiefed/ og af sierhuörium medtekeð Holld + Blod Christi/ Medtak þu þad/ Et + dreck/ þad er sa Lijkame sem fyrer þig er giefen/ og þad Blod/ sem til Fyrergiefningar þinna Synda er vthellt.

3 J þridia mæta/ Med þui ad Minning Daudans Christi/ huör ad er ein riett TRV/ j sannre Jdran/ verde med

oss

oss vardveitt styrkt og auken / Enn fyrer
Slægd Diöfulsins / Hneyxlaner Heim-
sins / og vors eigenlegs Holldz Veykleik /
Jllsku og Athugaleyse / kann þesse Miñ
ing audvelldlega ad gleymast og tynast &
vtslöckuast / Þar fyrer / og til þess / ad
hans Miñing endurnyest / styrkest og vid
Magt blijfe medal vor / Þa hefur Chri
stur tilsett og skickad þessa heilnæmu og
kröptugu Lækning j siñe Kuklldmaltijd /
Sem er Berging Holldz og Blodz /
til hans Minningar.

4 J fiorda mata / Med þui ad vier
opt & ofialldan briotum & riufum Nad
areñat Sattmala med vorum Syndū /
Þa vppa þad / ad vier j Jdraneñe & Fra
huarfe Syndaña / næst Ordenu / mættum
hafa sannan Vitnisburd / ad Gud hann
vilie taka oss aptur j Nadareñar Satt-
mala / þa seiger Christur j Kuölldmal-
tijdenue / Taked og drecked / þad / Þesse
Kaleikr er þad nyia Testamentum j mij-
nu Blode / & ct. Jtem / Vppa þad ad
Gud vilie hallda vid oss Nadarennar
Sattmala til Saluhialpar / Vppa þad
sama höfum vier dyrlegan augliosan
Pant

PATT og Vitnisburd/ þegar Christur talar so/ Þetta er nytt Testamentum j mijnu Blode.

5 J fimta mata/Med þui ad j voru Hollde byr eckert Gott/ og ecke nema Synden/ wt af huörre ad fram koma allra handa jller Auexter/þa giefur Christur oss j sinne Kuölldmaltijd sitt Holld og Blod/vppa þad/ad vier verdum hö num/so sem þeim sama Vijnuid jnplantader/ jngroner/ ꝛ faum af hönum nyia gooda andlega Vöxtuan. Item/Hier mz verdum vier og eirnen huör med ödrum Limer/eins Lijkama sem er Christur/ 1. Corinth. 10. Lijka skal og eirnen hier af vpkuekiast/ eflast og þroast/Ast ꝛ Eisku til Naungans.

Allt þetta sem nu er vm talad/ syna ꝛ kiena oss Jnsetningar Orden klarlega og augliosslega/ so ad huör sem hier epter vill vel hyga/ hann mun finna og fornema j sinne Samuisku agiætar ꝛ sætar Hugganer/af optlegre Bergingu ꝛ Neyt slu þessa Sacramentis. Og ef þesse [illegible] domur er vel jdkadur/ og med Hönduni hafdur/ þa mun ecke þurfa ad naudga

neinum hier til/Helldur mun huör Christ en Madur sialfuiliugur til þess Sacramentis ganga. Enn huör hann skeyter ecke par vm þetta / sa audsyner þar med ad hann er eingen Christen Madur.

Medtaka þa aller þetta Sacramentum sier til Sæluhialpar / þeir sem þess neyta?

S. Pall seiger / Huörier hellst sem overduglega eta og drecka þar af / þeir eta og drecka sier sialfum Dom/ ok verda seker vid Holld ok Blod Christi 1. Cor. 11.

Vardar þa myklu/med huoriu Hiarta Sinne og Hugarfare Madur geingur þar til?

Ja harla myklu/i allan mata/Þui ad þad er þungur Domur/ad vera sekur i Hollde og Blode Drottins. Þar fyrer seiger Pall/ad huör Madur skule reyna sialfan sig / huörnen hañ ete af þessu Braude/ok drecke af þessum Kaleik. Og a þessa Reynslu og Ransakan eiga Prestarner opt og ofialldan/ og hid rökfsamlegasta og trulegasta ad aminna þeirra

Tilheyrendur / bæde j almenelegum Predikönum / so og j heimuglegum Skriftarmalum.

Huørier erü þa þeir sem Overduglega eta og drecka / j þessare Kuölldmaltijd / So ad vier / med Nad Guds / mættum vakta oss þar fyrer?

Overduglega ad eta / kallast ecke þ / ad vier erum fatæker Syndarar / overduger slijkrar Himneskrar Fædu / Þuiad þesse Kuölldmaltijd er vegna Aumra Syndugra jñsett og skickud / Helldur skulum vier læra þad af S. Pals Ordum / 2. Corinth. 11. Hid einfalldlegasta / huörier þeir sie sem overduglega eta.

1 Þad eru fyrst þeir / sem ecke giöra Greinarmun / a Drottins Lijkama / þad er ad skilia / Þeir ed þessa Fædu halllda ecke ad vera Holld og Blod Christi / hellldur medtaka hana / og neyta hennar / so sem añarrar Fædu.

2 Þeir sem æn Angurs og Jdranar liggia j Syndonum / hafa önga Hüþ... til ad betra sig / Helldur hafa Gaman + Glede / Lyst og Vilia / ad ganga fram j

 sod=

soddan Syndum/eda vppbyria og bryia adrar nyar/So sin̄ S. Pall avijtar nöck ra j Corintho fyrer slijkt/ Þesser spotta og hæda þar med þa beisku Pijnu og bitran Dauda Christi/ eins og ad Synd en være eingen Andstygd fyrer Gude. Og med þui ad þeir dirfast ad ganga þar til med Jdranarleyse/og vilia ecke læta af Syndonū/ þa audsyna þeir þar m3/ ad þeir hallda Christum fyrer þann/sin̄ med sin̄e Pijnu + sijnum Dauda vilie styr kia til Syndan̄a/ad þær sie sem mestar/ Þar fyrer eta þesser overduglega.
3 Þeir ed an riettrar san̄rar TRV ar/ til Sacramentis ganga/ Sem er an nad huört þeir sem annarstadar leita Gu ds Nadar og Myskunar og Syndanna Fyrergieaningar og eiliffrar Sæluhialp ar/enn j Verdskulldan Christi/Eda þeir sem eru athugalauser/ vgglauser/ haf ande huörke Girnd Hungur nie Þosta til Riettlætesins/og ecke hura vm ad fa og ödlast Guds Nad j Christo/ til Forlijk ingar og Sæluhialpar. Þuiad/ Huor sem ecke truer/hann verdur fordæmdur/ þo bæde heyre hann Guds Ord/og ney

ke Sacramentanna.

Huad eta og drecka þa þeir Overdugu j Kuölldmaaltijdenne / Med þui þeir medtaka þad ecke til Saalu hialpar?

So sem vor Verdugleike giörer ecke Sacramentum / So kan̄ ✝ einskis Mans Overdugleike ad hindra / ad Sacramentum sie ecke Sacramentum / Þuiad ecke giörer vor TRV Sacramentū / eda vell dur þui ad þad er Sacramentum / helld ur Skickan Guds. Og med þui ad sama er Orded / og þad hlyder eins til Peturs og Judas / Taked / Eted / þad er min̄ Lijkame / Drecked / þad er mitt Blod / Þa epterfylger þ omotmælālega / ad Judas þo han̄ sie overdugur / hafe lijka eins sin̄ Petur medteked / ecke alleinasta Braud ✝ Vijn / helldur og eirnen lijka Holld ✝ Blod Christi / Petur ad sönnu til Saaluhialpar? Enn Judas til Doms Afellis. Og S. Pall seiger / ad þeir Overdugu verde seker / ecke alleinasta vid Braud og Vijn / helldur vid Holld ✝ Blod Drottins. Nu ef þeir eru þar fyrer seker / ad þeir sundur greina þad ecke / helldur eta þad overd

uglega / þa fylger þad epter / ad þeir Overdugu ete Holld Drottins / ē þo overduglega / og verda so vid Holld Drottins seker / þui þeir neyta þess overduglega.

Huørnen kunna þeir Overdugu ad eta sier Dom og Dauda j Lijkama Christi / j huörium ad er Lijfed?

Þad skiedur ecke þar fyrer / so sem ad Lijkame Christi være j sialfum sier banuænleg Fæda / Helldur med þui þeir syndga a henne med þeirra Athugaleysse / Hardwd & Idranarleysse / & veita hönum Smæn og Vanæru / med Osæmelegre Bergingu / alijka sem træde þeir hann under Fotum sier / Þar fyrer verda þeir seker vid Lijkama Lijfsins / eins so sem Judas sa ed hann sueik / Pilatus sa ed hann dæmde / Strijdsmeñerner sem hū strykttu og Krossfestu. Þuiad j Christi Lijkama er ad söñu Lijfed / Eñ hañ verkar ecke Lijf j þeim Vantruödu / Helldur alleina j þeim Riettruödu. Alijka so sem Euangelium / þad er þeim Riettruödu Ilmur til Lijfs / enn þeim Vantruödu til Dauda / 2. Cor. 2.

Huørn-

Huørnen skal þa Madur reyna sig/ so hañ meige verduglega eta + drecka/ j þessare Kuölldmaaltijd?

Ecke er þad komed j þui/ ad Madur skule vera hreiñ/ Heilagur og fullkomen/ Þuiad Heilbrigder þurfa ecke Læknarans vid/ helldur þeir sem Siuker eru/ Matth. 9. Helldur faum vier þad hid einfalldlegasta og riettast skiled/ huörnen þessare Reynslu skal hattad vera/ ef vier berum saman Atferd þeirra Ouerdugu/ og hinna Riettruudu/ sem er.

1 Fyrst skal Madur hugleida huad þar giörest j Kuölldmaaltijdenne/ huör þar sie nalægur/ huilijk Fæda þar verde fram lꝏten og medteken/ So ad hann bwe sig til med tilheyrelegre Audmykt/ + sannre Gudrækne/ hana ad medtaka.

2 Þar næst þa skal Madur hafa sod dan Hiarta/ sem ad jatar og medkienner sijnar Synder og Misgiörder/ og hrædest Guds Reide/ og ecke hefur Vilia nie Aform ad liggia j Syndenne/ Helldur setur sier fyrer med sannre Jdran og Alvöru/ ad fordast Syndernar/ Snögt ad seigia/ Madur hlytur ad hafa aluarlegt

klökt Hiarta sem j drast Syndaña.
3 Mannsins Hiarta ma ecke vera at-
hugalaust/ hurande ecke par vm Guds
Reide/og eiliifa Fyrerdæmning/ Helldur
sk þ aluarlega girnast epter Guds Nad
+ Miyskun/ so ad þad med sannre TRV
leite/ bidie/ og til sijn take Guds Nad/
Fyrergiefning Syndanna/og Saluhialp
ena/ huad allt Christur hefur med sinne
Polenmæde/Pijnu og Dauda Fornfær-
ingu sijns Lijkama/ og vthellingu sijns
Blods vtuegad og afrekad. Huör hñ m3
þessum hætte reyner sig/ + er so vid bw-
en/ sa medtekur Sacramentum Verdug-
lega/ Ecke sier til Doms Afellis/ helld-
ur til Saluhialpar:

Og þo ad allt þetta/ sem nu er
vm talad/ sie j Hiartanu veykt/lijted/+
optsinnis kallt/ þa skulum vier ecke þar
fyrer hallda oss fra Sacramentenu/
Helldur ganga sem optast þar til/ Med
þui vier vitum/ ad Guds Sonur vill m3
þessu mote meir + meir vppuekia + styr
kia j oss Idranena og TRVna/ þuiad
þeim Siuku/ sem Veyker eru/ og giarn-
an þiggia Hialp og Rad/ þeim er þesse
Lækning tilreidd og skickud:

Hudrnen

Huørnen skal Madur med ytre Negdan skicka sier / þa hann neyter þessa Sacramentis?

Med þui ad Braud blijfur Braud / So og Vijned / þa skal ecke ELEMENtenn / nockur Gudleg Æra eda Lotning veitast / Enn þegar Hiartad fullkomlega truer / ad Christur sie j þre Embættisgiörd sannarlega nalægur / og giefe oss þar sitt Holld og Blod ad eta og drecka / þa mun vel fram̃ koma su ytre Hæverskan / og Sidsemen / sem Christnum Manne ber ad hafa og audsyna. Enn þar liggur allra mest a / ad Hiartad sie so skickad sem skyllde / Ellegar er þad Phariseanna Hræsne / ad syna a sier Gud rækne og Sidseme / enn lata Hiartad vera langt þar fra Matth. 15.

Ellefta Høfudgrein
Vm

Christelega Jdran og Frahuarf Syndanna Skriptarmaalen / z Aflausnena.

Grein þesse repeterar og vpp aptur tekur hart nær allar Høfudgreiner vors christelegs Lærdoms / vm huóriar hingad til hefur talad vered / og kienner / hu ornen vier j daglegre Gudhræslu j sannre Jdran og Yferboot fyrer Gude / z j dag legu Bæna akalle eigum þær Lærdoms greiner ad jdka / og oss eigenlegar ad gióra / z til Gagns og Nytsemdar ad færa. Huiad / med þui þessar hellstu og sierleguslu þriar Greiner heyra til sañre christelegre Jdran CONTRITIO, Hrygd / Angur vegna Syndaña / FIDES, TRV en a Jesum Christum / vegna huórs ad Synderner verda fyrergiefnar / Er

nou=

NOVA OBEDIENTIA, Ny vppbyriud Hlydne.

So repeterar og vpp aptur tekur nu Contritio þañ Lærdom vm Lögmaled Guds/vm Syndena/og vm Guds stran ga Riettlætis Dom j giegn Syndeñe/og jdkar sig þar j.

Aunnur Jdranarennar grein sem er TRVen hun tekur til sijn Euangelium/ eda Nadarennar Fyrerheit vm Fyrergief ning Syndaña/Riettlæted og Saluhial pena/vt af skiærre Nad og Myskun Gu ds huad allt oss verdur fram̃ boded/og med TRVnne medteked/vegna Lausnarans og Medalgangarans Jesu Christi/ fyrer Euangelium + þau Heilögu Nadarennar Teikn/edur Sacramenten.

Þridia Grein/ af sönnum Auöxtum Jdranareñar/repeterar þañ Lærdom vt af goodum Ver[illegible]num/og jdkar sig þar i/Vppa þad ad Gude ver[illegible]eitt skyllde ug Hlydne/epter Hliodan hans Bodor[illegible] j öllu voru Lijfe og Framferde.

Nu er þetta sa Höfudlærdomuren/ huern ad j Kirkiu Guds fra Vphafe aller Forfedur/Spámenn/Christur/Postularner

ularner og þeirra Lærefueinar hafa fyrr og ſijd med Hóndum haft/ kient og predikad/ ſem er/ LAVGMALED eda Lærdomuren vm Guds Reide j giegn Syndeñe/ Og Fyrerheit Nadareñar og eilijfrar Saluhialpar vegna Lauſnarans Chriſti/ Og þetta hefur þar fyrer ꝛ til þeſſ ſierdeilis ſo kient vered/ ad Meñ ſkylldu giőra Jdran af Hiarta/ ſnua ſier til Guds/ ꝛ verda eilijflega Saluholpner.

Nu þo ad þetta Ord JDRAN Pœnitentia merke hellſt Angur og Hrygd Hiartans/ vegna giőrdra Synda/ þa tekſt þo þetta Ord Pœnitentia edur Jdran opt j Heilagre Ritningu fyrer/ alla Mannſins Vmuendan til Guds/ huőr ed þa þria fyrr nefnda Parta hefur j ſier ad hallda. Luc. 15. Fógnudur mun vera a Himnum/ yfer einum Syndugum ſem Jdran giőrer/ framar enn yfer nu ꝛ niu tiu Riettlatum ſem ecke þurfa Jdranar vid. Spamenñerner hafa ſierlegt Ord optlega/ Conuerſio, Conuertere, ad ſnua ſier/ aptur ad huerfa/ ſo ſem ſten dur j þeim gudlega Eide/ So ſannarlega ſem eg life/ ſeiger Drottenn/ vil eg

ecke

ecke ad sa Synduge deye/ helldur ad hañ
sñne sier/ og life. Þar fyrer tökum vier
bæde þsse Ord pœnitentia + JDRAN
fyrer alla Manñsins Vmuendan til Guds/
Sem er/ad medkienna/ottast z hrædast
Guds Reide sem j Løgmalenu er open-
ber giørd j giegn vorum Syndum/z fin
na til hennar j sinne Samuisku/z hafa
þar fyrer aluarlegt Hiartans Angur/
Skielfing og Kuñda / og læta oss af
Hiarta leidt þikia/ad vier Gud stygt hø
fum med vorum Syndum/ Og ad vier
j soddan Angist og Hiartans Kuøl ør-
uænfum oss ecke Mÿskunar/Helldur tru-
um stadfastlega Euangelio og Fyrerhet
te Nadarennar/ad oss mune fyrer Laus-
naran Jesum Christum og hans Med-
algøngu giefen z veitt verda Fyrergief
ning Syndanna/ Riettlæted og eilijf
Sæluhialp/Og ad hafa aluarlegt A-
form/ og fullkomlega setia sier fyrer/ j
sønnum Guds Otta/ og i TRVnne a
Christum/ad fordast Syndernar fram
ueigis

ueigis/ og j ollu Frammferde Gude og hans Orde hlyden ad vera.

Fyrer huoriar Greiner eigum vier helſt ad giöra Iðran og ſnua oſſ til Guds?

1 Þar er fyrſt aluarlegur og ovmbreytelegur Guds Vilie/og hans Befalning/ Matth. 3. 4: Marc. 1. Giøred Iðran og ſnued ydur/ og trued Euangelio.

2 Þuiad huörium og einum ſem lifer Iðranarlaus/ hönum er fullkomlega fyrerbwen eilijf Fyrerdæmning. Luc. 13. Ef ad þier giöred ecke Iðran/ þa munu þier aller fyrerdæmaſt. Rom. 2. Med þijnu Iðranarlauſu Hiarta ſaman ſafnar þu þier Reide/ ꝛc.

3 Eidur Guds. Ezech. 33. So ſañarlega ſem eg life/ſeiger Drotten/ Vil eg ecke ad ſa Synduge deyie/ helldur ad hañ ſnue ſier/ og life:

4 Fiölde Synda vorra/ ſem eñ nu er epter med þeim Hellögu/huöriar Synder ſierhuör hlytur ad þeckia fyrer dagleg a Iðran/ deyda þær/ og ſtanda þeim a mote

mote Psalm. 32. Eg vil jata mijna Af ertrodslu/þa fyrergafftu mier Misgiórn ing miñar Syndar/ Sela.
5 Allskyns Eymder/Neyd og Motgangur sem liggur a Mannlegu Kyne/ Sa grime Daude sem alla Menn myrder/ og a huǒriu Augabragde er vijs einú og sierhuǒrium/Allskyns Sotter ⁊ Siukdomar/Ofridur/Ellds Vode/ Fatækt/ Sorg og Angist og allskyns straff ⁊ Refsingar/Þetta allt er eckert annad eñ Jdranar Predikun/ sem oss alla Daga og Stunder aminna um Guds Rijke j giegn Syndenne/ og ad vier skulum læra af Syndǒnum/og snua oss til Guds/Psal. 38. Syndanna vegna refsar þu Mǒñǒnum.
6 Pijna og Daude Guds Sonar/hu ǒr ad er sa allra stærste og liosaste Vitnisburdur/ huad stor ⁊ ovmrædeleg ad sie Reide Guds j giegn vorum Syndum ⁊ Misgiǒrdum.
7 Hingad koma Guds Sonar til hins sijdasta Doms/ huǒrrar Von er a huǒriu Augabragde.
8 Hrædeleg Epterdæme Guds grim̃dar Straffs og Reide/ huar med Gud
hef

hefur grimmlega afmæd þa Jdranarlau=
su/j Vatzflodenu/j Sodoma / j Foreyd=
slu Borgarennar Jerusælem. So ⁊ eirn
en Vægd og Linun Refsingarennar / vid
þa sem jdrast hafa/so sem kienner Dæ=
me þeirra j Niniue.

Huor er hinn fyrste Partur Christi=
stelegrar Jdranar ?

Vpphaf Christelegrar Jdranar/ og
Heilsusamlegrar Vmuendanar til Gu=
ds er/ Sannarleg Jatning og Vidur=
kienning vorra Synda/Ad vier af ollu
Hiarta/ fyrer Gude/ medkiennum og
grætum vora medfædda Illsku/og Yf=
erfrodslu allra Guds Bodorda/Og vid=
urkiennum þar med/oss forþient ⁊ verd
skulldad hafa Guds Reide og eilijfa
Fyrerdæmning/ Og erum þar fyrer af
Hiarta Hrygguer og hrædder/med Ang=
re og Jdran/vegna þess/ad vier erum so
Syndugier/og høfum so hrædelega sty=
gt og til Reide reitt Gud vorn Drotten
og

og Fødur/ Þannen lætur Dauid sig sijna Synd angra/ Psalm. 51. Eg medkienne mitt Ranglæte/ og mijn Synd er iafnan mier fyrer Augum. Sia/Af synd samlegu Sæde er eg gieten/ ✝ j Syndum hefur mijn Moder teked vid mier / Fyrer þier er eg ecke annad ē eirn Syndare/so þu hafer riett j þijnum Ordum ✝ ct.

Daniel 9. Vier hófum syndgast/og giórt rangleg a/hófum vered Ogudleger/ og erum vikner af þijnum Bodordum og Riettindum. Þu Drótten ert Riettlatur/Eñ vier meigum skam̄ast vór.

Vm
Skriftarmalen

Soddan søñ Jatning og Vidurkienning Syndaña er sa riette Skriftargangur sem Gude þocknast/vm huo-

en skrifad stendur j Psalm. 32. Þar fy-
rer medkeñe eg fyrer þier mýna Synd/
og dreg ecke dulur a miñ Misgiørning/
Eg sagda/ Mitt Ranglæte vil eg med-
kienna fyrer Drottne/ þa fyrergafstu
mier Illsku minnar Syndar.

Er Jatningen/ edur Skriftarmál-
en margfölld j Christeleg-
re Kirkiu?

Soddan Jatning sem sagt er/ skíed-
ur med tuennu mote/ Fyrst openberlega/
Þar næst Heimuglega. Su openbera Jat-
ning er þesse/ Þegar allur Søfnudur
Christelegrar Kirkiu/ j almennelegum
Landplágum/ sem er/ Ofridur/ Dyrtýd
og Pestilentia/ jatar sialfur/ edur lætur
Prestenn jata og vidurkienna þeirra Syn-
der/ og grata þær / z bidia vm fyrergief-
ning Syndanna. So sem stendur Joel.
2: Lated Prestana Drottins Þienara
grata a mille Musteris og Alltaris og
seigia/ Drottenn þyrmdu þijnu Folke.
Jon: 3. Menn ǂ Dyr skulú klædast Seck-
iūm

ium/ og kalla til Guds aluarlega/ og huør i eirn skal snua sier fra sijnum vonda Veige/ i ct. Nehem. 9. Les Totum Cap. Og vijdar annarstadar. Ellegar þegar openber Glæpa madur/ sem er/ Manndrapare/Hordoms Madur/Mein særis Madur/medkiemer og jatar fyrer sijnum Preste openberlega i øllum Søfnudenum sinn Glæp/ i girnest aluarlega ad forlijkast vid Gud og Christelega Kirkiu.

Slijker Menn sem so høfdu openberlega Syndgad/ þeim var fordum og i øndverdu Christnennar/og mørgum hundrad Aarum þar epter/ sett og vppa løgd sierleg Yferboot edur Straff/ Sem var/ ad standa nakter/ Berfætter/ eda i Sorgarklædum/ fyrer Kirkiudyrum eda ødrum sierlegum stødum/ so huør Mad ur mætte þar horfa vppa þa. Soddan Yferboot var nefnd i þeirre Latinsku Kirkiunne/ Satisfactio/ Þad er Yferbot/ Fullnadargiørd/ Ecke til þess ad þad skyllde vera Boot eda Bitalingur fyrer Syndernar/ og ad Menn skylldu þar fyrer eda þar med forþiena Syndanna fyrergief

Og ij. ergief

ergiefning/so sem j Pauadomenum diktad var þa eptera/ Helldur var þetta ad eins openbert Straff og ein Hirting/ huar med openberer Lester og Glæper voru straffader ødrum til Epterdæmis/ og ad adrer skylldu soddan Glæpe fordast/ Lijka cirnen/ ad þeir Bersyndugu Glæpamenn skylldu þar med audsyna ⁊ lata sia ad þeirra Jdran være Aluara/ Og ad slijkt være Vitnisburdur openber/ ꝥ þeir Bersyndugu skylldu verda tekner aptur til Nadar/ ef þeir giørdu Jdran og betrødu sig.

Vr af þessum gømlum Ceremoniũ openberlegrar Jdranar tala þau gømlu Kirkiuløg/ er vier køllum Canones, og þar af er teken sa gamle Vane/ ad telia frañ allar Synder j heimuglegum Skriftarmaalum/ Þadan er og þetta Ord teked Satisfactio, Fullnadarboot.

Huad er Heimugleg Jatning?

Heimugleg Jatning edur Skriftargangur/ er ad jata og medkienna sijna Synd/ annad huørt alleinasta fyrer Gude Sem

Sem ádur er sagt/ ad þad sie Partur Jdranarennar og sannrar Hrygdar Syn danna vegna/ Ellegar þyrer Kiennemannenum og Guds Ords Þienara/ med Hiarta og Munne ad jata z medkienna oss ad vera auma arma Syndara/z ad vier høfum margfalldlega bro ted a mote øllum Guds Bodordum/ og þar med vppuaked Guds Reide/og forþient eilijfa Fyrerdæmning/ og ad vier lætum oss Syndernar af Hiarta leidar vera/og bidium vm Heilaga Aflausn med Audmykt og Lijtelæte/ Enn ad vpp telia allar Synder/ þad er omógulegt/ og ecke helldur nóckurstadar j Guds Orde Boded eda Bidalad.

Hvad er Aflausnen.

Aflausnen/edr ad afleysa/þ er ecke ann ad enn ad Boda og tilseigia fyrergiefning Syndanna/ vegna Medalgangarans og Forlijkarans Jesu Christi/óllum og sier huórium sem Jdran giöra/ og Euangelio trua.

Huad er Banned.

Bann eda Banfæring er / openberlega og med Nafne vt ad skwfa fra christelegre Kirkiu og Guds Samkundu openberū huerbrotnū glæpa Mōñum/ epter pad þeir hafa vered aminter riettelega/ sem tilsett og skickad er/ + ofurgiefa þa Dioflenum/ Vppa þad ad Reide Guds j giegn þeim Jdranarlausu verde kunn/ bæde þeim og so ødrum/ og ad þeir Ber syndugu verde fyrer þetta Straff leidder til sannrar Jdranar/ og Vmuendanar til Guds.

Huar þyrer eiga Menn ad lata Skriptarmælen og þa heimuglegu Aflausn halldast j Christelegre Kirkiu?

Þar eru margar merkelegar Greiner til.

1 Vppa þad ad þar sie eirn openberlegur Vitnisburdur/ vppa þa merkelegu Høfudgrein vorrar Christelegrar TRVar Vm Fyrergiefning Syndanna/ ad hun veitest oss og giefest af skiærre Nad og Myskun Guds / alleinasta j Nafne Med-

algang

algangarans Jesu Christi/ fyrer hans skulld/ hnórre hófudgrein bæde heidingiar + Papistar brædelega spilla / + hana falsa/ þeir sem kienna/ ad Menn eige med goodum Verkum Boot og Fullnæg iu ad giöra fyrer Syndernar.

2 Þetta heimuglega Samtal med Prestenum og þeim sem sig jatar/ þienar þeim sem skriftast til Aminingar/ Uppvakningar + Aukningar Christelegs Skilnings/ til sannarlegs Angurs og Betrunar.

3 Þad þienar og lijka þar til/ ad yfirhlyda og vnderuijsa þeim Ungu Olærdu/ so þeir framseige sijna TRU/ Tiu Bodorden/ og verde yferheyrder og ad spurder vm Syndernar/og fyrergiefning Syndanna/ vm TRUna + nyta hlydne.

4 Og so sem ecke hæfer ad giefa gud lausum hundum þad heilaga Sacramentum/eda kasta Perlum fyrer Suijn/ So liggur + Magt a ad Presturen/ ef hñ vill vera trur Christi Þienare/late ecke okienda/Gudlausa Forakterara og Spottara/eda Jdranarlausa openbera Syndara hlaupa þar til/ sem húda j Smiör trog. Þar fyrer ber Kiennemañenum ad

hugasamlega ad yferhlyda einum + sierhuórium/ huórt hann vill betra sig/ og leggia af Giórdar Synder.

5 So og eirnen hefur vered Vijsa og Vane alla tijma j Guds Christne/ ad Menn hafa med Munnenum jatad + vid urkient þrra Synder/ + forþient Straff Syndanna/ eñ þo þeim være ei hallded til allar Synder vpp ad telia/ so sem skrifad er vm Tilheyrendur Johannis/ Marc. 1. Nehem: 9. Ad þeir jatudu þeirra Synder.

6 J siótta mæta/ þa eru þesse Skriftarmæl þar til sett/ad Christeleg ógun og Tyftan vid magt halldest/so ad Meñ take ecke aptur j Samfielag eda Samneyte christelegrar Kirkiu openbera Syndara og Glæpamenn/nema þeir jate sig ædur og medkienne þeirra Synder/+ forlijke sig vid Christelegan Sófnud/huórn þeir stygt hófdu.

7 Þesse Skriftarmæl þiena og þar til/Ad þesse sierlega og huggunarsama Grein Christelegrar Religionis vid Nlagt blijfe og halldest/ Sem er/ ad þeir sem epter Skijrnena falla aptur/ þeir kunne

kunne ad þa og ødlast Nad og Fyrer-
giefning Syndanna/ z ef þeir snua sier
til Guds med sannre Jdran/ þa skule
Christeleg Kirkia veita þeim Aflausn.

Og þetta skulu aller Menn Christn-
er lata sier kient og vnderviisad vera/ Ad
Gud Drotten vor er Kröptugur fyrer
Predikunar Embætted/ huört af Mönn
um verdur flutt/ Og su Fyrergiefning
Syndanna sem fyrer Mannen(sem er fy
rer Ordsins Þienara) bodast/ hun skal
fóst og obrigdanleg hallden verda/ so
sem Christur seiger/ Matth. 9. Guds
Sonur hefur Magt giefed Mönnum hier
a Jördunne/ ad fyrergiefa Syndernar/
Matth. 16. 18. Þier vil eg giefa Lyk-
la Himerijkis/ Allt huad þu bindur a
Jördunne/ þad skal vera bunded a Him-
num/ Og huad hellst þu leyser a Jörd-
unne/ þad skal laust vera a Himnum.
Johan. 20. Huörium þier fyrergiefed
Syndernar/ þeim skulu þær vera fyrer-
giefnar. Þar fyrer eiga Menn ad trua
Prestsins Aflausn/ ecke midur en so sem
þeir heyrde Guds sialfs Rödd af Him-
num ofan.

Og fyrer Sorgfullar + Skielfdar Samuiskur/er þetta miög hugganarlegt ad j þessum heimuglegum skriftar Máalum verdur einum og sierhuórium sier j lage tilsagt þad heilsusama Nadarennar Fyrerheit/og Predikan Euangelij vm Fyrergiefning Syndaña/So ad huór + eirn sem af Christi Þienara medtekur Aflausnena/ hann skal fullkomlega þad hallda/+ efa ecke/ad hónum sie af Christo sialfum Syndernar vissulega fyrergiefnar/ og ad Christur hafe fyrer Muñ sijns Þienara giefed hónum Aflausnena/ eins og þeim Halfuisna (Matth. 9) þa hann sagde/Vertu Hughraustur Sonur/ Þijnar Synder eru þier fyrergiefnar. Og eins og Christur seiger. Johañ. 20. Huórium sem þier fyrergiefed Syndernar/ þeim eru þær fyrergiefnar/Og huórium þier þær apturhallded/ þeim eru þær apturhalldnar. Luc. 17. Ef hann Jdrast/og seiger til þijn/Mig angrar þ/ Þa skalltu fyrergiefa hónum. Matth. 18. Ecke alleinasta sió sinnum skallt þu fyrergiefa hónum/ helldur siótijge sinnum sió sinnum:

Huør er annar Partur Christelegrar Jðranar?

Andsuar? TRVen/ med huørre vier af Hiarta tökum til vor Aflausnena og Fyrerheit Euangelij vm Fyrergiefning vorra Synda/fyrer Christi saker/ efum þad j önguan mata/ huört sem oss verdur þad boded openberlega j Predikunenne/ edur sierilage heimuglega j Skriftarmalönum/eins og þeim Jctsiuka Matth. 9. bar ecke ad efa sijna Aflausn/ þa Christur sagde/ Minn Son vertu Hughraustur/ þier eru þijnar Synder fyrergiefnar.

Huad er TRVen?

Um TRVna / og Nyia Hlydnena/ er adur kient og talad j siöundu Grein Christelegs Lærdoms/ vm Riettlæte TRVarennar/ og vm Goodverken/ og nyia Hlydne.

Um Jðranar Angred/ vegna giørdra Synda?

Chemnicius.

Huar

Huar til þienar þad/ad straffa Syndena med Lógmælsins Predikun/ og skielsa og hræda Folked med Hootan Gudlegrar Reide?

Þad er til þess giórt/ ad Meñ skule gióra Jdran/snua sier til Guds/hrædast Guds Reide/og læta af Syndónum.

Er Þorf a þui ad Menn giøre Jdran?

Wissulega/j allan mata. Christur/ Petur/Pall/ ꝛc. Þeir hafa so vpbyriad þeirra Predikaner/ Giøred Jdran/ Og Luc. 13. Seiger Christus/ Nema þier giǿred Jdran/ þa munu þier aller lijka eins fyrerfarast. Esa. 66. Seiger Gud/ Þann Satæka/ og hrygguan j Anda/ og þann sem hrædest Ord mijn vil eg alijta. Og Jerem. 5. Talar Gud vm þa sem forsma Jdranar Predikaner/liggia j Syndónum/og þeim safna/ og seiger so/ Huórnen kann eg ad vera þier Lijknsamur?

Huad er CONTRITIO, Hrygd/ Angur/ Jdran?

Þegar

Pegar ſa enn Synduge hrædeſt Guds Reide j giegn Syndónum / og lætur ſig af Hiarta angra / ad hann hefur Gud ſtygt og modgad med ſijnum Syndum:

Huad heyrer til riettre Jdran/ So ad Kiennemaduren meige riettelega predika Jdranena/og ad ſierhuór Chriſten Madur meige propa/ reyna ſig/ huórt hann hepur ſaña Jdran/ edur ecke?

Par heyrer fyrſt til Jatning og Vidurkienning Syndaña / ad Madur vite + vidurkienne/ huad Gud j ſijnu Lógmæle fyrer Synd hafe og hallde/ Item/ huórſu ſtor og þung ad Synden er:

Er pad riett og pullkomen Jdran/ pegar eirn eda annar les fram̃ Skriftargangen/eda jatar Synder ſijnar?

Langt er þar fra/So leinge verdur Jdranen ad predikaſt/ þar til ad Lógmæled verkar Reide/ Rom. 4: Og til þeſſ ad Pionuſtugiórd Lógmælſins vero ur ſu Predikun ſem Fyrerdæmningena bodar/ 2. Corinth. 3. Þar fyrer heyrer þetta þar næſt til Jdranarennar / ad Guds Reide

Reide openber vde af Himnum ofan/yf⸗
er Syndónum / Róm. 1. Ad Madur vite
og vidurkiene/huórsu Gud hañ er Synd
eñe reidur/og huória Hegning hann vill
a hana leggia/bæde j þessum Heime og
añars Heims eilijflega / So framt sem
sa hinn Synduge kiemur sier ecke j Sætt
vid Gud fyrer Medalgangarán Christū.

Eñ eþ einhuør jatar ꝫ medkieñer sijn⸗
ar Synder/og veit ad Gud reidest Synd
ónum/enn hann skeyter þar þo ecke vm/ helldr
ur liþer og liggur j sijnum Syndum? Er
slijkt riett og sónn Idran?

Nei· Saul jatar og medkieñer ad
hñ gióre ranglega ad offækia David 1.
Reg. 24. og 26. David visse og vel ad
Mañdrap og Hordomur var Synd fyr⸗
er Gude/Enn þeir gióra þad samt sem
adur / fylgia frañ sinne Girnd / og ligg⸗
ia þar j/ Þar fyrer heyrer til sannre Jd⸗
rañ þad þridia/sem er þetta / Ad Hiar
tad verde snorted med Openberan Syn⸗
darennar/og med Guds Reide/Þad er
(so sem Ritningen ad kuedur)ad þad ver
de sundur knosad/ molad og sleiged og
kramed

kramed/aluarlega/ jatande og hugleid-ande ad Madur hañ hafe vppuaked Gu ds Reide/ og forþient eilijfa Fyrerdæmning med sijnum Syndum/ sie þar fyrer gramur Syndonum/ hafe ecke Girnd nie Gied þeckne til þeirra/ ei Asetning nie Aform ad lifa leingur j þeim/ helldur jd-rest þeirra af Hiarta/ legge þær af/ og sie Hugsiukur/ so ad hañ falle ecke j Gu ds Reide og eilijfa Fyrerdæmning. Þetta er su sanna Jdran/ Angur og Trege/ og þui er þad satt sem Augustinus seiger/ Quod multi non agant, sed fingant pœnitentiam, Marger giöra ecke/ helldur lætast giöra Jdran.

Vm Aflausnena.

Huad kallar Christur Lykla Himnarijkis?

Ordsins Predikan/ Lærdom + Þion ustugiördena/ j huörre og fyrer huöria þeim Jdranarlausu og Vantruudu verda epter Guds Skipan Synderuar aptur halldnar og Bundnar/ Enn hinum sem jdrast og trua/ þa verda þær fyrer Chri
stum

slum leystar og fyrergiefnar/Matth. 16 Jahañ. 20.

Huar þyrer giefur Christur Predikunar Embættenu ꝛ. Þionustugiórdeñe þetta Nafn/ Ad hann kallar þad Lykla ad Himerijke?

Þess vegna/ ad hann vill þar med kienna og avijsa/ad Ordsins Predikan sie ecke onytt Skraf eda Hial/ Helldur ad Heilagur Ande sie þar hia/ og ad hann sie fyrer hana kroftugur/og verke þad/ ad þar med verdur Himnarijke vploked/ so sem med Lyklum/so ad marger verde þar jnnleidder. Þar fyrer þegar Ordsins Þienarar Hugleida/ad þeim sie j Hendur feingner Himerijkis Lyklar/ꝛ þm sie þar til truad/ þa ber þm ad vphuetia ꝛ vekia sialfa sig/ og þennan Lærdom vm Syndena/Jdranena/TRVna/Fyrergiefning Syndaña/ nyia Hlydne og Betran Lifnadarins/Kross og Motgang ꝛ adrar fleire Greiner/ ꝛ ct: Þetta ber þeim ecke med Galeyse/ edur so sem almeñelega j Vind/eda so sem adra Frasógu/ fram̃ ad leggia fyrer Tilheyrendurnar/ Helldur eiga þr m3 allre TRV ꝛ Dygd

og

og Aluðru og Rökſemd þetta vnderviſ-
ſa og kienna og hier vm Tilheyrendönū
til Skilnings ad koma / ſo ſem fullkom-
lega þad vitande/ ad Heilagur Ande hūn
vill fyrer þetta þeirra Embætte og Jd-
ranena / TRVna/ og Betran Lifnadar-
ins/ og þeſſar Saker med þeim auka/
efla og ſtadfeſta:

Þar næſt þa ſtyrker þtta Lyklavall-
ds Nafn Huge Ordſins Þienara/ad þeir
ra Þionuſtugiörd og Erfide mune j önga-
uan mata verda onytt j Drottne 1. Cor.
15. Helldur ſo/ Þegar þeir j ſijnu Em-
bætte fyrer Orded / eda epter Ordenu bin
da og aptur hallda Syndernar þeim Jd-
ranarlauſu/þa er þad ſama lijka a Him-
num bunded. Sömuleidis/ Þegar þeir ep-
ter Guds Ords Hliodan/ boda ꝛ tilſeig-
ia þeim ſem jdraſt/og trua / Guds Nad
og Huggan/ Þa eru þad ecke fögur Ord
(ſem Mañ ſeiger)helldur eru þtra Syn-
der fullkomlega a Himnum leyſtar ꝛ fyr
ergiefnar Matth. 16. Joh. 20.

Lijka eirnen ſkulu Tilheyrendurner
med þeſſu Himnarijkis Lykla Nafne la-
ta ſig aminta vera/ad forakta ecke Ord

ed og Ordsins Þionustugiórd / hallda þ ecke fyrer Hiegoma Ord og Skraf / þad fyrer Eyronum hliomar / helldr fullkom lega vita þad og hugleida / Ad ef þeir vilia komast inn j Himerijke / þa verd- ur þad med þessum Lyklum þyrer þeim ad vplatast / Item / Huad helst þa kann ad vanta a Jdranena / TRVna / nyia Hlydne eda Verken good / z c. Þa er þetta þar til af Gude tilsett og skickad / so sem annad Instrumentum Tool eda Verkfære / fyrer huórt ad Heilagur Ande hann verkar med oss allt þad sem sanne Jdran og Gudrækne vid kiemur / eykur þ og auaxtar. Item / þegar þeim Jdran- arlausu verda mz Lógmalsins Predikan Syndernar aptur halldnar / þa skulu þr hyra / ad slijkt er ecke nein Barnahræda / eda Fiódur a Fate þeirra / huória and- nellt er af ad taka. Helldur ef ad þeir fara afram j Vantru og Jdranarleyse / þa eru þeirra Synder a Himnum Bund- nar og aptur halldnar. Sómuleidis / og eirnen / þegar þeim sem jdrast / verdur vr Euangelio tilsógd og bodud Huggun og
Fyrer

Fyrergiefning Syndanna/ þa skulum vier ecke hallda ad þau Ord sie Hiegome/ Helldur med þui/ ad þad eru Himnarijkis Lyklar/ þa vill Heilagur Ande fyrer þetta Instrumentum vel Medium giefa þessa Huggun j vor Hiörtu/Ad huad so verdur leyst og fyrergiefed a Jördune/ þ skulex a Himnu hia Gude sialfum leyst x fyrergiefed vera. Þar fyrer liggx Maget a/ ad þetta verde opt og tijdum og skyrlega vtlagt og Hugleidt/ Huörnen x huar fyrer Christur talar vm Predikunar Embætted med þessum Ordum/ Þier vil eg gieþa Lykla Himerijkis/Mat. 16

Verda Syndernar bundnar og leystar ad eins almenelega/openberlega/ Ellegar og eirnen Heimuglega/ einslega?

Kitningen vottar/ ad med tuennu mote verde leyst og Bunded. Fyrst j almennelegre openberre Predikun/ þegar Synden verdur vt af og epter Guds Orde straffud/ og Guds Reide og Fyrerdæmingenne verdur hootad þeim sem ecke betra sig/ enn þo Predikaren vite ecke huörs

Mans Synd/og þo hñ ecke straffe og a-
vijte eirn og sierhuórn sierdeilis / þa ver-
da þeim þo Ogudlegu og Jdranarlausu
Syndernar Bundnar og aptur halldnar
fyrer Gude a Himnũ/ Matth. 28. Luc.
10. 13. Act. 13. 14. Eph. 5.2. Tess.
1. So og lijka/ þegar Presturen j open-
Berlegre Predikun / aminner til Jdranar/
og framsetur Nadar fyrerheit Euange-
lij/ og vppuekur Meñ til TRVareñar/
Huór hellst sem þ Fyrerheit tekur j Hiar
ta sitt med saunre TRV/ + grijpur þad
fastlega/ + helldur sier þar vid / Sa sa-
me sie eflaus þar vm/ ad hónum verda
Syndernar fyrer Gude a Himnum laus-
ar og fyrergiefnar. Þannen verdur sa
leysande Lykell j frame hafdur/ Act. 3.
4. 10. 16. Og Luc. 10. Seiger Christ
ur/ Þegar þier Boded þeim Friden/ sie
þar þa Sonur Fridarens/þa mun Frid
uren huijlast yfer hónum.

J annan mata / Med þui þad Ber
opt til/ ad þeir Syndugu giefa sig eckert
ad openBerum Aviijtónum og Strófsón-
um/ þa hefur Gud so til sett/ad sa Lyk
ellen sem Bindur/skule og eirnen j frame
hafdur vera/sierilage/vid þa sem eru Jd
ranar-

ranarlauser/ huerbrotner/ ho med sodd-an Atferle/ Ad sa Synduge ske byrst hei muglega amintur vm sijna Synd/ z Su ds Dom/ og ad hann giøre Idran. Þar næst skal til þessarar Aminningar taka nockra Votta. Vilie þad ecke hialpa/ þa skal seigia til Søfnudenum/ og skal þa j Nafne alls Safnadarens hafa þann bindanda Lykel j frame vid þann Huerbrotna Syndara/ so sem stendur/ Matth: 18. 1. Corinth. 5. 1. Timo. 5. 2. Thessalon. 3. Og þetta a þar fyrer so ad giøra/ ad Anden verde holpen/ og sa Synduge skamest sijn/ og adrer hafe Otta þar af/ 1. Corinth: 5: 2. Tessalon. 3. 1. Timoth. 5. Þannen lesum vier bindanda Lykel brukadan hafa vered vid Cain/ Cham/ Simon Magus/ Elymas/ Item vid þann Blodskamm ara/ 1. Corinth. 5. Thessalon. 3. 1. Timoth. 1:

Sømuleidis og eirnen/ þegar ein Aum Sorgbiten Samuiska er TRVarveyk/ z kann ecke af openberre Predikun fa nogliga Truarstyrking z Huggun/ Helldur hu

ar so med sier/Huór-velt huórt Pel Gud hefur til mijn auma Syndara? Huór veit huad a Himnum er alyktad um mijn Efne? Par fyrer þa hefur Christur til meire/visſare og stödugre Vissu + Styrkingar aumum Samuiskum/læted bioda + tilseigia þeim Syndaña Fyrergiefning ecke alleinasta almeñelega j Predikan Evangelij/Helldur einum og sierhuórium/sierdeilis/ Matth. 9. Luc. 7. 19. 23. Og þennan leysande Lykel hefur hañ og so giefed sijnum Pienórum/ med nadugu Fyrerheite Mat. 16. og 18. Joh. 20. Og þetta kallast heimuglegg Aflausn

Huad er þa heimugleg Aflausn?

Pegar eirn Ordsins Pienare/ edur huór annar riett christen Madur/j Neyd eñe/hañ ecke ad eins Bodar einum Aumum Syndara Huggun Evangelij openberlega og almeñelega/Helldur + eirnen sierlage sierdeilis/so ad hañ leyser hann af Syndeñe/og seiger hañ lidugan og lausan j Nafne Christi/ huór ed j þessare Pionustugiórd vill med sijnum Heilaga

Anda

Anda/sialfur vera nalægur/ Matt. 18. og 28. Johan̄. 20. Þa vill Christur sial fur sañarlega + fullkomlega fyrer þetta Medium / og med þessu mote/ þeirre aumu syndugu Samuisku veita og giefa Fyrergiefning Syndaña / mz þssu Hugg unartrauste/ Ad huad i soddā mata Þdur hier a Jördune leyst og fyrergiefed / þad skule og lyka a Himnum laust og fyrer= giefed vera/ Matth. 9. 2. Corinth. 2. Matthæi 16. Johan̄. 20. Og huad a= giætlegt huggunar Traust þetta sie/ þad a vel og vandlega ad vtskyrast/ sem er med þessum hætte/ Ad eg veit nu hier aþ/ huar eg a ad leita ad mijnum Herra Christo/ og finna hann/ so ad eg þyrer sialþs mijns auma Persónu meige hønd la vid hann/ og heyra sialþur aþ hønum þau allra huggunarsamlegøstu Orden/ Sonur vertu Nughraustur/ þier eru þij= nar Synder þyrergieþnar/ þar j Fride/ Matth. 9. Luc. 7. Item/ þad eg nu ecke þarf ad misgruna og disputera/ hu ørn Þanka Gud a Himnum hafe til mijn/ Helldur kann eg vel ad verda þess vijs

hier a Jördune/ af heimuglegre Aflausn so ad eg veit fullkomlega/ Pad er a Nimnum stadt og stødugt/ og Netlagur Ande hañ vill vera par nalægur/ z þyr er Ordeð stydia + styrkia TRVna. Fyrer þessar Greiner a Aflausnen ad vera ha- leit hallden/ og mykels verd/ og eigum vier opt og tydum hana ad medtaka.

Skal pa afleysa alla/ huørt sem peir jð- rast eda ecke/ Eda hefur Ordsins Pien are Magt/ ad binda og leysa epter syn- um Vilia huörn hann vill?

Langt er pui fiærre/ Helldur seiger Christur so/ Johañ. 20. So sem Fad- eren sende mig/ so sende eg ydur/ Sem er/ ecke epter ydar Vilia/ edur so sem Heim- uren vill hafa pad/ Joha. 6. 7. Hell dur epter Guds Bifalningu og Vilia/ Johañ. 8. 12. Til ad leysa og binda/ So ad huar Gud bindur/ par skal og Predik are bida/ Og huar Gud leyser/ par skal og Predikaren leysa. Og par Gud huör ke leyser nie bindur/ par skal og Pienar- en huörke leysa nie binda. Huar hellst nu ad ecke er aluarleg Jdran/ og ecke sönn

Tru

TRV / þar leyser Gud ecke / helldur bind ur han̄ med Doms Atkuædе / Jerem. 5. Luc. 13. Þar fyrer skal Predikaren þar ecke leysa / helldur binda. Enn huar eirn aumur Syndare kiemur fram̄ / med san̄re Jdran og riettre TRV / leitar og girnest ad fa Nad Guds fyrer Christum / þar bindur Gud ecke / helldur leyser / Ezech: 33. Luc. 15. Og þar fyrer þa skal Predikaren þar ecke binda / helldur leysa / Matth. 18. Luc. 17.

Huernen kann Presturen ad vita / huar ad Jdranen og TRVen er / eda ecke?

Til þesser haft og halldеd / þ Samtal og su Yfer heyrsla / sem skiedur j þeim uglegum Skriftarmalum / vid þa sem Aflausnaren̄ar bidiast / og ganga vilia til Guds Bords:

Er þa ecke Papistanna Skriftargang ur og Eyrna Jatning afteken?

J Skriftarmalum Papistanna eru þrij̄r hluter ranger / og Guds Orde þuert a mote.

Pad fyrsta / Þar heimtest ad Madur skule fyrer Prestenum vppreikna allar sijnar Synder / og ad þessu tilógdu / Ad huór su Synd sem ecke er Prestenum sógd j Skriftarmalónum / hun kynne ecke ad fyrergiefast.

Pad annad / Þeir kiena / ad sa sem so satar / medkiener og vpp telur sijnar Synder / hann forþiene þar med Fyrergiefning Syndaann.

Pad þridia / Þeir hafa þesse Skriftarmal og soddan Synda reikningskap þar fyrer og til þess / ad þeir sem Skriftarmalen heyra / skule leggia a hina tilheyrelega Skrift / og fullnadar Boot / huar med þeir ættu ad bæta sijnar Synder / huad allt saman er þuert a mote Skriftenne. Þar fyrer eru soddan Skriftarmal Papistanna Straffs verd / og med riettu afteken.

Skal þa enguа Jatning hafa j Christelegre Kirkiu?

Heilóg Ritning talar vm þrefallda Jatning.

Su fyrsta skiedur fyrer Gude / þegar

ar allur Sǫ́fnuduren / eda og huǫ́r ꝛ eirn jatar og vidurkienner fyrer Gude sijnar Synder / m3 jdrande Hiarta / Psalm. 32. 2. Johañ. 2. Psalm. 106. Daniel. 9. Esdre. 9. og 10.

Su ǫñur skiedꝛ fyrer Naunganum j Brodurlegre Forlijkan / þegar sa sem Naungan hefur styggt og skadad medgeingur siñ Misgiǫ́rning / og bidur vm Fyrergiefning / og ad haun mætte j Sætt og Forlijkan komast vid þann sem misgiǫ́rt var vid / Hier vm stendur Matth. 5: og 18. Luc. 17. Johañ. 5.

Vm þa þridiu talar Ritningen so / Ad ædur enn Mǫ́ñum var leyft ad taka Skijrn / þa hafa þeir lated sijna Jatning j liose fyrer Mǫ́ñum / annad huǫ́rt openberlega / eda Heimuglega / og lated sia ad þeir være med sanñre Jdran og riettre TRV / Matth. 3. Luc. 3. Act. 2. 8. 19. Jtem Dauid medkienner sijnar Synder / ædur enn hañ verdur afleystur / 2. Reg. 12. Lijka su synduga Konan / Luc. 7. (Zacheus) 19. Hier af hefꝛ su eñ ellsta Kirkia teked þañ Vana / ad reyna Meñ añad huǫ́rt openberlega / eda heimuglega. Og soddan Jatningu hǫ́lldum vier

eñ

eñ vid Magt j vorum Kirkium. Þuiad ecke leyfest nöckrum ad ganga til Guds Bords / nema hañ ædur fyrre fyrer sijnū Preste med aluarlegre Jatningu j liose læte sijna Jdran og TRV / So ad Prest uren hafe þar af Tilesne / ad reyna eirn + annan / og Vnderuijsan hönum ad giöra. Og þad skiedur fyrer þessar Greiner.

1 Ad af soddan Jatningu og heimug legu Samtale meige Prestarner fa ad vi ta / huört ad þeirra Tilheyrendur skilia riettelega þær hellstu Greiner Christelegs Lærdoms eda ei. Og ef þeir fa ad vita ad þad er nöckud sem hiner ecke skilia riettelega / eda og ecke vita af / ad þeir meige þa vt af Guds Orde / þeim þad vnderuijsa:

2 J annan mata þa halldast þesse Skriftarmaal þar fyrer / ad Kieñemeñerner meiga reyna / huört þeir hafa sanna Jdran sem til Guds Bords ganga vilia eda ei. Og af þessu Samtale þa giefst Prestenum Tilefne / ad vnderuijsa hinum sem skriftast / og vtskyra fyrer hönum huad Synden er / huör ad sie heñar Laun og huad hellst riettre Jdran til heyrer / + huörnen Madur eige hana ad giöra.

3 So ad Kieñemaduren med þessum hætte meige ad komast/ huór og huilíkt ad sie huórs og eins TRV/huórnen/huór su aluarlega/ hia huórium/ og fyrer hu órn hñ leitar Syndaña Fyrergiefningar. Og af soddan Samtale fær Presturen þa Ordsók til ad kieña hinum framar um rietta TRV heñar Art og Edle. Jm̃ huórnen eirn og sierhuór skule sig reyna/ huórt hann er j TRVne/ 2. Cor. 13.

4 J fiorda mata/ So ad Presturen reyne til/ huórt og huilíkt Aform eirn og sierhuór hefur/ ad Betra siñ Lifnad/ Og med þeim hætte amiñe hann til nyrrar Hlydne/ og huar fyrer Naudsyn er ad ny Hlydne fylge Jdraneñe.

5 J fimta mata/ So ad fatækar Samuiskur og Sorgbitnar mætte fa Rad og Huggun/huad ecke kañ j ódrum stad bikuæmelegar ad skie og verda enn j þessu heimuglegu Samtale/eda Skrifstarmælum.

6 Ad sÿdóstu/ þa halldast þsse Skriftarmæl j vorum Kirkiu vegna Aflausnareñar/So ad hun verde med aluarlegre Joran og riettre TRV medteken. Og med

med þui ad allt þetta er til stors Gagns og mikellrar Nytsemdar j Christnenne/ og hefur Guds Bod og Ord fyrer sier/ þa er þar af auglioſt/ ad þesse Hattur heimuglegra Skriftarmala/ er af goodum Grunduelle og Rokum teken/ og er miög gagnlegur j Christneñe.

Eñ þo er hellst þesse Jatning höfd þegar Nleñ vilia ganga til Guds Bords so ad Kieñemadurenn leyfe ecke nie tillate viliande/ ad nöckur gange overdugur þar til/ og ete sier Dom. Og ad j þessum Skriftarmalum skule huör og eirn verda amintur/ ad hann reyne vel og vand lega sig sialfan/ og late kienna og vnder vijsa sier/ huörnen hann a ad reyna sig/ adur enn hañ geingur þar til/ Þuiad þar liggur stor leg Makt a.

XII Høfudgrein Um

Huggun j öllum Krosse og Motgange.

CHristeleg Þolenmæde er þ/ j allskyns Hørmūgum z Mot gange/ ad giefa sig viliugle ga og þolenmodlega vnder Fødurlegan Vilia Guds/og bidia Gud vm Hialp z Hiastod/ecke reidast Gude/ ecke møgla hønum a mote/ecke vera ekla samur j Kuølenne/leita ecke otilbæreleg ra Lækninga eda Rada/ Helldur vera Guds Vilia Hlyden med Þolenmæde/ og med stødugu Trunadar Trauste/ vona Hialpar/Linunar/eilijfrar End urlausnar/Sæluhialpar og Dyrdar af Gude/ Og j þessare TRV og Von ad setia sitt Hiarta til Guds / j Rosemd og

og Fride/og Gude þyrer sijnar Gæþur og Velgiørninga ad þacka og hans Naþn ad prijsa.

Nu er allt giórnallt Lijf Mañskiep nuñar so fullt og hladed med Eymd og Hórmung/ so sem eirn hefur sagt/ Ad Mannsins Lijþ þad være ecke Lijþ/helldur Eymd og Hørmung. Sierdeilis og yfer alla Menn/ þa eru Limer Christelegrar Kirkiu/og þeir goodu Guds Utualder/af sierlegu Rade og Vilia Guds Vijsdoms og Riettlætis / hellst lagder vnder Krossen j þessum Heime/og þeir verda hellst framar eñ adrer Meñ/ allt til hins sijdasta Dags/med marguijsleg re Hórmung/Angist og Offsoknum pijn der og plagader/ 1. Corinth 3. Aller þeir sem Gudrækelega vilia lifa j Christo/þeir hliota Offsokner ad lijda:

Þar fyrer þa skulu þeir med epterfylgiande huggunar Greinum/ j þeirra Hiórtum og Samuiskum lijtelacka sig Polenmodlega vnder Guds Vilia/ og vpp uekia og hressa sig med sañre Polenmæde/Elsku og Fógnude j Gude.

Su fyrsta Huggun er þesse/Ad allt

huad oss hender/sie þad Neyd/Motgan gur/eda huad jllt sem þad er/þa kiem ur þad med öllu vt af Guds Rade/ og hañ lætur þad so skie/til þess/ Annad huort ad hirta og straffa oss epter sijnū Fødurlegum Vilia/, Ellegar ad reyna oss med Krossenum/ Þar med bydur hañ oss aluarlega/ad vier skulum lijtelæcka oss vnder sinne Volldugre Hende. Þar fyrer kuñum vier ecke/ og ei skulum vier mæla j mote hans Vijsdoome og Riettlæte/so sem S. Pall kieñer/ 1. Cor. 11. Þegar vier dæmder verdum/ þa tyktunst vier af Drottne/so ad vier fyrerdæmunst ecke med þessum Heime.

Ebre. 12. Minn Son/ Vird ecke lijtels Tyftan Drottins/og örvilnast ecke þo þu verder af hönum straffadur/ Þui ad huörn Drotten elskar/ þañ agar hñ/ og huörn þañ Son sem hñ tekur ad sier/ þann tyftar hañ.

J annan mata. Þa er høfud Vpprretta allrar Christelegrar Huggunar og su allra hellsta hæsta kroptugasta Sok til allrar Gudlegrar Þolenmæde/

ad trua sannarlega a Gud Fødur Almattugan Skapara Himens og Jardar/ sa sem oss hefur lofad vegna Dauda og Pijnu sijns Elskulega Sonar Jesu Christi/ ad fyrergiefa oss Syndernar/ z ad frelsa oss fra Daudanum og øllum jllum Hlutum/ stundlegum og eilijfum/ z ad giefa oss Lijf z eilijfa Saluhialp.

Ef ad vier truum nu sannarlega a Gud/ og tökum til vor sannarlega þetta haleita Fyrerheit/ og höllðum þui/ þa meigum vier j öllum vorum Hörmungū og Motgange vissulega/ fullkomlega vona og vita/ ad Gud hañ er oss vegna sijns Elskulega Sonar Jesu Christi vors Medalgangara og Frelsara Nadugur/ og Födurlega N lyskunsamur/ So ad j Krossenum og Motgangenum/ þa er hañ vissele ga hia oss og hialpar oss til ad bera hañ/ og linar hönum/ og epter þetta auma stutta fafeingelega Lijf/ mū hañ gledia oss med Dyrd og Fögnude eilijfs Lijfs.

Um þessa hellstu og haleitustu Huggun Christeña Maña/ tala epterfylgiande

de Greiner/ vm hvóriar vier eigum med iafnade ad bura/ og kuña þar/ Rom. 8. Med þui Gud hlijfde ecke sijnum Syne/ helldur vt gaf hann fyrer oss alla/ Hvórnen skyllde hann þa ecke giefa oss alla Hlute med hönum? Hvór vill skilia oss vid Elsku Guds? Hörmüng eda Angist? Edur Offokn? Edur Hungur? Eda Sverd? So sem skrifad er/ Þinna vegna verdum vier Lijfe suipter allan Dag/ Og vier erum halldner sem slatrunar Sauder/ Enn j øllu þessu høpum vier Siguren vegna hans sem oss elskad heþur. Þuiad eg er þess j þullu Trauste/ ad hvórke Daude nie Lijf kañ ad skilia oss vid Elsku Guds/ med hvórre hañ elskar oss j Christo Jesu.

Psalm. 91. Eg er med hönum j Neydeñe/ Eg vil slijta hann j burtu þad an/ og setia hann til Heidurs.

Psalm. 77. Drotten er Myskunsamur og fyrergiefur Syndernar og afmar er (þa Syndugu) ecke/ og snyr opt sinne Reide fra/ og lætur ecke alla sijna Reide breña Thren. 3. Giæska Guds er þad/

 ad

ad vier erum ecke afmæder med óllu / og hans Myskunseme er Endalaus.

2. Corinth: 4. Vor Hrygd sem er stutt og liettbær / leider epter sig eina eilijfa * yfer allan mæta mykla Dyrd oss til Handa / sem ecke alljtum pad synelega helldur pad osynelega / Dui huad synelegt er / pad er stundlegt / Enn huad osynelegt er / pad er eilijft.

2. Corinth. 5. Vier vitum / þegar vort jardneskt Hreyse þessarar Byggingar brotnar / pa hófum vier Bygging af Gude vpbygda / Hws pad sem ei er med Hóndum giórt / helldur pad sem eilijft er a Himnum / Og þar epter forleinger oss eirnen / epter vorre Jbyggingu sem er af Himnum.

Par fyrer / po Gud hañ freste sinne Hialp / optsiñis hier j Heime þa skal po TRVen samt / og ecke ad sijdur / hallda sier fast vid Fódurlegan Vilia Guds / og vm þennan litla stutta tijma þolenmodlega lijda og vmbera pad Gud hefur vp pa lagt / og vænta vissulega eilijfs Lijfs. Af soddan Trauste hefur Job talad þisse Ord / Enn po Drotten take Lijfed af mier / þa skal eg po vona vppa hañ.

Enn

Eñ med þui þeir eru marger / einkū þeir sem þunglega pijnast / og vid Daud an Beriast / sem ecke gieta so fliott og audvelldlega teked til sijn þessa TRV vm Guds Födurlegan Vilia / vm Frelsenena og þad eilijfa Lijf / þa skulu þo gooder christner Meñ vita þad / ad þsse / Jdkan TRVarennar / er eitt sierlegt og eigenlegt Verk / Pryde og Heidur Gudz Christne / og ad Heilagur Ande hañ vilie þessa TRV styrkia og stadfesta j Hiörtum Mannaña.

J þridia mata hugga oss j Krossenum og Motgangenū Epterdæme Guds Sonar / og allra Heilagra / Abels / Abrahams / Davids / Jeremie / Johañis Skijrara / og allra Postula og Pijslaruotta / þeir ed hafa orded ad verda lijker Guds Sonar Mynd / so ad þeir yrde og med hönum vpphafner til lijka eins Dyrdar sem hann.

J fiorda mata / þa giörer god Samuiska Krossen liettbæran / þegar vier lijdum Riettlætesins og Sañleikßins Christi vegna Offsokn eda Motgang / og lijdum ecke vegna vorra Misgiörda 1.

Pet. 3. 4.
Enn ef Samuiſkan Mannſins er af einhuórre Synd ſærd / ſo ſem Manaſſes var j Myrkuaſtofuñe / og Gydingarner j Babyloneſkre Eymd og Vtlegd / þeir ed vegna eigenlegra Synda voru ſtraffader / Þa verdur þo Samuiſkan af Syndanna Saur hreinſud / og þar laus vid / og til Frids ſtillt / fyrer TRVna / huór ed Athuarf og Hæle hefur til Guds Sonar / ſa ed vorra vegna ſer orden SYND / vppa þad ad vier j hónum yrdum þad Riettlæte ſem fyrer Gude gillder.

J fimta mata er þad eitt ſierlegt króftugt Huggunartrauſt / ad hyra vel vm margþættada mykla Nytſemd ≠ þ Gagn ſem Kroſſen leider med ſier. Þuiad ecke leggur Gud vor Drotten a oſſ til þeſſ Kroſſen / ad hañ vilie fordiarfa oſſ med hónum / eda þad hañ hafe Lyſt a ad pijna oſſ og plaga / helldur til þeſſ ad hañ ſo ſem eirn goodur Fader / age og tyfte oſſ ſijn Elſkuleg Bórn / oſſ til Gooda og allrar Velferdar / Pſalm. 119. Fyrer Goodu vard mier þad Drotten / ad þu lækader mig. Og þeſſar ſtorar

hallei=

haleitar Gæfur og Gagnsemder/ sem
Gud lætur oss fa og ódlast fyrer Kroß
en og Motgangen/þær vilium vier vpp
reikna Tolf saman/huad epter aññad:
1 J fyrstu þa er allskyns Motgange
og Harmkuæle og Neyd ein heilsusam-
leg Jdranar Predikũ/ huór ad oss kallar
og kieñer ad þeckia vorar Synder/ og
med sañre Jdran og frahuarfe Syndan-
na/ad snua oss til Guds og Lausnarans
Jesum Christum.

1. Corinth. 11. Vier verdum af
Drottne tyftader/ vppa þad ad vier sku
lum ecke verda fordæmder med þeßum
Heime.

Jeremias j sijnũ Harmagrat/Thre.
3. Drotten hañ plægar + hrygger Mañ
en/ ecke af Hiarta/ hañ rekur ecke fra
sier eilijflega/ Helldur so/ Hann hrygger
ad vijsu/ eñ hañ tiaer sijna Myskunseme
aptur/epter mijkleik siña Myskunsemda
Hañ vill vier ransókum vora Breytne/ +
snuum oß til Drottins/ og vpp lyptum
vorum Hóndum og Hiórtum til Guds
j Himnenum.
2 So er og eirnen Krossen og Mot-
ganguren oß gagnlegur til þeß/ ad vor

TRV og Traust til Christum sidkest efflest vare og verde reynd meir + meir/ og verde styrk + brenande. Hutad jafnsnart sim vier ervm med Kross og Motgangs/ þa huijnar strax med oss Guds Otte/TRV en Vonen og ædrar fleire christelegar Dygder/ og verda Dag epter Dag veykare + veykare. Þar til þær burt kolna m3 öllu

1. Pet. 1. Þier sem nu vm eirn lijten Tijma erud hrygguer/ j marguijslegū Astrijdum/ so ad ydar TRV verde riett skapfelleg/og kostulegre eñ forgeingelegt Gull/ þ sem j Ellde reynt verdur.

2. Corinth. 1. Eñ þad skiedur þar fyrer/ vppa þad/ ad vier skylldum ecke treysta vppa oss sialfa/ helldur vppa Gud/sa ed Dauda vpp vekur/ sa oss fra þeim Dauda leyst hefur.

3 Fyrer Krossen + Motgangen verdur Akalled og Hiartanleg Bæn til Guds vppuaken og kueikt/ Huort Bænaakall ad er su allra haleitasta Guds Þionusta og Dyrkan/og sterkur Mwr edur Kastale christelegrar Kirkiu. Huiad j Neydenne og Motgangenum þa giefst Ordsök og Tilefne/ad akalla Gud aluarlega

lega/og ad jdka sialfan sig/og vppuekia Samuiskuna til ad hura vm Guds Föd urlega Giæsku og Nalægd/ hans Hialp og Hiastod.

Thren. 3. Hann hefur tyftad oss/ Vppa þad ad vier Hiörtun og Hendur skulum vpphefia j Himeneñ. Drotten/ Þa Hörmungen er a Ferdum/ þa leita þeir þijn/ Þa þu tyftar þa/ þa kalla þeir akaflega. So skiede Ezechias Kong/ þa Senacherib þreyngde ad hm̄/og sijd an þa hann vard daudsiukur/þa bad hm̄ aluarlega/og trude/ ad Gud være med hönum + hialpade hönum. Psalm. 50. Akalla mig a þijnum hörmungar Deige þa vil eg hialpa þier/og þu skallt prijsa mig.

4 Med þessum hætte þa faum vier j Neydenne og Motgangenum ad sia og reyna Guds Guddomlega Hialp/Hugg un og Nalægd/So vppuekiunst vier lijka til aluarlegrar Þackargiörder vid Gud/so ad vier hans Myskun/Samleika/Almætte/Giæsku/Hialp og Hiastod so lioslega siaum og merkium/og hrosū þui fyrer ödrum/So ad fleire komest til

sammrar Guds Kynningar/ + verde vpp-
natter + aminter Gud ad akalla. 2. Cor.
1. Gud hefur frelsad oss wr þeirre Ne-
yd/fyrer Hialp ydvarra Bæna/fyrer oss/
Vppa þ/ad Gude verde mÿkelega þac-
kad af mörgum/vorra vegna/fyrer þa
Gæfu sem oss er giefen.

5 Framnveigis þa þienar og eirnen
Krossen og Motganguren þar til/ ad
Men lære ad þeckia sialfa sig betur/og
þeirra Ostyrk og Veykleika/ og j öllu
Framferde ad sia sig betur og forsialeg-
ar fyrer/og lifa Sidsamlega og Arli-
ga. Proverb. 29. Vönduren og Hirting-
en gióra Hyggende. Hier heyrer og til sa
Malshættur/Skade giórer Man hyg-
gen/Item/Vöndur giórer good Börn.

6 Oluckan og Motganguren giefur
Mañe Tilefne ad lesa betur Guds Ord/
og þann hreina Lærdom riettelega ad
skilia/ Psalm: 119. Þu hefur Drotten
tyftad mig/so ad eg lære þÿn Riettinde
Esa. 28. Pvingunen giefur Skilningen/
til ad merkia + skilia Orded.

7 Kross og Motgangur er eirn sam-
Vitnisburdur þess tilkomanda Doms/
og

og eilijfs Lijfs/ i huöriu Mißmunur inñ vera a mille þeirra Fromu og Gudhræd du christeña Manna/ sem j þessum Hei-me hafa sarlega pijnder vered/ og hinna Ogudlegu Offoknara 2. Corinth. 4. Þulad vier sem lifum/ verdum jafnan j Daudan sellder/ Jesus vegna. Vppa þ ad Lijfed Jesu openbert verde j vorum daudlega Lijkama. Þad er ad skilia/ Vppa þad/ Ad vier sieum visser þar vppa/ ad þar mun epter koma sannar-lega eitt eilijft Lijf/ huöriu oss er heited og lofad fyrer Christum.

8 Fyrer Kross og Motgang hreinsast vor Hiörtu af Syndönum/ huörra Syn-da Leyfar ad enn nu eru med þeim Hei-lögu/ j Hollde þeirra/ sem ad er marg-nijsleg Fakunnende/ Efasemd/ Athuga-leyse/ vondar Tilhneygingar/ Metnadur/ Sialfstraust/ etc. margt fleira þss hattar.

9 Krossen hindrar og margar okom nar Synder/ og vppuekur og venur Hiar tad til allskyns goodra Verka etc. Dygda/ Sem er/ Gudhrædsla/ Riettuijse/ Æra etc. Sidseme/ og þess hattar fleira. 1. Pet. 4. Huör hann lijdur j Holldenu/ sa lætr af

af ad syndga / so ad hann þadan j fra / huad epterfylgiande Æfi er j Holldenu / lifi ecke j Girndum Mannsins / helldur Vilia Guds. Esa. 27. Þad er su Nytseme þar af / ad Syndernar burt takest (Þad er / Fyrer Krossen og Motgangen deydest Syndarennar epterleysar)

10 Fleire adrar Nytsemder fylgia Krosse og Motgange / Sem er þetta / Ad vier annarra Manna Veykleika kunnum betur ad lijda / þegar oss er nøck ud a mote giørt. Item / ad vier læratum annarra Manna Neyd og Motgang ganga oss til Hiarta. Og høfum Medaumkan med þeim / hialpum þeim goodfwslega so mijked vier formeigum. Item / Ad vier j Krossenum og fyrer Krossen verdum þess stødugre og hraustare / so sem vier lesum af Postulonum / Ad þess meir sem þeir voru offsokter / og plagad er / þess gladare og hraustare voru þr: Item / j Krossenum og Motgangenum koma t auglysa sig allar Manndygd betur / enn þa oss geingur allt epter Vilia. Hier ad auk þa giefur Raun Vitne / ad lijka so sem sa Hlutur vier høfum leinge

mist

mist og barnast/ og epter hvörium oss
af Hiarta forleinger/hann er oss myklu
þægelegre og kiærare/ eñ hitt añad sem
vier höfū daglega Nægd af/ So packa
Menn Gude Drottne vorum myklu hug
arlætlegar/ þegar þeir fa og ödlast ap⸗
tur pad Gooda sem þeir hafa leinge
mist/ helldur enn fyrer þær Gafur sem
þ hafa alla tijma haft ✝ hallded/ So
sem skiede Borgarmenn Jerusalem/ þeir
vissu og skildu myklu betur hvad Fridur
en var/ og hvad hann stodade/ epter þ
Señacherib Kongur hafde med sijnu Her
lide sest vm Staden/ helldur eñ ædur/ þa
þeir vissu af önguum Ofridarstorme ad
seigia.

11 Eins so sem langferda Meñ/ þeir
sem hafa illan Veg ad reisa/ þeir flyta
sier heim. So giörer Gud vid þa Christ⸗
nu/ Hann leggur a þa ymeslegan/ þung
an Kross og Morgang/ So þa skule
helldur langa til þess himneska Födur⸗
lands/ og til Fagnadar eilijfs Lijfs/ so
þeir mætte endelega vm sijder fa og ödl⸗
ast Frid og Huijld/ ✝ eilijfan Fögnud:

12 Þar fyrer þa er þta hin helsta ✝
sijda⸗

sijdasta Nytsemd Kross og Motgangs og allra Harmkuøla/ Sem er eilijf Dyrd og Glede/huer þeim Christnu vei tast z giefast mun/ epter þetta auma z vesala Lijf/þa þeir sia Gud eilijfflega/z Heilaga Þrenning/med øllum Heiløgum og Utuøldum/og verda fuller Gud domlegrar Uisku/ Riettlætis og Fagnadar/ so sem þar stendur Rom. 8. Uier munū vphafder verda til Dyrdareñar/ Þo so/ef ad vier ædur lijdum med hønum. Enn eg helld þad/ ad Motlæting þessa Tijma/er ecke verd þeirrar Dyrdar/sem vid oss skal openber verda.

Nu med þui ad vier aller høfum Forleinging epter þeirre Himneskre Glede og Dyrd / z villdum giarnan vera hia Selskap allra Heilagra/ og med þui ad þar er eingen añar Uegur til þangad ad komast/vtan fyrer Kross og Dauda / so sem skrifad stendur/ Fyrer margar Hørmungar verdum vier ad komast iñ j Guds Rijke Act. 14. Þar fyrer lætum oss verda ad fullkomna þessa vora þunga Reisu med Þolinmæde/so vier mættum

komast til þeirrar æskelegu Huggilldar eilijfs Lijfs/ og Fagnadar. Þuiad vor Hörmung sem ad er stutt og liett/ hun leider epter sig eina eilijfa og yfer allan mæta mykla Dyrd:

Þennan Enda og Vtgang allra vorra Neyda/Motgangs ꝛ Hörmunga/eiginn vier alla Daga Lijfs vors/hafa fyrer vorum Hiartans ꝛ Hugskots Augum/ Og þar epter öllu voru Sinne ad snua/ ꝛ þar af ad taka oss og fa kröptuga Huggun j allre Olucku/ Neyd og Motgange.

XIII Høpudgrein
Vm
Maña Setninga/ þær ytre Ceremoniur j Kirkiunne/ Og vm Christelegt Frelse.

Christelegar Ceremoniur kallast almennelega / þær ytre Þionustugiörder / Sider og Hegdaner/ og Setningar/ sem Men meiga sia og heyra / og skickadar og settar eru j christelegre Kirkiu/ sem ad þiena eiga og stoda til Gudsrækne/ og godrar Sidseme.

Soddan Ceremoniur/ edur ytre Sider og Hegdaner / sem vered hafa j Kirkiu Guds/ eru med tueñu Mote· Sumar Ceremoniur eru af Gude sialfum innsettar + skickadar / so sem var j gamla Testamentenu Vmskurnen/ og fleire adrar Kirkiu Þionustugiörder/ Offur og Fornfæringar. J nyia Testamentenu Skijrnen

nen/og Herrans Kuølldmaltijd/og þad openbera Predikunar Embætte.

Sumar Ceremoniur eru ecke af sialf um Gude jnnsettar/helldur af Mønnum skickadar/og vppbyriadar j Guds Christne/ sem er af Biskupum/ edur ødrum Prelatum. Þuiad vm Setninga Veralld legs Yfervallds verdur hier ei talad.

Þesser Mannleger Setningar eru og so med tuennu Mote.

Sumer eru openberlega j mote Guds Orde/ og hans Vilia/og kunna ann Syndar/og Minkunar vid Gud + hans Heilaga Ord/ecke ad hallbast/ So sem er þad Heidna ochristelega Bæna akall til Likneskia af Stockum og Steinum/ og til framlidenna Manna/ Su Ogudlega Offurmessa/fyrer Lifondum + Daudum / ad frelsa þa þar med vr hreinsunar Ellde. Sa Diøfla Lærdomur(sem Paall nefner hann) vm Bann og Forbod Hiuskapar/og sierlegrar Fædslu/Klaustra Heit og allar Mæka Ceremoniur og Reglur/huar med þeir meintu sig Gude ad veita þa þægelegustu Þionustu/ + ad

forþiena Himerÿke/ ecke alleinasta fyrer þa sialfa/ helldur og eirnen fyrer adra/ huórium þeir gæfu eda felldu þesse þra Verk:

Soddan Setningum/ sem so openberlega bioda þad sem er j mote Guds Bode/ er eingen Madur skylldugur ad hlyda/ helldur eiga Meñ ad meta meir Guds Bodord/ og hlyda framar Gude enn Mónnum.

Adrer Manna Setningar og Sider eru j sialfum sier Adiaphora, Medalverk/ Sem er / Allt huad Gud hann hefur j sÿnu Orde lioslega huórke boded nie helldur bannad/ Helldur frÿ og j sial fræde læted vera / ad þad skyllde þiena til goodrar Skickanar Sidsemdar/ prȳde/og vpbyggingar sannrar Gudrækne j Kirkiuñe/ epter þui sem huóriū Tÿma og Stad hæfde/ ad lata vid Magt blÿfa soddan Side ⁊ Ceremoniur/ þm vmbreyta/þær af adtaka / so framt þ þ kann ad skie/ ꝏn Hneyxlanar ⁊ Hindrunar Sañleikans.

Soddan nytsamlegar Ceremoniur ⁊ Adiaphora eru þær sem ad þiena til

vppbyggingar og Betranar j Chriſteleg-
re Kirkiu/og einkum þar til/ ad Gud-
leger Setningar/+ huad vor Herra Chri
ſtur hefur ſialfur j ſijnu Orde og Heilög
um Sacramentum kient bifalad og inn-
ſett/ mætte af Vngdomenum/+ almuga
Folke/ og öllum þeim ſem eru Limer
Chriſtelegrar Kirkiu betur verda vnder-
ſtaded/ og af Hiarta hugleidt/ og med
faſtare TRV medteked/dyrmætara haſt
+ hallded/+ kui framar + betur jdkad.

Og ad Meñ mættu þui framar
vppuekiaſt veniaſt aminnaſt til ſannrar
Gudrækne/til Gudlegs Bæna akalls/til
Hiartanlegrar Þackargiörþar fyrer Gu-
ds alla Velgiörninga/ og til Chriſteleg-
rar Hlydne/ j öllu Framferde/ So ſem
þa ſetter eru Helger Dagar/ Hatijder/
Stader og Tijmar/ þar Mem koma til
ſamans ad heyra Guds Ords Predikun/
og ad medtaka þau Heilögu Sacramen-
ta/ og þegar Kuölld og Morna verda
tilſettar Lectiur wr Heilagre Skrift/
Pſalmar ſungner/ Item/ þegar Vng-
domenum verdur yferhlytt j Catechiſmo
openberlega/+ j Skriftarmælum/Item

þegar Menn jafnframt Skyrneñe/ og vt deilingu Sacramentis lesa Christelegar Lectiur/ Bæner/ syngia Kyrie, Gloria In excelsis, Sanctus, Agnus Dei, Item Prestavixla/ Yfirlegging Handaña/ Itiñ Hion j Kirkiu ad leida/ ad fylgia þeim Framlidnu til Legstadar med Sóngunum og Psalmum.

Þessa og alla adra þuilijka Side openberlega/ hefur Gud læted vera j Kirkiunne frij og j sialfrædе/ Kirkiuñe til betrunar/ og vpbyggingar sannrar TRVar/ + ad veita Gude Hlydne/ Allij ka so sem j Scholum epter Kunnættu + Tegund þeirra sem læra/ eru skickadar a-settar Stunder/ Lectiur/ og önnur Exer-citia og Jdkaner / so ad Vngdomenum kunne þess betur vnderuijsad ad verda og stiornad.

Hier þuert a mote/ þa eru adrar Ceremoniur onytsamlegar / Barndóleg-ar/ til einskis / og sumar þær ed kienna Vantruar/ þær ed huórke þiena til good-rar Skickanar/ ei til Sidsemdar/ ei til neins Gagns j Kirkiuñe/ So sem ad vo-ru margar Athlæturslegar Ceremoniur j

þa-

Pauamessune / med Krossum og Signin gum / med Vïrlu Vats / Ellds + Crisma / Item processiur / Kirkiugards Söngur / Par + Patinuburdur / Kappar / Krwnu rakstur / Harklædaburdur og Karyinur / Föstur / ad fordast Kiötæt a tilsettum Tijmum / Og annad fleira huilijkt o-telianlegt.

Soddan Barndomlegar Ceremoniur ein þo þær vm nöckra stund verde lidnar / vorum Samchristnum veykum Brædrū j Vil / þeir ed fra Barndome hafa þar vid vanest / so ad þeir hneyxlest ecke af Misbrukan christelegs Frelsis / og falle j Aurugntning eda fra Euangelio / Rom. 14. 1. Corinth. 8. 9. 10. Pa skulu Menn huörke vm hin Adiaphora, ecke helldur vm þessar Sicka Ceremoniur hafa þa falska Meining / Ad nöckud styj ed stode til Saluhialpar / eda sie betra Verk / enn þau Gud hefur j sijnum Bod ordum bifalad ad giöra. Act. 15. Pa nöckrer Brædur kiendu / Nema þier lated vmskiera ydur / þa kunne þier ecke ad verda Saluholpner / Pa alyktar Pet-ur þar þuert a mote / Ad vier alleina þy-

 rer

rer Nad vors Drottins Jeſu Chriſti/ verdum Sæluholpner. Rom. 4. Guds Rijke er ecke Matur nie Dryckur / Helldur Riettlæte Fögnudur og Fridur j Heilögum Anda.

1. Corinth. 8. Matur giörer oſs ecke Gude þæga / Ef vier etum / þa erum vi er ecke betre þar fyrer / Etum vier ecke / þa verdum vier og ei verre þar fyrer.

Matth. 15. Seiger Chriſtur / Eckert þad ſem jñgeingur vm Muñen ſaurgar Mañen. Og hañ forſuarar Poſtulana / þa þeir brutu a mote vanalegum Maña Setningum / og ſetur fram̃ þſſa almeñelega REGLU / Forgiefþens heidra þeir mig med Manna Bodum. Vt af þeſſu er openbert / ad ſoddan Mañlegar Ceremoniur eru til fórgieſings / ꝛ ſtoda alls eckert til chriſtelegs Riettlætis / Ja / þær eru alldeilis med öllu eingen Guds Þionuſta j ſialfum ſier / Myklu ſijdur al giörleg Goodverk / huör ad komen eru ecke j þeſſum Barndomlegum Ceremoni um / Helldur j ſannre TRV / Elſku Guds og Naungans / 1. Cor. 7. Vmſkurnen er eckert / og Yferhwden er eckert / Helldur

vard=

vardueiting Guds Bodorda.

Ezech. 20. Þier skulud ecke lifa ep ter Bodordum ydra Forfedra / Helldur þa skulu þier hallda mijn Riettinde / og lifa epter þeim.

Folkenu skal vel og vandlega vnderuijsad verda / ad soddan Manna Setninga/edur Ceremoniur af Mǒnnum settar/ er ecke Naudsyn ad hallda / og þeirra Æfertrodsla er j sialfu sier eingen Synd / Helldur meiga þær vel nidurfalla / fyrer vtan Hneyxle. Þar fyrer og lijka er ecke Þǒrf ad eins Sider og Ceremoniur sie og halldest j ǒllum Kirkium og Lǒndum.

Og ecke skal nǒckurs Mans Samuiska vid þessar Mannlegar Ceremoniur bunden verda / eda þar med Þyngd/so sem ad hliote þær ad halldast / og ad þær meige ecke syndlaust afleggiast eda vmbreytast/ an Hneyxlunar. Þuiad vor Herra og Lausnare Jesus Christur hefur giǒrt oss frij og frialsa / ecke alleinasta fra Syndenne/og Bǒluan Lǒgmalsins / Helldur og einnen fra ǒllum Ceremoniū Moysis/ + ǒllum Manna Setningum/ sem setter kunna ad verda a Christelega

Kirkiu/ so sem naudsynleg Guds Pionustugiórd.

Galat. 9: So standed nu j þui Frelse/ med huóriu Christur hefur oss Frelsad/Og lated ecke taka ydr aptur ad nyu Hertekna vnder Prældomsins Ok.

Coloss. 2. Fyrst þier erud dauder med Christo/fra Veralldareñar Setning um/ Huórnen lated þier þa fanga ydur med Setningum/þeirra ed segia/ Eige skalltu taka þar a/Huad allt þo slitnar/og er Manna Lærdomur + Bodord/ hafãde Yferuarp Viskuñar/ fyrer Vtualen Heilagleik og Lýtelæte/ + ct. Lated ónguan gióra ydur|Samuisku j Mat eda Dryck/edur tilsettum Hatýdum

Galat. 2. Og Titus þreyngdest ecke til ad læta vmskiera sig/Þuiad þa nóckrer falsker Brædur hófdu sier med oss jñ þreyngt/+ kloklega jnnlædst/til ad niosna vm vort Frelse sem vier hófū j Christo Jesu/so þad þr neyddu oss/ þa vikum vier þeim ecke vm eina Stund vndergiefner ad vera/Vppa þad ad Sannleikur Euangelij stadnæmdest hia ydur. Og j þeim sama Pistle/avijtar hañ med

þungum

þungum Ordum Ostødugleik Peturs Postula/ j Neytslu Christelegs Frelsis/ Eg motstod Petro vnder Augum.

Þuiad huar hellst ad eru openberer Oviner eda Lastarar Euangelij/ eda fal ster Brædur/ þeir ed vilia þreyngia Mønnum til/ ad hafa og hallda hinar/ e adrar Ceremonlur/ so sem naudsynlega Guds Þionustu/ og ad þær meige ann Syndar ecke afleggiast.

J soddan Efnum/ þo vier vitum fullkomlega/ ad soddan Ceremoniur eru frij/ og j Sialfrade/ og fyrer Gude kunne eingen fyrer þær ad verda Riettlatur/ ei helldur avijta verdur/ huørt hañ þær helldur edur ecke/ Þa eigum vier Ovinũ Euangelij/ ecke eina stund ad vijkia/ og ecke j hinu minsta þeim Epterlæte ad syna/ Helldur bæde med Verkønum og Lærdomenum þeim j møte ad standa/ og so bæde med Muñenum og Verkønum med kieña vora TRV/ so ad Sañleikur Euangelij formyrkuest ecke/ og ad Christelegt Frelse nidur þryckest ecke/ og ad þr Hardsuijrudu Ordsins Oviner/ fae ecke styrk. Enn þeir Veyktruødu hnexlest þar af.

XIIII Høfudgrein/
Vm
Verall[d]lega
Valldstiett/ Og Hiu-
skapar Banded.

Verallðleg Valldstiorn er Embætte af Gude sett og skickad/ so ad þad epter Guðs Orde og skynsamlegum Lands Laga Riette/ styre z stiorne þm̄ Vndergiefnu/ so þeir life Erlega/ Sid samlega/ Ad þeir Fromu og Hlydnu hafe Vernd og Forsuar/ eñ þeim Ohlyd nu og Glæpamønnum sie refst med Suerdenu/ edur med ødrum Lijkamlegū Refsingum/ so ad almennelegur Fridur halldest Manna a medal/ til þess/ z þar fyrer/ ad Guds Viska/ hans Giæska og Riettlæte ﬞde af Mōñū kungiórt z prijs sad/ fyrer Lógmæl og Lagasetninga/ z

Doma

Doma / fyrrer Verndan þeirra goodu og Straff ✝ Refsingar þeirra Jllu / So ad Lærdomuren vm Gud og Lausnaran Jesum Christum / meige a medal Maña vtbreast / og ad sem flester mættu kom-ast til Guds Kynningar / og ad Gud mei ge saman safna sier eilyfre Christne.

Vm þetta Veralldlega Valld / eiga Prestarner optlega ad vnderuysa þeirra Tilheyrendum med goodum Rokum / Ad Veralldleg Valldstiorn sie Guds Verk / ✝ af sialfu Guds Rade / og hans Speke til sett og skickud / og medal Mannlegs Ky ns vid magt hallden / sem er / Ad j Borg um ✝ Bygdum sie adskilianleg Embætte / hærre Stietter ✝ lægre / skrifud Log Lands Laga Riettur / þar jnne ad skick-aner eru settar vm Hionabands Stiett-ena / vm Gotz og Peninga / og huilyk Hegdan halldast skal jñbyrdis Manna a medal / j Kaupum og Solum / j Brugka parlagenu / j Domum og Laga Atferd-um / j Straffe og Refsingum Jllgiordar Manna / j Forsuare og Verndan þeirra Saklausu / j goodum Listum og Jþrot tum / Jtem / vm Skatta og tilheyreleg-

ar Skylldur/um Upfædslu Ungdomsins og annad Huilijkt. Og hier med hefur Gud Drotten so sem med Bande nockru Mleñ saman bunded j Londum og Rijk-ium/ j Borgum og Landsbygdum/ So ad j almennelegum Söfnudum þar mar ger til samans eru/meige huör ödrum ki eña þann saña Lærdom / ut af Gude/ + vorum Lausnara Jesu Christo/ og hañ ut ad bera og breida/Manna a mille/ + med goodum Epterdæmum leida adra til sannrar Gudrækne.

So skal og sa 13. Cap. Til Rom-ueria vera huörium og einum Christnum Mañe vel kuñugur/ j huörium S. Päll med söñum Rökum fra skyrer/ Fyrst/ Ad Valldstiornen sie af Gude sett + skick ud/ Þar næst/ Huört ad sie hid hellsta heñar Embætre/ Þa j þridia lage um þa Hlydne sem þeir Undergiefnu eru skyll duger Yferualldenu ad veita.

Og Syrach kiennet / Ad veralldleg Valldstiett og Embætte/ sie ecke alleina-sta sett og skickud af Gude/ og af hönu vid Magt halldin/ Helldur og eirnen/ Ef ad duganlegar og gagnlegar Person-ur eru j Valldstiettenne/ þ sama sie Gæfa

Gude

Guds/og Gud hann vernde þær og vard ueite.

Daniel 2. Gud setur Kongana af/ hañ setur þa og til Rÿkis.

Prouerb. 8. Fyrer mig stiorna Kon gañer/ ꝛ setia Radherrañer Lagaretten/ Fyrer mig drottna Hófdingiarner/ ꝛ aller Stiornarar a Jórduñe

Psalm. 127: Nema Drotten vardveite Staden/ þa vaka Vókumennerner til onytis.

Psalm. 82. Gud stendur j Samkun du Guds/ og er Domare a medal Gudanna. Gióred Riett þm Fatæka ꝛ Fódurlausa/ ꝛ ct. Gud/ þu ert Arfherra yfer óllum heidnum Þiodum.

Gene. 9. Huór hañ vthɐller Mans Blode/ þess Blod skal af Manne(Yfer valldenu) vthellast:

Þessar og adrar fleire Greiner Heilagrar Ritningar eru þær sem hlioda vp pa Veralldlegt Yfervalld/ þess Innsetning/Embætte/Gudlega Hialp ꝛ Hiástod sem Gud lofar ad veita þui: Hingad heyra og Epterdæme fyrst alls Moysis Lógmals/ j huóriu giórvóll Veralldleg Rÿkis stiornan er hid skickanlegasta innefal-

falen. Þar med og aller Gudhrædder Valldsmeñ sem vered hafa/Melchisedech Joseph/David/Josaphat/Ezechias/Josias/Daniel/Judas Machabeus/sem Gude hafa j Veralldlegre Valldstiett Luckusamlega og gagnlega þionad.

Af ædur tølldum Greinum/ og sierdeilis af 13. Cap. til Rom. Item/ 1. Timoth. 2. 1. Pet. 2. Þa ma sia ꝛ læra/huórt ad sie þad hellsta einkaňlegasta Verk og Embætte Veralldlegs Yfervallds. Sem er.

1 Fyrst a Yfervallded ad læta vid Magt halldast Gudlegt Løgmæl/ꝛ all an annan skynsamlegan Landslaga Rett og epter þui huórutueggiu ad hegda sia lfum sier/ ꝛ stiorna þeim Vndergiefnu.

2 Ad hann Valldsmadurenn aluarlega og med Jafnadargiede framfylge straffe og Refsingum Lijkamlegum/vid þa Ohlydnu yfertrodsln Meñ/bæde fyrre og seirne Tøsluñar Guds Bodorda.

3 Ad hann sie Goodum og Hlydugū Møñum til Verndanar/hialpande þeim til allra Riettinda.

4 Ad hañ hafe Frid og hallde/ og

epter Lógmalsins Hliodan + Dome str-
affe med Suerdenu Vpphlaupsmenn/
Mordingia og adra styrialldar Meñ sm
almeñelegum Fride spilla.

5 Valldsmeñ eiga ad vernda Lijf og
Gots Fra Fätæku/+ Vndergiefnu/+ hial
pa til ad þeir fae Daglega Næring/Þeir
eiga og ad vera til Frids/ og læta sier
nægia veniulega Skatta og Skylldur/
og sla ecke ofmióg nie Siefletta sijna
Vndergiefna.

6 Þeir eiga ad vera Fostrar og Fost-
urmædur Guds Christne/ og vors Herra
Jesu Christi Þienara.

Psalm. 2. Læted ydur vnderuijsa
þier Konungar/Þioned Drottne med Hr
ædslu/ minnest vid Sonen. Esa. 49.
Kongarner skulu vera þijner Fostrar og
Hófdingiarner þijnar Fostrur.

Psalm. 102. Kongarner og Folked
kiemur til samans/ ad þiona Drottne.

Sómuleidis þa er þetta merkianda
vm Hlydne og Skylldu þeirra Vnder-
giefnu vid Yfervallded/Og þetta a þm
vel og vandlega ad vnderuijsast.

Ad J fiorda Bodorde/ og 1. Pet. 2.
Rom.

Rom. 13. Prouerb: 24. Og vijdar ann arstadar er af Gude Almættugum Boded og Bifalad/ og vppa alla Men̄ skylldug lega lagt/ ad þeir af Hiarta veite Heid-ur Yferualldenu/ z sie þui Hlydner.

Enn soddan Heidur z Hlydne er þalen j þessū epterfylgiande Hlutum.

1 Fyrst/ eigum vier ad vita og vidurkienna/ og af Hiarta hallda/ Ad Yalldstietten sie af Gude skickud og j Guds Stad sett/ til ad styra oss og stiorna/ z ad vernda oss. Og þar fyrer er oss skylldugt/ ad vera Yferualldenu af Hiarta Hlydner og Undergiefner / og hrædast þad og heidra/ 1. Pet. 2. Ottest Gud/ og heidred Kongen. Prouerb. 24. Son min̄/ ottast þu Drotten/ z Kongen.

2 J annan mata/ Þa er vor Skyllda þad/ ad þacka Gude fyrer Yferuallded/ og Bidia fyrer þui til Guds/ ad vier mæt-tum vnder þess verndanar Skiole lifa fridsamlega z rolega/ 1. Tim. 2.

3 Þad þridia/ Ad vier med Vilia og Verke alla Hlydne veitum Guds Lögmale/ og öllum ödrum skynsamlegum Lan de

ds Lögum/ og vitum þad/ ad Gud ecke alleinasta straffar Ohlydnena hier stundlega/helldur lÿka þa aklagar hñ Samvitskuna þar fyrer/ og fordæmer hana Rom. 13. Þier hlioted Undergiefner ad vera/ ecke alleinasta vegna Straffsins/ helldur vegna Samuitskuñar.

4. Þad fiorda/ Ad vier med Lÿfe og Gotze/og epter Föngum þionum Yfervalldenu/og tilstyrkium/ad þar halldest almeñelegur Fridur/ og ad Kirkiur og Scholar sie vid Magt/Og asett Skattgialld med ödrum Skylldum verde trulega greidt og golldt/ Rom. 13. Greided hvörium Manne þad þier erud skyllduger/ þeim Skatt sem Skattur heyrer/ þeim Toll sem Tollur heyrer.

5. Þad fimta/ Kuñe Yfervallded ad forsia sig j nöckru/ þa lÿde Menn þad med Þolenmæde/ og hallde þeim sem möguleger eru margt til goda/ ⁊ sie þm samt sem ædur hlyduger/ so leinge þeir leggia ecke ofþügt a oss/ þ vier æn Syn dar ecke kuñum ad bera.

6. Þad siötta/ Enn ef veralldlegt Valld bydur þad eitthvad sem Guds

Orde og Bifalningu er a mote/ so sem þa Nabugodonosor baud ad tilbidia þ gullega Likneske/Eda ef Yfervalldedski þar ad sla j Hel/drygia Hor/sueria ranngt/ Þa a huor christen Madur ad halllda þa Postulañ REGLV/ Madur a ad hlyda framar Gude eñ Mønønum.

Huad er Hionabanded?

Hionabanded er ein Løgleg Draskanleg Samteinging eins Kallmans og eirnrar Kuinnu/ af Gude sialfum innsett og skickud/So ad vier skulum vita/ad Gud hann sie ein Heilög hrein Essentia ꝛ Vera/ Og ad Meñ fordest allan Saurugleik/ Þar med og eirnen/ ad fyrer Barneignena j Löglegum Hiuskap/skule Mañkyned aukast og vid halldast/so ad Gud fier safne eilijfre Christne.

Huør/

Hueriar eru Greiner þar til/ad Menn eiga ad lifa j Heilögum Hiuſkap?

1 Fyrſt þeſſe/ Ad vier ſieum Guds Villa og Skipan hlydugier/huór ed þa Heilögu Hiuſkaparbands Stiett hefur ſialfur ſett og ſkickad/ og öllum Mönn- um hefur alvarlega boded og ſkipad ad giptaſt/ þeir ſem fyrer utan Hionaband ecke gieta Hreinlijfe halldeð/Gene. 2: 1. Cor. 7. Vegna Frillulijfis (ſo Menn þad fordeſt) þa hafe huór eirn ſijna eig- en Konu/ og huór Kona ſiñ eigen Mañ. Ebre. 13. Hiuſkapuren er heidarlegur hia öllum/ og Hionabands Sængen o- flecked/ Enn Hordoms menn og Frillu- lijfismenn mun Gud dæma.

2 Ad vier ecke ſkulum lifa ſo ſem Fie eda Skynlauſar Skiepnur/Helldur epter Guds Skickan ala Börn j Heilögum Hiu ſkap/ og ad Mañkyned med ſoddan hæt te aukeſt/margfalldeſt/utbreideſt/til þſſ einkum/ ad alla Tijma ſie ſem fleſter þr a Jördunne/ſem verde Limer Chriſteleg- rar Kirkiu/og Gud riettelega þecke/til bidie/ ⁊ hañ eilijflega prijſe.

3 Með þui að Gud af sierlegu Rade og sinne Visku/vill að Meñerner vite af Dygdum þ Mañkostum þ jðke sig j þm/ sem að eru Riettlæte/ Sañleikur/ Myskun/ So hefur hañ og eirnen j sijnu Ord de Boðeð og bifalað Hreinlijfeð/ lijka eirnen j Hionabandenu/ Vppa það/ að vier skulum vita og viðurkieña/ að Gud hañ er eirn Riettlætur/ Sañarlegur/ Heilagur og Hreinn GVD / huðrium að allur Ohreinleike og allar saurugar Girnd er og skamarlegt Sambland hrædelega misliijkar/ Og að vier vitum að giðra Mismun a mille þess sannarlega þ hreina Guds/ og þeirra jllu ohreinu Anda/ sem að koma Mönum j Synder Löstu þ Skamer/ Og að vier með hreinu þ skyru Hiarta gietum Gud akallað og til Beðeð.

4 Vppa það/ að vier mættū flyia þ fordast alla fyrerboðna Otykt/ Frillulijfe þ skamlegar Saurganer/ þar m3 þ ei lijfa og stundlega Straff/ með huðriū Gud vill alla saurlijfis Meñ straffa.

5 J fimta mæta skulum vier þar fyrer j Hionabande lifa/ so að vier höfum eina trufasta Meðhialp/ j Buskaparlag

enn / j Uppedle og Tyftan Barnanna / og j öllum ödrum Hlutum, So sem og / saññarlegre / stödugre / Hiartgronare Elska / Vinskapur / TRV og Dygd / Þar med Huggun og Linun allra Harma j huörskyns Neyd og Motgange / er ecke sliji til so sem a mille christelegra Hiona sem riettelega Aast og Elsku hafa sijn a mille.

6 Med þui ad Hionabanded er eirn stor Leyndardomur. Og Fyrermynd Þrerar Hiartgroeñar Elsku / og Samteingingar vors Herra Jesu Christi / og hans Elskulegrar Christne / Ephe. 5.

Er riett / ad Prestarner sie gipter?

Heilagt Hionaband leyfest öllū Mönnum / huört þeir eru Leikmeñ / Prestar / edur adrer / og er af Gude aluarlega skipad og lagt vppa alla þa sem fyrer vtan Hionaband gieta ecke j Hreinlijfe lifad / Ebre 13. Hionabanded er Heidarlegt hia öllum / etc. 1. Cor. 7. Vegna Frillulijfis (þad ad fordast) þa hafe huör Madur sijna Eigenkonu / og huör Ko

na sinn eigen Mañ. Item / þeim Ogipt-
tu og Eckiunum seige eg / Þad er þeim
gott / ef þeir gieta vered so sem eg. Eñ
giete þeir ecke hallded sier / þa lꝍt þa gip
tast. Betra er ad giptast enn a d brenna.
Vt af huórium Ordum sa Heilage Cy-
prianus Martyr hefur teked þad hann
skrifar vm Jomfrꝍr / sem heited hófdu
Hreinlýfe / eñ gꝍtu þad ecke ent / þa seig
er hañ)er betra ad þꝍr kome til Hiuska
par / enn ad þꝍr falle j Elld fyrer þeir
ra Girnder.

1. Timoth: 3. Einum Biskupe ber
ad vera ostraffanlegum / eirnrar Kuiñu
eigen Manne / ꝛc. Lýka eirnen lꝍt Di-
aknaña Kuiñur vera heidarlegar / spar-
neytar / truar j óllum Hlutum. Lat Diak
nana vera huórn eirn / eirnrar Kuinnu
Mann / þeir ed vel vppfꝍde Bórnen / og
hafe sýn eigen Hws:

Tit. 1. Set þu Presta nidur vm
Borgennar / hier og þar / so sem eg hef
bifalad þier / So ad ef nóckur er stróffun
arlaus / eirnrar Kuinnu eigen Nadur / sa
Tru Bórn hefur.

1. Timoth. 4. A sýdustu Dógum
muñu sumꝍr falla fra TRVñe / Og hall
da

da ſier vid ſuikſamlega Anda/ ＋ Diófla Lærdom/fyrer þa ſem j ſmiadran Lyge mælendur eru/ og forbrendar Samuiſkur hafa/fyrerbiodande ad giptaſt/ ＋ biodande ad bindaſt þrar Fædu / ſem Gud ſkapad hefur/til medtóku Truódum/mz Þackargiórd/ ＋ ct. Hier vottar S. Pall openberlega/ad þad ſie Diófuls Lærdomur/ ad fyrerbioda Hionabanded/ ſo ſem Pauen hefur giórt/ hann bannade Byſkupum/Preſtum/. Mwkū/Canukū Nunū ad gipta ſig/＋ hefr þar mz ſteypt þm ＋ ódrū fleirum otólulegū Manſióllda j Saurlijfe ＋ adrar hrædelegar Saurganer/＋ hindrad Bæna akalled j þeim/ og ſteypt þeim j eilijfa Fyrerdæmning.

Ad ſijduſtu/þa er vt af Hiſtoriu allrar chriſtelegrar Kirkiu openbert/ ad j mórg hundrud Aar/ þa mattu Preſtarner gipta ſig/ ſo ſem enn nu a þeſſum Dógum eru Preſtarner eigen gipter j Grickland/Og nóckrer af Poſtulonum hafa eigen Kon haft/ ſo ſem leſa ma hia Euſebio Lib. 3. Cap. 30. Þar ſkrifar hann vm Philippum/ Jacobum· Og Lib. 3. Cap. 24. Skrifar hū vm Po-

lycratem Biſkup j Epheſo / og ſeiger / ad hans Fader / Afe / Langafe / og Forfedur / allt j ſiöunda Lid hafe aller Biſkupar vered. Þar verda og nefnder mar ger Pauar / ſem vered hafa Preſta Syner. Og j ſialfum Paua Lögonum þa er giered Preſtanna j Grickland og j Auſturalfuñe / þeir ed alla Tijma og enn til þeſſa Dags hafa eigen gipter vered / Og þad reiknaſt ecke ſtort yfer 400. Aar / ſijdan Preſtum j Þyſkalande var m3 öllu baňad ad gipta ſig.

So ſtyrker hier til Dæme Preſtaña 7 Leuitanna j gamla Teſtamentenu. Og Ord S. Pals eru af Papiſtum ranglega vtlögd / Þeir j Hollðenu eru / gieta ecke Gude þocknaſt / Þuiad þeſſe Ord koma ecke par vid Hionaband Preſta / helldur er Skilningur Pals Orda þeſſe / Ad vera hollðlegr / eda j Hollðenu / þad er / ad lifa j Syndenne / briota a mote Guds Bodordum. Enn Preſtur þo haň giptest og take ſier eigen Konu / þa giörer hň ecke a mote Guds Bode neitt / helldur veiter hň þui Hlydne. So er 7 Hionabanded eingen Synd / edr Saurugleike / helldur Guds Skickan.

XV Høfudgrein/

Um

Frijvilian/

Er Menn kalla

Liberum Arbitrium.

Nær ed vier nefnum Frij-vilia j christelegre Kirkiu/ þa meinum vier Mañsins Natt-urlegan Skilning/ Vilian/ Hiartad/ Hugskoted ꝛ Hug-skotsins Verkaner/ Hiartans Þel/ Girnd-er og Affectus. Þvi ad þesser eru þeir helldstu ꝛ haleitustu Kraptar med Man-nenum/ af hvórium hañ nefnest ꝛ er Ma-dur/ og verdur fraskilen óllum ódrum Skynlausum Skiepnum.

Nu hefur Gud j fyrstu so skapad Mañen/ ad hañ skyllde vera Mynd Gu-ds og Lijking/ so ad hann hefde j Skil-ningenum ꝛ Hugskotenu fullkomen Vijs-dom og Kynning Guds og Guddómlegs Lærdoms og Vilia/ hvar af kom/ ad hñ

 kunne

kunne Grein ad giöra a Illu + Goodu/ og ad hañ skyllde hafa j Hiartanu + Vil ianum eins Riettlæte og Gud/og frial- san lostugan hindranarlausan Vilia / til ad giöra huad riett var fyrer Gude

Med soddan haleitum Gæfum haf de Gud Mañdomlega Krapta/edur Fri als viliañ/j fyrstu Sköpū prydt + skrydt Uppa bad ad vier skylldum vita + vid- urkienna/ og prijsa hans Guddomlega Visku/ Giæsku/ Riettlæte og frialsan Vilia/ad hann ecke være so sem eirn fan- gen hindradur osialfradur Gud. Og ad hann þar aptur a mote veitte og j tie lle te sig sialfan vid oss/ og sijn Guddom- leg Giæde.

So hefur nu/ Frials vilien pyrer Falled vered soddan Kraptur og Mætt- ur Skilningsins/Vilians/ Hiartans og Hugskotsins/med vorum fyrstum Forell drum/ ad þau þecktu klarlega og skyr- lega Gud sialfan/ hans VERV og Vil- ia/æn allrar Villu/So ad þau kuñu ad skilia þad Gooda fra þui Vonda/ og ad Bihallda þui Riettlæte og þeim Hei lagleika j huörium þau sköpud voru.

Þau

Þau kuñu + ad veita Guds Bode algiör lega Hlydne og af Hiarta / Eda og eirn en viliande / o þuingud ad falla fra Gu de og syndga. Syrach 15. Gud skapa de Mañen j Upphafe/+ gaf hönū Kiör.
Enn epter Falled / þegar Mannsins Skilningur og Vilie var orden fyrer vp runa Syndena sarlega formyrkuadur/+ vmskiptelegur / og med öllu fordiarfad ur og so sem gagneitradur / so ad Mañ anna Hiörtu eru nu full Blindleika / og Guds Forócktunar / og Guds Vilia og hans Dome gagnstadleg /. + hata Gud/ Þar fyrer þa er Mañeskian j Gudlegū Efnum og Andlegum Hlutum ecke leing ur frij nie frials / Helldur aþ Diøflenū og Syndenne herteken/og kallast Daud til alls hins Gooda / huør ed aþ sijnū eigen Krøptum ecke acktar Gud nie ha ns Ord/heþur þar ecke Skilning a/snyr sier til Guds/kann ecke ad trua a Christum/ecke girnast nie medtaka hūs Vel giørninga/þærer ønguan goodan aluar legan Auøxt Guds Elsku og Bæna a kallsins / gietur ecke vered an Syndar/

og annad huert þorsinner Gud/ afhu-
galaust/ edur strijder og stendur a mote
Guds Vilia/ adur enn hønum verdur
aþ Nad og Myskun Christi til Gu-
ds snued.

1. Corinth. 2. Natturleg Mann-
eskia skyniar ecke neitt af þeim sem Gu-
ds Anda er/ þad er henne Heimska / hun
gietur þad ecke skyniad. Rom. 8. Holld
sins Sinne er Fiandskapur j giegn Gude/
þui þad er ecke vndergiefed Guds Lög-
male/ gietur og ecke helldur þad vered.
Johañ. 3. nema þuiad eins ad Madur
verde fæddur ad nyiu/af Vatne + Anda/
þa kann hann ecke ad jnnganga j Gu-
ds Rijke.

Nuilijkt er þa Liberum Arbitrium,
frij edur frials Vilie/ j þeim sem af
Vatne og Anda eru endurfædder og
Helgader eru?

Þad er soddan Mattur og Kraptur
ad Skilninguren og Vilien/ þess sem af
Heilögum Anda er lystur/hñ kañ og gie
tur ecke alleinasta haft Erlegt Sidsam-
egt Framferde hid ytra / og fordad sier
Lö

Lǒstum og Lytum/ Helldur kañ hañ og so med Styrk og Hialp Heilag Anda/ nǒckur neigen ad veita Gude þa jnnre Hlydne/ sem er sǒnn Kyñing Guds/ sañ arlegt trunadar Traust a Gude/ Otte ꝛ Elska og Akall Guds/ og ad standa a mote vondum Tilhneigingum og Girnd um/ Hañ kañ og so(ef hañ vill) af eig enlegum Vilia falla fra Gude aptur.

Johañ. 8. Ef Sonuren frelsarydur/ þa eru þier fullkomlega frialser.

1. Cor. 3: Huar hellst ad er Ande Drottins/ þar er Frelsed.

Naþa þeir sem ecke eru Endurfæddder eckert af þessum frialsum Vilia?

Epter Falled/ j þessarre fordiarfad re og Syndum spilltre Natturu/ þa er enn nu epter nǒckud Frelse/edur og Megn eda Mattur/ j þeim Hlutum sem Mañ legre Skynseme eru vndergiefner/ þad gietur Madur j nǒckurn mǫta skiled/ og þar vm dǫmt og alycktad/ og þeim ytre Verkǒnum og Framferdenu/ j þessu stundlega Lijfe styrt og hegdad hid ytra/ so

so sem ad er þetta / Ad elska Fódur og Modur / ad hlyda synu Yfervallde / slá önguan j Hel / drygia ecke Hoor nie Stuld / ganga til Kirkiu / heyra Guds Ord / og þad lesa / etc.

Verkar þa Frials vilien Mañsins alls eckert gott eda Gude þægelegt / þegar Madur snyr sier til Guds? Eda er hann med öllu so sem Stockur eda Steirn / so ad Manns sins Jdran og Umuendan skiedur ecke ödru vijs / enn so sem þa Steinn verdur ad Sykiu?

Andsuar? Enn þo ad Heilög Ritning sialf / seige Mannsins Hiarta / etc. Frials vilian / ædur hañ snyr sier til Guds / vera lijkan hördum Steine / oslietttū Stocke / og Ropar enne / Þuiad vt af sia lfs eigen Kröptum kañ Mañsins Hiarta ecke ad snua sier til Guds / ecke ad vijkia Guds Orde nie hans Vilia / af medfæddre Hardwd og Hreckuijse / Helldur stendur þar j mote / Þa er þo j ödrum eigenlegum Efnum / eirnen omælanlega mykell Mismunur / a mille Mañsins / sem hefur Skilning og Vilia / og mille Steins eda Stocks. So er og Substantia edur Vera

ra Manlegs Skilnings og Vilia / ad ver
ka epter eigen Art og Natturu / so sem
ad er / Ad villa / villa ecke / girnast for-
dast / elska / hata / og ct. Þetta er af
vpruna Syndeñe ecke med øllu vtsløckt
nie afmad / helldur spillt fordiarfad / og
gagn eitrad / So ad j þeim Hlutum siñ
Gude til heyra / þa vill og girnest Vilien
þad eina / sem Gude mißlijkar / og hell-
dur þad fyrer Gott / Og þar a mote flyr
hann og fordast og hatar / þ sem Gud
elskar og hønum er Giedfellt / Opt skie-
dur og þad / ad Vilien hañ girnest og giø
rer / og helldur þad gott og heilsusamt /
sem j sialfu sier er jllt og skadlegt. Og
þar verkar Gud j Frials villianum Mañ
sins / huorium hñ snyr / ecke med øllu so
sem j Steine eda Stocke / ecke afmær
hañ eda med øllu burt tekur Mannsins
SKILNING og Vilia helldur leyser
hañ hañ og hreinsar / af medfæddre Jll
sku og Hreckuijse / og forbetrar hann /
med þessum hætte

Mannsins Skilning / sem ab Natt-
urunne til er Heimskur og blindur / vpp
lyser hann med Orde Euangelij / sem þy
ter

rer hønum verdur predikad / og vpuekur og kueiker þar jnne nytt Lios sannrar Kynningar a Gude/og riettrar TRV-ar. Og þo ad Mannsins Skilningur/ þa hañ fyrst vplyseſt/og þegar sa fyrste TRV arennar Neiste j hónum verdur vp-kueiktur/kunne alls eckert adur til forna af eigenlegum Styrk eda Kroptum hier til ad hialpa / Þa ſkyniar hañ þo ⁊ veit þad/ þegar hann af Guds Syne/ edur af Lioma Riettlætis Solarennar verd-ur vplystur/ad hñ þecker Gud riettelega og hañ huxar og truer sialfur þui/ sem sanna Guds Kyñing og hans eigenlega Sæluhialp a hrærer/ og kann nu vt af Nad ⁊ Hialp Heilags Anda/so nóckurn neigen ad ſkilia/hugleida og hafa good-ar Gudlegar Huxaner/og þad fleira gió ra sem Gude er þægelegt.

Med þessum hætte snyr nu Gud Mannsins Vilia / huór ad med óllu fall en var fra Gude/ ⁊ af sialfs eigen Króp. tum/ og af sijnum eigen Nætte ⁊ Agen di modo/ecke annad kañ ad gióra enn þ jllt er/ ⁊ Gude gagnstadlegt/So ad ecke burt tekur eda slijtur hann vr Mañenum

Suß-

Subſtantiam eda Veru VILIANS/ helldur dregur hañ hañ ad ſier aptur/ ꝛ ſnyr hónum/ fyrer Predikan ſijns Ords (þegar Madur hеyrar vm Guds Hooꝛ taner og hans Fyrerheit) og med ſijnum Guddomlegum Krapte og Verkan/ vm ſnyr vondum Vilia j goodan/ Og hialp ar hónum/ ſo ad hañ ſijdan þar epter a giarna og vilianlega vill og kann Gude ad trua/ hañ ad elſka og akalla/ ꝛ hón um ad þiona.

Hier af ma ſkilia/ ad ecke er Mannſ ſins Vilie Stockur eda Steirn/ ſo ad þo hañ verde hid ytra ſterklega ahrærdur/ þa finne hañ þo ecke þar til/ og ecke ſkil ie hañ þad/ og ei hirde hañ þar vm/ nie þacke Gude þar fyrer.

Eñ Mañſins Vilie/ þegar hñ er hid ytra fyrer Guds Ord/ huórt hañ heyrer/ Hugleider/ og j Hiartanu verdur af Gudſ ds Anda hrærdur og ſucigdur/ og til Guds ſnuen/ og er af einum þuerBrotnū Vilia orden blyden og goodur Vilie/ þa er hañ ecke naudugur/ helldur hefur hañ Valld og Girnd/ og giórer þadan j fra vilianlega og giarnſamlega/ og med

Mm Gleꝛ

Glede/ had Gude er þægelegt/ ꝛ þackar Gude af Hiarta/ ad hann er til Guds snuenn.

Þesse Skyring andsyner og vottar nogu lioslega / ad þar er miög mijkell mismunur a mille Mañsins Vilia/ ꝛ eins Steins eda Stocks/ þegar Maduren snyr sier til Guds. Myklu sijdur er Mañsins Skilningur ꝛ Vilie Stocke eda Steine lijkur/ j þeim ytre Veralldlegum Hlutum/ sem Skynsemeñe eru vndergiefner/ Og þo eñ sijdur epter Endurfædingena þegar Vilien er nu leystur vr Fangelse Syndareñar/ og hefur Hialp og Styrk hins Heilaga Anda/ huór ad ei er jdiulaus/ helldur kueiker hann og tendrar j Sælunne og Hiartanu eins Lios ꝛ Loga sem hann er sialfur/ og Endurnyiar Guds Mynd j oss/ so ad vier verdum honum lijker/ j sönnu Riettlæte og Heilagleika/ og þionum hönum med goodum Verkum/ þeim hañ hefur tilreidt/ so ad vier gongum frañ j þeim.

Enn þar nöckrer Hræsnarar kienna og fara med/ ad med þessum Lærdome/ Vm Vanmætt Mannlegs Vilia/ þa

verde

verde Falækum Sorgfullum Samuisk-
um stofnad til Hruilnunar/ þad sama
er Ofanninde. Huiad fyrer þad hid sa-
ma/ ad vier erum aumer Sorgfuller
Syndarar/Vesaler og Vanmættuger/
þa kiemur Gud/vt af storre omælanleg
re Nad og Myskun til vor/ med Predik
un sijns Ords/og kueiker j oss TRV og
Traust/Og huør hann hefur eirn Nei
sta slijkrar Huxanar/ad hann villde giar
nan ad Gud være sier Nadugur/ sa skal
vita/ad Gud hefur þetta j hönum vpbyr
iad/ og ad hann vilie þennan sama vp-
kueiktan logande Neista (þo veykur sie +
lijtelld) framar meir vptendra/+ styrkia:
Vier eigum og eirnen þar jafnframt m3
ad huxa bæde vm Guds Fyrerheit/+ jd
ka Bæna akalled/ og seigia med þeim
Sorgfulla Mañe/ Marc. 9. Eg true
HERRA/ enn eg bid þig/ Hialpa þu
minne veykre TRV. Vier skulum og
vita/ ad þad er aluarlegur Guds Vilie/
og hans Bifalning/ Ad þo TRVen sie
veyk/ þa þocknast hun þo Gude/ ef ad

vier sialfer vølldum ecke þui ad hun vt slokne med ỏllu/Helldur bidium vm Tru arstyrking og Efling/þa mun Ande Gu ds hialpa vorum Veykleik.

Þetta sem nu er sagt/kunna þeir At hugalausu og Metnadarfullu ecke ad skilia/ Þetta verda Meñ ad læra j Dag legre Jdran/ og Betran vors Lifnadar/ j Krosse og Motgange/ og j Daglegre TRVarennar Jdkan.

Chemnitius.
DE LIBERO ARBITRIO

Gietur Madurenn af sialfū sier til/ og af sialfs sijns Krapte vpbyriad og vt endad/ þad sem sanne Jdran tilheyrer?

Nei/Þuiad riett + soñ Jdran er ein Gæfa Guds/ 2. Timoth. 2. Ef Gud giæfi þeim eitt sinn Yferboot/ Sañleik+ an ad vidurkienna/og Endurvitkader ad Ùda/vr Diofulsins Snỏru/+ct. Act. 11 Þa hefur Gud giefed Heidingium Jdran til Lijfs. Og S. Petur seiger/ Act. 5.. Ad Christur sie fyrer Guds hægre Hond vpphafen/til Hofdingia + Frelsara/til ad giefa Jdrā + Fyrergiefning Syndaña

Hef+.

Hefur Madurenn þa onguan frijan/ frialsan Vilia?

Liberum Arbitrium, Edur Frials vilien/kallast ad vera Mañsins Kraptar/Mættur og Megn/sem eru j Hugskotenu/Hiartanu/og Vilianum/til ad skilia eitt huad/hugleida og riett ad dæma vm þad/ so ad Vilien og Hiartad annad huórt vtuelie þad/ellegar fordest þad og flyie. Nu so myked sem Syndena ahrærer/þa er Manneskian ofmiog frij fra Riettlætenu/Rom. 6. Hanger vid þad hid vonda/ med Skilningenum Hiartanu/Vilianum/ og ollum Mætte og Megne/ Gene. 8. Enn þo þad sie Aum Frijheit/ ad vera Þræll Syndarennar/ Johañ. 8.

Þar næst so myked sem ahrærer Ver alldlega Hlute/ og þau ytre Verken/ so og Tyft + Æru/ og adra ytre Mannkosti/ þa kann og gietur Madurenn nóckud giórt/af sijnum Natturlegum Króptum og Mætte/ Þuiad Syner þessarar Veralldar/eru kiænare Sonū Liosins j sijne Kynslod/ Luc. 16. Þeir gióra af Natt

Lógmalsins Verk Rom: 2. Ad kunna ad lifa ostraffálega epter Lógmalenu/ Phl. 3. Po ad þesse same Frials vilie sie miög veykur/ og verde miög og marguijs lega forhindradur:

Enn so myked sem ahrærer Andlega hlute/ so sem þad ed til heyrer Mannsins Umuendan til Guds/ j Jdranenne/ TRVñe og nyrre Hlydne/ og þad meira sem þar til heyrer/ hana ad vpbyria/ fullgióra/ framkuæma/ so vel og riette lega sem Gud j sijnu Orde heimter + ha fa vill/ þad hid sama er Natturlegum Mañe af sialfum sier til/ af sinne fyrstu Fædingu/ an Heilags Anda Endurnyanar/ af sijnum Mætte og Króptum j allan mata omógulegt/ Þuiad Heilóg Ritning tekur fra holldlegum Manne j fyrstu allan Krapt + Mætt þar til/ 1. Cor. 2. 2. Corinth. 3. Rom: 8. Johañ. 15. Seiger hun ad hañ sie Myrkur/ Ephe. 5. Johañ. 1. Act. 26. Og daudur j Syndenne/ Eph. 2. Coloss. 2. Og j añ an mata seiger hun hann hafe eitt jllt Steinhiarta/ og sie Fiandskapur j giegn Gude/ Jerem. 15. Ezech. 36. Rom: 2. og 8.

Kann þar ad vera riett Jdran sem ecke
eru nein Vmskipte/eingen Endurnyan
j Mannsins Skilninge/ Hiartanu
og Vilianum?

Nei/ Þuiad Jdran ad giøra/þad er og kallast/Þegar Madurinn medkienner sijnar Synder/ lætur sier til Hiarta og Samuisku ganga Ognan og Hookaner Gudlegrar Reide/hrædest Guds Dom/ lætur sier leidar vera Syndernar/ leggur þær aþ/heþur Angist og Kuijda Hiartans pyrer eilijþre Fyrerdæmningu/ z c. Hnar sem slijkar Hugarhræringar eru ecke med Mannenum/ og ecke slijk Vmskipte/þa er vissulega eingen Jdran.

Þa verkar þo Mannsins Sinne/Hiarta og Vilien nockud j Jdranenne?

Ecke er Spurningen vm þad/ huört ad slijkar Hræringar og Vmbreytingar sie/ eda skule vera med Mannenum/ þa hann snyst til Guds/ þui þar er eingen efe a þui/Helldur er Spurningen þar vm/

Huar Maduren fae slijk Vmskipte Hugskotsins/ Huadan slijkar Hræringar koma/og huadan ad Sinned Mann sins/Hiartad og Hugskoted fae og ødlest þad/ ad þad giete vpbyriad þad sem sannre Jdran til kiemur/ þad giørt og fullkomnad? Hier seiger Ritningen lioslega/ og berlega/ Ad Manneskian af sialfre sier til/ af sinne Natturu/ & af sijnum eigen Krapte & Mætte/ giete slijkt ecke giört/ nie þuilijku til vegar komed/ Helldur sie þad Guds Gaafa/ Act. 5. & 11. 2. Timoth. 2. Hann sem soddan Hugskotsins Vmskipte/og Hræring Hiartans verkar og giörer/ad Maduren(sem sagt er) kann Jdran ad giöra. Þuiad Gud er sa sem Mañenum snyr/tekur fra hönum Steinhiartad/enn giefur hönum j staden Holldlegt Hiarta/ Ezech. 11. 36. Þar fyrer seiger Jeremias so/ Cap. 31. Snu þu mier Drotten/ þa snyst eg/ þuiad þu ert Drotten minn Gud/ Þa eg snera mier/þa giörda eg Jdran.

Kann

Kann Madur ad standa j mote soddan Guds Vmuendan/Hrærrngu/og Vmskip- tum Sinnesins og hindra pad/og hrinda þui fra sier?

Ja/ Pad skiedur meir og optar eñ skyllde / þui midur. Og þetta hlytur ad kiennast og seigast/ huörsu hrædelega þeir syndge j þui/ ad þeir standa a mo- te Heilögum Anda/hindra og nidur brio ta hans Verk og hamla þeim/ Puiad þegar Gud hrærer so Hiartad/og giör- er Vmskipte j Sinne og Hugferde Mañ- sins/og þegar hañ giefur og verkar sod dan Krapt og Matt/þa er hans Vilie/ Bifalning og Meining/pad ad vier ecke skulum soddan Gæfur til onytis medta ka/eda læta þær jdiulausar hia oss ve ra/ 1. Corinth. 15. 2. Cor. 6. Helldur eigum vier færa oss j Nyt pad Pund sem Drotten giefur/og neyta þess truleg ga/ Matth. 25. Vier eigum og eirnen/ ad læta þann gamla Adam ecke slijkt j oss hindra og nidurbriota/ Rom. 6. 8. Galat. 5.

Skal Madur þa so leinge sitia z bijda/ þangad til Gud snyr hönum/ so hann

þurpe'huórke ad heyra Lógmalsins Predikun/ nie vm hana ad huxa?

Ecke so / Pad er ecke sa riette Vegur en / Puiad Gud hañ vill snua Mañenū/ enn þo ecke fyrer vtan Medium/ edur nóckurs konar Verkfære. Helldur hefur hañ til Jdranareñar sett og skickad eitt fierdeilis Tool og Verkfære/ huar fyrer og huar med hann vill Jdranena med Mañenum verka / Sem er/Lógmalsins Predikā/Puiad Lógmaled er Ministeri um Mortis & Condemnationis, Pionustugiórd Daudans + Fyrerdæmningarenar/ 2. Corinth. 3. Pad er eitt Embætte/Tool + Verkfære/ huar med Gud vill leida oss til vidurkienningar vorra Synda/og ad syna Reide/og eilijfa Fyrerdæmning/ so ad vier skulum skielfast þar fyrer / og gióra Jdran + Yferboot. Per fyrer þa skal Mióñónum verda vandlega vijsad + hallòed þar til / ad þeir heyre vel og hugleide Guds Lógmal / + lære/ huar fyrer þeim ber ad elska soddan Straffs Predikaner Guds/med þui Gud hann vill þar med verka j þeim og vpkueikia Jdranena. Eñ skule Lógmalsins Predikun nóckud gott j Hiartanu

verka og vtretta/ þad sama er Sæka Guds og hans Verkan.

Vm Guds Eiliifa
Fyrerhyggiu/
Eda Vtualning Heilagra til Sæluhialpar.

Chemnicius.

Skal eirn Predikare nockud kienna j Christelegre Kirkiu/ vt af þessare Grein? Eda þurfa Christner Menn/ad vita hier nockud af?

Med þui ad Heilög Guds Ritning minnest þessarar Greinar/ ecke j einum stad/so sem oforuarande/helldur höndlar og trakterar hana aluarlega og med goodum Rökum/ alluijda/ Ad Gud hafe fyrer Veralldarennar Vphaf/fyrerſied/ vtualed og til ſkickad þa Vtuoldu/til eiliifs Lijfs/ þa ma og ſkal ecke þesse Lærdom: hallden vera fyrer gagn lauſ-

lausan onytsaman/hneyxlunarsaman edur skadlegan Lærdom/ þegar vm hann verdur kient + talad/epter Hliodan Gudlegs Ords/so mÿked sem oss verdur þar iñe openberad. Og eiga Pastores + Prestarner læta sier kunnugar vera þær sierlegustu Greiner sem hlyda vppa þennan Lærdom/þær ed standa/ Matth. 20. 22. Luc. 1. Johañ. 13. + 15. Act. 13. Rom. 8. 9. 10. og 11. 1. Corinth. 1. Eph: 1. 2. Timoth. 1. + 2. Gala: 1. 2. Tessalo. 2. Apoca. 12.

Enn þad ber til/ ad Menn optsinnis disputera + tala vm þessa Grein galauslega og haskasamlega/ huar af þr ed til heyra fa skadsamlegar Huxaner/añad huört til Jdranarleysis / eda öruilnanar?

Enn þo ad nöckrer misbruke/+ jlla fare med Lærdom Gudlegs Ords/ og skilie hañ ranglega/þa ma ecke þar fyrer nidur leggia Guds Ord/eda kasta þui burtu/Helldur eiga Menn þad sem ranglega verdur vtlagt/ ad leidrietta/ allan Misskilning j burtu ad taka/+ vid Misbrwkan Mönnum trulega vara taka.

Huör

Hvǫr hann vill þa epter a misbrwka Gudlegan Lærdom/ þess Fyrerdæmning er riett/ Rom. 3:

J þennan mæta taka allmarger sodan Þancka og Meiningar/vt af eiliffre Guds Fyrersion og Fyrerhyggiu/og seig ia/ Med þui Gud hefur fyrersied + fyrerhugad siina Vtualda til Saluhialpar ædur enn Veralldarennar Grunduǫllur var lagdur/ Ephe: 1. Og Guds Fyrerhyggia edur Fyrersyn kann ecke ad bregdast/ Esa. 14. Rom. 9. Þa gripa þetta marger / seigande/Sie eg Vtualen + Fyrerhugadur/ þa kann þ mig ecke ad skada/þo eg ligge j Syndum og Glæpum/ an Jdranar / skeyte hvǫrke vm Guds Ord nie Sacramentum/ hyre hvǫrke vm TRV/Bæna akall nie sanna Gudrækne helldur mun eg verda holpen hvad sem eg hefst ad/ þuiad Guds fyrerhugadur Asetningur kann ecke ad bregdast. Enn ef eg er ecke Fyrerhugadur/ þa hialpar mie stodar þad ecke par/ þo eg hallde mier vid Guds Ord/ giǫre Jdran/ og true/ Þuiad fyrerhugadour og asettur Guds Vilie kann ecke ad hindrast nie vmbreytast.

Og

Og soddan Huxaner þær kunna ad koma Gudhræddum Mönnum j Briost/ þo ad þeir fyrer Guds Nad hafe Jdran ena/ TRVna og gott Aform/ so þeir huxa/ Enn ef þu ert ecke fyrerhugadur til ellyfrar Saluhialpar/ þa er allt for giefins ? Einkum þegar þeir athuga sin Veykleik/og horfa a Dæme þeirra sem ecke hafa stödugier vered/ helldur falled aptur j Synder og Misgiörder:

J giegn slykum Hugreñingum + Jñ Blæstre/ þa skal Madur setia þennan liosan og fastan Grunduöll/ sa ad viss og stadfastur er/ og ecke kann ad Bregdast nie skeika.

1 Sem er/ Med þui ad øll Heiløg Ritning er aþ Gude gieþen/ ecke til þess ad vppuekia eda ala j oss Athugaleyse/ Jdranarleyse/ Helldur til þss/ ad hun sie oss gagnleg til Aminningar/ Strøffun ar og leidriettingar 2. Timoth. 3.

2 Þar næst/ Med þui ad allt er j Guds Orde þyrer oss þrafnsett og skriþad/ ecke j þa Meining/ ad vier/ og vor TRV skule skeika/ eda j Eþasemd

falla

palla/Helldur til þess/ad vier þyrer Þol enmæde og Huggun Ritningañä hefdum Vonena/ Rom. 15.

Þar þyrer j allan mata/ og eklaust þa er ecke þesse Vnderstada nie sannur Skilningur Ritningarennar/og ecke su rietta Medferd þessa Lærdoms vm Guds Fyrerhyggiu/þetta/ ad vier þyrer hñ skulũ þa Utlepne/añad huert ad palla j Jdranarleyse/edur j Druilnan.

Og Heilög Ritning sialf setur frañ ecke med ödrum hætte/ ⁊ ecke til nöckurs annars/ þeñan Lærdom/ enn til þess ad leida oss þar med til Ordsins/ þess sem Gud hefur openberad/ Eph. 1. 1. Cor. 1. Ad amiña til Jdranar/ 2. Timoth. 2. Ad vppuekia oss til Gudrækneñar/ Ephe. 1. Johañ. 15. Ad styrkia TRV na/ og giöra oss vissa vppa vora Saluhialp j Christo Jesu Eph. 1. Joha. 20. 2. Thessalo. 2:

Nu er þad vist og satt/ad allt huad skie skal/þa veit Gud þad allt ædur fyrre/

og

Vm Fyrerhyggiu
og fljk hans Viska og Forsio kann ecke af
bregdast/ Og aan hans Vilia/edur j mote
hans Vilia kann ecke nockur
Hlutur ad skie?

Þeir Gömlu Patres hafa giört ægi-ætlega Distinctionem, inter Pręscientiam seu Pręuisionem, & inter Prędestinationem seu Electionem, Huar af þesse Lærdomur ma epter Skriftene einfalldlega + skilmerkelega skiliast + vtleggiast. Þuiad med þui ad þyrer Gude eru aller Hluter bæde okomner og vmlidner eins auglioser og nalæger/þa sier hañ z veit adur þyrer fram/allt þad sem skie mun huort þad er Gott eda illt/z þad nefna Menn Pręscientiam seu Prȩuisionem, Fyrer ad vita/eda fyrer ad sia. Eñ hier er stor Mismunur a mille þess sem gott er og illt.

Jlla Hlute og vond Verk sier Gud og veit fyrer/ adur enn þau skie/þo ecke j þann mata/ad hñ hafe Vilia + Gied þeckne a þeim/ad þau skule skie/Þuiad hann er sa Gud ecke/ huorium Ranglæted er giedfellt/ Helldur hatar hann þa alla sem verka Lygena / Psalm. 5.

Nu þo ad Gud ſiae ſlijkt fyrer og vile þ/þa er hñ j önguã Mata Cauſa, Sök nie Efne/ ſo ad hañ giöre/verke/ tilſtyrke eda hialpe/ad þ vonda ſkule ſkie/ helldur er Diöfullen/ og þuerbroten Mannſins Vilie Sök og Efne þar til. Eñ huad þuerbroten frahorſin Vilie Mannſins vill eda ætlar ſier ad giöra þad ſem jllt er/ þuert j mote Bifalningu og openberlegum Guds Vilia / þad veit Gud og ſier allt ſaman fyrerfram/ og epter ſinne Heimuglegre og mættugre Stiornan og Stickan aſetur hañ/huad mijked/ og huörſu leinge hañ vilie lofa t lijda þeim Vondu þad jlla/ Act. 14. Gud hefur vm lidnar Allder allar Þiod er ganga lated ſialfs ſijns Vegu. 17. Gud hañ hefur Tijma peſſarar Ovijsku lijda læted. Hañ aſetur og lijka Stamt og Mæra/huad nær og fiær/huad leinge og ſkam̃ aſtund þad ſkule vara/ huenar eda med huörium mote hañ vilie þad hindra og ſtraffa. Þar fyrer ſeiger ſo Ritningen/Ranglæte Amorrita er eñ ecke allt fram̃ komed/ Gene: 15. So þeir vpfylle ſijnar Synder/allſtadar 1. Teſſ.

2. Fylled Mæler ydra Forfedra/ Matt. 25. Þu saman safnar þier Reide a þann Reidennar Dag/ Rom. 2. Item/ 4. Reg. 19. Eg veit þinn Bustad/ þinn Vtgang/ og Jngang/ ad þu æder a mote mier/ Enn eg vil leggia þier Hring i Naser/ og leida þig þann Veg aptur/ sem þu komst hingad.

Enn so mijked sem ahrærer þad hid Gooda/ þa veit og sier Gud þad ecke all einasta fyrer ædur þad skiedur/ Helldur er þad hans nadugur og þægelegur Vilie/ ad þad skule skie/ Hann er Causa Efficiens Sök og Efne til allra goodra Hluta/ verkar þa og giörer/styrker og hialpar þar til. Og þra kallast j Christelegre Kirkiu/ predestinatio, Electio, preordinatio, Til eilijfs Lijfs og eilijfrar Saluhialpar.

Huørnen kan̄ Madur þa vt aff edur epter Ritningarennar Ordum/ kom ast ad riettū Skilninge þessa Lærdoms/ vm Predestinationem & Electionem,

Þad er: vm Forhuxan og Vtualning Guds Barna til Saluhialpar/ og setia hann fram fyrer

þyrer þa Einþöllðu/ so þeir Mannsvillest ecke
þar af edur villest/ Helldur ad þeir þor=
betrest og þae Huggun?

Aller trwer Predikarar, eiga vel og
vãdlega ad hyra sig vm/lijka aller fro=
mer christner Meñ ad hugleida/ + sig ad
venia þar til/huóriar Hyraner og Mein
ingar þeim Bere ad hafa vm þeñan ha=
leita Leyndardom. Þuiad vilie Madur
ecke ödru vijs hugleida nie alijta þennan
Lærdom vm Guds Fyreræatlan og Vt=
ualning/enn so/ ad hyra einfalldlega/ad
Gud j sijnu Himneska heimugl ega Ra=
de fyrer sijna eilijfa Fyrerætlan hafe þet=
ta alleina fyrerhugad og asett sier/huór
ia + huórsu marga hañ vilie Saluhol=
pna giöra/ huória og huórsu marga hñ
vilie fordæma/ Eda hann mune fara so
sem stríjds Herrar/ þa þeir skoda + rañ
saka Lid sitt/ Þesse vil eg Saluholpen
verde/ Hünn vil eg fordæmdan hafa.
Siertu Fyrerhugadur/ þa verdur þu vel
Saluholpen/ huad sem hellst þu hefst
ad/Enn ef þu ert ecke fyrerhugadur/ þa
verdr þu obrigdanlega fordæmdr/ + ct.
Vt af þessu þa vilia sañlega koma fa=

heyrdar/rangar/hneyxlunarfullar/voda legar ꝛ ſkadſamar Huganer.

Eñ Chriſtur j Gudſpiallenu/Matth: 22: Og S. Pall Rom. 8. Epheſ. 1. Pa þr hóndla vm þſſa Grein/ þa ſetia þeir hana fram̃ fyrer oſſ/ ecke einfallds legа epter heimuglegu huldu Rade Gud legrar Prenningar/ Helldur ſo ſem hun er oſſ j Chriſto fyrer Orded openberud/ hann ſem ad er ſu ſaña ꝛ rietta Lijfſins Bok/ J þañ mata/ad j Lærdome þeſſ arar Greinar/ inne lykia og binda þeir ſtuttlega allt Rad Heilagrar Preñingar/ vm Mañkynſins Endurlauſn/fyrer Chri ſtum/ vm Kallanena/ vm Riettlætinge na/vm eilijfa Dyrd Vtualdra/ epter þui ſm̃ ſoddan Rad Guds er fyrer oſſ j Rit ninguñe openberad.

Huǒr hann vill nu epter Skriftenne riettelega hura og ræda vm Guds aſett Rad/vm Fyrerhyggiuna/ Vtualningena til Saluhialpar/ſa ſame hañ ſkal þſſ ar epterfylgiande Greiner/ hid vandleg aſta hugleida og læra/j huǒrium/ þſſe allur Lærdomur vm Guds Fyteratlan og Vtualningena er ſtuttlega ſaman tek en/og þad fleira þar til heyrer/ huad ef

giǒre

giört er/ þa mun hann vel fa ad skilia
þeñan Leyndardom/ og einfalldlega/ ꝛ
riettelega kunna hañ ad vtskyra/ ꝛ sier j
Nyt ꝛ til gagns ad færa.
1 Ad Gud/ fyrerfrañ siaande Fall
þeirra fyrstu Forelldra/ ꝛ huad illt þar
munde epter koma/ hafe j sijnu heimug-
legu Rade/ vt af skiærre Nad og Elsku
til Mañkynsins / fyrerhugad og til skick-
ad og asett sier þad/ad hann villde mz
þoddan hætte/ Sem er/ fyrer Holldgan
og Hingadkomu/ Pijnu og Dauda ꝛ Vp
risu sijns Sonar/ Endurleysa og Frelsa
Mañkyned.
2 Ad hann Nad sijna og Myskun/
Forskulldan ꝛ Velgiörningana Christi/
villde frañ Bióda Mañkyninu fyrer Em
bættisgiörd Ordsins ꝛ Sacramentaña/
ꝛ fyrer sijna vtsenda Þienara lata kalla
Gestena til sijns Sonar Brullaups/ Og
med þessu hætte/hier a Jörduñe/allt til
Heimsins Enda/ vt af fyrerdæmdu for-
glötudu mañlegu Kyne/ saman kalla og
safna sier eilijfre Christne/j huörre hann
fyrer Ordeð / vtskipta vill med þim Ri-
ettrundu/ og veita þeim og giefa allt
Gott/ og alla Velgiörninga siñar Nad

ar / ꝛ Verdskulldunar Christi.

3 Ad hañ fyrer ORDED / þegar þ er predikad / heyrt / lesed og hugleidt / vilie vera kroptugur / ꝛ vplysa Hiörtun m͞z sijnum Heilaga Anda / ryppuekia j þeim Jdranena / og rietta TRV med þeim ad vpkueikia / styrkia og efla:

4 Ad hann vilie alla þa / sem ad j sannre JDRAN / og med riettre TRV höndla og medtaka Christum j ORDenu ꝛ Sacramentonum / Riettlata giøra / þeim Synndernar fyrergiefa / þa til Nadar / til Barna og Erfingia eilijfs Lijfs medtaka. Enn hiner sem ORDed forsmaa / fra sier reka / lasta þad og ofsækia / Act. 15. Edur þo þeir þad heyre / þa forherda þeir sijn Hiörtu / Ebre. 4. Standa a mote Heilögum Anda / Act. 7. Blijfa ann Jdranar j Syndönū / Matth. 24 Luc. 14. Þeir ed Christum med sannre TRV ecke medtaka / Marc. 16. Eda þeir sem med ödrum hætte eñ fyrer Christum vilia Riettlæted ꝛ Sælu hialpena ödlast / Rom. 9. Eda þeir sem med ytre Hræsne lætast vera Gudhrædder / enn hafa þo önguan Grund-

völl/ Matth: 7. Og ad Gud alla þſſ
hættar/epter ſÿnu Langlundargiede og
myͤkellre Volenmæde/fyrer Ordſins Pre-
dikun kalle til Jdranar/Luc. 15. Rom.
2. Jerem 3. Enn ef þeir blÿfa ſtadfaſt
er j þeirra Jllſku og Ranglæte/þa vil-
ie hann fyrerdæma þa eilyflega/ af þui
Þr elſka meir Myrkren eñ Lioſed Joh. 3.

5 Ad hñ vilie og ſo eirnen helga þa
j Kiærleikanum/ ſem hañ hefur Riettlæ
ta giört/Eph: 1. og fyrer ſinn Heilaga
Anda Endurnyia þa/ til ad veita Gude
nyia Hlydne.

6 Ad Gud vilie þa ſem ſo eru kall
ader/ Riettlæter ordner/ og Helgader/
vernda fyrer Syndenne/Daudanũ/Dioͤfl-
enum/Heimenum og Hoilldenu/og vard-
veita þa fyrer öllu jllu/ſtiorna þeim og
fyrer Heilagan Anda leida þa a Veige
ſinna Bodorda/Og þo þeir hraſe * falle
ad reiſa þa vid aptur. Vnder Kroſſen-
um og j Freiſtingönum ad hugga þa/
ſtyrkia og vardveita/Og med þui hañ er
trur Gud/ ad læta þa ecke yfer Megn
frañ freiſtaſt/ helldur giöra þad/ ad Fr
eiſtingen fae þann enda/ ſo þeir fae vel

ſtadeſt/og ſia ſo til/ ad þeim ſem epter Fyrerhyggiuñe kallader eru/ takeſt aller Hluter til hins beſta/ huórt helldur þad er Kroſs/ Motgangur/ Freiſtaner eda Harmkuæle Rom. 8.

7 Ad Gud ſem er trur ꝛ merkur/vilie allt til enda þa vardueita/ 1. Cor. 1. Og þad gooda Verked fullkomna/ſem hañ j þeim vpbyriad hefur/allt til Dag ſins Chriſti/ ſem hann hefur kallad/ſo framt þeir hallda ſier vid Guds Ord/ꝛ akalla Gud oaflætanlega/ꝛ blijfa ſtadfaſter j hūs Giæſku/Rō. 11.ꝛ þui goda vpbyriada Framferde trulega fram hall da allt til Enda/ Ebre. 3. Og feingennrar Gæfu trulega neyta/ Matth. 13. og 24.

Enn þeir ſem Heilagan Anda hrygg ia og ſtyggia/ Eph. 4. Eſa. 63. Og ſier viliande ſnua fra Kyñingu Herrans Chriſti/og fra hans Heilógu Bodorde/ ꝛ vijſuitande velkia ſier ꝛ vellta j Saur indum þeſsarar Veralldar/ 2. Pet. 2. þeir Dióflenum fægia og til reida ſijn Hiórtu/ Luc. 13. Edur af Vletnade treyſta a ſitt eigen Verk ꝛ Heilaglæka/ Matth. 20. Ad hann vilie alla þeſs hæt-

hættar kalla aptur til Jdranar/ og þa
þeir hafa snuid sier/ vilie hañ taka þa
aptur til Nadar/ Luc. 15.

Eñ ef þeir snua sier ecke aptur/ so
leinge j DAG kallast/ Ebre. 3. Þad er a
medan Nadarennar Tijmen er/ og þeir
blijfa j þeirra Jdranarleyse/ og þeirra
seinna verdur verra hinu fyrra/ 2. Pet.
3. Og þeir fyrstu verda sijdustu/ Matt.
20. Ad Gud vilie yfer slijka hardsuijrada
þuerbrotna Forachtara j þessu Lijfe
læta koma hrædelegan Dō Blindleikās
Forherdslunnar/ og fraleits Sinnis/ til
ad syna þar med sijna Reide ✝ siñ Matt
Rom. 1. Eph. 4. Psal. 81. Act. 28.

8 Ad Gud vilie þa enn sömu/ huöria hañ hefur kallad ✝ Riettlæta giört/
j eilijfu Lijfe Sæluholpna og Dyrdarlega gióra/ ef ad þeir blijfa stöduger allt
til Enda/ Matth. 24.

Allt þetta a so ad heyrast og skiliast/ so sem þad er j Heilagre Ritningu
jnnelucht og bunded/ þegar Meñ tala
vm Guds Asetning/ Fyrerhyggiu/ Utualning til Sæluhialpar. Og med þessum hætte skal Lærdomuren vm Guds
Nn v. Fyrer-

Fyrerhyggiu/ einfallolega og rletteleg̃a vera kienđur og ſkilen.

Ahrærer þa þeſſe eiliïpa Guds Fyrer-hyggia alleina Sæluhialparennar Efne eda Atþerd/enn kiemur ecke vid Perſonur þeirra ſiñ Saluholpner verda?

J þeſſare Grein inneBindur Ritning en lijka eirnen Perſonur þeirra ſem Ut-nalder eru/ Huiad j önguan mata er þet ta Underſtada/ Meining eda Skilningur þeſſarar Greinar/ad Gud hafe med ſiñe Forſia ⁊ Fyrerhyggiu alleina/ aluarlega tilreitt Saluhialpena j Chriſto/ Eñ ha fe ecke par huxad vm Perſonur þeirra Utuöldu/ helldur ad hañ hafe ſett þad j þeirra Hendur og Vallð/ad þeir ſkyll-du fyrer ſialfa ſig/og fyrer þeirra eigen Krapt og Matt þar epter ſtunda/⁊ ha-na meiga ſa og ödlaſt. Helldur ſo/Gud hann ſier huörn eirn og allar Perſonur þeirra Utuöldu/ſem fyrer Chriſtum ſku-lu Saluholpner verda / beſur hann j ſijnu eilijfu Rade/ epter ſinne myſkunar-fullre Fyrerhyggiu/ huxad/ fyrerſied/ ut-valed til eilijfrar Saluhialpar/ huörnen

hiñ

hañ fyrer Nad sijna Sæfur og Verkan-
er vilie þeim þad veita / og þeim þar
til koma.

Skiedur soddan Vtualning þa hid fyr
sta a Tijmanum/þegar Gud sier ad Ma
duren jdrast/og truer/ Eda skiedur hun af
þui/ad Gud hefur fyrer Eilyfd
sied fyrer fram̃ þeirra
Goduerk?

S. Pall seiger/Eph. 1. Cap. Vier
erum Vtualder j Christo/ædur eñ Verall
dareñar Grunduo̊lldur var lagdur. Og 2
Timoth. 1. Hañ hefur giört oss Sælu-
holpna / og kallad oss/ ecke epter vorū
Verkum/ helldur epter siñe Fyrerhyggiu
og Nad sem oss er giefen j Christo Jesu/
fyrer Veralldareñar Upphaf/ Þar fyrer
kiemur ecke Guds Fyrerhyggia + Vtual
ning epter þad/ þa vor TRV og vort
Riettlæte er fared vndan / helldur hefur
Guds Fyrerhyggia og Vtualning skied/
fyrer Veralldareinnar Upphaf/huo̊r Vt-
valning ad er fyrerfarande Sök + Efne/
verkande allt þad sem til heyrer Mañ-
sins Jdran/TRV og Gudhrædslu. Þui-
ad huo̊ria Gud hefur fyrerhugad og vt-
valed

valed / þa sömu hefur hañ kallad ⁊ Ri-
ettlæta giórt. Og Eph. 1. Seiger Pall
ecke / ad vier sieum Utualder / af þui vier
vorum Heilager / eda epter þad vier vrd
um Helgader / eda af þui Gud hafe sied
þad fyrer / ad vier mundum verda Heila
ger / Helldur selger hañ / ad Gud hafe
vtualed oss j Christo / ædur enn Heimur-
en var Grunduallaður / so ad vier værū
Heilager og ostarffanleger fyrer hönum.
Þuiad Utualningen / edur Nadareñar A-
setningur er Causa Efficiens Sök ⁊ Ef-
ne allra þeirra Hluta sem Sæluhialpene
til heyra / so sem Pall vottar j samastad
seigande / Fyrer huörn vier erum til Arf
skiptis komner / vier sem erum ædur fyr
er frañ fyrerhugader / epter Forsio þess
sem alla Hlute verkar / epter Rade sijns
Vilia / vppa þad vier sieum hans Dyrd
til Lofs / sem ædur fyrer frañ vonum
vppa Christum. Og þesse Utualning
hun hefur skied / ecke vegna vorra nalæg-
ra edur tilkomande Verka / Helldur vt
af Guds Forsio og Nad / Rom. 9.
2: Corinth. 1.

Med

Med þui ad alleina Vtualder verda Saluholpner / og þeirra Nöfn standa skrifud a Lijfsins Bok / Huörnin þær þa Ma dur vitad/huörier Vtualder eru? Item/Huöt veit huört eg er j Tölu Vtualdra? Og huört mitt Nafn er skrifad j Lijfsins Bok?

Vm þessar Spurningar skulum vier dæma / ecke epter vorre Skynseme / og ecke epter Lögmalenu / ecke epter nöckru sannleiks Aferuarpe. Ei helldur ber oss Forvitnum ad vera / til ad ransaka og grunda þad heimuglega hulda Rad Guds / helldur hafa gat a þeim Vilia Guds / sem fyrer oss er openber ordeñ j Christo / Þuiad hañ hefur oss openberad og vita lated Leyndardom sijns Vilia / og hefur þad framme lated / fyrer Christũ ad þad skyllde predikad verda / Eph. 1. 2. Timoth. 1. Enn so verdur hañ openberadur / so sem Paulus seiger / Rom. 8. Huöria Gud hefur fyrerhugad / vtualed / til skickad / þa hefur hañ og kallad. Og þa Giestena sem hann hafa vill til sijns Brullaups / þa lætur hann kallast fyrer sijna vtsenda Þienara / Matth. 22. a sijnum tijma / Eirn a fyrstu / Añan

a þridiu

a þridiu/ siǒttu/ níundu/ og lijka a ellef tu Stundu/ Matth. 20. Og þegar Gud hañ kallar Menn fyrer sitt Ord/ þa er þad hans Aluara/ hans Vilie og Mein ing/ ad hañ vill giarna vita þa Salu holpna/ og leida þa til ad þeckia Sañleikan/ 1. Timoth. 2. Vill fyrer Orded verka j þeim/ ad þeir vplyseſt/ vmſnueſt/ og mætte verda Rettlater og Salu holpner. Þuiad Guds Kallan er eckert Gaman/ eda Leikur/ Helldur huǒr † hui lijkur Guds Vilie sie til vor/ Þad eigum og meigum vier læra ad vita/ vt af hñs Orde/ † epter þui sama ad dæma. So og er þetta ORD fyrer huǒrt vier erum kallader/ eitt Embætte ANDANS 2. Cor. 3. Og Kraptur Guds/ Rom. 1.

Og þetta er oſſ Fatækum Christnum Mǒnnum ein stor naudsynleg Hugg un/ Ad eg a og ma sannlega/ ǒrugglega hallda og trua/ ad þegar Gud hañ kall ar mig fyrer sitt Ord/ þar med/ edur fy rer þa Kallan/ openberar hañ fyrer mi er og j liose lætur sinn Vilia til mijn/ ad hañ vilie hialpa mier/ þad er/ ad hann vilie fyrer ORDED giefa mier Anda sinn/ og sijna Nad/ so ad hañ snue mier

til

til syn/ vpplyse mig/ fyrer TRVna Ri-
ettlætan giöre/ & Saluholpan.

Med þessum hætte kann vt af fyr-
sta Capitula til Ephe. takast slyk Skyr
ing eda Definitio, Vtualdra. Vtualder
hafa Guds Ord og epter fylgia þui/
Johañ. 10. Giöra Jdran/ trua a Chri-
stum/ Bidia/ verda Riettlæter giörder/ og
Heilager/ Og þo allt þetta sie miög ve
ykt med þeim/ þa hafa þeir þo Hungur
og Þosta epter Riettlætenu/ Matt. 5:
Og med þessu mote giefur Ande Guds
eirn Vitnisburd þeim Vtuöldu/ ad þeir
sie Guds Börn/ Og þo þeir vite ecke sin
skyllde/ huörnen þeir eige ad bidia/ so bi
dur Anden fyrer þeim med omælanleg e
Anduarpan Rom. 8. Og þta er stor Hug
gun fyrer alla Menn Christna/ ad Gud
hañ er so merkur og trur/ ad þegar hañ
vpbyriad hefur þad hid Gooda med þm
þa vill hañ fullenda þad & styrkia þad
sama/ allt til Enda/ ef ad vier ecke snu-
um off fra hönum 1. Corinth. 1. Phil.
1. 2. Pet. 2. So og seiger Paulus/ 1:
Timoth. 2. Ad vijkia fra Ranglætenu/
& akalla Nafn Christi/ þ hefr þ jnsigle/
Bett

Veit Gud huørier hans eru. Og aꝼ
þessu er bad auglioſt/ ad eingen Utual-
dra blyfur til enda j Idranarleyſe og
Vantru

Enn huør hellſt ſinn ecke heyrer Rödd
Christi/ og ecke fylger henne epter/ Helldr
liggur j ſijnum Syndum/ æn Idranar/
Sa ſem ecke leitar vid ad forlyka ſig vid
Gud/ fyrer TRVna a Christum/ Huør
ecke adhlyder Heilögum Anda/ helldur
ſtendur hönum a möte/ ſa ſame ſkal all-
dre huxa nie mæla/ ad hann ſie j Tölu Ut
valdra/ Johann. 8. og 10. Enn þo ad
ecke bere mier ad dæma vm nöckurn ſlij-
kan/ ad hann meige ecke verda Sæluholp
en/ Þuiad Gud hann kann ad kalla hann +
ſnua hönum a ſiöttu/ niundu/ eda ellef-
tu Stundu.

Þar fyrer ſkulum vier alldrei aflæ-
ta/ ad aminna þeſſ hattar Menn til Id-
ranar/ og bidia til Guds fyrer þeim/ ad
þeir mættu fa ſanna Idran/ og leyſaſt
vr Snörum Diöfulſins/ j huörium þeir
halldner eru/ epter hans Vilia/ 2. Cor.
2. Enn huør hann liggur j Syndönum
æn Idranar/ allt til Dauda/ þa er aug-
lioſt

Koſt / ad ſa Madur er ecke Vtualen / hell
ur er hann j Tólu þeirra Glótudu og
Fordæmdu.

Nu ſtendur ſkrifad / Marger eru kalla-
der eñ faer Vtualder / Matth. 20. 21.
So eru þeir marger ſem Orded medtaka med
Fógnude / og palla ſydan þar fra / Luc. 8.
Huórnen kann þa Kallanen eda Vpphaf Jo-
ranarennar / ad vera viſſulegt Teikn / med huꝛ
óriu Gud hann openberar oſſ leyndan
Dom ſyns Vilia?

Þott aller þr ſem kallader verda /
ſie ecke Vtualder / þ kiemur ecke af þui
til / ſo ſem ad hefde Gud þa Meining /
þa hann fyrer Orded kallar Mannen /
Eg kalla ydur ad vyſſu hid ytra til Sæ-
luhialpar / eñ eg meina allt añad j Hiar
tanu / eg vil þier ſkulud óda fordæmder
þo ad eg læte añad j Ordenu / þuiad þeñ
an Lóſt ſtraffar Gud + fordæmer / Pſa.
5. + 12. So kañ og eingen ad ſeigia / ad
Gud kalle ecke alla þa ſem fyrer huóriu
hañ lætur Orded predikaſt / þuiad Gud
hañ kallar fyrer Predikan Ordſins / og
amiñer fyrer oſſ ſeiger S. Pall 2. Cor.
5. Vier erum Sendebodar af Chriſts

Alſu / Þuiad Gud amiñer fyrer oſſ / þat fyrer Bidium vier ydur fyrer Chriſtũ / Lat red forlijka ydur vid Gud. Og Chriſtur hefur Bifalad ad predika Jdran + Fyrer giefning Syndaña / ecke fyrer ſiam einũ / helldur øllum Þiodum / Matth. 28. Marc. 16. Þuiad Predikan Jdranar ennar / og almennelegt Fyrerheit Nadar ennar / þad tuent ſkal almeñelega ꝑrañ ſett verda ꝑyrer alla Menn.

Enn huar fyrer marger eru kallader / eñ faer vtualder / þar er Søk + Efne til þetta / ſem Ritningen ſeiger / Act. 13. Med þui ad þier reked Guds Ord fra ydur / og giøred ydur ſialfa overduga ei lijfs Lijfs. Matth. 23. Huørſu opt hef eg viliad ſafna þier ſaman / Og þu heꝑur ecke viliad / Act. 7. Þier motſtan ded ætijd Heilögum Anda. Og j Epter lijkinguñe Matth. 22. Þa vtſkyrer Chriſtur þetta hid einfalldlegaſta / og ſeiger / Þeir ſem kallader voru villdu ecke koma / þeir forſmædu Boded / ſpottudu + drapu hans Þiona. Og ad Guds Vilie hafe ecke vered / ad þeir ſkylldu Boded forſma / og ſtanda j mote Heilögum Anda

da / þad vottar og Biuþsar hañ þar m3 Ad hann vard Reidur pyrer þad/ad þr villdu ecke koma epter hans Nadar Bo* de/ Matth: 22:

Og ad slijker Meñ/þo þeir sie Bod ner + kallader/ eñ standa þo j mote Hei* lógum Anda / huór ed fyrer Orded vill j þm verka/sie ecke vtvalder/ þ kiemz so til Ad Fyrersyn og Btvalningu Guds/ er ecke so hattad/ad eirn og annar skule samt Saluholpen verda/þo hann heyre ecke Orded/ Eda þo hann heyre þad/ þa porherder hann sitt Hiarta og stend* ur j mote Heilogum Anda/huor ed py* rer Orded vill verka Jdranena/ TRV* na og Betran Lijpnadarens. Helldur so/ þeir Btvoldu heyra Christi Rodd/ og pylgia henne epter/ Johañ. 10. Og m3 þui ad Heilagur Ande vill fyrer ORD* ED j þeim verka/ þa er Guds Vilie/ ad þeir skule slijkt þiggia / medtaka / + sier j Nyt fœra / + ecke fra sier reka/ m3 þui Heilagur Ande giefur og veiter þar til Matt/ Krapt og Styrk. Eñ þeir sem

ecke heyra Christi Rødd / og þo þeir hey re hana / þa fylgia þeir heñe ecke epter / og blijfa stadfaster j sluͤku / þeir eru ecke Utvalder (sem adur er sagt) Og med þessu mote eru marger kallader enn faer Utvalder. Þuiad fast af Mønnum tekur ORDED til sijn og fylger þui epter / Eñ Søk z Efne þar til er ecke Guds Forsia edur Fyrerhyggia / helldur spillt ur þuerbroten Mannsins Vilie / huor ed Verkā Heilags Anda þyrer ORD ed / vill ecke lijda / helldur hrinder henne þra sier.

Sømuleidis falla marger fra Gude aptur / þeir sem vel hafa byriad / Ecke fyrer þa skullð / so sem ad villde Gud ecke giefa þeim Styrk til Stødugleika / Helldur af þui / ad þeir þiggia ecke Guds Nad / frasnua sier sialfer / hryggia z styggia Halagan Anda / fægia og fæga sitt Hiarta handa Andskotanum. Enn huør Domur ad vilie koma yfer slijka Meñ / þad stendur hier fyrre Luc. 13. 2. Pet. 2.

Huør-

Huørnen eigum vier þa rietkelega ad fara med þennan Lærdom/ vm Guds Forsia eda Fyrerhyggiu/ Eda huar til þienar hann/ Huört Gagn er ad hönum?

S. Pall seiger/ ad öll Ritning sem af Gude er giefen/ sie gagnleg til Lærdoms/ til Aviitunar/til Betrunar/ + til Huggunar/Par fyrer/med þui ad þesse Lærdomur hefur sinn Grunduöll j Ritninguñe/ þa hlytur hañ og ad leida þtta Gagn af sier. Og þad sama ma fyrer þa Einfölldu j þessum epterfylgiande Greinum stuttlega frammsett verda.

1 Þesse Grein vt af Guds Forsia + Fyrerhyggiu/ stadfester megtuglega þañ Lærdom vt af RJETTLætingu ÞRV areñar/ad vier æn allra vorra Verka + Forþienónar/vt af skiærre Nad Guds/ vegna Christs/ vordum Riettlæter + Sæluhólpner: Þuiad/ ædur eñ vier vorum fædder/og ædur eñ Jardarennar Grund uöllur var lagdur/ fyrer Veralldarennar Tijma/þa vier gætum ecke neitt gott giört/ þa erum vier epter Guds Fyrerhyggiu/af Nadenne j Christo/ ecke af vorū Verkum/ til Saluhialparennar vtvald-

er / So sem Paulus freklega framfylger
þessu Argumento, Rom. 9. og 2.
Timoth. 1.
2 Þesse Grein / um eilijfa Guds Ut valning / hun niðurleggur allar Opiniones og Meiningar / um Krapt ꝫ Matt Natturlegs Frijvilia / j Gudlegum And legum Efnum / Med þui ad Gud hefur ædur eñ Verølldenn var / so asett ꝫ skickad j sijnu Rade / ad hñ allt og giorualle huad ed heyrer til sannre Jdran og Umvendan til Guds / vilie hañ sialfur fyrer sinn Anda j oss skapa og verka. Og ef Gud giorde þad ecke / þa være Mannes kian jafnsnart / j þessu Efne / med øllu þui hann kann ꝫ ma / af Natturuñe til / eckert annad eñ Fiandskapur j giegn Gu de / Rom. 8. Gene. 9.
3 Þesse Lærdomur giefur oss agiæta Huggan / ad sa Vollduge GUD a hæsta Himne / hefur læted sier so mijkils þikia vert vera og j Hwsi um mijna Jdran / Riettlæting og Saluhialp / ad hñ hefur / ædur eñ Jørden var Grunduølllud þar um Rad hallded / hefur fyrerhugad og tilskickad / huørnen eg mætte þar til komast / þad fa og ødlast sem er Jdranen /

en/Riettlæted z Saluhialpen:

4 J Þessum Lærdome hofum vier z eirnen þessa merkelega Huggun/ ad med þui Diofullen er Fiandmadur vorrar Saluhialpar/Verollden er full med arg ar Hneyxlaner/vort Holld er jllt z veykt þa er allt þad sem vorra Saluhialp athrærer/ so vel og orugglega foruarad/ ad þad er fyrer Veralldarennar Tijma/ j Guds asettu Rade sem ei bregdast kan̄/ alyktad/tilskickad/So þad stendur ecke j vorum Hondum/vor huorium þad kan̄ auduelldlega ad falla/og burt slited ad verda/helldur stendur þad j Almattugum Volldugum Hondum vors Lausnara Jesu Christi/ vr huorium eingen fær þ slijted/ ef ad vier holldum oss fast vid hann/ Johan̄. 10. Og S. Pall tekur af þessare Grein þad huggunarsama Malltæke/ sem stendur Rom. 8. Med þui vier erum fyrer Guds asett Rad kall ader/ huor vill þa fordæma oss? Huor vill skilia oss vid Elsku Gudz j Christo? Þuiad eg er þess fulluiss/ z c. Item/ 2. Timoth. 1. Gud hefur ecke gefed

Oo iiij. oss

oss hrædslu Anda/ huiad hann hefur kallad oss epter sine Fyrerhyggiu z Nad sem oss er giefen j Christo/ fyrer Verall darennar Vpphaf/ Rom. 11. Gæfur Guds og hans Kallan/ læta ecke vmbreyta sier.

5 J Krossenum og Motgangenum giefur þesse Lærdomur oss agiætt herlegt Traust/ so sem S. Pall Rom. 8. miög huggunarsamlega kiener og tracterar þetta Argumentum/ Ad Gud j sijnum Asetninge/ fyrer Veralldarennar Vpphaf/ hafe fyrerhugad og asett/ fyrer huöriar og huad margar Harmkuælingar hu̅ vilie eirn ✝ sierhuörn Vtvaldra lijkan giöra Mynd sijns Sonar/ Og huörnen ad einum og sierhuörium meige ✝ skule sod dan Kross og Motgangur verda ad Bestu/ af þui ad þeir eru epter Fyrerhyggiune kallader/ Þad er/ Gud hefur j sijnu Rade/ fyrer Veralldarennar Vpphaf (so mijked sem Kross ✝ Motgang ahrærer) Nadarsamlega fyrerhugad/ huörsu stor og þungur Krossen̄ han̄ skyllde vera/ huörsu leinge han̄ skyllde vara/ einum og sier=

ſierhuőrium til hins goda/og hefur æd-
ur enn Heimuren vard ſo ſett og ſkickad
Endan a Motgangenum/ ad hañ meige
þiena oſs til hins beſta. Af þeſsu giőrer
S. Pall þeſsa endanlega Alyktan/ So
er eg nu þeſſ viſſ/ ad huorke Hæmung
nie Angiſt/ ecke Hæd nie Dypt/ kann
ad ſkilia oſſ vid þa Elſku Guds ſem er
j Jeſu Chriſto / Helldur hőfum vier Sig
ur j þeſſu őllu.

6 Vt af þeſſare Grein verda teknar
mektugar Aminningar og Viduaraner/
þegar vier ſkeytum ecke vm Guds Ord/
fylgium þui ecke/ og vilium ecke læta
Heilagan Anda ſtiorna oſs og rada vid
oſs/ Huiad þar vm talar Luc. 7. Phari
ſei forőktudu Guds Rad j giegn ſialfű
ſier. Item/ So ad eingen drage ſig ſialf-
an a Tælar med fanytre Autlun/ ad hañ
mune verda Saluholpen/ þo ad hñ life
ecke epter Guds Orde. Ellegar þegar
nőckur hefur Vphaf Jdranarennar/fyrer
Kallanena/ad hañ huxe ecke/ þad mune
ecke ſkada hañ par/ þo hann giefe ſig j
Syndena aptur j mote Samuiſku ſinne/ᷓ
life j henne. Þa kienner oſs þeſse Lær-

doms Grein/ ad Gud j sijnu Rade/ hafe adur enn Veralldarennar Grunduöllur var lagdur / so asett sier og endelega alyk rad/ vm þa sem kallader eru/ og ecke vilia koma/ Eg seige ydur/ad eingen þeirra Manna skal smacka mijna Kuølld maltijd/ Luc: 14. Item / Þr sem snua sier fra Heilögu Bodorde / og vefia sig j Syndum aptur ad nyiu/ þeim skal þad seinasta verda verra em þad fyrra/ 2. Pet. 2.

Med soddan einfalldlegum hætte kan þesse þunga vanskilen Grein/vm ha leitan Leyndardom Gudlegrar Fyrerhyg giu/an Samuiskn anna Sturlanar / med Gagne + Auexte verda kiend og tracter ud/ so sem Christur hefur giört / Matth. 22. Þar han þennan allan Lærdom Gud legrar Fyrerhyggiu/ innelykur og selur j einfallda Epterlijking/til ad hamla/nid urbriota/ vm ad vellta öllum Skynsem ennar Meiningum og Huxonum j þessu Male.

Samt sem adur/þa er hia Gude z, þyr er honum/ viss Tala Vtvaldra Mana/ sem huörke kann ad þacka nie þiölga. Item/

Sum

Sumstadar giefur Gud sitt Ord/ Sumstadar giefur hann þad ecke. Item/ Sumer forherdast/ Sumer rietta sig og betra/ Huad skulum vier seigia hier til?

Sa allra einfalldaste/ Haskaminste z beste Vegur er þesse/ Ad Meñ grand uarlega giøre z hallde Mismun/ a mille þess sem Gud hefur oss j sijnu Orde openberad og vita læted/ af þessu sijnu leyndar Rꜳde/ Eph. 1. Og þess sem hann hefur/af þessum Leyndardome læted dulit vera/og ecke openberad/og hefur þad geymt sialfum sier. Huad hñ hef ur nu openberad þar af j sijnu Orde/þar vm hefur allt hier til vered talad/ þad eigum vier ad læra/ og þar epter oss ad rietta. Eñ huad hann hefur hier vti vil lad læta vera hulid og duled/ þar skulum vier ecke med vorre Skynseme/ eda fanytre Forvitne j grufla nie epter grenslast/ helldur hallda oss einfalldlega og j Guds Otta/ vid þad sem oss er j Ordenu openberad.

Eflaust z j allan mata er þad vijst/ ad Gud hafe fyrer Veralldareñar Vphaf

ædur fyrerfram̄ sied/ ꝫ enn nu vite ꝫ siae huörier af þeim sem kallader eru mune trua/eda ecke trua. Item/i bland þeirra sem sier hafa snued til Guds/ huö rier af þm mune stadfaster vera til Enda/ edur ecke. So er ꝫ Tala þeirra/Gude æn alls Efa kunnug. Pad er ꝫ fullkomlega vÿst/ Ad huad helldst Gud hefur fyrer fram̄ ædur fyrer sied/ og veit/ þad hlytur so ad vera/og bregst ecke. Enn med þui ad soddan Leyndardomur er Gude allei- nasta kunnugur og hans Vÿsdome/ eñ oss ecke openberadur i Ordenu / myklu siÿdur þa er oss bijalad ad grenslast þar epter med vorre Forvitne / helld- ur aluarlega/ ad hallda oss þar fra/ Rom. 11. þa skulum vier med vorum Nurænum/ Spurningum/ Urlausnum z blindre Skynseme/ ecke soddan haleitt Mysterium og Leyndardom ransaka/ Helldur læta oss nægia med þad/ sem Gud hefur i Ordenu fyrer oss openbe- rt giert/ so sem ædur fyrre er fraskyrt.

Sömuleidis þa veit Gud fyrer/ æn

alls Efa / og hefur huórium og einum tilsett Stund og Tijma / hans Kallanar ✝ Vmvendanar til sijn. Enn med pui oss er ecke slijkt openberad / pa eigum vier ja fnan ad blijfa vid Orded / enn bifala Gu de Stundernar og Tijmana / nær huad skie skal. Act. 1.

So er og lijka eirnen / Pegar vier sia um / ad Gud hañ giefur sitt Ord j einū stad / enn ecke j ódrum / giefur pad j einn Stad / enn tekur pad vr ódrum. Item / Eirn verdur forhertur / forblindadur / og giefen j fraleidt Siñe / Añar sa sem er j samre Sók hañ snyr aptr / ✝ ct.

Til soddã Spurninga / setur S. Pall oss eitt vissan Skamt ✝ Mæler / siñ er / Ad vier aþ einum Parte til skulum vita og vidurkienna / ad Domur Guds sie riettur / puiad slijkt er forþient Straff Syndanna. Og Gud hann lætur sijna Truada sia sitt aluarlegt Straff a sumum Lóndum og Persónum / huad vier al ler forþient hófum / huórs vier makleger erum / af pui ad vor Nattura er fyrer Syndena fordiórfud / huórs vegna ad vi er hegdū oss ecke vid Guds Ord nie Brey-

tum

tum so sem skyllde/ Og þetta glőrer hñ vppa þad/ ad adrer lise j Guds Otta/ ꝛ meige prÿsa Guds osorþienta Nad ꝛ Giæsku/ vid Kieren Myskunareñar. Þui ad med þui vier erum aller j eins Skulld og Sők/ þa skiedur þo eingen Oriettur sem reffser verda:

Enn vppa hina adra Sÿduna/ Þar Gud giefur og varduciter sitt Ord/ lætur Menn verda vplysta/ ꝛ helldur þeim vid TRVna/ þar prÿsar Gud sÿna skiæra Nad og Myskun/ fyrer vtan alla vora Forþienustu. Þegar vier förum nu so langt a fram/ ꝛ ecke leingra/ j þessare Lærdoms Grein/ þa blÿfum vier a þeim rietta Veige/ epter þui sem skrifad stendr/ Ose. 13. Jsrael/ þad þu fordiarfast/ þ er þÿn eigen Skulld/ Eñ verde þier hialpad/ þ er mÿn skiær Nad.

Enn huad hellst j þessare Disputatiu er ofþungt/ og ganga vill yfer þesse Merke/ sem nu hefur vered vm talad/ þa skulum vier med S. Paale leggia Fingur a vorn Muñ/ hvæ ꝛ seigia/ Madur/ huör ertu/ ad þu villt vera suörull j giegn Gude? Þuiad/ ad vier huörke kuñum nie helldur eigum allt ad vilia ransaka/ þad

synes

syner oss S. Pall/ j þui/ ad epter þad hann hafde margt Disputerad/vm þenn an Leyndardom/ epter Ordenu þui sem hønum openbert var orded/sijdan þa hann kiemur ad þui sem Gud hefur ecke openberad/helldur vill ad heimuglegt sie/ og j sialfs sijns eigen Vitund/ Þa slær hann af þessare allre Rædu/ med Vndran/ kallar vpp og seiger/ Oh huilijkt Dypt Audæfanna/ Viskunnar og Kyñingar Guds. Huad oransakanleger eru hans Domar/ og ofinnanleger hans Veiger/ Þui huør hefur þeckt Herrans Sinne? Eda huør hefur vered hans Radaneyte? J þui sem hann villde læta vera huled/og hann hefur ecke j sijnu Orde openberad.

Sextanda og Sijdasta Høfudgrein Christelegs Lærdoms.

Vm

VM

Daudann

OG

Uppriſuna

Þeirra Daudu/ ſeinaſta Dom/ Hreinſunar Ellden/ Og eilijft Lijf.

Lijkamlegur Daude er Skilnadur Lijkamans og Saalarennar/ huar aff Lijkamen miſſer Lijffed/ og Syndanna vegna verdur nidur broten/ z ad ønguu.

Sa Andlege Saalarennar Daude er Synden/ ſu ſem ecke verdur ffyrergieff en/ huørrar vegna Mañeſkiā er ſkylldug og ſek eilijffrar Fyrerdæmningar. Joh. 5. Þeir Daudu munu heyra Rödd Guds Sonar/ z þeir ed hana heyra/ þeir munu lifa

lífa / þad er so ad skilia / þeir Ogudlegu munu snua sier til Guds / ꝛ verda byggmꝼ-ader med nyiu Kiettlæte ꝛ Lijfe.

Þessa fyrstu Vmvendan til Guds / eda til TRVarennar / huar med ad Madur verdur leystur ꝛ frelsadur fra Synd-enne og Guds Reide / kallar sa Heilage Johañes / Þa fyrstu Vppriſu / Eins ꝛ hann kallar Skilnad Sælar ꝛ Lijkama þann fyrsta Dauda / Enn annan Dauda kallar hañ eilijfa Fyrerdæmning.

Christelegur Daude eda Afgangur Riettruadra / er heilsusamleg Burtfør fra þessu Syndsama og Sorgfulla Lijfe / inn i þad eilijfa Lijf.

Þuiad Sæler Gudhræddra deyia ecke med Lijkømønum / falla og ecke hell dur j eilijfan Suefn / allt til seinasta Dags / Nelldur lifa þær fyrer Guds Auglite / lofa og vegsama Gud / og hullast j Vnunarsamlegum Fride ꝛ Føgnude / þangad til ad Talan Vtvaldra er full / ꝛ þær a sijdasta Deige iklædast aptur sijnum Lijkømum / og verda so asamt

Pp. þeim

þeim prydd ar mz eilijfre algiørdre Sæ‑luhialp/Dyrd og Heidre.

J Spekennar Bok 3. Cap. Sæler Riettlætra eru j Guds Hende/ og eingen Kuól kiemur vid þær/: Fyrer Skilnings lausum syneſt ſo ſem þeir deyie/ enn þeir eru j Fride. Apoc. 7. Sæler|þeirra Hei lógu ſtanda fyrer Guds Auglite/ ꝛ þio‑na hónum Dag og Nott j hans Muſ‑tere/ ꝛ ct.

Eſa. 57. Þeim Heilógu verdur burt ſuipt/og þad athugar eingen. Þui‑ad þeir Riettlætu verda burt tekner/ ædur enn Oluckan kiemur/ ꝛ þeir koma til Fridar.

Vitnisburdur vm Odaud‑leika Sælarennar.

Luc. 23. J Dag ſkalltu vera med mier j Paradijs.

Matth. 10. Sælena kuña þeir ecke ad Lijflæta Matth. 22. Eg er Gud A‑brahams/ Gud Jſaachs/ og Gud Ja‑cobs. Enn Gud er ecke Gud þeirra Dau du/ helldur þeirra ſem lijfa.

Mat‑

Matth. 17. Hefur Christur Samtal vid Moysen/ huór ed fyrer 1500. Aarum var af þessum Heime faren.

Luc. 16. Lazarus og sa rÿke Madur/ þeir óndóduft/ ꝛ lifa þo.

Apocal. 6. 7. Eg sa Sæler þeirra sem Lÿflætner voru fyrer Guds Ords saker/ ꝛ ct. Og þær eru framme fyrer Stole Guds/ og þiona hónum Dag og Nott.

UM.
Upprisunna
þeirra Daudu.

Grundvøllur vorrar Christelegrar TRVar og eilijfrar Saluhialpar/ og su hellsta Krøptugasta Huggun j øllū Motgange ꝛ Hørmungum þessa auma Lÿfs/ ꝛ j sialfre Daudans Neyd/ þa er su gledelega Vpprisa Guds Sonar vo-

rs Lauſnara Jeſu Chriſti/huør ed a ſijd
aſta Deige/med ſijnu Almattuga Orde
mun vppuekia allra Manna Lijkame/z
ſamteingia þa aptur vid ſijnar Sæler/
ſo ad þeir Fromu og Gudhræddu verde
leyſter fra allre Synd og Daudanum/
og liþe med hønum j eilijfu Riettlæte/
Føgnude og Sæluhialp. Enn þeir O-
gudlegu verde pijnder og kualder med
ollum Dioflum eilijflega.

Vitnisburderner.

Sa hellſte og krøptugaſte Vitnis-
burdur vm Vpriſu Framlidenа/er ſa 15
Capitule hins fyrra Piſtels til Corinth.

Job. 19. Eg veit ad minn Endur-
lauſnare lifer/og hann mun mig vppuek
ia vr Jordunne/og eg mun fa aptur Þt-
ta mitt Hörund/og j mijnu Hollde mun
eg ſia Gud/Þann ſama mun eg lijta/z
mijn Augu munu ſkoda hann/ enn ecke
annarleg.

Eſa: 26. Þijner Framlidner munu
verd-

verda lifande. Ezech. 27: Psalm. 17. Daniel. 12: 1. Tessalon. 4. Vier vilium ecke dylia fyrer ydur vm þa sem sofa / etc.

Johañ. 11. Verdur Lazarus vppuacktur. Item / Eg er Vprisan og Lijfed.

Johañ. 5. Su Stund kiemur / ad þeir Framlidnu munu heyra Guds Son ar Rödd / og ganga fram / Þeir sem gott hafa giört / til Vprisu Lijfsins / Enn þeir sem jllt hafa giört til Vprisu Domsins.

Vm
Sijdasta Dom

Mingen Hlutur er sterkare og kroptugre / til þess ad vppuekia hræra og leida Menn til sannrar Gudhrædslu / Jdranar og Yfirbootar / og til allrar Gudrækne / Dygda og Mañkosta /

 enn ad

enn ad vmhuxa og hugleida þann riett-
ta og ſtranga Guds Dom/ a huørium
vier epter þetta Lijf/ þeim Riettlæta
DOMARA og Hiartanna Ranſak-
ara Jeſu Chriſto/ſkulum Reikningſkap
ſtanda af Ordum og Giørdum/vm alla
vora Lijfdaga. Þar fyrer ſkal vm þeſſa
Naudſynlega og Gagnlega Lærdoms
Grein opt og tijdum og med allre Koſt-
giæfne talad verda fyrer Folkenu/ ſo þ
ſie hier vm vel amint og frædt.

Þuiad ſannarlega / obrigdanlega er
þeſſe Domur fyrer Hondum/ A þeim
ſijdaſta Deige/ þegar Sonur Guds vor
Drotten Jeſus Chriſtur / j ſynelegre Ny-
nd ſinnar Mandomlegrar Natturu / hu-
oria hañ a ſig tok / kallar alla Meñ lif-
ande/ jlla og gooda fyrer ſinn Domſtol/
og fleyger þeim Ogudlegu og Fordæm-
du med Dioflonum / j eilijfan Elld / Enn
leider þa Gudhræddu + Vtvoldu j Him-
narijke/huort þeim var fra Vphafe Ver
alldarennar fyrerbwed.

Matth. 25. Þegar Mannſins Son
vr mun koma/ j ſinne Dyrd/og aller Hei-
lager

lager Einglar med hónum/ þa mun hñ ſitia a Stole ſinnar Tÿgnar/og mun dæma/ ꝛc.

Act. 17. Eirn Dag hefur Gud til ſett/ a huórium hann vill alla Heims Kringluna dæma.

Eccleſi. 12. Allra Manna Verk lætur Gud koma fyrer Domen/ lÿka þau ſem leyneleg eru/ huórt þau eru Good eda Jll.

Chemnitius.

Huør er Ender TRVarennar/og Vantruarennar?

TRVarennar Ender er Sæluhialp Sálnañ/1. Pet: 1. ꝛ eilÿft Lÿf/Joh. 3. Enn Ender Vantruarennar er Fyrerdæmningen/ Marc. 16. ꝛ eilÿf Fordiarfan/ 1. Theſſalo. 1. Og j þeſſu Lÿfe erum vier ad ſónnu Sæluholpner/ enn þ er j Voneñe/ Rom. 8. 2. Corinth. 5: Eñ TRVareñar ꝛ Vantruareñar Ender ŏdur med óllu ecke fullkomlega openber og auglios/ fyrr enn a þeim ſÿdaſta Tÿma/ þegar Chriſtur hañ kiemur ofan af Himnum/ til ad dæma 1. Pet. 1. 2. Theſſalo. 1. Þa munu Riettlæter inn-

 ganga

ganga j eilijft Lijf / enn Kanglæter ſ eliijfa Pijnu / Matth. 25. Johañ. 5.

Quad ſeiger Ritningen vm þann ſeinaſta Dag og Dom?

Hun kienner / ad þeſſe Heimur / og hans Atlhöfn varer ecke ad eilijfu / hell dur a hann ad hafa eirn Enda / Matth. 24. 1. Corinth. 7. Ritningen kienner ad Himeneñ mune med Breſtum forganga / og Elementen af Hita Bradna / og Jörden vpp Brenna / 2. Pet. 3. Þegar Mañ ſins Sonur mun koma af Himnum med openberlegum Krapte og Dyrd / ſo ad Elldſins Loge mun fara vndan hönum Matth. 24. 2. Theſſalo. 1. Þa munu aller Dauder vpp rijſa med þeirra Lijkömum 1. Corinth. 15. Og epter þad mun Domaren halldin verda / ſo ad þeir Vtvöldu verda ſkickader Domaranum Chriſto til hægre Handar / enn þeir Böluödu til Vinſtre / Og þeir munu frañ ganga ſem gott hafa giört / til Vpprijſu Lijfſins / Enn þeir ſem jllt hafa giört / til Vpprijſu Domſins / So ſem ſkrifad er Matth. 25. Johañ: 5. Enn af þeim

Deige / og af þeirre Stund u veit eingeñ / vtan alleinaſta Faderen / Þar fyrer eigū vier ad vaka og Bidia / þuiad vier vitum ecke Stundena nie Tijman a huörium DROTTEN koma mun / Matth. 24.

Quad lijdur þeſſ a mille vm Sæl z Lijkama / fra þeim Tijma ad Naduren deyr / og til þeſſ ſijdaſta Dags?

Vm Sælena talar Heilög Ritning / og ſeiger / ad Sæler Riettlætra þegar þær lijda af Lijkamanum / og þa Daud en ſkilur huört fra ödru / Sæl og Lijkama / þa ſafneſt þær til ſijns Folks / Gen. 25. 35. 49. j Byndene Lifendra / 1: Reg. 25. j Guds Hönd / Sapien. 3. j Abrahams Skaut / Luc. 16. Fare til Drottins / og ſie med Chriſto j Paradijs / Eccleſi. 12. 2. Corinth. 5. Phil. 3. Luc. 23. Verde huggadar / Luc. 16: Huijleſt af þeirra Erfide / Apoc. 14. Bijde m3 Fögnude epter þeim ſijdaſta Deige / Apocalip. 6.

Enn vm Sæler Ogudlegra vottar ſo Ritningen / ad þegar þær ſkilia vid Lijkaman / þa koma þær j Kuala ſtad /

 þar

þar ſem þær verda pijndar/ Luc. 16.
Og verda ad bijda þar og vænta þeſſ
hrædelega Doms og eilijfs Ellds/Ebre.
9. Matth. 25. 2. Pet. 2. Enn ſo mijk
ed ſem Lijkaman ahrærer/ bæde þeirra
Riettlætu og Omilldu/þa ſofa þeir og
huijlaſt j Grǿfonum/allt til hins ſijda-
ſta Dags/enn þa munu þeir vppvakter
verda af Dauda/ fyrer Guds Sonar
Rauſt/ og munu vppriſa. Og þegar
Sæl og Lijkame koma ſo til ſamans ap
tur/ þa verdur hallden ſa ſijdaſté Dom-
ur/og verdur Riettlætum þa vijſad
j eilijft Lijf/ enn Omilldum j
eilijfar Pijſler/Math. 25.

Vm Purgatorium.

Huør er Lærdomur Papiſtañа vm Purgatorium, edur Hreinſ-unar Elldeñ?

Þeir giǿra þrefalldan Miſmun Manna/ Fyrſt/ ad ſumer ſie ſo hreiner/ Heilager/og fullkomner/ ad þegar þeir deyia/þa fare þeir j Himerijke/ædur eñ Bloded er kallt a Jǿrdunne. Þar næſt/ Ad ſumer ſie ſo jller ꝛ Ogudleger/ad þr
fare

fare strax j Heluijte. J þridia mꜳta þa sie sumer j Medallage/ ecke fullkomlega hreiner/ og ecke helldur med öllu Ogudleg er/ Enn med þui þeir eru ecke algiörlega hreiner af Syndönum/ og hafa ecke full komlega bꜳtt fyrer Syndernar/ ꜳdur enn þeir foru af Heimenum/ þa hallda Papistar/ad þeir enn sömu verde ad fara j Hreinsunar Elld/ og þær Synder fyrer huöriar þeir höfdu ecke noglega Boot giört/ꜳdur þeir foru hiedan/ þa hliote þeir med oseiganlegre Pijnu/ ad bꜳta þad sem vantade a Fullnadarboot fyrer þeirra Synder. Vr huörium skyrslu Ellde þeir skylldu þa verda leyster/epter fullendada Hreinsan/og koma so sijdan j þann stad sem Guds Vtvalder vꜳre/ Þo so/og nema þuiad eins/ þeim yrde þess fyrr og audvelldar vr hreinsunar Elldenum hialpad/med Vigiliis, Sꜳlu messum/ꜳrtijdar hölldum/Sꜳlutijdum/ Aulmösum/og ödrum þuilijkum Verkū sem giörd vꜳre af Liföndum fyrer hinum Framlidnu.

Er soddan Paualꜳrdomur riettur/z hefur hañ Grunduöll j Guds Orde?

Nei

Nei / Helldur er hañ a mote Guds Orde / þui þad seiger / fyrst/Ad j þessu Lijfe / og wr þessu Lijfe sie ecke nema tu eir Veiger/Sa eine liggr til eilijfs Lijfs/ hinn annar til eilijfrar Fyrerdæmingar Matth. 7. Marc. 16. Joh. 3.

Þad annad / þa vottar Ritningen / ad med tueñu mote fare Menn af þessu Heime/Fyrst kallast Daude Riettlætra / Num. 23. Edur Heilagra/Psalm. 116. Þeirra sem deyia j Christo 1. Thessalo. 4: Apoc. 14. Sa annar Daude er Dauде Syndugra/Psalm. 34. Þeir sem æn TRVar deyia j Syndónum Johañ. 8.

J þridia mæta / Epter Daudan / og fyrer þann sijdasta Dag / þa vijsar Ritningen ecke nema til tueggia stada / þangad sem þeir Framlidnu fara. Eirn er stadur Huggunar þeirra Sæluholpnu / Sa annar Kualastadur þeirra Fordæmdu/ Luc. 16. Eñ af þridia Veige þar a mille veit Heilóg Ritning eckert.

J fiorda mæta vottar Ritningen/ ad þeir sem deyia j DROTTne/sie jafn snart sæler og j Fride/ Apoc. 14. Fiñe ecke til nóckrar Kualar/ Sap. 3. Þuiad þeir koma ecke fyrer Dom/ helldur gan-

ga þeir fra Daudanũ til Lÿfſius/Johñ. 5. Enn þeir ſem ecke trua/ þeir eru alla reidu dæmder/þad er/þeir munu ecke ſia Lÿfed/ Johañ. 3.

J fimta mata/þa er epter Daudan ſtor Torfæra ſett og ſtadfeſt/ ſo ad vr Kualaſtödum kann eingen ad koma/ til þeſſ Hugguuar ſtadar j huörium Utval-der eru/ Luc: 16.

J ſiötta mata ſeiger Ritningen/ad þeſſe Lÿfſins Tijd ſie þægeleg Tijd/ og Dagur Hialprædeſins/ 2. Corinth. 6. So leinge Heimuren ſtendur/allt til En-da/þa heiter þad/ I DAG/ Hebre. 3. Pa er eñ Jdranar Rwm/ Luc. 16. Þui huad a Jördunne verdur leyſt/þad ſkal a Himnum vppe lauſt vera/ Matth. 16 18. Enn þad ad epter þetta Lÿf ſie nöck ur Joran/eda Fyrergiefning Syndanna/ Þar veit Heilög Ritning eckert af ad ſeig ia/Ecke helldur af þui/ad þeim Fram lidnu ſkule vera þar Stod af til Sælu-hialpar huad adrer giöra hier j Lÿfe/ Þuiad huör og eirn mun annars Heims þad fa og medtaka/ſem hann giört hef ur/a medan hann var j þeſſu Lÿfe/ 2:

Cor.

Corintht 5. Hier vm talar S. Cyprianus so/ Þegar Madur er j burtu hiedan/ þa er ecke Rwm Jdranar/Hier añad huórt fær Madur Lijfed/ eda misser þad. Ambrosius/Huór hañ fær ecke hier Synbanna Fyrergiefning/ þa mun hun ecke vera þar/Enn j þañ Mata er hun þar ecke/ þui hun heyrer ecke til eilijfu Lijfe.

Nu seiger Ritningen/ Apocal. 12. Ad eckert ohrrint skule koma j Himnarijke. Og ad Gud sie ecke alleinasta Myskunsamur/ helldur og eirnen Riettlatur/ huór ed vill hafa Bitaling fyrer Syndernar?

Allt er þetta satt/ Enn ef Hreinsan Syndaña / Fullnadarbooten fyrer þær ⁊ Bitalingur være komen vnder oss eda vorum Verkum/ þa yrde eingen Madur ad eilijfu Sæluholpen. Þar fyrer hefr Gud vtsent sinn Son/ til þess/ ad hañ skule vera Medalgangare og Lausnare/ Hann er Borgun ⁊ Bitalingr fyrer vorar Synder/ Rom. 3. 1. Johañ. 2. Hans Blod hreinsar oss af óllum Syndum/ 1. Joh. 1: Hañ hefur oss hreinsad fyrer Skijrnena/ Eph. 1. Fyrer TRVna a hañ vero

da Hiörtun hreinsud/ Act. 15. Þegar vor Blode verda þueigen j Lambsins Blode/Apoc. 12. Vorar Samuiskt verda þar med yferdreifdar og af þuegnar Psalm. 51. 1: Pet. 1. Heb. 10. Ad vier so/ fyrer hann/og j hönum/sieum Hei lager/ ostraffanleger og an Fleckanar/ Coloss. 1. Johañ. 1. Aller þesser Velgiörningar Guds Sonar verda fyrer þeñ an Papistanna Hreinsunarelldz Lærdom forminkader/ ovirdter/ og ad öngvu giörder.

Seiger ecke S. Pall/ 1. Corinth. 3. Hann mun Saluhialplegur verda/ Þo so/ So sem pyrer Ellden?

Þessa Grein Pals/ hefur eingen af þeim ellstu Lærefedrum vt þydt nie lagt vppa Hreinsunar ellden/Og þo þeir Augustinus og Gregorius hafe ecke fiærlager vered þeirre Meiningu/ad þar være Hreinsunar elldur/þa hafa þeir þo ecke þor ad þad ad beuijsa vt af þessum S. Pals Ordum/Þui þeir seigia/ad þesse Grein meige skiliast og vnderstandast fyrer Elld Harmkuælanna j þessu Lijfe. Og ef Pall seiger/ ad huörs eins Verk

skule

skule fyrer Elldenn reynt verda / Pa fylger þetta obrigdanlega þar epter/ ad aller Heilager hliote ad fara j Hreinsun-ar elld/huad þo Papistar sialfer ecke vil ia heyra. Enn Meining Pals hun er af sialfum Textanum auglios og vel skilian de/ Huiad hañ talar vm Ordsins Piena-ra/ + þeirra Tilheyrendur/þeir sem Gru ndudöllen Lærdomsins hafa riettan + hre einan/og seiger/ Huad þeir vpbyggia a þessum Grunduelle/ sie þad sannur Lær-domur/ sie þad og onytar Opiniones og Meiningar/ allt þ mune profast + reyn-ast fyrer Elld Freistingauna/ Hörmung-aña/ og Offsoknaña/ j huörium Ellde sumpart blijfur ospillt/ enn sumpart so sem onytt + Gagnlaust burt breñur/ Po so/ ad ef Grunduölluren Lærdomsins er riettur og hreinn/ þa mun hitt añad ecke hindra neirn til skada vppa Saluhialp-ena. Huiad med þui/ad þau Ord Text-ans öll sem eru/Gull/Silfur/Trie/Hey/ eru tölud Allegoricè/ og hafa Andlega Meining/þa kann og ecke þetta ELLD SINS Ord/ei ad merkia Materialem Ignem, huilijkan Papistar vpp blasa/ j

þeirra Purgatorio/ ꝛ Hreinſunar Ellde.

Nu ſeiger Chriſtur/ Matth. 12. Ad nockrar Synder ſieu/ſem huórke fyrergiefaſt j þeſſum Heime nie ódrum?

Chriſtur vtleggr ſialfr þeſſa Mals Grein/ Marc. 3. Sa hefur óngua Fyrergiefning eilijflega/ helldur er hann ſekur eilijfs Doms. Pad er/ Synden ꝫ mote Heilógum Anda mun ſtróffud verda / hier ſtundlega/ annars Heims eilijflega/ Þar po margar Synder verda hier j Lijfe ecke ſtraffadar nie refſtar

Nu ſtendr ſkrifad/ ad Machabeus bær de Forner / fyrer Synder þeirra Daudu/ 2. Macha. 12.

Bækur Machabeorum hafa alldrei vered halldnar nie taldar j bland hófud Boka Heilagrar Ritningar/ſo ad af þeim ſkule beuijſaſt nockud þad ſem TRVna eda TRVarennar Grundvóll ahrærer: So og/þo ad Heilóg Ritning tale margt miog vijda vm Offraner og Fornfæringar/ þa finſt þo eckert Bodord/ eckert Dæme/ vm Forn eda Offran fyrer þeim

Framlidnu. Þar fyrer hefur Machabeus þetta giört / ecke epter Guds Skipan og Bodorde / helldur epter sialfs sijns Hugþocka / huad þo Gud hafde forbod ed med liosum Ordum / Deut. 12. Þar med og eirnen minest Machabeus ecke a nockurn Elld / Pijnu eda Kuol þeirra Framlidnu / huar fra hann villde þeim skyllde fyrer Bæner lifande Mana hialpad verda:

Þo haþa þeir gømlu Lærefedur haþt ꝛ hallded Purgatorium?

Þeir PATRES kuna ecke nie meiga an Guds Ords giöra eda setia nöckra TRVargrein / So er þetta ꝛ oriettelega vppa þa sagt / Þuiad þeir Griſku hafa alldrei / og ecke enn nu / hallded Purgatorium ad vera. Augustinus leider þad ad vijsu i Spurningar / enn ecke setur hann þ fram fyrer nöckra Truargrein / helldur lætur han þad vera so sem vijst ꝛ ovijst / In Enchirid. Cap. 69. Item / De Ciuitate Dei Lib. 21. Cap. 26.

Vm

Um Eilifan Dauda.

EIlijfur Daude þeirra Ogudlegu/ eda sa añar Dauden/ mun vera ein hrædeleg Hrædsla/ An gift ꝛ Hiartās Skielfing/ Wijl ꝛ Nagā Samuiskunnar/ flyiande og þordandist Gud/ og med sier finnande Ognar Reide Guds j giegn Syndonum eilijflega/ ꝛ a Lijkamanum lijdāde grimlegar Pijnur og Pijsler j Heluijskum Ellde/ oendanlega.

Johañ. 3. Huór hañ truer ecke a Gids Son/ sa mun ecke hafa Lijfed/ Helldur blijfur Guds Reide yfer hōnum.

Rom. 2. A þeim Deige Reidennar ꝛ Openberanar þess rietta Guds Doms/ huór ad giefa mun einum ꝛ sierhuórium/ epter sijnum Verkum/ þeim Ranglætu

 Sney-

Sneypa og Reide/Kuól og Angist yfer allar Sæler þeirra Manna sem illt giöra/ etc.

Matth. 25. Fared burt þier Bölvader j eilijfan Elld/ etc.

Um Eilifft Lijf Vitnisburder.

Johañ. 3. So elskade Gud Hei men/ ad hañ gaf sinn eingieten Son/ vppa þad/ ad aller þeir sem a hañ trua fyrerfarest ecke/ helldur hafe eilijft Lijf.

Johañ. 6. Pad er Vilie Guds/ ad huór hañ sier Sonen og truer a hañ/ sa hafe eilijft Lijf.

Johañ. 17. Þad er eilijft Lijf/ ad þr þecke þig/ þad þu siert alleina sannur Gud/ og sa þu sent hefur Jesus Christur.

Enn eilijft Lijf mun verda skiær og
klar

klar Kynning Guds og Skodan / og j
þui Lijfe munu aller gudhrædder Meñ/
þeir sem j riettre TRV og Bæna akall-
enu til Guds Sonar eru burt sofnader/
af Daudanum vppvakter/ og af øllum
Syndum/allre Sorg og Neyd/alldeilis
med øllu leyster og frelsader/ þeir munu
þa j Samfielagskap Guds Føðurs/
Sonarens og þess Heilaga Anda/ og
allra Heilagra Guds Eingla/ allra
Himneskra Hersueita/ sia Gud sialfan/
huørn þeir j þessu Lijfe hafa sied j hans
Orde/so sem j nockru Sionarglere/enn
þa munu þeir sia hañ j einu dyrdarsam
legu-og klaru Liose/ og skoda hann fra
Auglite til Auglitis/ Þeir munu þa sia
z skilia þad Haleita Guddomlega Rad
Skøpunareñar og Endurlausnareñar/
Þeir munu þa vppfyllder verda med
Visku/Riettlæte og Lijf/af Gude sialf
um/ huør ad j hia þeim mun vera allt j
øllu/ Leyster og Frelsader fra allre O-
 luchu

lucku/Hrygd/Krankleika/Synd/Dau-
da/Mædu og Erfide/ fra allre Sorg
og Kuñda/ Angist Otta og Hrædslu/og
munu lifa i eilijfre og ovmrædelegre
Glede og Fognude/Gud Fodur/og hñs
Elskulega Son/vorn Drotten og Frel-
sara Jesum Christum/og Heilagan An
da/i allre Eilijfd/med Fagnade prij-
sande og Lofande/ Amen.

Deo Gloria.

Þessar eru nu þær fierlegustu Hófud greiner Guddomlegs Lærdoms/huóriar goodur christen Lesare hañ a fierdeilis + einkum ad hugleida + epter huórium hñ a ad leita i Heilagre Ritningu. Og eink um þa eiga Prestarner þessar Hófudgrei ner med goodre astundan og allre Kost-giæfne sialfer þær ad læra/og kunna/og i þeirra Predikónum / med Skynseme/ + goodre Skickan láta fram koma/ og þær optsinnis repetera og vpp aptur ad hafa/Og óll Euangelia og adra Texta Heilagrar Ritningar/ sem þeir eiga ad vtleggia fyrer Folkenu/ þa skulu þr hn-
eigia

eigia ad þessum Hỏfudgreinum / og vr þeim taka vissar Vtskyringar/so ad Til heyrendurner mætti ſa eina liosa vissa Suñam ✝ Jñehalld Guddomlegs Lær doms/og med sier sialfum kuña / allar þessar Nytsemdar Greiner opt og jdug lega ædur yferuega / og jdka / sem þeim eru naudsynlegar/til sannrar Guds Kyñingar / til Jdranar Vppvakningar / til TRVareñar styrkingar/Bæna akallsins/ Þolenmæde j Krossenum og Motgangs enum / Snǒgt ad seigia/til sañrar Gudrækne ✝ eilijfrar Sælu hialpar.

FINIS.

ERRATA.

Folio/ 64. A. Linea 7. Glæpum/ Þar skal standa/ plægum?
Fol. 74. A. Lin. 14. eru/ les þar/ er.
Fol. 157. B. a nedstu Linu/ ꝺdrum / les ødrum.
Fol. 216. B. Lin. 1. Oo/ les Og.

Þetta og annad þuilijkt sem yper hefur skedst j Þryckingunne / þad bidium vier goodz Menn ad vmlijda/leidrietta og j Mæled lesa.

